

DOBRY (13 270) *ai*

dobry (13 269), **dobr** [w regularnym wierszu sylabicznym] (1); dobry : dobr *CiekPotr* (58 : 1; 25).
dobry, dóbr.

comp i sup -lepszy (1517 + 476); -lepszy (161), -lépszy (3); -e- : -é- *SienLek* (25 : 2), *KochPs* (3 : 1). *sup* nálezszy (404), nálezszy (72); náj- *LibLeg*, *Diar*, *OrzQuin* (3), *RejAp* (2), *GórnDworz* (14), *ZapKościar*, *GórnRozm* (3), *Calep*, *VotSzl* (2); nã- : náj- *MurzNT* (4 : 1), *GroicPorz* (3 : 2), *BibRadz* (12 : 1), *KwiatKsiąż* (5 : 1), *Mącz* (4 : 13), *SienLek* (5 : 3), *WujJud* (2 : 6), *ModrzBaz* (5 : 8), *Oczko* (14 : 1), *GostGosp* (4 : 1), *SarnStat* (5 : 4), *CiekPotr* (3 : 3). ~ nã- (297), na- (7), n(a)- (100); nã- : na- *BierEz* (5 : 1), *MurzNT* (1 : 3), *BibRadz* (11 : 1), *Mącz* (3 : 1), *RejZwierc* (34 : 1); ~ náj- (65), naj- (2), n(a)j- (5); náj- : naj- *Mącz* (11 : 2).

sg m N dobry, lepszy, nálezszy (1469), dóbr (1); ~ (*attrib*) dobry (580), (*praed*) dobry (799), dóbr (1). \diamond *G* dobrého, lepszého, nálezszého (443); -ého (48), -ego (1), -(e)go (394); -ého : -ego *MurzNT* (1 : 1). \diamond *D* dobrému, lepszému, nálezszému (168); -ému (13), -emu (3), -(e)mu (152); -ému : -emu *KochPs* (2 : 3). \diamond *A* dobry, lepszy, nálezszy (333), dobrého, lepszého, nálezszého (176); -ého (8), -ego (1), -(e)go (167); -ého : -ego *Strum* (3 : 1). \diamond *I* dobrym (313), dobrem, lepszem, nálezszem (32); -em *PatKaz III*, *GlabGad* (2), *MurzHist*, *MurzNT* (6), *Diar*, *GórnRozm* (2), *PaprUp* (4); -ym : -em *LibLeg* (8 : 3), *FalZioł* (7 : 1), *GliczKsiąż* (3 : 10), *BielKron* (19 : 1); ~ -em (7), -(e)m (25). \diamond *L* dobrym, lepszem, nálezszem (111), dobrem, lepszem, nálezszem (10); -em *FalZioł*; -ym : -em *LibLeg* (6 : 4), *MurzHist* (3 : 1), *BibRadz* (2 : 1), *ModrzBaz* (1 : 3); ~ -em (1), -(e)m (9). \diamond *V* dobry, nálezszy (96). \diamond *f N* dobrã, lepszã, nálezszã (601), dobra, lepsza (10), dobr(a), lepsz(a), nálezsz(a) (310); ~ (*attrib*) -ã (331), -a (5), -(a) (90), (*praed*) -ã (270), -a (5), -(a) (220). \diamond *G* dobrój, lepszój, nálezszój (761), dobry, lepszy (31), dobryj (8), dobré, lepszé (7); -yj *MurzHist* (6), *MurzNT* (2); -é *OpecŻyw* (2), *OpecŻywPrzedm*, *KlerPow* (2); -éj : -y : -é *Mącz* (67 : 1 : -), *SkarJedn* (4 : - : 1), *ZapKościar* (6 : 25 : 1), *CzechEp* (2 : 1 : -), *CzahTr* (3 : 4 : -); ~ -éj (91), -ej (1) *MurzHist*, -(e)j (669); -é (5), -(e) (2). \diamond *D* dobrój, lepszój (66), dobryj (1), dobry (1), dobré (1); -yj *MurzHist*; -é *OpecŻyw*; -éj : -y *Mącz* (2 : 1); ~ -éj (11), -(e)j (55). \diamond *A* dobrã, lepszã, nálezszã (702) [w tym zapis: dobre (1) *RejKup* ł3 *prawdopodobnie błqd*]. \diamond *I* dobrã, lepszã, nálezszã (289) [w tym zapis: -ãm (1)]. \diamond *L* dobrój, lepszój, nálezszój (274), dobryj (5), dobry (3), dobre (1); -y *MetrKor*, *ZapKościar* (2); -éj : -yj : -e *MurzHist* (- : 3 : 1), *MurzNT* (1 : 2 : -); ~ -éj (33), -(e)j (241); -e (1). \diamond *V* dobrã (10). \diamond *n N* dobré, lepszé, nálezszé (823); -é (53), -e (3), -(e) (757); -é : -e *Strum* (1 : 1), *Oczko* (4 : 1), *KochTr* (1 : 1). \diamond *G* dobrého, lepszého, nálezszého (1495); -ého (118), -ego (12), -(e)go (1365); -ého : -ego *MurzHist* (1 : 8), *MurzNT* (7 : 3), *KochPs* (1 : 1). \diamond *D* dobrému, lepszému (291), dobrému (1) *MurzHist*; -ému (17), -emu (5), -(e)mu (269); -emu *MurzNT*, *OrzQuin* (3), *KochPs*. \diamond *A* dobré, lepszé, nálezszé (880); -é (67), -e (2), -(e) (811); -é : -e *OpecŻyw* (7 : 1), *ZawJeft* (2 : 1). \diamond *I* dobrym, lepszem, nálezszem (266), dobrem, lepszem, nálezszem (75); -em *ListRzeź*, *WróbŻółt*, *RejPs*, *KromRozm II*, *KromRozm III*, *LubPs*, *Mącz*, *RejPos* (3), *HistLan*, *KuczbKat*, *BudBib* (3), *MycPrz*, *BudNT*, *PaprPan*, *KochPs*, *SkarŻyw*, *ArtKanc*, *GórnRozm*, *PaprUp*, *KołaKszczęśl*, *SarnStat*, *SkarKazSej*; -ym -em *LibLeg* (2 : 1), *MetrKor* (1 : 1), *FalZioł* (2 : 9), *GliczKsiąż* (3 : 5), *BibRadz* (5 : 5), *GórnDworz* (3 : 5), *RejZwierc* (15 : 3), *ModrzBaz* (2 : 4), *SkarŻyw* (21 : 3), *CzechEp* (18 : 1), *ActReg* (2 : 1), *GrabowSet* (2 : 2), *PowodPr*

(4 : 2), *SkarKaz* (1 : 1), *CiekPotr* (3 : 2), *CzahTr* (1 : 1); ~ -em (3) *MurzHist*, *KochPs*, *SarnStat*; -ém (2) *Mącz*, *OrzJan*; -(e)m (70). \diamond *L* dobrym, lepszym, nlepszym (187), dobrém, lepszém, nlepszém (22); -ém *FalZioł* (3), *BudBib* (2), *BudNT*, *ModrzBaz* (5), *GórnRozm*; -ym : -ém *LibLeg* (7 : 2), *GliczKsiąż* (3 : 2), *Leop* (8 : 1), *BibRadz* (2 : 2), *Mącz* (4 : 1), *SkarŻyw* (18 : 1), *SarnStat* (2 : 1); ~ -ém (2) *Mącz*; -em (1) *SarnStat*; -(e)m (20). \diamond *pl N m pers* dobrzy, lepszy, nlepszy (308), dobry (1) *HistRzym* 51v, lepsi (1) *ModrzBaz* 61. *m an* dobr(e), lepsz(e) (8), dobrzy, lepszy, nlepszy (5); -(e) *Mącz*, *ModrzBaz*; -y *KwiatKsiąż*, *OrzQuin*, *SienLek*; -(e) : -y *FalZioł* (6 : 2). *subst* dobré, lepszé, nlepszé (562), lepszy (1); -é : -y *RejKup* (1 : 1); ~ -é (41), -e (5), -(e) (516); -é : -e *Oczko* (12 : 4), *OrzJan* (1 : 1). \diamond *G* dobrych, lepszych, nlepszych (751), dobr(e)ch (1); -ych : -(e)ch *ActReg* (3 : 1; 73). \diamond *D* dobrym, lepszym, nlepszym (260), dobrem, nlepszem (17), dobrém, nlepszém (2); -em *MurzHist* (2), *Paprup* (3); -ym : -em: -em *MurzNT* (- : 1 : 2), *GliczKsiąż* (1 : 1 : -), *BibRadz* (2 : 2 : -), *BudNT* (1 : 1 : -), *ModrzBaz* (14 : 3 : -) *SkarŻyw* (4 : 1 : -), *GórnRozm* (4 : 3 : -); ~ -em (2), -ém (1), -(e)m (14); -em *MurzNT*; -em : -ém *MurzHist* (1 : 1). \diamond *A m pers* dobré, lepszé, nlepszé (170), dobrych (10); -ych *StryjWjaz*, *ReszList*, *PowodPr*; -é : -ych *LibLeg* (2 : 4), *RejPs* (1 : 1), *BielSat* (1 : 1), *SkarKazSej* (3 : 1); ~ -é (14), -(e) (151). *m an* dobr(e), lepsz(e) (8), nlepszych (1) *MiechGlab*. *subst* dobré, lepszé, nlepszé (491); -é (25), -e (4), -(e) (467); -e *MurzHist* (3); -é : -e *MurzNT* (2 : 1). \diamond *I m* dobrémi, lepszémi, nlepszémi (105), dobrémi (1), dobrymi, lepszymi (82); -émi *ZapMaz* (3), *RejPs*, *RejRozpr*, *SeklWyzn* (3), *RejJóz*, *DiarDop* (3), *GroicPorz*, *UstPraw* (2), *Mącz* (11), *RejAp* (4), *GórnDworz* (5), *RejZwierc* (9), *WujJudConf*, *Paprupan* (2), *ModrzBaz* (6), *SkarJedn*, *KochPs* (5), *GórnRozm* (3), *KochDz*, *ArtKanc*, *Paprup*, *LatHar* (2), *SarnStat* (2), *SkarKaz* (7), *GosłCast*; -ymi *BierEz*, *OpecŻyw*, *ForCnR*, *BielŻyw* (3), *SeklKat* (6), *KromRozm I*, *KromRozm III*, *KrowObr* (5), *RejZwierz*, *KwiatKsiąż* (3), *OrzQuin*, *Prot*, *BiałKat* (3), *KuczbKat*, *BudBib* (2), *WierKróc*, *CzechRozm* (2), *KarnNap*, *CzechEp*, *ReszPrz* (2), *ReszList*, *Phil*, *GrabowSet*, *PowodPr*, *CiekPotr* (2), *CzahTr* (2); -émi -ymi *LibLeg* (3 : 2), *GliczKsiąż* (4 : 1), *Leop* (1 : 1), *BibRadz* (2 : 1), *BielKron* (4 : 7), *RejAp* (2 : 2), *WujJud* (4 : 2), *SkarŻyw* (4 : 9), *KochFrag* (1 : 1), *WujNT* (2 : 10); -emi : -emi *MurzHist* (1 : 1); ~ -émi (14), -emi (2), -(e)mi (92); -emi *MurzHist*; -émi : -emi *KochPs* (4 : 1). *f* dobrémi, lepszémi, nlepszémi (24), dobrymi, lepszymi (8); -émi *BierEz*, *FalZioł* (2), *Leop*, *GórnDworz* (2), *RejPos* (4), *RejZwierc* (2), *BielSpr*, *BudNT*, *ModrzBaz* (3), *SarnStat* (3), *PowodPr*, *CiekPotr*; -ymi *OpecŻyw*, *PatKaz III*, *BielKron*, *ReszHoz*, *WujNT*, *SkarKaz*; -émi: -ymi *HistRzym* (1 : 1), *NiemObr* (1 : 1); ~ -émi (4), -(e)mi (20). *n* dobr(e)mi (7) *FalZioł*, *GliczKsiąż*, *BielKron*, *SienLek*, *ZapKości*, *LatHar*, dobrymi (5) *BibRadz*, *KwiatKsiąż*, *SkarŻyw*, *SkarKazSej* (2). \diamond *L* dobrych, lepszych, nlepszych (163). \diamond *V m pers* dobrzy (4). *subst* dobre (1). \diamond *dubium* dobre (1) *BierRozm* 3.

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde XVI – XVIII w.*

[Zwracamy uwagę, że zarówno *comp* jak i *sup* przymiotnika „dobry” ma znaczenie relacyjne tj., że nie orzeka oprzysługiwaniu cechy „dobry” osobom, przedmiotom lub sytuacjom porównywanym.]

1. *Taki*, *jaki* być powinien; *bonus* *Murm*, *Mącz*, *Vulg*, *PolAnt*, *Modrz*, *JanPrzyw*, *JanStat*, *Cn*; *probus* *Mącz*, *JanStat*, *Cn*; *rectus* *Mącz*, *Modrz*, *Cn*; *sanus* *Mącz*, *Vulg*, *Modrz*; *diligens* *Mącz*; *certus* *Cn* (2898) :

a. O osobach: wykonujący należycie swoje obowiązki, sprawny, biegły, staranny; wyróżniający się; *bonus Mącz, Vulg, Modrz, JanPrzyw, Cn; probus Mącz, JanStat, Cn; diligens Mącz (533) : MetrKor 38/286; Osieł iż głofu grubego/ Mamy trębaczá dobrego BierEz S2, L4v; FalZioł V 50v; Vlgilius zewfzech poetow łacinfkich nalepfzy. BielŻyw 122, 120; Suche kolana znamio. człowieka mocznego, fmiálego/ taiemnika chytrcza, y dobre⁶⁰, bieguna. GlabGad P6v, B5v, P2; LibLeg 10/113v; MurzHist Mv; kto chce dobrem łácinnykiem ołtác/ do Kolegium álbo do fzkoly ma fie wezbrác. GliczKsiqż L2, K2, K4v [2 r.], K5v, Mv, N4; A nalepfzy lutniftá kiedy ma złe ftruny/ Bárzo fie nie zgadzáią wnet iego bárduny. RejWiz 119, 48v, 80, 89, Cc8v; Leop 1.Reg 16/17, 1.Petri 4/10; UstPraw Fv; Krol rzekł/ wolę iż dobry fzermierz mię vbiye/ Niżliby pártácż s cieniá/ co fie w kácie kriye. RejZwierz 9v, 28v; BibRadz I 346; Exekucya w Rzeczypołpolitey bywa/ iákoby modła iáka/ wedle ktorey dobry Cieślá náchylony dom wltáwia w klobę fwą. OrzRozm B3, D4v, E, E4v, G2v, Iv; Ten Kápiftran był Káznodzyeią dobrym BielKron 391, 65, 168v, 213v, 334v, 360v (10); to pińanie [...] dobry Krześciáńfkiey prawdy miłownik/ mężnie iá forytuiąc y podpomágáiąc/ Grzegorz Páweł teraz ná iásnią wydawa GrzegRóżn A2; KwiatKsiqż B2; Mącz 6a, 14c, 26a, 168b, 247b, 249c; OrzQuin B4, H2v; Prot C4; SienLekAndr a2; Bo iáko nie káždy ieft dobry budownik/ kto buduje/ ták też nie káždy ieft prawdziwie hoinym/ kto rozdawa. GórnDworz Ii5, D2, 13, I5v, N5v, Ff6 (17); im więcéy fye będźiefz tym báwił [czytaniem tej ksiqżki]/ tym lepźzym będźiefz Geometrem. GrzepGeom B4v; HistRzym 40v, 53v, 95, 122; RejPos 251v, 319 marg; BiałKat 35v; HistLan E2v; RejZwierc 167v, 232, 238v, 262; BielSpr 15, 51v; WujJud 11v; teraz iuż bárho z pracą dobrego Mnichá ználeść WujJudConf 144v; RejPosRozpr b4; MycPrz I B3; Strum Kv, R3; BiałKaz I3v; BudNT 1.Petr 4/10; Tám koniá y páchołká doftániefz dobrego PaprPan B3v, D2, I2; dobrzi Pińárzowie [bonis scriptoribus]/ (ktorych fię iáko mogę trzymam) gdy co porządnie á wedle náuki pińáz/ tedy fię [...] ná wfzech rzeczy przyrodzenie ogládáią. ModrzBaz 1v, 30v, 92, 99, 130v; SkarJedn 52, 70; SkarŻyw 30, 118, 398; iuż pierchác chcieli/ Lecz przy dobrym Hetmánie fmiáłość ná fię wzdzieli StryjKron 732, 220 marg, 240, 737; CzechEp 102, 123 [2 r.], 124, 208 [2 r.], [390]; Iuż teraz bárzyey obá ná fię wázá/ Przekoki lepźzá opátruią ftrażá. KochSz B4v, A2; PudłFr 13; GórnRozm F3v, I2, N3; KochProp 8; V. Dworu, directores dobrech niemasz. ActReg 73, 13, 169; GostGosp 18, 20, 40, 162 [2 r.]; GostGospSieb +3; Phil I4, N4, 02; GrabowSet I3; OrzJan 56; WujNT 1.Petr 4/10, Ccccc 4v, Ddddd; SarnStat 241, 411; KmitaSpit Bv; PowodPr 62, 68; VotSzl B4v, C2v, E3v, E4v; CiekPotr 2, 26, 65; PaxLiz B3v; SkarKazSej 694a, 705b; KlónFlis H3.*

dobry w czym (3): GlabGad M3v; białągłowá s przyrodzenia kánda/ ráda by była mężczyzná/ á thegoby ifcie nie prágnęłá/ by nie widziáłá we wfzythkim być lepźzego mężczyznę/ niż fiebie. GórnDworz X8; CzahTr H2v.

W połączeniu szeregowym (1): Bo [urzędnikowi] dobremu/ pilnemu/ ípráwnemu/ wielkie wychowánie y wielki datek dáć/ mnieyfza fzkodá/ niż máłe wychowánie y mnieyfzy datek niepilnemu á nierzádnemu. GostGosp 154.

W charakterystycznych połączeniach: dobry budownik (3), cieśla (3), dłużnik (3), filozof (3), hetman (10), jeździec (3), kaznodzieja (7), łacinnik (2), miłośnik ojczyzny (5), młynarz (3), myśliwiec (2), pacholek (2), pasterz (4), praktyk (2), prokurator (3), senator (4), strzelec (4), szafarz (9), szermierz

(4), wodz (2), wykładacz (3), (wy)- mowca (3); *dobry barzo* (3), *dostatecznie, tak(o)* (4), *wielmi; daleko lepszy*.

Przysłowia: Lepyeyći być dobrem chłopem niżli złem/ yáko Polacy mowya/ popem. *GliczKsiąż* O6.

kto raz będzie szybałem y łgarzem/ Ten iuż nigdy nie będzie dobrym gośpodarzem. *KlonWor* 41.
dobry pafterz tylko łtrzyże owce/ Iedno to Wilk drapieżny/ łupi ie iáko chce. *RejZwierz* 30;
BielKron 140; Boni pastoris est tondere pecus non deglubere, Proverb. Dobry páfters ná wełnie/
álbo ná mleku ma przeštáwác/ á nie z łkorey odźierác. *Mącz* 26b.

Wyrażenia: »dobry cesarz« 2 : 2] (4): *LibLeg* 7/103; *KromRozm III* P2; Bo což może być
pocźciwżego Cefárzowi/ iáko że go zowá fynem kościelnym? Abowiem dobry Cefarz ieft w kościele/
á nie nád kościołem. *WujNT* 93, 73.

»co (na)lepszy« (5): woyłká było trzydzieści tyfiac/ miedzy kthorymi było Krześcijan trzy tyfiace
co nalepżych mężow *BielKron* 458; przemienił prędko swoy Ordynek Scipio/ co lepże męże ná
przodku y s tyłu poštáwił/ á podłeyże we środ *BielSpr* 40, 40, 41, 55.

»dobry dworzanin« = *bonus aulicus* *Modrz* (6): *MetrKor* 61/223; kto czefsciey a nie wftidliwiey
prziłięga ten nalepży dworzanyn tak męfcifna iako zencifna. *SeklKat* Fv; *KromRozm I* B; rychleiby
w. m. ludzie dobrym bákálarzem názwáli/ niż dobrym dworzáninem *GórnDworz* li2, N7; *ModrzBaz*
17v.

»dobry gospodarz« = *bonus arator, diligens arator* *Mącz* [szyk 34 : 7] (41): *GliczKsiąż* F6; Opifuie
porządek á łpráwę dobrego gośpodarzá w domu *Leop Ps* 100 arg; *BielKron* 439v; Homo navus et
industrius, expertissimus ac diligentissimus arator. Człowiek dofcipny/ prętki/ ostrożny/ wiadomi
á wielmi dobry gośpodarz. *Mącz* 169b, 177c; *Prot* C4; Ale kiedy do dobrego gruntu/ dobry
gośpodarz przyłthapi/ [...] tám łie bez pochyby dobrze vrodzić muśi. *GórnDworz* Kk2v, D2, Ff3,
Kk2v; ABowiem podobne ieft krolełtwo niebiełkye ku dobremu gośpodarzowi [*patrifamilias*] kthory
wyfzedł bárzo ráno ku zmawianiu robotnikow do winnicze swoiey. [*Vulg Matth* 20/1] *RejPos* 58v,
37, 63 marg, 311v, 346; *RejZwierc* 136, 172 [2 r.], 175; *Strum* Q4v, Rv; *PaprPan* R2v; *SkarŻyw* 312;
KochFr 47; *GórnDworz* K; Owa kto chce bydź dobrym gośpodarzem/ trzeba mu pilności do tego
y pracey przyłožyc *GostGosp* 8, 8, 48, 64, 102, 104 (10); *LatHar* +2v; *SarnStat* 492; *SkarKaz* 7b,
421b; JEft też iedno złodźieyłtwo dofyc nie pocźefne/ y dobrym gośpodarzom ciężkie y bolełne
KlonWor 18, 41.

»dobry junak« [szyk 1 : 1] (2): A gdyby ktemu przyfzło co potrzebnieyżego/ Mielibyłmy s
Chłopefiá iunaká dobrego. *PaprPan* Q, B3v.

»dobry kapłan« [szyk 7 : 1] (8): Książd Biskup złupił kościoły z chwały Pana Boga, kapłany dobre
i kaznodzieje prawdziwe z nich wygnał i przenaśladuje *Diar* 59, 59; pierwey łye da zabić dobry
Káplán/ á niżli on łye da ładzić Krolowi w rzeczách Duchownych łwych *OrzRozm* C4, H2v, H4v;
PaprUp L4; *LatHar* 124; *SkarKaz* 420b.

»dobry kozak« = *chwát* (2): *GliczKsiąż* K8; łwemu kto krádnie złodźiey ieft: kto nieprzyacielowi/
dobrym kozakiem zwan bywa. *OrzRozm* L.

»dobry krol, krolik« = *rex bonus* *Modrz*; *bonus princeps JanPrzyw* [szyk 30 : 14] (43 : 1): *BibRadz* I*2v, *3; *OrzRozm* A2, M2, Q3; [*papież Sykstus IV*] Miáło Rzym y kościoły opráwił [...] zbytnie álbo zuchwále kroliki wypędził á dobrymi oládził. *BielKron* 189v, 64v, 265v, 327v; to przysłucha który ieft dobrym Krolem/ yżeby też był mocnym ryczerzem. *KwiatKsiąż* M2; *OrzQuin* S4, T4v; to też ieft powinność dobrego krolá/ żeby táki porządek vczynił w fwey zyemi [...] iákoby poddáni/ czáfu pokoiu pocźciwie nábytego żyli we wśelákim beśpieczeńśtwie *GórnDworz* Hh, Ff8v, Gg3, Gg7, Ii8; *RejPos* 247v; *RejZwierc* 147v, 149; *KochMon* 25; *WujJud* 16; *BiałKaz* Iv, K2, L; *CzechRozm* 177v, 251, 251 v; *ModrzBaz* 15, [16], 106v; *SkarŻyw* 130; *StryjKron* 532; pozełlich Krolach Iagielowem potumśtwie nadobrego trafić nie mogliłmi *PaprUp* D4, F2; *ActReg* 170; *Phil* S3; fámi bezmáła ze wśyftkich narodów nie widzieliłmy tyránna nád łobá żadného/ ták/ iż téz pográniczné narody wzoru królów dobrych od nas biorą *OrzJan* 51, 121; *WujNT* 73; *SarnStat* 941; *SkarKaz* 162a; *VotSzl* B3.

»dobre książe« (2): Bogowie daycie nam tak dobre Kłiążę iáko to było *BielKron* 322, 88.

»dobry lekarz, medyk« [szyk 6 : 2] (7 : 1): [*Chrystus*] iáko dobry lekarz/ dáwał podług natury ij niemocy czyiey. *OpecŻyw* 60v; Lecz fie á pana Boga wzyway najlepszego lekarza łobie ku pomocy/ á będziefz zdrow. *FalZioł* V 95; *GórnDworz* T3; *RejPos* 327v; *RejZwierc* A6v, 74; wśedźzy w ogród Páwła Nowikápiána/ Medyká dobrégo y vczónégo/ nádźedłem łłupá *Oczko* 8v; to dáleko lepśzy lekarz/ który ták chowa człowieká/ żeby nie záchorzał/ niśli ten który lekárftwy vzdrawia chorego. *GórnRozm* C2.

»dobry mąż [= rycerz]« [szyk 22 : 17] (39): LVdwik Kłiążę Báworfkie/ s łáfiády woiował/ Gdzie wiedział dobre męże/ tedy ie przyjmował. *RejZwierc* 26; Turek Wálent/ á Pereni/ á Budeferens/ tylko fámi byli w Węgrzech najlepszemi mężmi/ y łprawcámi w rycerfkich rzeczách. *BielKron* 312, 242v, 247, 252, 310v, 312 (12); A ták ma mieć [*Hetman*] ná fwá łtronę dobre męże/ ták iezdne iáko piefze/ ták pomocne iáko y główne ktorzy w łprawie łtoią. *BielSpr* 18v, 4, 21, 42v, 60, 66 (21); Y Temu Bog dopomoż mężowi dobremu/ Wierz mi że nie przepuści y namężnieyźzemu. *PaprPan* Z, E3v; *StryjKron* 15; *PudłFr* 45; ile łzláchćicow tyleby rycerzow y mężow dobrych było. *GrabPospR* K4.

»dobra misterkini« (1): Phryne białagłowá piękna/ połóżyła fie podle niego/ vzywáiąc dziwnych przyłmákw/ (iáko w tym była dobra miłsterkini/) áby fie mógł ku miłości zápalić *GórnDworz* Aav.

»dobry mistrz« = *bonus magister* *Modrz* [szyk 23 : 9] (32): Iego rozum pochwalili: Rzekąc dobrego Miłtrzá ma/ Przetoć táko odpowíada. *BierEz* C3v, F3v; *OpecŻyw* 174v; acźkolwiek ia wiele Słow odmienił albo włóżył niedla tegom vczynił że bych był lepśy miłtrż nato/ alie wiele łłow niemógł wjczyfćz *RejKupSekl* a6; *KromRozm* I L2; Rozno bęcżą orgány/ gdy łłábo dmą miechy/ Nie będye z nich najlepszý miłtrż miał nic pociechy. *RejWiz* 119v; *OrzRozm* Dv; Weneći łą najlepszý Miłtrzowie ná znánie korzenia álbo wśelkich rzeczy. *BielKron* 449, 8, 26v, 28; *GrzegRóżn* A2, D2v; Aleć prozuo [!] nam inéy drogi nád tę łzúkác/ którą nam podał dobry Miłtrż ARIłtoteles *OrzQuin* H4; pan Tárło náśz podczáśzy Krák. miał we wśytkim thym co vmie/ dobre miłtrze *GórnDworz* E6, E6, E6v; *BielSat* N3; *BielSpr* 9, 22v, 28; *CzechRozm* 72; *PaprPan* Ff2; *ModrzBaz* 12v, 15; *SkarŻyw* 119, 573; *KlonŻal* D3; *BielSjem* 39v; *GostGosp* 58; Ale wiérłzem ozdobnym/ y rymy głádkiełmi/ Mam nádźieię/ że z miłtrzmi porównam dobrémi. *KochFrag* 21; *WujNT* 81.

»dobry Polak« [szyk 1 : 1] (2): bo się każdy tak opatrzył, że ma o czym Rzeczypospolitej służyć – jakoż to każdy dobry Polak zawsze rad z chucią czyni *DiarDop* 110; *JanNkar* D2v.

»dobry obrońca« [szyk 2 : 1] (3): *GroicPorz* e4; [*Cesarz Justynus*] był dobry obrońcą y miłownik kościoła Rzymłkiego *BielKron* 162; nietilko fwemu KroleŃtwu bel obronca dobrem *PaprUp* C2v.

»dobry obywatel« = *bonus civis* *Modrz*, *JanStat* [szyk 17 : 1] (18): Ná dobrego obywatela należy/ żadnego zwycięŃstwa więcey łobie nieważyc/ iedno to/ ktore ieŃt zá dozwozeniem praw nábyte *ModrzBaz* 63v, 125v; [P]HILOPOLI[TES] To ieŃt. [Mi]łownik Oyczyzny/ álbo o powin[noŃci] dobrego obywatela/ Oyczyźnie dobrze [c]hcącego *Phil* B, B, B3 [3 r.], D2, G3, H3 (14); iżeŃ ty zápomniawłzy dobrého obywatela y wierného poddáného powinnoŃci/ mówił to álbo owo przeciw perfonie królewłkiéy *SarnStat* 141, 412.

»dobry preceptor, nauczyciel, bakałarz« [szyk 7 : 2] (4 : 3 : 2): Drugi zá rok gdy dobrego náuczycyela popilnuye/ wyęcey pochyćić może niź drugi ktoryby fwyęcił á proznował zá kilká lat. *GliczKsiąż* Nv, K5v, L5v, Mv; dobrzy bákalarze nietelko czytác dzieći máłych vczą/ ále y inych obyczáikow vczćiwych *GórnDworz* Ff2v, Iiv; *RejPosWstaw* 21v; *PaprPan* K4; izem fie z młodu nie *obiter* vczyl *artes* y *partes* pod dobrými přeceptormi *SarnStat* *7.v.

»dobry robotnik, robotniczek« [szyk 6 : 3] (8 : 1): Ręka z palci ktore fie nie mogą wřzpaczyć tilko proŃto Ńtoia, znamionuia kępcza, łakomcza/ myłliwczá/ y robotnika dobrego *GlabGad* P2v; *SienLek* 187v; *RejPos* 59v, 115; *Strum* E2v; á Kmiotek ma bydź teź opátrzon táką rolą/ iákoby chlebá nie kupował w dobry rok robotnik dobry. *GostGosp* 8, 36 [3 r.].

»nalepszy rządzca« (1): [*Bóg*] iáko nalepřzy rządzcá/ mądroŃciá fwą y rozumem fwym/ [...] czyni iáko mu fie nalepiey zda. *CzechEp* 239.

»dobry rzemieŃ(l)nik« = *probus artifex* *Mącz*; *bonus artifex* *Cn* [szyk 5 : 2] (7): *GliczKsiąż* L5v; *GroicPorz* k4; *Mącz* 17a, 323b; *WujJudConf* 51 v; A iefłiź mądroŃć wřzytki rzcęzy Ńpráwuie izáłź nád nię ieŃt gdzie lepřzy rzemieŃnik w tćh rzcęzách ktore ľá [*quis eorum quae sunt quam illa magis est artifex*]? *BudBib Sap* 8/6; mogliby Krol Ie⁸⁰ M. rofkazác/ poŃtárác fie o rzemieŃniká dobrego/ ktory [...] będźie vřtáwicznie robił ármáturę *GrabPospR* L.

»dobry sędzia« [szyk 9 : 1] (10): *BielŻyw* 76; to ieŃt poľpolita práwda/ że dobry ľędziá/ ľędzi dobrze *MurzNT* 61, 61; *BielKron* 208v; *GrzegRóżn* A3; *GórnDworz* G8; Zgniewu azwałni zaden dobri ľedzia ľedzic niema nikogo *PaprUp* H3; *Phil* K4v, L3; Lecź dobry ľędzia nie ma ná to wzglądu: ZnoŃi tákie dubia, pilen Ńwego ľádu. *KlonWor* 80.

»dobry słuġa« = *bonus minister* *Vulg* [szyk 22 : 19] (41): czy ktorzy inłłe sgarłfaiá [...] maiá bycz karani, aby dobry słuġa przy złym Ńie niesgorłłił *ListRzeź w.* 43; *MetrKor* 37/4v; dlatego do was przyacziela swego poľłá do dworv naschego slvge naszego dobrego na ymie Iofupha *LibLeg* 11/65, 11/19, 88 [2 r.], 92; *BierEz* C2v; *RejJóz* G3; *Diar* 74; Miły Boże co to yuź náŃtáło nowego że pánowye wolá fie o pľy Ńtárác niź o Ńlugi dobre *GliczKsiąż* N6v; *KrowObr* Cv; *RejWiz* 59; *Leop Luc* 19/17; PAchołká ľáŃiádowi/ ľáŃiad przykázowál/ A zá dobrego Ńluge/ pewnie obiecował. *RejFig* Cc3v; *RejZwierc* 118 [2 r.], bb3v; *BibRadz Matth* 25/21, 23; *GórnDworz* B2v; *RejPos* 324v; *KuczKat* 5; *Strum* R2, R3; *BudNT* 1. *Tim* 4/6; *SkarŻyw* 470; *GostGosp* 124; [*ma ziemianin*] przyacziela wiernego/ Ńluge dobrego/ ľáŃiádá zgodnego: k temu czáfu ile chce *GostGospPon* 169; *LatHar* 445; Dobrze Ńlugo

dobry: iześ był ná mále wiernym: będźiefz miał władzą nád dzieśiącią miaft. *WujNT Luc* 19/17; dobrym będźiefz fługą Chriřtułá Iefułá/ wychowaným w fłowách wiary y náuki *WujNT 1.Tim* 4/6 [przekład tego samego tekstu *BudNT*], *Matth* 25/21, 23, s. 267; *SkarKaz* 6a, 7b, 611b; Coż mnie do tego, iefli ty mařz dobre álbo Złe fługi. *CiekPotr* 80; *GostCast* 74; *KlonFlis* Cv.

»sprawca dobry« [szyk 8 : 7] (15): *FalZioł* V 51v; Abowiem obaczywamy tak, jako i oni mądrzy ludzie a dobrzy sprawce Rzeczypospolitej, że frustra arma foris, nisi sint recta consilia domi. *Diar* 66; Acżkolwiek był dobrym fprawcą Krol Ian/ wřzakze dofyć trudnořci vżywał z Węgry y z fwemi. *BielKron* 326, 49, 156v, 253v, 318, 437; *GórnDworz* Ii2, Ii6v; *RejPos* 21v marg; *ArtKanc* K13v; *SkarKaz*)(2v, 551b; lud fwoy dobrzy fprawce wybawiáią. *SkarKazSej* 664a.

»stroż dobry« [szyk 4 : 3] (7): *SkarŻyw* 69; Będźiefcief mieć ftroże dobre Daćiefli pieniądze fczodre. *MWilcHist* B3v; *CzechEpPORz* *3v; Strách tedy/ dobry ftroż iefł/ y z ftráchu káżdý iefł pořłufzny. *GórnRozm* Kv; *OrzJan* 54; *KochFragJan* 4; *SkarKaz* 352a.

»dobry świadek« = *bonus testis* *Mącz*; *probus testis* *JanStat* [szyk 14 : 2] (16): *WróbŻořłGlab* A4; *LibLeg* 11/137v; żeřmy podatku przez niemáły czas juź starego wieku jego nie dawali, a nas wolne bez ktorego podatku odumarł, czegořcie WM są dobrzy řwiadkowie. *Diar* 37, 43; *DiarDop* 108; *KrowObr* 45, 98; *RejWiz* 188v; Tu optimus es testis quam fuerim ocupatus, Ty nalepřzy řwiadek yeřteř/ yákóm był zátrudniony. *Mącz* 266d; vřzy tho fáme řadzą [że grecki język jest nacudniejszy]/ nie pothřebá lepřzych řwiadkow *GórnDworz* F7; *BudBib Dan* 13/40; Pánie/ tyř dobry řwiadek moiéy niewinnořci *KochPs* 36; *SkarŻyw* 567; *SarnStat* 603; *CzahTr* A2v, B4v.

»dobry urzędnik« [szyk 7 : 3] (10): *KromRozm III* Hv; Miey ná dobrym baczeniu/ dobre Vrzędniki/ Wyżeń od fwego dworu/ błazny pochlebniki. *BielSat* N4v; Y ták powiedam/ iź w mniefřzym řá vćifku tám ludzie/ gđzie řá práwá złe/ ále dobrzy vrzędnicy: niřli tám gđzie práwá řá práwie dobre ále vrzędnicy od dobrych dálecy. *GórnRozm* I2, I2, I3v, I4; *GostGosp* 38, 154; *SkarKaz* 611b [2 r.].

»dobry żołnierz, rycerz, bojownik, walecznik« = *bonus miles*, *bonus pugnator* *Vulg* [szyk 14 : 3] (8 : 6 : 2 : 1): *GliczKřiqź* K8; Ale y z Gáddy zbiegli do Dawidá/ gdy řie chował po puřczey męřowie bárzo duży co lepřřy boiownicy *Leop 1.Par* 12/8; *BibRadz 2.Tim* 2/3; *GórnDworz* E5v, Q4v; *HistRzym* 28v, 109; *BielSpr* 10; *BudBib 2.Reg* 17/10; *PaprPan* B3; *ArtKanc* 19; *GórnRozm* K3v; ZAcny Koronny Hetmánie, Wiem żeć wřzytkiefgo dořtánie, Czego trzebá ku boiowi Dobrému walecznikowi *KochProp* 5; *WujNT 2.Tim* 2/3; Abowiem gđzie trzy/ cztery/ álbo y piéć kroć řto tyřięcy żołnierzá dobrego řtánie/ co v nas być moře/ moře naywřiefřzego Monárchę zátrwożyć. *GrabPospR* K2v, K4; *SkarKazSej* 691b.

Szeregi: »dobry i baczny« (1): ćiefřřza iefł iedná godziná w cymborzech Tátárfkich/ ábo ná galerách Tureckich/ á niřeli wielka gromádá pozwow zadwornych/ ktorych iednák nie miewáią/ od dobrych y bącznych Krolow Pánow nářzych *VotSzl* B3.

»dobry a biegły« (1): gdy ná rzemyęřlo ktho dáye řyna/ poleca go dobremu á byęřtemu rzemyęřnikowi. *GliczKřiqź* L5v.

»dobry a przykřadny« (1): [bracia okazujá wam opata *Sieciechowskiego*] dobrego aprzikřadnego Kapłana ozdobce abo naprawiciela Kofćiola Bozego *PaprUp* L4.

»dobry i pożyteczny« (1): Thákowym tedy vmyŕłem y przedŕwzięćim będąc vzbroieni/ Obywáthele [...] zá dobre y pożyteczne ŕyny Oyczyzny ŕwey/ máią być ŕlufznie miani *Phil* B2.

»dobry, (i) rządny« (3): A przeto też onych czáfów dobrzy/ rządni/ á ŕwycięci biŕkupowye bywáli *KromRozm III* I7v; W Miáfách goŕpodárŕtwo y dochod rzemioŕlá nawiętŕzy/ młyny/ tárgi/ iármárki/ cłá: á ták áby Młynarz był dobry y rządny. *GostGosp* 140, 60.

»dobry, własny« (1): Opifánie powinnoŕci dobrego włáfnego Oy[czy]zny miłofnik[á]. *Phil* B.

»(nie tylko, choć) dobry, (ale też i, a(l)bo, a, i, choć) zły« [szyk 5 : 5] (10): Tak też o Lvtrze rozvmiem/ o biŕkvpiech/ y o inych kaznodzieiach dobrych/ abo złych. *SeklWyzn* c3; *KromRozm III* Hv, L2 [2 r.]; *RejPos* 59v; *CzechRozm* 251v; *GostGosp* 36; *SkarKaz* 611b [2 r.]; *CiekPotr* 80.

»(jako) dobry a (tak też) znamienity« [szyk 2 : 1] (3): Iakož to piŕžá o znamienitim á barzo dobrim philozophie ktoremu imię było Socrates. *GlabGad* L8; *OrzRozm* Q4v; *GliczKsiąž* K8v.

b. O abstraktach, ludzkich działaniach i ich skutkach: ŕluszny, naleŕyty, włáŕciwy; wystarczający; prawdziwy; bonus *Murm*, *Mącz*, *Vulg*, *PolAnt*, *Modrz*, *JanStat*, *Cn*; *rectus* *Mącz*, *Modrz*, *Cn*; *sanus* *Mącz*, *Vulg*, *Modrz*; *verus* *JanStat*; *certus* *Cn* (1439) : *MetrKor* 26/62v; ŕbaw myá panye boŕe moy ŕbawyenya me^{ŕo} dawŕŕfimy dobrá ŕkrucha *BierRaj* 19; Aleć iuŕ mam dobrá mowę/ Wízyŕtki rzeczy práwie zowę *BierEz* A3v, A3, G; *PatKaz III* 120; [syn] Niemoŕe miecz czwiczenia lepszégo/ Iedno bioráč przykład z oycza swégo. *KlerPow* [7]; *FalZioł* III 35c, IV 2a, 43d, V 66; Vcz ŕie w ŕwym domu dobre^{ŕo} goŕpodárŕtwo. *Bielŕzyw* 11; by namgleyŕza obrona dobra ieŕt będzieli tilko zgodna. *Bielŕzyw* 41, 169; *GlabGad* D3, D3v, Mv, O3, P4v; A dla lepszégo obaczenia ŕpoŕobu ziemie tey y też obyczaiow ludu Zmodŕkie^{ŕo} ŕlufza wiedzieć [iŕ] *MiechGlab* [88], 33; *KłosAlg* A4v; *LibLeg* 7/9v, 11/42, 88, 172v; *MetrKor* 59/75; ále iuŕ teraz ŕnadz będe wnalepŕŕŕey pieczy miał ŕwięte ŕłowá twoie *RejPs* 180, 16v, 25v, 70v; *ComCrac* 12v; Bo ŕnadz by nalepŕŕŕe zdánie Przedŕię ná nim nie przeŕtánie. *RejRozpr* F4v, A2v; *LibMal* 1544/83v; *SeklWyzn* f2v; Podczáfzy dziękuie Iozephowi za dobry wykład ŕnu *RejJóz* I8v, H8v, L5v *marg*; *RejKup* a7, f8, h7; *HistAl* I8; Bo z rozmaitych przykładow iako we zwierciedle widzimy ktoreby poŕŕępkie w ŕprawach náŕzych nalepŕŕŕe mogły być *HistAlHung* A3; *MurzHist* K3, T2; *KromRozm II* r2 [2 r.]; *KromRozm III* C3v, Q; moŕe KJM Pan nasz za dobrem ŕzafunkiem kaŕde poŕŕy wedle potrzeby odprawowác i opatrowác *Diar* 37, 35, 60, 68; *DiarDop* 102, 107 [2 r.], 109; A ten co ma dobre rozeznánie/ Przećiw temu powie ŕwoie zdánie *BielKom* Av; Czýrŕtwoŕc młodym moc dawa y dobra ćwiczyzná/ A stáremu przynoŕi pocŕćiwoŕc ŕiwizná. *BielKom* Cv, A3v [2 r.], B2v, B3v, B6, B7v (14); Náuki tedy iŕ to yeŕt dobra á trwála podporá/ ma ŕie káŕdy człowyek pirwey niŕby co pocŕzynał chyćić *GliczKsiąž* H6, F4v, K4, M7, P5v; *LubPs* G *marg*; PRzyŕyęgá komu ieŕt nákazána/ ma iá vczynić wedle ŕumnienia dobrego/ áby iáko w ŕercu rozumie/ ták vŕty wyznał/ z dobry rozmyŕlenim/ zdobrá bácznoŕciá/ ŕpráviedliwie *GroicPorz* y4; thedy dla lepszégo vznánia prawdy/ ŕprávę onę ná inny czás odłóŕy/ zwłáŕzchá gdzie idŕie rzecz o zágubienie człowieká *GroicPorz* aa3v, A4v, C, a2, h4v, q2v (10); *SeklPieŕ* 32; *RejWiz* 1, 13, 37, 132, 163, 189; Ale ieŕt ŕfaleńŕtwo ktore obŕfituie we złoŕci: á niemáŕz tám ŕmysłu (dobrego) gdzie ieŕt gorzkoŕc [*non est sensus ubi est amaritudo*] *Leop Eccli* 21/15, 3. *Reg* 18/24, 1. *Tim* 1/8; *OrzList* b; *RejFig* Ee3, Ee4; Dobrać oná przypowieŕć/ poŕpolita byłá/ Bielŕza ręká gdy iedná drugá ŕpołu myłá. *RejZwierz* 121, 51, 56, 82, 100v, 103, 109v, 124v; Słowá ktoreŕcie dŕiŕ mowili do ludu nie ŕá dobre [*non rectum*

verbum vestrum quod locuti estis coram populo in die hac] o przyśiędze którąście wczynili między Bogiem y między sobą *BibRadz Iudith* 8/9, 2.*Reg* 17/7, 14 [2 r.], 1.*Esdr* 3/31, 1.*Tim* 1/8, 18; nie śtarał o to pilnie/ aby dobry rząd/ pokoy/ śprawiedliwość/ rzecz pośpolitą dobrą w Niemcech pośtánowił *BielKron* 226; Ná then czás iefzcze Słowacy báltwany czarhowkie chwalili/ tylko tho wždy v nich było/ ze złego lepfze dzierzano/ iż w człowieku śmiertelnym żadney nádzieie zbáwienia nie pokládáli *BielKron* 338v, 200v, 242, 247v, 265, 344v (39); Abowiem iefli ten początek wiary o iednym Bogu Oycu iefł dobry/ tedyć y koniec o iednym Kryśtuśie [...] muśiałby być dobry *GrzegRóżn* D4v; *KwiatKsiąż* B, B3v, E2v, E4v, Fv, I2v; *KochSat* B3v; *Mącz* 42d, 84a, 93b, 213c, 269b (9); *OrzQuin* O2v, O4v [2 r.]; *Prot* B2v, B4 [2 r.], D2v, D3; *SienLek* 2, 187, 194; *LeovPrzep* C2v, Iv; *RejAp* 86, 180v; chcę to mieć [u *dworzanina*] żeby z łuku dobrze śthrzelał/ pięknie śtał zá nim/ dociągał/ y miał dobrą rozrywkę. *GórnDworz* Ev; Kánclerz Koronny/ Włótkim kśtałtem dom pyękny zmurować kazał/ iáko dla wiela inych dobrych przyczyn/ ták teź dla tego/ áby [...] miał mieyfce/ gdzieby pośtronne ludzi/ á wielkich Krolow pośły czćić mogł. *GórnDworz* B6v, D, E3, F3v, Ff2v, Ii6v (13); *HistRzym* 57v, 72v, 96, 96v; á owłzem tu zá czáfu żywotá śwego śzukay tych drog/ iákobyś dobry pogrzeb wczynił dużycce śwoiey *RejPos* 163v, 68, 82, 140v, 238v, 239 (9); *BiałKat* 343v; Widźim iż o dobry rząd/ mężowie niedbáią *BielSat* I4, C3v, H2, N2v; *HistLan* C3, C3v, C4, E; *KuczbKat* 285; Rownemu z rownym ożenieie nalepfze. *RejZwierc* A5v, 7, 7v, 15v, 31v, 29 (25); *BielSpr* 20v, 25v, 28, 31, 69v; A ktoź tego niewie/ że to naylepfzy Pośt duchowny iefł/ od grzechu nie wśtrzymáwác *WujJud* 191, 7, 20, 196v, 212, 216v, 257, Nn6v; Abowiem ná to dobra á prośta odpowiedź iefł/ iż Kryśtus wźem Ciáło y Krew śwoię dáie *WujJudConf* 261, 14, 29v, 146v, 152v, 181v, 191v; *RejPosWstaw* 42; *BudBib Prov* 13/5; *BudBibKaw* A; *Strum* B2v, B3, C4v, H3, F3v [2 r.], G, M2v; *BiałKaz* G; *BudNT przedm* b5, 1.*Tim* 1/8, *Hebr* 9/21; *CzechRozm* 44v, 80 [2 r.], 80v [2 r.], 94v, 114 (13); DObrego tho ćwiczenia dawno ci pánowie/ iáko w Rycerfkich śprawach ták teź y w rozmowie *PaprpAn* K4, B3v, G, G3v, L, M3v (12); *KarnNap* A2v; ábowiem mądrość vkázuie śpośob dobrego rządu [*rationes bene regendi*]/ á cnotá dawa chcę ku śtánowieniu dobrego rządu [*efficiendi optimi regiminis*] *ModrzBaz* 19v; Bo kto chce o Rzeczypośpolitey dobre śtáránie mieć [*nam qui rem pub[licam] recte curare vult*]/ ma y wśzytki części iey opátrzáć *ModrzBaz* 99; wiela ludzi mądrych vkázáli drogi y śpośoby dobrego náuczania młodych ludzi [*vias et rationes ostenderunt iuventutis recte instituendae*] *ModrzBaz* 135, 4, 5v, 9v, 10 [2 r.], 12 (30); *SkarJedn* 72, 202, 205, 356, 357 (12); *KochOdpr* D; przepurgowawłzy [*chorego*]/ y w dijetę dobrą wprawiwłzy/ obáčmy/ iefłli wátroby gorácý/ álbo głowy zápalónéy *Oczko* 26, A4, 28v, 34v; *KochPs* 157; Piśmo S. iefł ci káždemu zbáwienną potráwą: ále ma wielką w śobie trudność/ y dobrego wykłádu káplánow/ ktorým śamym podane iefł/ potrzebuie. *SkarŻyw* 257, 2 [2 r.], 332, 357, 481, 507 (12); *StryjKron* 250; *CzechEp* 56, 168, 204, 285, 321 (10); *CzechEpPORz* *3; *NiemObr* 6, 27 [2 r.], 29; *ZapKościer* 1583/35v; TO nie grzeci/ iendrzeiu/ że zárázem y ty Ná fébrę śtękałz/ y ia łeb nośzę záwity. Lepfzy fortel rodzeni Lákonowie máią/ Co śobie iednéy duśze wzaiem poźyczáią. *KochFr* 55; *ReszPrz* 67, 68; *ReszHoz* 119; tám PAn Bog łáłkę śwoię/ [...] ośobliwie wlewa/ gdzie śię poymuią z rozmyśłem dobrym *WerKaz* 304, 276, 303; *BielSjem* 3, 4, 13, 18, 19, 29, 38; *KochPieś* 1; *KochSob* 67; *KochTarn* 74; *PudłFr* 22, 43; *ArtKanc kt*; *BielRozm* 9 [2 r.], 21; Tákte teź lepfze to práwo/ ktore zábiega temu/ żeby człowiek źle nie czynił/ niźli to ktore złości iufz

popelnione karze. *GórnRozm* C2, B2v, C2, C4, D2, D4v (15); *KochWr* 24, 33; teraz by było woiska tylo toby nalepszabyłaratio bellica, gdzie niebespieczenstwo poslac dostatek ludzi *ActReg* 6, 33, 73, 101, 110, 124 (12); *Calep* 1040b; Kárbárze [...] pilnować máią młódzby/ wymłacánia dobrego z fłomy *GostGosp* 46, 20; łzczodrobliwość ma pochodzić z wważenia dobrego/ wáruiąc łie tákowym dobrze czynić/ ktorzyby potym mogli [...] wielce łzkodzić *Phil* F3, B, G3, I, P2; *GrabowSet* I2v; *OrzJan* 52, 69 [2 r.], 125; *WyprPl* B2v; *LatHar* 73, 514; *KołakCath* C3; Słudzy áby pánom łwym byli poddáni [...] nie ofzukawáiąc/ ále we włzytkim dobrą wierność pokazuiąc [*sed in omnibus fide[m] bonam ostendentes*] *WujNT* Tit 2/10, *przedm* 9, 14, 31, s. 108, *Rom* 7/16 (14); dla okazánia lepźégo, położyłem to, A w téy Orthográphiiéy Páná Kochánowłkiégo, [...] wedle poźledniégo zwyczáiu iégo. *JanNKar* E, D2v, D3; A nayđieli kto Orthográphią liepfłá/ i krótfłá/ i llátwiéifłá do wyrozvmiénia/ tedy ia łwéi odłtápię. *JanNKarGórn* H2; GDyż w rozmyśle dobrym zależy mátká cnót *Discretio*, to iéłt/ dobre rzeczy wważenié y rozeznánié *SarnStat* 144; A Zeby porządek dobry y kárność miéędzy łtudenty był záchowan [*ordo debitus et rigor ordinatus* *JanStat* 219]: chcemy/ áby włzyłcy žacy y Studentci [...] łwégo Rektora mieli *SarnStat* 202; kórtzy tym łpołobem z oboiéy łtrony wybráni vznakwłzy przyczynę wyłtępku/ będą powinni łprawiedliwość dobrą z niego vczynić [*bonam facere iusticiam* *JanStat* 895] *SarnStat* 1112, 86, 199, 256, 1233, 1294 (45); *GrabPospR* L2, M3v; *KlonKr* D2, E2; *PowodPr* 5, 60, 68, 71, 76, 83; *SkarKaz* 7b, 116b, 311a, 419a, 489b (17); ná dobrym vżywánium dárow miéłego Bogá y łkárbow oyczyłtych/ włzytko należy *VotSzl* D4, A2, A2v, B3, B4, B4v (10); *CiekPotr* 28 [2 r.], 43, 86; *CzahTr* K2; *GoslCast* 39, 74; Vpor teź nieprzyiaciel iéłt mądrosłci/ ktery wywodom lepźym nie vłtępuie *SkarKazSej* 661b; Iednego pánowánié dobrymi práwy opátrzone/ náde włzytko nalepfze: á tám gdzie ich nie wiele rokázuié/ iéłt przednie: á gdzie wiele/ tám rząd we włzytkim łłaby. *SkarKazSej* 690b; Práwo teź to žadnego pożytku nie niešie/ ktore łię dobrą exekucyą/ y pilnym wykonánim nie opátrzy *SkarKazSej* 699a, 664b, 678b, 686a, 690b (12); *KlonFlis* H3v; *KlonWor* 72.

W połączeniach szeregowych (23): *MetrKor* 59/76; *KromRozm* I D; A przeto práwá y vłtawy yégo [*Boga*] dobre/ nyeomyłne/ dołkonałe/ y wyeczne łá/ á łámy w łobyé žadney odmyány álbo popráwy ludzkyey nyepotrzebuyą. *KromRozm* II b2, a4v; *Diar* 55; *GliczKsiąź* H5; *LubPs* c3v marg; zakon Bož[y] iéłt dobry/ Święty y łprawiedliwy iáko Święty Páweł mowi *KrowObr* 43v, 43v [2 r.], 227v; *RejPos* 311v; *RejZwierc* 17; *WujJudConf* 74, 251; *CzechRozm* 77; tym przerwánim lepźy/ iáłnieyłzy/ dowodnieyłzy y pewnieyłzy łię porządek łprawy [...] vgruntuie *StryjKron* 288; *PapUp* L; *WujNT* 186, 544; *SkarKazSej* 697a; Ale Práwo nie moźe bez łprawiedliwołci/ Być dobre y chwalebne/ krom ludzkiey przykrołci. *KlonWor* 66.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a, -e) dołwiadczenie (3), dowcip (6), dyjeta (3), naprawa (2), obaczenie (3), odprawa (5), opatrzenie (5), opatrność (5), piecza (42), pomoc (3), porządek (45), rozeznanie (11), rozkaz(ow)anie (3), rozmył (23), rozmyłlenie (7), rząd (70), rządzenie (6), rzeczpospolita (6), testament (4), tradycyje (3), uważenie (3), uznanie (4), (wy)mowa (5), wyrażenie (2), wywod (2), zgoda (10); dobry barzo (10), jawnie, prawie, tak(o) (3).

Przysłowie: káźda obroná/ Słábfza gdy dobrej rády/ nie máłz o niey domá. *RejZwierc* 91.

Wyrażenia: »dobre (-a) baczenie, bacność« [*w tym: mieć [co, kogo] na dobrym baczeniu* (32), *mieć dobre baczenie [na co, na kogo] = commendatum habere aliquid* *Mącz* (6), *być dobrego baczenia* (4)]

= *sanitas animi Mącz; sana mens Vulg, Modrz; ratio (bona), sensus Modrz; ratio vera JanStat* [szyk 66 : 11] (63 : 14): *GlabGad* N7; A to mayą na bacznosczy dobrej miecz y o to lfy pylnie staracz y okolo tego chodzycz *LibLeg* 11/26, 10/70, 11/39v; *Diar* 89; *GliczKsiąż* F7, Lv [2 r.]; *GroicPorz* d2 [2 r.], y4 [2 r.], mm; *RejWiz* 63, 129, 133v, 141, 189v; śilny to pomocnik/ k dobremu baczeniu/ Gdy kto oczom co widzyeć/ da ku przyrodzeniu. *RejZwierz* 79v; *BibRadz* I *4; *BielKron* 231; *Mącz* 183a, 206c, 367c; *SienLek* 243; *LeovPrzep* I; ná tho wżytko dofyć ták powiedzieć/ áby Dworzánin rozładku/ á baczenia był dobrego *GórnDworz* I3v, E6v, I4, K5, M3v, V7v; *BielSat* N4v; fie godzi ná wżytko mieć dobre baczenie. *HistLan* C4v; *RejZwierz* A2, 113, [121], 135v, 215, 241v, 253; Inádnie może nieprzyaciela pożycz/ wżiawży przed fie ty rzeczy z baczeniem dobrym/ ktore fą s pomocą/ á ktore ná przekázie bywáią. *BielSpr* 20, 19v, 25v, 26v [2 r.], 71; *KochMon* 29; dobre baczenie zawnždy przed oczymá mieć potrzebá *Strum* R4, B2, E2v, E3v, Rv; *CzechRozm* 145v, 237v; *PapPan* Mv, O2, R3v; bo o dobrych [*ludzkich namiętnościach*] iuz nie niemowie [!]/ ktore się z rozumem ábo z dobrem baczeniem zgadzáią *ModrzBaz* 7v, 8v, 12, 46v, 89v; *KochPs* 65; *SkarŻyw* 293; *CzechEp* 103; *WisznTr* 13; *ZapKościer* 1587/70v; *WujNT Mar* 5/15; *SarnStat* 8, 56, 889, 1090; Vważay zły á głupi rozum tego Nábálá mężá mego/ á lam vżyi dobrego baczenia fwego *SkarKaz* 313b; *SkarKazSej* 661a; *KlonFlis* B; *SapEpit* A4v.

praw. »dobry dowod« (2): *LibLeg* 11/182v; Czego iednak iuramentem oná ftroná winná poświadczyć, która lepszé dowody ná Wiziiéy pokazálá. *SarnStat* 1284.

»dobra droga [= *sposób*]« = *bona via Modrz* [szyk 9 : 1] (10): *BielKom* F6; áby Kfiążetá oštátek rozbieráli/ á vkažáli tę dobrą drogę/ iákoby ziednoczenie wiary Krześciánłstwo miáło *BielKron* 219, 227v; Aliquando etiam pro itinere ab breviato, Krótfza á lepfza drógá/ Krótkie opifanie niektórey rzeczy. *Mącz* 288d; *GórnDworz* K8v, Hh3; *ModrzBaz* 133; *OrzJan* 26; Przeciw haeretykom y fortelom ich nie máłz lepfzey drogi/ iáko w prołtoćie świętey do tego áppellowác czego z pocztaku vczono *WujNT* 576; *GosłCast* 26.

»dobry fundament, grunt [= *podstawa*]« = *fundamentum bonum Vulg* [szyk 11 : 7] (11 : 7): *KromRozm I* K3; *BielKron* 319; *GrzegRóżn* Fv; *RejPos* 334; Ktokolwiek tu czo fprawuie/ A rozumem przepátruie/ Ku czemu tho potym przyść ma/ Ná dobrym gruncie zákláda. *RejZwierz* 232; Bo iefli fundáment v nas dobry/ iáko to lámí znaćie/ tedyć y wiárá dobra. *WujJud* 7, 8, Mmv, Nn2v; *CzechEp* 102, 252; *ReszPrz* 152; tym znácznieyfe połtępki w cnotách y nabożeńłtwie vczynifz/ im lepfze grunty ná nie káždego dnia záložylz *LatHar* 1, 2; *WujNT* 1.Tim 6/19; *PowodPr* 64; *VotSzl* B4; Máłz iuz dobry fundáment/ gdyś wpoły złeczona/ Choroby kiedy komu przyczyná wiadoma. *GosłCast* 34.

»dobra nauka« = *bona ars Murm, Modrz; bona doctrina Vulg; w pl niekiedy sztuki wyzwolone, bonae artes Lac sr* [szyk 32 : 16] (48): *BierEz* G; *OpecŻyw* C3; De bonarum artium professoribus. Von den professores [!] der gutten kunsten. O Doctorzech dobrych náuk. *Murm* 177; dla fłowa bożego prawdziwego/ mam navkę dobrą/ prawdziwą przyjmowác. *SeklWyzn* c3; *SeklKat* H4v; *KromRozm III* L5; nie stoimy przy mnamaniu swym tak upornie, žebyśmy za lepszá nauką odstępic swego nie mieli *Diar* 88; Náuk dobrych náłładuy czáfu nie vtracay *BielKom* C4, F6v; Acz ci go ty nye dałz do fżkoły ná náuki dobre/ przed fie go domá od złosci nye vłtrzezełz *GliczKsiąż* I7v, 15; *LubPs* C3v marg; *BielKron* 44; *KwiatKsiąż* Av, A2, A3v [2 r.], Ev, E4v, O4; Fingere iuventutem, Młódz vczyc y wychowác w

dobrych nawkách [!]. *Mącz* 127b; *SienLek* 35; *LeovPrzep* C2v; *GórnDworz* G3v [2 r.], Gg4; *RejPos* 14v; *BiałKat* 141, 363v; *KuczbKat* 130, 310, 325; *BielSpr* b3, 10; *RejPosRozpr* c3; *BudNT* 1.Tim 4/6; Tak tedy rozumieymy/ że szkólny łtan ieft nacudnieyfzy y rzeczám ludzkim naypożytecznieyfzy/ ktory nam ták wiele miłtrzew dobrych náuk [*magistros optimarum artium*] łpłodził *ModrzBaz* 130v, 59, 80, 128v, 133, 136v; *SkarŻyw* A4, 390; *CzechEp* 48, 72; *ReszHoz* 134; To przekłádáiąc bráćiey/ dobrym będziefz łługá Chriftułá Iefułá/ wychowaným w łłowách wiáry y náuki dobrej ktoreyeś dołzedł. *WujNT* 1.Tim 4/6.

»dobra obrona« [szyk 15 : 1] (16): A dla lepszey obrony fiedm zamkow (aczkolwiek grubo á nie fubthilno) zbudowali každemu Hethmanowi ieden. *MiechGlab* 59; Poftáwiwfzy Romulus miáfto Rzym w dobrej obronie y opráwie/ rádžil około tego z dzyadem łwoim Numitorem/ iákoby Rzeczłpłpolitá [...] poftánowali *BielKron* 99, 49, 55, 176v, 179v, 193v (10); *BielSat* L3; *BielSpr* 32v; Widząc Krol czarny/ że złe ná włze łtrony/ Vciekł łie y łam do lepszey obrony. *KochSz* B3v, C; *SkarKaz* 120a.

praw. »dobre postanowienie [= ustanowienie]« = *bona forma, recta institutio* *Modrz* [szyk 19 : 3] (22); *LibLeg* 11/42; *Diar* 55; *DiarDop* 106; *GliczKsiąz* H5; [*Grakus Krok rzqdzil*] ták iż zá iego łpráwá Polacy w dobrym poftánowieniu byli. *BielKron* 340v, 199 [2 r.], 200v, 209v; Instituta Dobre poftánowienie vftáwy práwá. *Mącz* 413c; *GórnDworz* Ev; *RejZwierc* 31v; ku popráwieniu á dobremu poftánowieniu porzádku w oyczyźnie łwey [*ad res domesticas emendandas*]. *ModrzBaz* 11v, 128v, 143; *SkarŻyw* 403, 456; *KochWr* 40; *Phil* P2; *RybGęśli* C3v; *SarnStat* 950; *PowodPr* 21.

»dobra praca, robota« = *bonus labor Vulg* [szyk 12 : 1] (7 : 6); *BibRadz* I *5, *Sap* 3/15; *BudBib* b3; *ZapKóscier* 1580/10v; *SkarŻyw* 250; Do Ianá Kochánowskiégo. PRáwieś łye vkochał w náuce/ y cnoćie: Znáć żeś łye nie lenił ku dobréy roboćie. *PudłFr* 12; Máiąc to iuz nápomnienie/ iuz łię k dobrej pracy mieymy/ obfituy káždy w miłóści *ArtKanc* F19v; *SarnStat* 1079; *PowodPr* 60; Iáko łię Apóftól wefelił/ mowiąc: Dobrám robotę zrobił/ biegum dokonał/ wiárym dochował [*bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi Vulg* 2.Tim 4/7] *SkarKaz* 8a, 6b, 351a; *CiekPotr* 64.

»dobre prawo« = *bona lex Mącz, Modrz, JanStat; bonum ius Mącz* [szyk 17 : 13] (30): Niegdy teź [*Arystoteles*] przymawiał Athenianom że wiele praw dobrich vftanouiwfzy więcey chytróci pożywali niżli praw łwoich. *BielŻyw* 89; *GroicPorz* ee2; *RejZwierz* 1v; *BielKron* 121v [2 r.], 360; *Bonae leges ex malis moribus procreantur*, Dla złosliwych vczinków dobre práwá wynaleziono. Bo by nie trzebá żadnych praw kiedyby włziłtcy ludzie dobrzi byli. *Mącz* 26b, 126a, 266d; *PaprPan* Hh2v; Wyznaymyż to przeto/ że rodźicielką naylepszeych praw ieft Szkołá. *ModrzBaz* 129v, 99; *KochSz* B4; Gdzie ma bydź dobrze poftánowiona Rzeczłpłpolita tám trzebá y práwá dobrego/ y dobrych obyczáiw *GórnRozm* C2v, A4v, D2, I2, I3v, I4v; ná kłztałt praw naylepszeych w wielu źiemiách Krześciáńłkich poftánowionych vftáwiamy/ áby *SarnStat* 517 [*idem*] 927; *SkarKaz*)(2v; Iednego pánowánie dobrymi práwy opátrzone/ náde włzytko naleplze *SkarKazSej* 690b, 659b, 692a, 697a [2 r.], 697b, 698a, 700a *marg.*

»lepsze przymierze« = *potius testamentum PolAnt* [szyk 5 : 2] (7): *BudNT Hebr* 7/11 [22]; Ale to nie idzie za tym/ aby dla te⁸⁰/ iż przymierze lepsze y doskonałsze trwa/ z cielesne⁸⁰ prawie w duchowne odmienione/ żeby też y obrzezanie cielesne stać miało. *CzechRozm* 80, 79v, 80, 86, 95, 173.

»dobra rada, porada, porządzenie, narządzenie« = *consilium rectum a. salubre a. sanum Mącz; bonum consilium Modrz* [szyk 65 : 25] (83 : 3 : 3 : 1): *BierEz* H4, N2, Ov; *FalZioł* IV 2c, 58a; Z młodu wcz się mierności, a wtrzymania na starość mądrości y dobrego porządzenia. *BielŻyw* 35; *GlabGad* P4; pień pirwła/ iest o Iezufie panie naszym/ iż miał dobrą radę y naukę ludu dawać *WróbŻołt* D; *RejJóz* L3v marg; *SeklKat* Iv; *RejKup* k6, cc8; *HistAl* D5v, Ev; *BielKron* B8, G5 [2 r.]; *GliczKsiąż* D4v; miłość na tym się zamyka aby ieden drugiemu wżytkiego dobrego życzył/ rady dobrej w potrzebach dodawał *GroicPorz* mm4, e3v, v3v; *RejWiz* 29 marg, 31 marg, Cc5; *RejZwierc* 48v, 91, 108v; *OrzRozm* T3; *BibRadz* l.Mach 4/45; *BielKron* 82v, 88v, 415v; *Mącz* 318a, 348d, 366a, 367c; nienawiść nas [...] W Polfzce zaślepiał/ tak iż ku drzwom dobrej rady trafić/ na żadnym Seymie/ żadną miarą nie możemy. *OrzQuin* E3v; *RejAp* 200; *RejPos* 325v; *BielSat* G3; *RejZwierc* 41v, 76v, 230; *BielSpr* 37; *WujJudConf* 141; *PapPan* D2, Ev, Hv, K4, N3, V4; Y owżem tak iest każde wzrżenie serdeczne/ iż zamyka drogę rozumowi y radom dobrem. *ModrzBaz* 7, 80v, 98, 99, 114v, 115 (10); Bo radę dobrą starfzy y od młodfzych/ gdy dobra iest/ przyimuie. *SkarJedn* 76, 210; *KochDryas* A2; *Oczko* 15v; *SkarŻyw* 334, 353, 397, 484, 509; *GórnRozm* K2v; *WerKaz* 276; Consulte – Mądrze, Z dobrą radą. *Calep* 247b, 247b; *LatHar* +++v, 102, 182; *SarnStat* 124, 285, 930; aby [Bóg] nas wżytkich wyfluchawfzy/ dał Duchá rady dobrej na pomoc wżytkiemu ludowi Bożemu *SkarKaz* 657b, 661a, 662a, 662b, 668a [2 r.], 694a (9).

»dobry rozsądek« = *rectum iudicium, recta ratio Modrz* [szyk 15 : 4] (19): Vřęgáč chce rozum mieć/ ale go nie naydzye/ Kto dobrego rozřadku/ sam do niego zaydzye. *BielKom* B8v; *GroicPorz* C2, hhv; *GórnDworz* li7; *WujJudConf* 251; *CzechRozm* 234v; Tym řpořobem y o drugich wotowaniu będzie potym lepszy rozřadek dawał [*rectius postea iudicabit*] *ModrzBaz* 25v, 5v, 7, 24v, 58, 90; *NiemObr* 15; *ActReg* 83; *GostGosp* 1, 18; *GórnTroas* 5; przyřięgi prawdziwey/ řprawiedliwey/ rozważney/ á z dobrym rozřadkiem wczynionej/ nie tylko Bog nie zákázuie/ ale iá owżem rořkázuie. *WujNT* 22; *SkarKazSej* 698a.

»dobry rozum [w tym: być przy dobrym rozumie = *compotem rationis existere JanStat* (1)]« = *sana mens Mącz* [szyk 45 : 8] (53): *BierEz* P4; *OpecŻyw* 111v; Naturalis, matura deliberatio, dobry rozum *BartBydg* 69v; *FalZioł* IV 48a; głowa řucha á okrągła dobry rozum wkazuie *GlabGad* N4; Brzuch mały á podługowati, wkazuie řłowieka dobrego rozumu y też obaczności, řtatecznika, pracowitego *GlabGad* P5v, N3, N3v, N6v, N7, O2 (23); *KłosAlg* A4; *MetrKor* 59/75; *RejKup* x3v; Zařię mu tedy poczná mówić/ aby nadzieię miał pokiby przy dobrym rozumie był *MurzHist* O4; każdy dobrego rozumu řłowiek wnet to obaczy/ gdy cnotę która przy chwale Bożey řtoi v řiebye wważy. *GliczKsiąż* E7v, D2, H4, I5v; *BibRadz* 2.Esdr 10/28, *Prov* 3/4; Prořił Szczępan s. Páná Bogá za nim widząc młodzyeńcá godnego/ aby go raczył lepszym rozumem ořwiećić/ y řtáło się tak. *BielKron* 143; *KwiatKsiąż* L4v; *Mącz* 90b, 216b, 367c; *RejPos* 40v; *RejZwierc* 8, 93v; *PapPan* A3, T2, Hh2; *SkarŻyw* 552; *SarnStat* 684, 1248; cnotá nie ma być naięmna/ ale řprawiedliwa/ y řkłonna do tego co P. Bog/ y zakon iego/ y dobry rozum każe. *SkarKazSej* 670b, 696b.

»dobra rzecz« = *bonum Vulg, PolAnt, Modrz; res bona Modrz* [szyk 77 : 41] (118): wżytki rzeczy dobrze poznay/ Dobrych się dzierz á zle pułzczay. *BierEz* L3v; *PatKaz II* 65; *PatKaz III* 145v; Tego dnia ieft dobra rzecz, nicz niepoczynac bo to ieft znamię w fwey chytróci y faleszności. *FalZioł V* 50, V 52; *BielŻyw* 19; wżelka rzecz dobra we łrzodku á w mierności zaley. *GlabGad* E4, A4v [2 r.], K8v, L7v, L8v, N2, N3; Przetho w dobrich rzeczach zwali thę Liczbę [*dwoie*] łtarzy mędrzi zgodą towarzyłtwa/ y łprawiedliwołcią/ iż fie w dwoich częłciach kocha rowno rozważonych. *KłosAlg* A2, A2 [2 r.]; *SeklKat* P2v; *HistAl* K4v; A yełli też nyektorych dobrych rzeczy álbo witaw źle wżywano álbo wżywáyą/ tedyby ábuřum łámego okázác y złożyć/ á rzecz w łobyie dobrą w fwey myerze y wadze zołtáwić. *KromRozm I O, O marg; BielKom* A; *GliczKsiąź* E2v; Abowiem co Bog rzetą niedobrą zowie/ to wy dobrą zowiecie? co Bog dobrą tzyni/ tho wy złą tzynicie? *KrowObr* 221, 116, 214v, 221; *RejWiz* 62; Bo vrok omyłności/ zácmiwa dobre rzeczy [*obscurat bona*] *Leop Sap* 4/12, *Prov* 14/22; Abowiem ci ktorzy wzgárdzaią mądrołcią nie thylko tę łzkodę odniołá iż o rzeczách dobrych nie wiedzą [*quod non cognoverunt bona*] *BibRadz Sap* 10/8, I 273v, 1.*Mach* 14/9; *OrzRozm* Q2v; wřtáwił też áby żadny duchowny nie był łwięcon/ ktory nie ma włáznego Tytułu/ y wiele inych rzeczy dobrych wřtáwił. *BielKron* 177v, 151 v, 167, 168, 183v, 186v (11); *KwiatKsiąź* F, Fv, K3v, Q2; *RejAp* 77v; Vpor táki/ Rzekł pan Kołtká kthory fie ku rzeczy dobrej łciąga/ mamy zwác łtałócią *GórnDworz* Y3v, E5v, X2, X8v, Ee4; *RejPos* 142, 201; *BiałKat* 66, 103v; *GrzegŚm* 7; *RejZwierc* 28, 70, 77v, 131, Aaa3v; *WujJud* 91v, 197; *RejPosWstaw* [21²]; Dáleko ieft rzecz lepřza kárác niřzli gniew chowác [*quam bonum est redarguere potius quam irasci occulte*] *BudBib Eccli* 20/2 [1], C3v; *CzechRozm* 71v, 224; Ale do praw przydáne bywáią zapłáty y karánia/ áby nimi ludźie bywáli zátzimawáni w powinności ich/ ktorzi z dobrej woli fwey máł baczenia máiá ná dobre á łłufzne rzeczy [*qui sponte sua boni et aequi parum sint observantes*]. *ModrzBaz* 70, 1, 8v, 12v, 15, 17 (12); *SkarJedn* 354; *SkarŻyw* 261; *StryjKron* 522, 692; *CzechEp* 44; Wiele rzeczy onych czáłow/ działo fie dobrych y pożytecznych/ ták w náwrácaniu niewiernych/ iáko w potwierdzeniu wiernych *NiemObr* 41, 88; *WerKaz* 291; *KochSob* 58; *ArtKanc* M4; Dźiwna to rzecz ieft/ ze wy Polacy cudzoźiemcow w rzeczách dobrych náładowác niechcecie. *GórnRozm* G4, C4; *ZawJeřt* 35; *ActReg* 55; *Phil* I; *LatHar* 366, 571, 689, 704; Mniemam tedy to być rzeczą dobrą/dla teráznieyřzey potrzeby/ iż dobra ieft rzecz człowiekowi ták być [*Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse*]. *WujNT* 1.*Cor* 7/26, *Matth* 12/34, 35, s. 607; *SarnStat* 306; *KlonKr* D2; *PowodPr* 3; *SkarKaz* 84b, 313b, 518a; *GosłCast* 29; *SkarKazSej* 695b; *KlonFlis* D3v.

»dobry sposob« = *bona ratio Mącz, Modrz* (8): In contumeliam vertere quod alius bene gesserit, We zle obrácác co kto w dobry łpołób czynił. *Mącz* 485d, 250b, 347b, 459c; *CzechRozm* 91; *ModrzBaz* 14v; *SarnStat* 1020; káždemu fie pánem Zołtác, złymlu dobrymlu łpołobem chce. *CiekPotr* 77.

»dobra sprawa [= ład porzqdek]« [szyk 39 : 17] (56): y ieft tho pospolithe prawo wřłędi, Skąd rząd y sprawa dobra pochodzi *ListRzeź w.* 20; *FalZioł V* 7; A tak to ieft znamię dobrej łprawy w człowiecze gdy kto ma zimne ręce po obiedzie *GlabGad* K5; ieft [...] wiele wřtów potrzebnych a pożytecznych ku dobryi łprawie połpolitégo dobra *MurzNT* 76; *Diar* 65, 74; *GliczKsiąź* E4v; *GroicPorz* v; *RejWiz* 41v; O Pánie iełli niedopusćifz łludze twemu/ ábyřmy fie modłili przed tobą/ á żebyř nam dał nářienie

fercu/ á fmyflowi dobrą fprawę [*et des nobis semen cordi et sensui culturam*]/ fkdby mógł być owoc *Leop 4.Esdr 8/6; BibRadz I *3*; boć ia thobie inne rzeczy wżytki mogę dąć/ áleć fzcześcia dąć niemogę/ á fzczeście z dobrej fprawy przychodzi. *BielKron 258, 9v, 88v, 119, 121, 129 (20); RejPos A3v; BielSat N; RejZwierc 86, 92, 145, 185v [2 r.], 186 (8); BielSpr 26v, 75; PaprPan C4*; Z tych rzeczy wiele fię infzych do dobrej fprawy drog náleść może [*multae rerum gerendarum occasiones arripi possunt*]. *ModrzBaz 112, 8v, 123v*; niemáią dobrej fprawy miedzy fobą/ á znami iefł Pan Bog/ ktory nas fprawuie y rżdzi. *SkarŻyw 500; BielSjem 33, 36; BielRozm 6; PaprUp A2v; GostGosp 6, 142*; z zwierzchności náfzý tego doyrzemy/ áby fzkóły té w dobrý fprawie były. *SarnStat 201, 594*.

»dobra sprawa [= *sprawność*]« = *ars Modrz [szyk 5 : 5] (10)*; *RejZwierc 108v*; HERkules [...] ine Kfiążetá y Rycerze meřtwem y dobrą fprawą przechodził. *BielKron 62*; Bacząc Amurat iego [*Skanderbega*] fprawę dobrą/ wżywał go w wielgich pořługách wřzędzie/ zwłafzczá przeciw Grekom *BielKron 242v, 259v, 422; GórnDworz Z5; BielSpr 10v, 59v, 71*; [*Rzymianie*] nie ták mnořtwem żólnierzow/ iáko dobrą fprawą á biegłóścią [*quam arte et peritia*] zwycięřtwo otrzymawali. *ModrzBaz 112v*.

»dobre sprawowanie [*czego*]« = *recta administratio Modrz [szyk 3 : 1] (4)*; Zá dobrym lepák fprawowánim fádow przychodzi pokoy/ zgodá/ y zdrowie pořpolite *ModrzBaz 138; SkarŻyw 321*; A iř my dla dobrého fprawowánia rzeczy [*pro bene gerendis rebus JanStat 903*] y Pańřtw ná rozmáite częřtokróć mieyřcá od řiem przerzeczonych dálekié z potrzeby muřimy odiéřdzáć *SarnStat 1119; SkarKaz)(4*.

»dobra straż, stroża« (*3 : 2*): *BielKron 20v*; przywiedziono przedén dziewkę bárzo cudná/ y zacne^g rodu z Afryki/ ktorá kazał řtrożá dobrą opátrzyć/ áby była poćciwie chowána. *BielSpr 48, 26; SkarŻyw 249*; Byřmy gniew hámowác y w dobrej řtraży trzymác vmieli *SkarKaz 314b*.

»dobra ustawa« = *bonum institutum, regula recta Modrz [szyk 5 : 5] (10)*; Bo ode dni oycow wářfych odřtąpiliřcie od dobrych vřthaw moich [*a legitimis meis*] *Leop Mal 3/7*; Vřtáwá káżdá dobra to w fobie ma mieć/ áby oná řlųżyłá Rzeczypořpolitey/ á nie Rzeczypořpolita řlųżyłá Vřtáwie. *OrzRozm N4v; BielKron 171v, 172v; CzechRozm 81; ModrzBaz 5v [2 r.], 62v, 63v; GórnRozm L3*.

»dobra wiadomořć« [*szyk 2 : 1] (3)*: przifyągam [...] vkazacz granicze [...] podle moiey nalieypřchei wiadomóřci nyeboyancz sye zadnego roskazanya *MetrKor 61/35; GroicPorz aa3v*; przypominam rzeczy té/ ktorých lepřzá wiadomořć niř ia mieć racyzř *OrzJan 122*.

»dobra wiara« = *prawdziwe wyznanie [szyk 34 : 11] (45)*: pocřkáy Iezufie [*mówili licemiernicy*] przewrótzáles wiare dobrą/ powiedáles naukę zákonowi przeciwná. *OpecŻyw 108; WróbŻóř D5v*; ledwe by mi byłá myřł moiá wdobrej wierze wytrwáłá. *RejPs 39v, 17v, 90v, 116, 136, 136v, 147v, 170; RejJóz K; SeklKat L4v; RejKup e5v, m7v, r2, r3v*; Nyemowyęć ya iřeby dla wyáry komu co brano/ ále iř dla brányá řtárey á dobrej wyáry przodkow řwych odřtěpuyećye. *KromRozm I A4; MurzHist N3v, P2; LubPs C3v marg; Day [...]* w dobrej wierze řkonanie/ a pořmiercy na wieky řtobá krolowanie. *SeklPieř 16; BibRadz I 196a marg; BialKat 26, 153v, 288v, 336, 386*; Ktore [*uczynki*] iefłi w kim dobre będá: tedy řá iednym pewnym řwiádeřtwem wiáry iego dobrej. *CzechRozm 214*; Wřzakže pořłom onym Pan Bog ná ich pořřtotę y dobre řerce pátrząc/ zbłádzic nie dopuřcił/ dobrá S. Kátholická wiare przyięłi *SkarJedn 228, 158; SkarŻyw 59; CzechEp 60, 173, 370; ReszHoz 134*;

zawżze rozumiano/ że fię tám nayrychley zádáne wierze chrześcijánkfiey rány poleczyć mogli/
gdzie wiára dobra żadney klęfki/ áni wřzçerwienia nigdy nie ćierpiála. *ReszList* 191, 184; *Calep*
470b; Dziękiuię tobie/ żeś mię/ profzek nikczemny/ raczył przez kąpiel Chrztu S. od grzechu
pierworodnego oczyścić/ wiarą dobrą opatrzeć *LatHar* 566, 100, 428, 643; *WujNT* 791; *PowodPr*
57 marg; *SkarKaz* 278b.

»dobre wychowanie« [szyk 27 : 9] (36): Tego iefzcze trzeba w nowým panie/ Aby było dobre
wychowanie *KlerPow* 10; Wřzákże dobre wychowanie/ Zá wielką rzecz człeku ftanie. *BielKom nlb* 6,
B5, C4; A bowim siła ná tym záprawdę należy/ kiedy kto dobrem wychowaniem á ćwiczeniem ieft
wřpofobion *GliczKsiqz* A3v, A3, A3v [2 r.], A4, E4, E6 (14); *Disciplina efficax ad rite vivendum*,
Nauká á dobre wychowanie yeft wielmi pożiteczne ku cnotliwemu życiu *Mqcz* 115b; *GórnDworz*
D2v, Gg4; *RejZwierc* 7v; *BiałKaz* I3; *SkarŻyw* 143, 153; *ReszHoz* 129, 137; *GostGosp* 155; Nie rodzą
fię z mądrością: ále iey nábywáią od rodzicow/ y z dobre⁶⁰ wychowania. *SkarKaz* 420a,)(3v,)(4, s.
420a, 420b [2 r.]; *CiekPotr* 52; *SkarKazSej* 660a.

»dobre (wy-, z-)rozumienie« [szyk 16 : 4] (20): *GlabGad* E2; Ku lepszemu wyrozumieniu tego/
Figurę z liniami obacz. *KłosAlg* D; *MurzOrt* B3; *KromRozm III* B6v; Náuká w ktorey fie kto obyerać
chce/ potrzebuye dobrego wyrozumienya y wmyflu á chuci *GliczKsiqz* 15; *LubPs kt*; łobie vprošimy
ku lepszemu zrozumieniu podpárcie á wřpomożenie Duchá s. *RejPos* 1; *GrzegŚm* 54; *WujJudConf*
74; *RejPosWstaw* [143²]; *CzechRozm* 13, 62; ktore z ludzi piłmo ieft/ á ktore z Bogá: ktore iego
rozumienie dobre/ á ktore fałzywe: to podległo rozładkowi kościelnemu y żywey Ewánieliey
SkarŻyw 364; *CzechEp* 150, 340, [402]; *ActReg* 143; *WujNT przedm* 20, 21, 29.

»dobre wyznanie« = *bona confessio Vulg* (4): Opowiedam tobie przed Bogiem ożywiáiącym
wřzytko/ Iefufem Chriftem/ ktory oświádczył przed Pontfkim piłatem dobre wyznánie *BudNT* 1.*Tim*
6/13, 1.*Tim* 6/12; wyznałeś dobre wyznánie [*confessus bonam confessionem*] przed wielą świádkow.
WujNT 1.*Tim* 6/12, 1.*Tim* 6/13.

»dobry znak« = *bonum signum JanStat* (8): *LibLeg* 10/70, 11/27; *BielKron* 27; ftaw natim mieifcu
dal barzo wielki wřipac/ yednak ktoby niewierzel dobre znaki tego áwłałne obatzi. *Paprup* E4; *Calep*
246b; Tedy fąd ma fkazać y pořłać wrzędniki Ziemiłkie do tego należące: á która ftaroná przed nimi
lepszé y znácznieyřzé znáki vkaże [...] tedy tám máią bydź czynioné gránice *SarnStat* 472, 464, 1176.

Szeregi: »lepszy i doskonalszy« (8): Oto tu prorocztwo iż ofiary ftarego zakonu miały wřtac,
abowiem w nowym zakonie lepsza y doskonalfza ofiara przyřzła *WróbŻolt* Q4; křtałt Krztu ś. y
řpofob nalepřzy y dořkonálfzy być rozumiemy ten/ ktorym Pan Chrifus łam ieft od Ianá ś. okrcżon
WujJudConf 167; *CzechRozm* 71 v, 80 [2 r.], 92v, 173; *CzechEp* 48.

»dobry i dostateczny« (1): [*ustawiamy*] áby káždy Vrzędnik ziemiłki [...] w oney ziemi/ która fwóy
Śąd ziemiłki ma/ był ośiádlý. Wymuiąc z tego tylko Woiewody: kóřzy w kóřéykolwiek ziemi
onégo Woiewódfstwa będą mieli ośiádlóść/ zá dobrą y dořtáteczną ma bydź rozumiáná. *SarnStat* 72.

»dobry, (i) mądry« [szyk 1 : 1] (2): *CzechRozm* 98v; Teřáloniceńcy/ z dobrym wważeniem/ y
mądrym dořwiádczeniem [...] doználi tego/ iż nie były powieřci ludzkie/ ále prawdźiwe řłowo Boże
NiemObr 89.

»dobry a (i, albo) (nie)słuszny« (4): *MetrKor* 37/4; twarz y czoło łączno fie przemienić może/ á to według wzrúszenia namiętności człowieczey ku dobrej albo też nie słuźney rzeczy *GlabGad* N3; Szedł potym do Delfu pytać bogá Apoliná/ dobreli práwá á trwále wftáwił w oyczyźnie. Ktory odpowiedzwał/ iż dobre y słuźne *BielKron* 121v; *ModrzBaz* 70.

»(nie) dobry, (i, ani) pewny« [szyk 7 : 1] (8): *KromRozm I* L4; Gdyż ten pirwszy reces piotrkowski chociemy ji mieli za dobry i za pewny dosyc jednak tak bezpieczny nie był, aby glozowan być nie miał od MW. *DiarDop* 118; *GroicPorz* aa3v; *UstPraw* Iv; *RejPos* 350; Co się ticze reguly, ktoras mi V m napisal, abych iej ftrzegł in wertendo, ieft barzo dobra i pewna. *KochList* 2; *CzechEp* 7; *ZapKościar* 1586/68v.

»dobry i porządny« (3): *CzechEp* 103; *SarnStat* 443; [bez rozumu przyrodzonego] żadna sprüfung dobrá być y porządną nie może. *SkarKazSej* 658a.

»dobry, (i) pożyteczny« (12): *KromRozm II* b; *KromRozm III* D3 marg; *GliczKsiąż* A; tá nauká ktoras w. m. dał/ ieft dobra/ y pożytheczna *GórnDworz* liv; *BielSpr* 22; *CzechRozm* 84v; Y niemálfz/ iáko to pogáńfki rozum znał/ lepźzego y pożytecznieyźzego rzádu/ miedzy ludzmi nád Monárchiá *SkarJedn* 55; niech przodek wdobrych vczyńkách máią ktorzy Bogu wierzą. toć ieft dobre y pożyteczne. *SkarŻyw* A2; *NiemObr* 41; *WerKaz* 276; *Phil* I; *LatHar* 661.

»dobry, (i) prawdziwy (a. prawy)« [szyk 5 : 2] (7): *SeklWyzn* c3; [kościół] nas sprüfunguye/ ktora zła á omylná/ ktora dobra y prawdziwa nauká *KromRozm III* L5; *SkarŻyw* 389; *CzechEp* 72, 89; *OrzJan* 26; wiára bez vczyńkow ieft práwa y dobra wiára: ále do zbáwienia niepłatna y nie pożyteczna. *WujNT* 791.

»dobry i przystojny« (2): *SkarŻyw* 538; Y dáleko ieft lepźzy y przyftoynieyźy ftary porządek Ewángeliy/ od czáłow Apoftolfkich w kościele záchowány *WujNT* 396.

»dobry a (i) sprawiedliwy« = *iustus et bonus Vulg* [szyk 2 : 1] (3): *MurzHist* L4; *WujNT Rom* 7/12; tym ktorzy dobre y sprüfungliwe Práwá ftáwią/ ieft błogóśławieństwo. *SkarKazSej* 697a.

»dobry i (a) własny« [szyk 4 : 1] (5): Widzę iż te mieyfcá dobrym á włálfnym ich wyłożeniem ośtác fie beśpiecznie mogą *CzechRozm* 144v; *Paprup* E4; *WujNT przedm* 22; *SkarKaz* 608a; Przyrodzony sprüfungob ieft w cíele/ áby iedná głowá rzádzilá: ták też w Rzeczyposp: przyrodzona y nalepźza y nawłáfnieyźza rozumowi ludzkiemu ieft Monárchia ábo iedynowłádztwo/ y rzádu iednego. *SkarKazSej* 689a.

»dobry a (i, abo) zacny« (3): *KwiatKsiąż* F; Bo to wolno było iemu [Bogu] on [zakon Mojżeszowy] odłozywźy/ lepźzym y zacnieyźjm sprüfungobem ludzi ku żywotowi wieczne^{mv} prowadzić. *CzechRozm* 91; *ModrzBaz* 123v.

»(báđź, i, tak itp.) dobry, (a(l)bo, i, a, jako i itp.) zły« [szyk 15 : 15] (30): *BierEz* L3v; *GlabGad* A4v, L7v; *KłosAlg* A2; Czytánye á gadánye o wyerze/ yákye dobre álbo zle. *KromRozm I* N2 marg; *GliczKsiąż* D4; *BielKron* 333v; *RejPos* 317 marg; Bo ieft nieiáki sprüfungob życia/ áni ták dobry/ żeby tych rzeczy po śmierci nie potrzebował áni ták zły/ żeby mu te rzeczy po śmierci pomoc niemáły. *WujJud* 202v, 43 [2 r.], 202v, 216v, Nn4v; Wczym ieftli fię nie zgadzamy/ wiary iedney nie będzie. A dwie slobie rozne być dobre nie mogą: álbo tá dobra/ á oná zła: álbo tá zła/ á oná dobra. *SkarJedn* 349; *StryjKron* 522, 692; Prżeto iakom pierwej powiedźiał/ y bárzo dobry/ y bárzo zły/ to ieft Státut.

GórnRozm C4, A2v, B4; Calep 470b; RybGęśli C3v; WujNT przedm 18; KlonKr D2; SkarKaz 6b, 84b; CiekPotr 77; SkarKazSej 701b; PudłDydo B4v. [Ponadto w innych połączeniach strukturalnych 5 r.].

W użyciu przysłówkowym [skostniała forma N sg f] (10):

Frazy: »dobra, (na)lepsza jest« = *bonum a. melius a. optimum est Vulg* [szyk zmienny] (3 : 2): Lepśia tedy iełth być dwiema ípołem/ niż iednemu [*melius est ergo duos esse simul quam unum*] Leop Eccle 4/9; Boć nie dobra iełt odeymować chleb íynom á miotác póm. WujNT Mar 7/27; Abowiem nalepśza iełt ferce vtwierdzić łáłką/ nie potráwámi WujNT Hebr 13/9, Matth 15/26, 1.Tim 2/3.

»dobra, lepsza by to była« [szyk zmienny] (1 : 1): Dobraby to byłá co mowíłz/ gdybyś to mogł z łówá Bożego pokázác/ że go wzywác mamy CzechRozm 200v, 228.

»nalepśza to« [szyk zmienny] (3): Lecż to mniefśza gdy fie kto/ íwymi przodki ízyrzy/ Nalepśza to gdy fie kto íwą cnotá opierzy. RejZwierz 85v; IZ częłto choroby ná ludźie Pan Bog zá grzechy dopuśzcza [...] nalepśza to/ od íumnienia lekarftwo duchowne záczać. LatHar 647, 50.

[»dobra nasza« = *salva res a. spes est, bene ac feliciter evenit, bene habet Cn*: rzekł [minister]: że ia przedsię przy íwym wyznániu ítoię [...] RAD. [= ks. Radzyński:] Dobra náłzá/ że cię iuz ná vporze widzimy. PrzyłDysp 93.]

Wyrażenia przyimkowe używane na oznaczenie wiarygodności lub upewnienia [przeważnie w tekstach lub użyciach prawniczych; przymiotnik w comp (61)] (62):»dla lepszej (krzepkości i) mocności« (2): a thak ya dlya lepschey krzepkoćczy y mocznosczy mam wola na tho obrawíchi od dworv swego czlowieka ktorego dobrego, y mam pyífacz do Sandziaka Bialahrodzkiego LibLeg 10/61, 6/80.

»ku lepszemu objaśnieniu« [szyk 1 : 1] (2): obiecował [PanBóg] zázwždy połyłác Duchá íwego íwiętego ku lepśzemu objaśnieniu Bołtwá íwoiego RejAp 2v; SarnStat [1023].

»dla, na, ku lepszej pamięci« (7 : 2 : 1): Powiedzże mi o czymći iełzcze fie mył kręci/ Abychći wždy co przywiódł ku lepśzey pámięci. RejWiz 35v, 155; Ale żeby to íkończenie íwiátá káždemu ná lepśzey pámięci było: krotkiemi ie rymámi Polśkiemi wypifuię. LeovPrzep Fv; RejPos 4, 11, 24v, 27v, 34; Summá s tego listu Páwłá íwiętego dla lepśzey pámięci krotko zebrána. RejPosWstaw [22³], 44.

»dla lepszej, dobry pewności (a. upewnienia)« (14 : 1): ktory zakład strony prziięły dobrowolnye a dla lepssey pewnosczy ranczyly ZapWar 1550 nr 2665; A potym możelz pomazowatz tym lekarftwem/ dla lepśzey pewnołtzy FalZioł I 4b, IV 45d; otośmy WM przynieśli spisek ten ktory nam od WM jest podan [...] nieco w nim dla lepszego upewnienia poprawiwszy. Diar 38; GroicPorz 1v; BielKron 199v, 206v, 408v; BielSat L4v; RejZwierz 196v, Aaa; CzechRozm 129v; dla pewnoszy [!] dobry y liepszy wiary dalismy to w kxęgy nasze w piszacz ZapKościar 1583/39v; BielSjem 28; KlonFlis E.

»na lepsze poświadczenie« (1): iż o niej [o obronie] radzi mowić będziem, a na lepsze tego poświadczenie w spisek ten, na ktorychmy się o odłózeniu egzekucyi a upewnieniu sejmu przyszłego z WM zgodzili, wписаć dozwolili. Diar 40.

»dla lepszego potwierdzenia« (1): dla liepśzego potwierdzenia Contractu thego, wksięgi wrzędowe wwieść then Contract ZapKościar 1580/14.

»dla lepszej sprawiedliwości (i prawdy)« (2): nathom dla lepsey spraviedlivosczy hy prawdi piecząc swoią ktemv listhu przilozilem ZapWar 1537 nr 2494; BielKron 321v.

»dla lepszej sprawy i zgody« (2): *MetrKor* 59/76v; A dla lepszey sprawy y zgody w łzacunku tem/ może być iako ná Trybunale poštánowanie *GrabPospR* L4v.

»na lepsze świadectwo, dla lepszego świadectwa, ku lepszemu świadectwu« = *in evidens testimonium JanStat* (4 : 3 : 3): a dla lepszego fwyadecztwa y abi fye wżytky rzeczy wipelnly pyeczeczy swe własne przilozylými *LibLeg* 11/109; *ZapWar* 1549 nr 2657, nr 2658, 1550 nr 2665; Ku lepszemu swiadcetwu rękám swą ten List podpisał y pieczęc swą do niego przyłozyl. *ActReg* 76; *SarnStat* 129, 1003, 1025, 1028, 1128.

»na lepsze świadomie« (1): A Nalepże szwyadomye spolne pyeczanczy są przilozyl y nyekthorzy syą są podpifaly. *LibLeg* 6/119.

»dla lepszej wiary [= *pewności*], ku lepszy wierze, na lepszą wiare« (13 : 1 : 1): Ná kthorey rzeczy lepszą wiare y świadectwo Pieczęć Vrządu mego ieft przyćifnioná *GroicPorz* p2v; y powiedział im Aaron wżytki łowa Pánłkie/ a dla lepszey wiary czynił znaki przed nimi. *BielKron* 29, 214v; *BielSpr* 42, 43; y slubyeli vczyewyemy a dobremy slowy trzimacz te articuli [...] a ku lepszey wyerze a ku poczwierdzyenyu temu Dali łzobyę wzegi wyelcz *ZapKościer* 1586/64v, 1580/14, 1582/33v, 1583/37v, 39v, 1586/68v (9); *SarnStat* 876.

»dla lepszej wierności« (1): y dla lepszey wyernołczy kv onemv lyftv y pyeczecz fwoye przilozylem y dalem ten lyftł moy panom walchim *LibLeg* 11/107v.

c. O przedmiotach: odznaczający się należyłą jakością, gatunkiem; *bonus Vulg*, *PolAnt*; *pulcher Vulg*; *probus Cn* (800) : O gárdłálmy łie [*lisięta*] wípierály: Kożdy łwoie lepże mnimal *BierEz* M2, M2, L4v; Nagotuyecieł téł motznych powrozow/ ij dobrych lańtuchow abyłcie go dobrze związali *OpecŻyw* 85; niebęđatł łwiado^m dobrich gołpód/ łtanąłes v tak niedołtateczne^{so} a niepowołného gołpodárza? *ForCnR* B2v, A2; *HistJóz* B3v; braciei Gotharthovy y Pawlovy przydzye vydzielicz thak wiele y thak grunthu dobrego gdzie sye braciey rzeczoney podobacz bendzie. *ZapWar* 1550 nr 2666, 1532 nr 2415; Wezmi [...] Cinamonu dobrego cztyrzy łoty/ łpiki nardowey/ mułzkatowego kwiathu *FalZioł* V 76v, III 35a, IV 45c, V 24v, 39v, 62v (17); *BielŻyw* 70; *MiechGlab* nłb 9; Item kłzyazaczyu Slowaczkyemu vkradł trzi kołfulie dobre zezlothem *LibMal* 1548/143, 1543/70, 1544/91v, 1545/104, 1554/183v, 184; *RejRozpr* D2; *RejKup* k6, X; *HistAl* H2; málarz co ma dobre fárb y ná málowányu chramy/ á obrázow nye dobrze łtáwya/ imyę łwe tráci y vpułłcza. *GliczKsiął* P8, I4v, M8v; *RejWiz* 150v; lepże łą pierłi twoie/ niłzi wino/ woniáiące máłłciámi nalepłłemi. *Leop Cant* 1/2, *Ex* 3/17, *Deut* 1/25, 35, 4.Reg 3/25, *Sap* 18/3, *Ez* 27/18; *RejFig* Ccv, Dd6v; *RejZwierz* 84v [2 r.]; abyłcie łię ofiedłieli w łziemi dobre y zołtáwili ią w dźiedłictwo potomłtwu łwemu ná wieki. *BibRadz* 1.Par 28/8, *Gen* 47/11, *Eccle* 7/12; Háł miáłto nie dáłeko Inłzpurku/ gdzie dobrą zbroię czyniá/ táłze y Sol wárzą. *BielKron* 287; więcey łie my w łelełie dobrym kochamy nił w łłóci *BielKron* 352, 17v, 54v, 95 [3 r.], 99v, 294 (32); *KwiatKsiął* O2; *KochSat* A4; *Medicata ficus*, Figowe drzewo/ nieyáką nauką ták vliczone že lepże figi rodzi. *Mqcz* 212c, 114a, 125d, 206c, 214c, 294c (8); *Prot* C4, D4; *SienLek* 80v, 83v; ktorzy fáłłzią czerwone złote/ połpolicie im dáią taką fárbę/ ił ná połrzeniu ielczze łie lepże zdádzą/ nił dobre. *GórnDworz* Q6; owo prołna by robothá byłá/ kiedyby ktho ná łzczyrym piáłku połiał dobrą płzenicę *GórnDworz* Kk2; piękny kwiát ná drzewie znakiem ielł dobrego owocu *GórnDworz* L15, E5v, L5v, S8, Kk2, Mm5v; áł do dźilfeyłzego dniá

prze żałość nie bralifmy ná fie lepszego odzienia. *HistRzym* 21v, 34v; Ieśli dobra faletrrá/ będzie s niey proch czyfity. *BielSat* N3, Cv, N3 [2 r.]; *RejZwierc* 15v, 17v, 21v, 41v, 103 (9); *BielSpr* b2v, 22, 65v, 72v [2 r.], 73 [6 r.], 73v; Y (zás) záfnał/ y fniło fię mu powtore: áno liedm klofow wychodziło z iednego zdzbła pełnych y dobrych [*septem spicae ascendebant in culmo uno pingues, et pulchrae*] *BudBib* *Gen* 41/5, *Gen* 41/24, *Ex* 3/8, *Deut* 1/25, 4/21, 22 (13); *Strum* Fv, K, Kv, M, Mv (16); *CzechRozm* 198v [2 r.]; *PaprPan* O2v, Z; ma Vrząd pilny dozor mieć: rzeczy z inąd przywieżione ieśli fą dobre oględować [*rerum aliunde advectarum bonitatem cognoscere*]/ cenę im vftáwiác *ModrzBaz* 34; nie gáni hándlu tych/ ktorzi kupuią tákowe rzeczy/ ktore záfie vczyniwfzy ie pracą fwą y dowcipem lepszé/ przedawáią *ModrzBaz* 34v, 110, 119v, 121; *Oczko* 8v, 9v; *SkarŻyw* 135, 161, 500; *ZapKościér* 1580/5, 7; *StrykKron* 31; W ktorym wożie gdyby rowno y zgodnie wfzytkie koła nie biegály/ nie byłby woz dobry. *CzechEp* 306, 224 [2 r.]; *KochMROt* B; *ReszList* 163, 172; *WerGośc* 251; *BielSjem* 20, 24, 39 [3 r.]; *BielRozm* 17; Vkażec rozmáite futrá/ czarne bobry/ Choćia drogo fzácuie/ rzadko ktory dobry. *BielRozm* 17; *GórnRozm* B3, K, L3v [2 r.]; *Calep* 1151a; Siáno ma bydź fprzátziono przed żniwy/ kto chce áby dobre miał. *GostGosp* 104, 8, 20, 90, 104 [4 r.], 108 (14); *GostGospPon* 170; *WyprPl* A4v, Bv, B2 [2 r.]; *LatHar* 467; *RybGęśli* B; Záfie podobne ieft kroleństwo niebiekie człowiekowi kupcowi/ fzukájącemu dobrych (*marg*) ábo pięknych. G. (-) pereł [*bonas margaritas*]. *WujNT Matth* 13/45 [*przekład tego samego tekstu LatHar* 467]; *JanNKar* A4; dosyc ieft ná *Mechániká* proftaká, że on vczyni lutnią dobrą, á drugi czyiá to ieft profesia, niechay ná niey gra. *SarnStat* *7v, 380, 657, 668; *GrabPospR* L; *KmitaSpit* C4; *SkarKaz* 121a, 350b, 352a, 420b, 611b; *CiekPotr* 53; *PaxLiz* E2v; *SkarKazSej* 695a; Ieśli kto w dobrej fukni y z bogátym trzofem: Ná d tym dľugo fzermuie dzwonkiem y kutaľem. *KlonWor* 48.

W przeciwstawieniach: »podły ... lepszy« (1): gdy iey fzáty dobre poľłano/ brálá od vbogich síoftr podľe/ á im lepszé one dawálá. *SkarŻyw* 161.

»zły ... lepszy« (2): *RejZwierc* 84; Bráćie/ widzę ifz maľz zľá fuknią. wezmi tę lepszá odemnie *SkarŻyw* 134.

W charakterystycznych poľczeniach: *dobry* (-a, -e) *armata*, *brant* (2), *broń* (2), *cynamon* (2), *dom* (4), *droga* (2), *drzewo* (*drwa*) (5), *gospoda* (6), *grunt* (9), *korzenie* (4), *koszula* (3), *łóże*, *miecz* (2), *odzienie* (3), *owoc* (6), *perła* (2), *pościel* (3), *proch* (6), *rola* (10), *siano* (2), *suknia* (6), *sukno* (3), *szabla*, *szata* (7), *szczep* (2), *strzelba* (3), *zboże* (2), *zbroja* (9), *ziemia* (30), *żelazo* (2), *żyto*; *dobry barzo* (5), *prawie* (2), *śrzednio*, *tak(o)* (2); *daleko lepszy*.

Przysłowia: Dobra iabłoń pľonek nie vrodzi *KlerPow* [6].

Bo fnaďz to nalepszé pierze/ Kto fie w fwey zacności fzyrzy *RejPos* 358.

Niepotrzeba wiechy wybornemu winu/ á fama fie rzecz dobra chwali *FalZioł* +2v; *ModrzBazBud* ¶5.

Kotká ktora dobrą fkorę ma/ będzie obľupioná. *March*¹ A3; *March*³ V.

Poľpolicie dobry fzczep/ dobry owoc rodzi *RejZwierz* 74v; *PaprPan* Dd2.

Złotá ogniem probuią/ Gďdzie dobre bydź czuią. *CzahTr* I.

Wyrażenia: »co (na)lepszy« (11): w tichże lefiech, ognifka rozdzielone wedľug domow y rodzaíow na ktorich palili ciała vmarłe z konmi, z fiodľy, z fzatami czo lepszymi. *MiechGlab* [90]; *LibMal*

1553/175; Tákże y ze wżytkich dochodow fwych co nalepřze oddacie Pánu zá ofiárę [*ex omnibus donis vestris elevabitis elevationem domini*]/ áby była poświęconą. *BibRadz Num* 18/29; *BielKron* 33v; *SienLek* 7; Sieftrześ oddał co lepřze grunty y klenoty *HistLan* A4v; *HistRzym* 45v; *RejZwierc* 84; *BielSpr* 68; Iozáphát w co nalepřzą/ zbroię fie przybirał/ A Acháb teź krolewřki/ vbior s fiebie zbirał *HistHel* D2v; *SkarŻyw* 249.

»dobra rzecz« [*szyk 6 : 5*] (11): *FalZioł* +2v; Item zeznal yřz zmlodořci řwey vzdi kořřulie řzuknye y ynne rzeczy dobre kthorech řzyą kolwyek mogli dorwacz kradl *LibMal* 1545/109; *BibRadz Matth* 13/48; *OrzRozm* Ov; *BielKron* 63v; *Instructus paterfamilias*, We wřzelkie rzeczy dobre opátrzony gořpodarz. *Mącz* 423a; Wodzowie biorą więćřřą część [*řupu*]/ odłóżywřzy pierwey co lepřze rzeczy Carzykowi řwemu. *BielSpr* 68; *ModrzBaz Bud* ¶5; *MWilcHist* Cv; *ActReg* 63; *GostGosp* 132.

Szeregi: »lepszy i cudniejszy« (1): Bo áććci ieřt dobre řrebro řámo przez řię/ ále lepřze y cudniejszye kiedy będzie pięćnie pozłococono. *RejZwierc* 148.

»dobry i nienaruszony« (1): áby miał ná pilnem baczeniu rzeczy ktore przywożą y wywożą: áby dogłádał/ ielli řą dobre y nienáruřzone/ á cenę iym wřtáwiał [*res ... quae importentur ... observet, earum bonitatem exploret, modum et precium constituat*]. *ModrzBaz* 33.

»dobry a prawy« (1): *Nardus Pistica in Bibliis latine fidelis*, Dobra á práwa Spicá nárdy. *Mącz* 241a.

W przen (123) : *RejPs* 85v; Synu od młodořci twey bierz náukę/ á až do řředźiwořci najđriefz mądrořć. Iáko ten ktory orze/ y ten co fieie/ przyřtěp do niey/ á czekay dobrych owocow iey [*et sustine bonos fructus illius*] *Leop Eccli* 6/19; gdzieby fie náydowáli tácy Alchimiřtowie ludzi/ iáko fie náyduią czerwonych złotyř/ mogli by to kto rozumieć/ żeř w. m. fáłřzywy/ gdyžeř ieřt dobrze z lepřzego y z iářnieyřzego złotá/ niź ktory iny. *GórnDworz* Q6v; Iákub Glinká Podřtárořci ná Podháicach. Wierz mi to dobra Glinká nie máže nikogo/ Stoi zá piękny Szmárag co go plácą drogo *PapřPan* G4; Tedy wřzytká rádá plákáłá/ á mowili: práwác corká Antygonowá y Eufrázyey: práwy narod twoy Cefářki: dobrego korzeniá dobra rořczká *SkarŻyw* 225, 208 [2 r.].

a) *W metaforyce przypowieřci ewangelicznych i aluzjach do tych przypowieřci; bonus Vulg, PolAnt* (115) : Y iuź teź on złořnik nářiał był miedzy dobrą přzenicę kákolu nieużytecznego. *CzechRozm* 184v; *ReszList* 183; Pátrzę z pilnořcią po řwiećie řzerokiem: Co godno chwały/ á co fie nie godźi: Gđzie źiárno dobre/ gđzie fie kákol rodźi. *GrochKal* 3.

W przeciwstawieniu: »dobry ... zły« = *bonus ... malus Vulg, PolAnt* (38): *KromRozm III* C7v; *BielKron* 88v; Abowiem řadnym obycźáiem dobre drzewo nie moźe s fiebye podác złego owocu: á tákyeź złe drzewo dobrego owocu. *RejPos* 187, 186v [3 r.], 189v *marg*; *WujJud* 130; Nie ieřt bo dobre drzewo/ czyniące owoc zły. Ani drzewo złe/ czyniące owoc dobry. *BudNT Luc* 6/43; Bo gđzieć będzie zła y bezboźna wiárá/ tedyć teź pewno nigdy z řiebie owocow dobrych nie wypuřci. A gđzie teź dobra y z Bogá będzie/ koniecznie złyř nie wyda. *CzechEp* 57; *ReszList* 183; *WujNT Matth* 7/17 [2 r.], 18 [2 r.], 12/33 [2 r.], s. 52 [2 r.], *Luc* 6/43 [2 r.] (15); *SkarKaz* 352a.

Wyrażenia: »drzewo dobre« = *arbor bona Vulg* [*szyk 11 : 5*] (16): ktorzi řą przod drzewé dobrim/ tich owoc będzie dobri *SeklKat* M; *KrowObr* 59, 61; Zywy kořćioł ieřt gdy ná křřtákt dobrego drzewá podawa owoce dobre *BibRadz* II 135d *marg*; *RejPos* 186v [2 r.]; *BudNT Luc* 6/43; Tákci wřzelkie drzewo dobre/ owoce dobre rodźi: á złe drzewo/ owoce złe rodźi. *WujNT Matth* 7/17; Ná woley

to ieft káždego/ mowi Auguſtin ś. ábo obráć co ieft dobrego y być drzewem dobrym; ábo obráć co ieft złego/ y być drzewem złym *WujNT* 52, *Matth* 7/18, 12/33, s. 52, *Luc* 6/43, *Yyyyy2v* [2 r.]; Z dobrego drzewá ten zły robak roście/ ktory to fámo drzewo vczynkow dobrych płuie. *SkarKaz* 352a.

»dobre nasienie« = *bonum semen Vulg, PolAnt* (24): przypodobané ieft królestwo niebieſkie człowiekowi (*marg*) roſiewcy dobré⁸⁰ naſięniá (—) ktoryto ſiał dobré naſięnié na roli fwoiéy *MurzNT Matth* 13/24, *Matth* 13/27; Ten ktory rozliewa dobre naſienie: ieft fyn człowieczy. A rola: ieft tento fwiát. A dobre náſienie: toć fá fynowie kroleſtwá *Leop Matth* 13/37-38, *Matth* 13/24, 27; *BibRadz Matth* 13/24, 27, 37, 38; A tu w Ewányeliey wſłyſzyſz/ iż Pan záwždy fie o to ſtárał/ áby fie tu było mnożyło dobre náſienie narodu ludzkiego/ á ktemu y náuki iego. *RejPos* 52, 51v, 52, 52v, 53; *BudNT Matth* 13/24; *SkarJedn* 341; *SkarŻyw* 372; tá fá má ieft prawdziwa Ewángelia/ ktorą Apoſtołowie y ich potomkowie w koſciele rozſiali y ſzczepili: A inne poſlednie/ oney pierwſzey przeciwné (poſiane od nieprzyaciéla ná dobrego náſienia záduſzenie) fá haeretyckie y fáłszywe. *WujNT* 652; *Matth* 13/24, 27, 37, 38.

»owoc dobry« = *bonus fructus Vulg* [szyk 21 : 18] (39): *KlerPow* 3; *SeklKat* M; *MurzNT Luc* 3/9; ábyś był takieſz iáko gi obras/ ſuchym y ſprochniałym drzewem/ bes żadnego owocu dobrego/ ábyś był pothym wycięty y w ogień wietzny wrzucony. *KrowObr* 114v, 59, 60, 206v; mądrość ktora ieft zwierzchu/ napierwey tedy ieft wſtydliwa/ potym ſpokoyna/ ſkromna/ vmowna/ z dobrymi zgodliwa/ miłofierdzia y dobrych owocow pełna/ nie poſádza/ y bes obłudnoſci. *Leop Iac* 3/17; *RejZwierz* 74v; Zywy koſciół ieft gdy ná kſztałt dobrego drzewá podawa owoce dobre *BibRadz* II 135d *marg*, II 27b *marg*; Ezechiałz fyn Acháłow krolował nád Iudą w Ieruzálem lat XXIX. dobry owoc ze złego drzewá był *BielKron* 88v; *RejAp* 173v; Owocze złe y dobre Prorokow fáłszywych iáko poznać. *RejPos* 189v *marg*, 156v, 186v [3 r.], 189v; *WujJud* 130; *BudNT Luc* 6/43; *CzechRozm* 257v; *PaprpPan* Dd2v; *CzechEp* 56, 57; bo dobre vczynki z wiárá Lutherſką walczą/ iáko ogień z wodą nie mogą być weſpołek: iáko [...] ná złym drzewie dobry owoc *ReszList* 183; *WujNT Matth* 3/10, 7/17, 18, 19, 12/33, s. 52 (10); *SkarKaz* 84a, 312b; Zoſtáią tedy [*heretycy*] iáko ogrod bez wody/ y rola bez deſzczu/ rodzić owocow dobrych nie mogą. *SkarKazSej* 687b.

»dobre ryby« = *boni pisces Vulg* (4): W ſyeći teź dobre y złe ryby/ áż do wywleczenia ná brzeg/ to yeft do ſkończenia ſwyáthá/ yáko pan fá m wykláda *KromRozm III* C7v; *WujJud* 130; *WujNT Matth* 13/48, *Zzzzz2v*.

»dobra ziemia, rola« = *bona terra Vulg* [szyk 17 : 12] (26 : 3): On lepák ktory ieft na dobryi ziemi zaſiany/ tenći ieft/ ktory ſłucha ſłowa i rozumie ie *MurzNT Matth* 13/23; Aby nigd niemniemál/ żeby kto był dobrą ziemią/ piérwyi niſzby ſłowo pańſkie wſłyſzał i wyrozumiál *MurzNT* 66, 66 [5 r.], 138v; A drugie [*nasienie*] vpáđło ná dobrą ziemię: á wſzczedwſzy vczyniło owoc ſtokrotny. *Leop Luc* 8/8, *Matth* 13/23; *BibRadz Mar* 4/8, 20, *Luc* 8/8, 15; *RejPos* 62v [2 r.], 64v; *BudNT Matth* 13/23; *SkarŻyw* 13, 28; ále ná prawdziwey chrzeſciáńſkiej Apoſtołkiey/ ſwiętey/ powſzechney/ Rzymſkiey wierze/ iáko ná dobrej roli [...] dobre vczynki rość muſzą. *ReszList* 154; *ArtKanc* K18; *WujNT Matth* 13/8, 23, *Mar* 4/8, 20, *Luc* 8/8, 15; *SkarKaz* 312b.

α. *O zwierzętach; bonus Vulg, Modrz* (70) : iżem kupić chciał: Co bych nálaźł wyborneho/ Słuęe álbo ołá dobrego *BierEz* A4; *BielŻyw* 43; *MiechGlab* 22; *LibLeg* 11/141; Yáko czynią páłtuchowye

w oborze około fkotu y bydłá/ dobre á zdrowe owce od párflywych á zaráźliwych przeładzáyá/
aby fye nye myęfłáły/ y fámy od fyebye nye káźily. *GliczKsiqż* B4; *RejWiz* 11v; *Leop Gen* 1/25;
dobrych síłá Koni/ síłkápieie w chomácie. *RejZwierz* 81 v; *BibRadz* 1.Reg 15/9; *OrzRozm* P3; Oni
to wdzięcznie przyiáwłzy/ pośłáli mu zá to koń dobry/ fiodło pozłóccone z dekiem *BielKron* 299, 235,
255, 320, 380, 398v (9); Iumentum etiam, Dobre bydłátko robotne yáko koń álbo ósieł. *Mqcz* 179c;
Tertium locum Milesiae oves obtinent, Trzecie mieyfce Mylefeyfkie owce máyá/ to yeft bywáyá
poczítáne zá naylepze po dwoyich. *Mqcz* 447d, 143d, 180d, 230a, 247c; Suchych nóg/ pośłádku
fzerokiego/ A ten małz znák koniá dobrego. *SienLek* 187v, 164v, 186 [3 r.], 186v [2 r.], 187, Aaaav
[3 r.]; *GórnDworz* I7, Ff5v; *BielSpr* b2v; Abráhám bieżał/ y wziął cielę młode á dobre [et tulit filium
bovis tenerum et bonum]/ y dał młodzieńcowi/ y pretko ie zgotował. *BudBib Gen* 18/7; *PaprPan* Z;
ModrzBaz 71v, 110 [2 r.]; *SkarŻyw* 165, 188, 451; *ZapKościar* 1580/11; *StryjKron* 467; *BielSen* 11;
PudłFr 59; *GórnRozm* E4; *GostGosp* 118; Miáre trzymay we wfzytkim: y kón miernie rofły Lepfzy niż
bárzo drobny/ y názbýt wyniofły. *WyprPl* B3, B3v, B4, B4v, C; *CzahTr* L3; *KlonFlis* D4; *KlonWor* 20.

W porównaniu (1): Ian Pilecki/ Wáwrzyniec Myfzkowfki/ y Ian Zborowfki/ iáko dobrzy/ czuyni/
mężni/ přęty/ iádowici na wilki pfi/ przed infzymi wfzemi zbroyni przeplywáli przez Orfzë Rzéke
ná Mołkwë. *OrzQuin* R.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a, -e) bydłátko, cielę, koń (35), osioł, owca (4), pies
(3), skop, stado, woł (4), zwierzyna (3); dość dobry.

Przysłowia: dobri ptak dobrze fpiewa. *WróbŻółtGlab* A4v.

Pozna wołu dobrego y po iednym rogu. *PaprPan* K3.

Wyrażenie: »co (na)lepszy« (5): przedawłzy dwu koniu co nalepfzych miał, nakupił wołku
MiechGlab 72; Saul y z ludem fwym przepuścił Agágowi/ y co nalepfzem owcom/ wołom/ y bydłu
tłuftemu y báránom/ y wfzytkiemu co było nalepfze *BibRadz* 1.Reg 15/9, 1.Reg 15/15; *CzechRozm*
140, 238v.

Szereg: »dobry, zły« (1): áż gdy náznáczá dzień ciągnienia/ tedy dopiero myślá o koniech/ dobreli
złeli [quo iure quaque iniuria]/ by ich iedno dośtác *ModrzBaz* 116v.

β. *O potrawach:* smaczny, posilny; bonus *Vulg* (299) : ya tho dobrze vyem ysz Ian Mrosz szrasznow
barthnyk kszyaszacy pvsczey kamyenyeczskyey dal dwye Raczcze myodv dobrego nyephalszyvego
dany kszyaszaczey *ZapWar* 1507 nr 2015; kto dobre [wino] dobrym roztwarza/ rad fye czyftego
nápija y ieffcze powtarza. *March*¹ A3; *BierEz* P, P4; *OpecŻyw* 41 [2 r.]; mięfo iego czyrwone/
nie tak dobre iako w łofofiu, á tego zowá po náfzemu Klepień. *FalZioł* IV 35a; Wfzytko w nim [w
łososiu] dobre ieft/ y to czo w nátrz/ dobri ieft fuchy y fwiezy, pieczony y warzony. *FalZioł* IV 44d;
ma być pofiloná [kobieta rodzqca] iaká dobrá potrawká/ á takiefz thez trunkiem dobrim wina/ albo
mułzkatelli dobrej *FalZioł* V 19b; Nadewfzytko po tym dobre mleko poznać/ ktore wftrykniene
na paznogcie v palczow: nie zpłynie gdy profto rękę dzierzy *FalZioł* V 36; Ma iadać dobre wołowe
mięfo vwarzone/ takiefz fkopowe y cielęcze. *FalZioł* V 94v, I 76d, 77a, IV 17c, 41b, V 26 (94); z
pokarmu by nalepfzego czyni fie zła krew gdy on zle będzie ftrawion. *GlabGad* F5v, G [2 r.], I8
[3 r.], I8v [2 r.], Kv, K2; *March*³ V [2 r.], V8v; A Woyt że fie to iáł gdákác Czymżeby tę gębę
zátkáć. Gdzieś to dzban piwá dobrego Przegadałby mędrca tego. *RejRozpr* A3; Napiymy fie gorzałki

W Chocimiu v łzynkarki Bo tam dobra. *LudWieś* B5v, B4, B5; *RejKup* R, Rv; Y trućinyc by fye łączno vřtrzec/ by yey nye flodzono/ á w dobrym yedle álbo pićyu nyezádawano. *KromRozm I* [L3]; *BielKom* G3v; nigdy obyad dobry być nie może bez octu *GliczKsiqż* F8v, G6v; *GroicPorz* dd3; *RejWiz* 14v [2 r.], 48; Dobra ieřt łol. Ale iefliby łol wywietrzálá czymże będzie łolono? *Leop Luc* 14/34, *Mar* 9/50; Mozeřz zyeřcz dobrá pieczenia/ Abo y geřz nadzyewaná. *Goski* 14; *RejFig* Bb8v, Cc4; Włęc poydzyeřz do piwnice/ báryłek kořztowác/ W ktorey leřpze/ á s ktorey/ mařz gořcie czeřtowác. *RejZwierz* 142v; *OrzRozm Lv*; gdzie fie nam dźiwowáli iżeřmy řnimi nie chćieli ludzkich ćiał ieřć/ mowiac: że tho naleřza potráwá ná řwiećie. *BielKron* 445; ktorzy ie [mięso elefantowe] przypráwiáli dźiwnym obyćzáiem/ á wđy nie dobre było/ ále iż kiedy niewola muřiało dobre być. *BielKron* 452, 248v, 276v, 431, 442, 451v (25); *Mącz* 116d, 131a, 154a; *SienLek* 4 [2 r.], 6, 6v [4 r.], 7v [3 r.], 8 (32); poczał ono wino dziwnie chwalić/ przyřięgáiac iż iáko żyw nie pił leřpzeřo *GórnDworz* Nv, F, H6v, Nv, Qv; *RejPos* 41v [2 r.]; Owa řtářzec podobno dáley niź do roku/ Był chowan to mogeř rzec ná dobrym obroku. *HistLan* A4v; Bo z iábłuřzka mozeřz łobie kilká potrawek uczynić/ dobre wářzone/ dobre řmázone/ dobre pieczone/ dobrze im geř nádziać/ dobra kářza z nich przetářzy przez durřzlák *RejZwierc* 107v, 21v, 143v, 231v, 235v, 248v; *WujJud* 197 [3 r.], 198, Nn; *BudBib* B2; *Strum Lv*, Q2; *BudNT Luc* 5/39; Polyphema onego okrutnego y frogie⁸⁰ chceřzli pochodźić/ trzeba żebyř mu dał dobrego napoiu/ ktorymby řię vpił. *ModrzBaz* 112v; *Oczko* 24v; *SkarŻyw* A4, 249; *StryjKron* 26; *CzechRozm* 212 [2 r.], 351; Złé niedořzłé/ ále tēz złé przeřtałé groná/ Naleřzē gdy dořrzeię: tákze teź y żoná. *KochFr* 62, 10, 127; *ReszList* 168; *WerGořc* 223, 229, 230, 242, 246; *KochPieř* 10, 43, 48; *PudłFr* 29; *BielRozm* 11; Sliwy węgierkie/ y wiřnie bárzo dobre wędzone *GostGosp* 130, 24, 68, 104, 118, 132, 140; *GostGospPon* 170; *WyprPl* A3, C; *LatHar* 250; *WujNT Mar* 9/50, *Luc* 5/39, 14/34, *Ioann* 2/10 [2 r.]; *JanNKar* B4v; Iáko dobry pokarm wřzytki członki pořila: ták dobry wcynek wřzytki duřzne wneřtrnořći chłodzi. *SkarKaz* 351a, 41a; *KlonFlis* C2.

W połączaniach szeregowych (9): roczni Barankowie [...] nad ine řá leřpze y řthrawniefze *FalZioł* IV 2a; [lipieř] Dobri/ řlodki y zdrowy ku pożywaniu/ bo iáko řiba ieřt z byřtrej wody *FalZioł* IV 45a; Mięło zwierząt pařących fie na gorach: ieřt leřpze y kruwczeřyřze niź mięło zwierząt doma pařących fie *FalZioł* V 63v, IV 3a, 19d; wino mocne dobre pořila ciepło y pobudza, przeto dawa pomoc żoładkowi *GlabGad* H2; *SienLek* 102v; *GórnDworz* I; *BielSat* N4v.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a, -e) gorzałka (8), jadlo, karmia, mařmazyja (3), masło (3), mięso (4), mioid (4), muszkatella (2), (na)picie (3), napoj (2), obiadi, obrok, ocet (6), pieczeń (2), piwo (11), pokarm (6), potraw(k)a (12), ser, sok (5), sol (4), řniadanie (3), trunek (4), wino (62), woda (3); *barzo dobry* (6).

Wyrażenie: »co (na)leřszy« (2): *GlabGad* H5; Korzenie wřzyřtko/ Konie y řtroie ich/ trunki co naleřpze/ y wiele innych rzeczy [kupujemy od Turków]. *BielSpr* 58.

Szeregi: »dobry, (a) podły« (2): *FalZioł* IV 42c; w dobrych potráwach zbyřtku/ á wpodłych ořobliwořći řię řtrzegł. *SkarŻyw* 460.

»dobry, (i) smaczny« (3): *FalZioł* IV 44d; Przyniořł potym trocheř máki Helizeuřz á wřypał w potráweř/ y byłá dobra y řmáczna. *BielKron* [85²]; *RejZwierc* 58v.

»dobry, (a, i) zdrowy« (3): *FalZioł* IV 45a, V 43; Ieſt teſz oſobny ſzpital/ do ktorego przyimowani ſą ci/ ktorzy z choroby ciężkiej powſtawſzy [...] dobrymi á zdrowymi potrawkami/ odchowywani bywaią *ReszHoz* 121.

»(jako) dobry, (tak, a) zły« [szyk 4 : 1] (5): ktore [ryby] dobre á ktore lepiſze/ ktore złe *FalZioł* IV 41a, 45b [2 r.]; *KromRozm I* N2; A Białobocki odpowiedział/ wierę niewiem złałi/ dobrali był [woda] bo ná ten czás vrwał ſie był wnie/ chłop iákiſ ſzalony/ s koſzem/ y zamaćił wſzytkę/ iżem iey w gębę niemogł wpuſcić. *GórnDworz* Qv.

W przen (4) : *RejWiz* 80v; wiem pewnie/ iż ieſli on nie będzie początkiem tych gier/ tedy przedię może im dáć dobry przyimák trefnoſcią ſwoią. *GórnDworz* C2v; duſza przedię pobożna/ ma ſwoię zaplátę/ y dobre ſniadanie mieć może nim ten obiad nádeydzie. *SkarKaz* 205b, 157b.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-e) pokarm, przysmak (2), *śniadanie*.

γ. *O smaku i zapachu: przyjemny; bonus* *Vulg, Modrz* (15) : *FalZioł* I 4b; I rzekł Pan do Moizeſſá: Nábierz ſobie rzeczy wonnych/ Mirry y Onichi/ Gálbanu dobrej woni [...] y udiálaſz rzecz wonną [...] ku poſwięceniú godną. *Leop Ex* 30/34; *Cyperus* vel *Cyperon*, Rodzay nieyáki rokićiny woniáyacy y dobrej ſmáku/ Niektórzi máyą zá leſny Gálgan. *Mącz* 76d; *Odoramen seu odoramentum idem quod odores in plurali, Zioła* dobrą wonią dájące. *Mącz* 260a, 260a, 368a; *Calep* 724b.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a) smak (3), *wonia (woń)* (4), *zapach* (2).

Przysłowie: Lucri bonus eſt odor ex re qualibet. To ieſt/ Zyſku z czegobykolwiek był/ dobry zapách ieſt. ModrzBaz 54.

Wyrażenie: »co nalepſzy« (1): Rzekł teſz Pan Bog Moizeſzowi nábierz ſobie wonnych rzeczy co nalepſzey woniey [*Vulg Ex* 30/34] *BielKron* 33v.

W przen (6) : ma Ołtarz/ z ktorego dobrej woniey Ofiary/ od nas Pan Bóg przyymuie *OrzQuin* N3v; A chodźcie w miłoſci/ iáko y Kriſtus wmiłował nas/ y wydał ſamego ſiebie zá nas ná ofiarę y ná zabićie Bogu/ ku wonnoſci dobrej woniey. *BibRadz Eph* 5/2; Otwórzcie wſzy ſwoie: á wonią dobrą przy daniu wam ſacramentów Pańſkich poczuyćie, *BiałKat* 246; *BudNT Eph* 5/3 [2]; ieſteſmy dobrą wonnoſcią Chriſtuſową Bogu [*Christi bonus odor sumus Deo*] w tych ktorzy zbawieni bywaią/ y w tych ktorzy giną, *WujNT 2.Cor* 2/15, *Philipp* 4/18.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a) wonia (4), *wonnoſć*, *zapach*.

δ. *O pieniądzech: niefałszywy, będący w obiegu; probus* *Mącz, Cn* (13) : A gdi o dobrocz thakiego złotego bil pithan, thedi powyedzał ze dobri zlothi yeſth. *LibMal* 1545/94; *UstPraw* E2v; *Mącz* 323b; kiedi máią zły iáki czerwoný złoty/ kładą gi poſpolicie miedzy wiele dobrych/ y thák go przy nich vdádzą *GórnDworz* Q6, Q6; *ZapKoſcier* 1582/13v; *Moneta* Litewſka/ iáko dobra y waźna/ *in ſuo pondere et aeſtimatione*, iáko w Wielkim Kſieſtwie Litewſkim/ ták y w Koronie wſzędzie ma bydź brána. *SarnStat* 410; Miſtrz y Zakon zá mieſzczány Gdánſkie [...] dwánaſcie ſet czerwoných złotych dobrej y ſpráwiedliwéy wagi/ położy *SarnStat* 1079; dobrá ſwé dziedziczne [...] zá ták wiele grzywien M. pieniędzy dobrej monety y liczby [*bonae monetae et numeri*] Polſkiey náiął/ y árendował tylko do trzech lat *SarnStat* 1256, 1078 [2 r.], 1253.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a, -e) minca, moneta (4), *pieniądze, (czerwony) złoty* (3); *dobrej (i ſprawiedliwej) wagi* (4); *doſyć dobry*.

Szereg: »dobry a zły« (1): Scis inter bonam et adulterinam monetam internoscere, Vmiełz rozeznąć między dobrimi á złemi pieniędzmi. *Mącz* 251b.

ε. *O wytworach artystycznych i językowych, tekstach itp.* (17) : Ná oštátek [...] fie náuczą dobrze czytać/ dobrą á zupełną łácinę w kthorey będzie wyerłz *GliczKsiąż* 18v; Biłkup Krákwólki Sámuel Mácieiowłki dofyć dobre y długie kazánie vczyńił *BielKron* 425v; niekałzdy głos/ ale tylko ten ktory dobrze brzmi/ dobrą melodią czyni *KwiatKsiąż* I3, I3; Harmonia, Latine concentus Dobre łtroyne brzmienie. *Mącz* 153b, 33d, 109c; żeby Pan Bog Włzechmogący ták łubtylnym y ozdobyńm budowáńim niebieskim/ potáiemnie wiele rzeczy nam nie obiáwiáł [...] ná kłztałt kłsiąg dobrym piłmem nápiłánych *LeovPrzep* F2; [chwaliliłmy te wiersze] iáko trefne/ iáko łmáczne/ iáko vczone: potym gdy fie to odkryło/ iż były czyieł inłze [nie Reja i Kochanowskiego]/ hnet łtráciły tę cenę/ y zdáły fie bárzo dáleko od dobrych. *GórnDworz* Nv; kłsiądz Mołkiewłki Iwan gdy Kozáń wziął/ á kołciółow tám nábudowáł/ kazał práwi ná tárgoch nakupić kłsiąg do onych nowych kołciółow/ lecz máłto było dobrych/ bo wiele było pokázonych od piłarzow nienáuczonych *BudNT przedm* o4v, k. li8v; dobrego gránia na lutni/ lutnia łámá przyczyná iefł/ á nie tęń miłtrż co łtrony łekce. *GórnRozm* L2v; *WujNT przedm* 11, 14; czáfem tész dla dobrich rimów té znáki łá dobré. *JanNKarKoch* E.

W przeciwstawieniu: »dobry ... zły« (2): Złym czytáńim dobry wierłz zepłuye *BielKom nlb* 7; NAYdźiefł tu fráłzkę dobrą/ naydźiefł złą/ y łrzednią *KochFr* 35.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a, -e) brzmienie (2), egzemplarz (3), fraszka, kazanie, księga, łacina, melodyja (2), pismo, rym, wiersz.

d. *O stanie fizycznym człowieka i procesach fizjologicznych: zdrowy* (126) : Oman s Kampanijey pierłi dobre czyni. *FalZioł* I 44c; Lactuka miedzi inłzemi chwałtmi ktorich poziwamy iefłth naleplża/ ábowiem fie łniey naleplże wilkołci rodzą, to iefł krew barzo dobra *FalZioł* I 74a; á tym łobie włta częłto płoczł/ á będzieł miał dobre y biále zęby. *FalZioł* I 82c; Też gdy vwarzyłz czebulę przerzeczoną z miodem á z wodą/ á dałz fie napić/ tedy głos czyni dobry y lekkołć wpierłiach *FalZioł* I 133b; Wodka ktora wlpomaga zołádek/ a czyni w nim dobrą łtrawnołć. *FalZioł* II 17a; Kto gi poranu iada/ zołádek połila, á dobrą barwę liczu vczyńi *FalZioł* III 10c; dobri pokarm/ dobre ciało czyni łwoiá łprawą. *FalZioł* IV 45d; Ty elektwarze potwierdzáią głowę/ mozg/ y pamieć dobrą czynią. *FalZioł* V 104v, I 105d, III 24c, IV 22b, V 5, 61v (70); puls wielki á mocny w mierze iednakiey znamionuie moc łercza j dobrą łkładnołć ciała *GlabGad* E4; krew brunatna ta iefł dobra, ale zbytnie czyrwona iakoby goráczo zołta znamionuie zbytek kolery. *GlabGad* E5v, B5, C7, D5, F5v [3 r.], Pv (17); *BielKom* F, Gv; *GliczKsiąż* B8; *RejWiz* 48v; Przy pierwłzey potráwie przyłzedłł połel iż łyn przeyrzał/ zdumieli fie z radołcią. Matká ie⁸⁰ łzłá przyniołłá go miedzy goduiące z dobrimi oczymá *BielKron* 343, 65; Oris halitus et suavitate commendat, Czini dobry dech y wonią z włt. *Mącz* 206c, 367b, 473d, 495d; Mocz zołty/ iákoby ołzáfráńiony/ á kiedy y obręcz zołta/ bárzo dobry. *SienLek* 26; Spáć álbo leżec thám gdzie wodá łzumi álbo łczyrczy (*marg*) Spik dobry czyni. *SienLek* 56, 7, 25, 25v, 26, 144v (11); *BielSat* 2; *RejZwierc* 110, 157v; *BielSpr* 6v; *BudBib Dan* 1/15; *BudNT Gal* 6/14 [12]; rzeczy máią być do łtrawienia łatwié/ á coby łye w krew naleplżą obrociły *Oczko* 28, 12v, 24, 33v; *KochFr* 67; *WerGołć* 227; Mam tész dobry zołádek co trawi y w wodzie. *WyprPl* B3, B3v.

W charakterystycznych połączeniach: *dobry* (-a, -e) *barwa* (*farba*) [= *cera*] (6), *głos* (2), *krew* (36), *mięso* [= *ciało*] (2), *oczy*, *pamięć* (8), *sen* (*spanie*, *spik*) (3), *składność* (*ciała*, *przyrodzenia*, *zdrowia*) (3), *śluch* (2), *trawienie* (22), *uroda* (4), *wilkość* (14), *żołądek*; *barzo dobry* (2).

Szereg: »dobry albo (a) zły« [szyk 3 : 2] (5): *fok korzenia kofańczowe*⁸⁰ [...] *mięło złe vygriza/ á dobre vrafzcza. FalZioł I 67c, I 94d; GlabGad D4v; ZOłądek/ ieltći Podfkárbi włytykiego zdrowia/ kthory podawa członkom wilkości/ iákíe może mieć/ dobre albo złe. SienLek 3, Sss3. [Ponadto w innych połączeniach strukturalnych 8 r.]*

2. *Odpowiedni, sposobny, dogodny, pożyteczny; bonus Mącz, Vulg, Cn; utilis Mącz, Cn; commodatus praecipuus, praeclarus, saluber, salutaris Cn (1313)* : [Chrystus] *śledl s nijmi [...]* do ogroda/ nie iżby rożą albo liliją zbiérál/ ale iżby mękę wielką cirpiál/ by zrádcy śwému przyśtęp *dobry* *śwé*⁸⁰ wydaniá dál ij vkázál *OpecŻyw 98; [Jastrzqb]* Pierwízego roku mało może ku chwythaniu, Trzeciego nalepfzy bywa. *FalZioł IV 17c, I 62a, 72c, 105a, III 6c, IV 42a, V 18a, 49v; GlabGad Dv, D6v [2 r.]*; *MiechGlab 65*; Bo *dobry* záwoiek w zimie Kiedy kto weń grzbiet vwínie *RejRozpr F; GroicPorz mm; RejWiz 78v; Leop Num 32/1*; [ogień] *Dobry* w domu/ y w łáźni/ w browárze/ w komnácie/ Ale nalepfzy w kuchni/ iáko śámi znacie. *RejZwierz 135; BibRadz I *4v; [Cymbrowie]* przyśzli przez Alpes do Włoch śzukaiąc lepfzey páftwy. *BielKron 292, 33v, 127, 159, 262, 285v (11)*; Ad *medicinae usum spectat*, Należy ku lekárftwu/ w lekárftwo yeft *dobre. Mącz 510c, 138a, 168b, 308b, 427a*; Vżyłem śłowá nie zwykłego/ bom ná ten czás lepfzého nie miał *OrzQuin O3v; SienLek 6v, 21v, Sssv, Ttt3*; A przetho gdzie ielt *dobre* Polkie śłowo/ tám złe czyni/ kto Láćinłkie miałto niego kładzie *GórnDworz F6, C3v [2 r.]*, K3, L6, P7v, Bb5, Ff5v; *HistRzym ktv*; W niebelpieczeństwie nic lepfzego iedno śie vciekác ku pánu. *RejPos 133 marg; BielSat D2, G4v; RejZwierz 26v; BudBib 2.Reg 19/37, 1.Par 4/40*; Potym day kłásć chróft: á nalepfzy ielt *Sońnowy/ Iodłowy/ Brzozowy/ miáśłzy Strum H2v, B3v [2 r.]*, Dv, D2v, G3v, H2 (22); vczyli iáko śię potykác/ y iáko z nieprzyiáćielem czynić [...] y infze tákowe ćwiczenia śprawowáli/ bez ktorego naczynie/ by nalepfze nic niewáży [*sine quibus instrumenta, quamuis optima, nihil valent*]. *ModrzBaz 111v, 3v [2 r.]*, 8, 21v, 55, 119v; *Oczko 21; SkarŻyw 57, 198, [282], [407], 553*; zá podárkami był *Krolewłkim/ y Koronnego woýłká zdraycą/ álbo proditorem/ ia niewiem ktore nazwłfko lepfze/ iefli Polskie/ iefli łáćinłkie/ kto śię wczym kocha niech śobie obierá StryjKron 572, 16, 72; KochFr 69 [3 r.]*; Przełtániemy ná gáłce/ *dobra* o tym cześie. *BielRozm 23, 25*; Ielczem Lárdum nie włóżył/ toć nalepfze w drogę *WyprPl C2; WujNT przedm 19; JanNKar E3v*; A mym zdániem lepfly to znák [*daszek*]/ nizz kropki *JanNKarGórn G3v, Hv; SarnStat 405, 456, 684, 1165, 1228; VotSzl C4; CiekPotr 51; GosłCast 5, 15; SkarKazSej 664b [2 r.]*, 690b, 691b [3 r.]; Ná *dobrá* pařą gdzie lepfza dziedźiná/ Płynie gáđziná. *KlonFlis E2v, E3*.

dobry dla czego (7): Potrawy kwafne *dobre* śą dla pořilania żołądka/ y dla vmnieyřzenia febrí. *FalZioł V 68*; dla nabycia krwi subtilney y *ciała* miękkego tedi lepfzy [*chleb*] přzeniczny. *GlabGad G6; Strum L2, N4v, O; BielSjem 33; JanNKarKoch E*.

dobry do czego (40): á gářcz z czebule lepfzy niźli z śłczce⁸⁰ inego do thych miáśłzych y twardych rib *FalZioł IV 45d; GliczKsiqř A4; Mącz 422b*; Ktory koń [...] pod ogonem ielt wáłki/ ten do roboty ielt *dobry SienLek 186v, 165*; Tákuje teř y do śpraw Rzeczypořpolitey lepfze śą bácznego á vważnego człowieká trzeřwego á zwyczáynego pięć śłow *RejZwierz 145; BielSpr 46*; A iefliby mchu *dobrego*

mieć nie mógł/ Tedy Zgrzeby łą do tego bårzo dobré. *Strum* L3v; *ModrzBaz* 47v, 115, 123; *Oczko* A2, 15, 22 [2 r.], 26; *Scriptilis* – Do piśsanią do**br**i. *Calep* 957a; *Tibialis* – Do czynienią piśzczałek do**br**i. *Calep* 1068a; *Trudes* – wżelyakie naczynie do ftruganią do**br**e. *Calep* 1090b, 236a, 235b [2 r.], 369a, 666b, 760a (17); Kácżki máią bydż w folwårcech/ ktore dáią iáiec wielkie mnoŃstwo: y do**br**e też do kuchniey. *GostGosp* 110, 86, 120, 122; Do**br**e do czytánia Ńwięte piŃmo/ bo duŃę leczy y w fwey powinnoŃci ku zbáwieniu ná drodze záttrzymawa *GostGospSieb* *2; *LatHar* 666; *SkarKazSej* 673b.

dobry komu, czemu (37): Wino lrzednie/ to ieŃt niebarzo moczne: IeŃt nalepŃze zdrowym y chorym *FalZioł* I 156b, I 150a, III 15b, 19b, 22b, IV 2b; Pytał drugi czo lepŃzego człowieku, odpowie. do**br**e fumnienie *BielŻyw* 37; *GlabGad* K6v; *KromRozm II* b; *LubPs* R2; *RejWiz* 57; *Leop Eccli* 13/22, 30; *OrzRozm* L4; *BielKron* 29, 294v; Szczuki/ okunie/ Certy/ łoŃoŃ y ryby biaŃe/ álbo co oŃtrą łufkę máią/ do**br**e zdrowym. *SienLek* 6v; *BielSat* Dv; *RejZwierc* 101v [2 r.], 235v; *BielSpr* 69v; *BudBib* 1.Reg 19/4; *ModrzBaz* 44; WioŃná lékárŃtwam nalepŃza. *Oczko* [43]v, 29 [3 r.], [41]; *KochPs* 53; *BielRozm* 25; *GórnRozm* C; Pokrzywy ráno Ńiec/ poki nie párzą: krowom bårzo do**br**e. *GostGosp* 126, 110, 116; *WujNT przedm* 8; *ZbylPrzyg* B2.

dobry k(u) czemu (62): Blufzcz acżkolwiek ieŃt gorzki: á wŃzakoż ieŃth do**br**y ku lekarŃtwam *FalZioł* I 48d; Ku iedzeniu lepŃza ieŃth KokoŃz ktora ieŃcze nie niefie: niŃli łtara. *FalZioł* IV 19b; Do**br**y dzień ku kupiecztwu/ y ku myŃlicztwu zwierza rozmagitego *FalZioł* V 50, I 54a, 93a, 99a, IV 42b, 44d (31); Cżwora rzecz ieŃt nalepŃza ku zachowaniu poŃpolitego do**br**a *BielŻyw* 127; *GlabGad* D6v, G6; *KromRozm I* N2; *BibRadz Eph* 4/29; *BielKron* 441, 446v; *KwiatKsiąż* Bv; Teda, Drzewo żywicą ciekące yáko y ŃoŃnia/ ku paleniu á Ńwieceniú nie mnief yáko łuczywo do**br**e. *Mącz* 441d; *Tubera*, vel *Tuberes*, Grziby które do**br**e łą ku yedzeniu. *Mącz* 467c; *Terra vinealis*, Ziemiá ku łádzeniu winá do**br**a. *Mącz* 498b, 52d, 99c, 164c, 181c, 302d (15); *OrzQuin* R3; *SienLek* 39, 127, Yyy; *RejZwierc* 221; *RejPosWstaw* [110³]v; *Strum* N4; *BudNT Eph* 4/29; Włzelka mowá zła niech z vŃt wáŃzych nie pochodzi: ále ieŃli ktora ieŃt do**br**a ku zbudowaniú wiáry [*si quis bonus ad aedificationem fidei*]/ áby łáfkę ziednáłá Ńlucháiącym. *WujNT Eph* 4/29.

dobry prze kogo (2): MOwiŃz mi żem vbogi/ mówiŃz niémam złotá: Miéy ty chcefzli pól Ńwiátá/ do**br**a prze mié cnotá. *PudłFr* 35, 58.

dobry na co (13): *March*¹ A4; Prawy rog ieleni czo łam łpadnie/ ieŃth lepŃzy na lekarŃstwo niŃ lewy *FalZioł* IV 8d; Włzakże KrzyŃŃtał lepŃzy ieŃth na naczynie ku picíu: niŃli na inŃze rzeczy. *FalZioł* IV 51d, I 33b, IV 4a, 15a, 45d; *March*³ V3v; *RejWiz* 79v; *RejZwierc* 128v; ProŃił Doktor v páná Mikołáíá Rádziwiłá Woiewody Trockiego/ plá do**br**e⁸⁰ ná záíac *GórnDworz* S2, C3, Cc6v; RozmyŃł ná wŃzytko do**br**y. *RejZwierc* 149v marg, 143v marg, Bbb2, Bbb3; *BielSpr* 63v, 66; *PaprPan* R; *SkarŻyw* 509; *GostGosp* 120; *SkarKaz* 609b.

cum inf (5): Gdy do**br**i cżas krew puŃzczać: Tedy też do**br**ze bańki łthawiać. *FalZioł* V 59v [*idem Goski* *2], *Goski* A2v, A4, *2; *Mącz* 223a.

W przeciwstawieniu: »złe ... lepsze« (2): *GliczKsiąż* Mv; Fábíus boíac Ńie iákiefy zdrády/ nie dáł Ńie ruŃać żadnemu z mieyŃcá áż do dniá/ á thák Hannibal vŃzedł s pokoiem ze złego mieyŃcá ná inne lepŃze. *BielSpr* 38v.

W charakterystycznych połączeniach: *dobry* (-a, -e) *kraj* (*kraina*) (5), *most* (2), *pastwa* (*pastwisko*, *pasza*) (18), *przejazd* (2), *przyprawa* (2); *dobry* *bardzo* (11), *tak* (2); *daleko* *lepsz*y.

Przysłowia: ná dzień Świętego Marciná lepfza gęś/ niżli żwierzyná. *OrzRozm* Lv.

Dobra receptá kiy ná fwąwołą. *RejWiz* 78v *margin*, Cc5.

Rzotkiew dobra ieft ná gody/ ále fmrodliwa ieft do rady. *March*¹ A4; *March*³ V3v.

Zwroty: »(u)czynić (*a*: obrać *itp.*) co się zda (*a*. widzi *itp.*) (na)lepszego, dobrego« [*szyk zmienny*] (11 : 3): *RejKup* b2; Jenakże [!] namowy miedzy sobą mieli dlatego, aby do powiatow to odnieść i sprawę dać umieli, aby tam wszyscy obierali, co by lepszego rozumieli. *Diar* 91, 41; *Leop Deut* 12/8, 2.*Reg* 19/37; *BibRadz Ioz* 9/25; *Quod optimum factum videbitur facies*, Coć fie naylepszego będzie zdało to vczyniŕz. *Mącz* 266d; *BudBib* 2.*Reg* 19/37, 1.*Par* 21/23; częftoby się trafiáły bárzo záwikłáne trudnoŕci/ gdyby káždy co mu się naylepszego widzi [*quod sibi rectum videretur*] ku fkutkowi przywieŕć chćiał. *ModrzBaz* 25, 143; *SkarJedn* 354; *Otosz* racz WKM [...] ztemi radami ktore sá przy boku WKM komunikowac, aco się lepszego zda vczynic. *ActReg* 95, 143.

»(na)uczyć (się) czego (*a*. nieco) dobrego« [*szyk zmienny*] (15): muŕżę ich na then nowy rok nauczyć nieco dobrego á im godnego. *LudWieŕ* B3v; Nyemáŕz żadnych ták złych kfyąg/ z ktorych by fye czego dobrego náuczyć nyemogł. *KromRozm I* N2, N3; *Pirwey* nyechay one [*dzieci*] czego dádzá dobrego w náuce včzyć niželiby myáły fluzýć. *GliczKsiąz* I4v, F3, I7v, K2v, L8v, M, M6; *KrowObr* 149v [3 r.]; *RejWiz* 20v; *SarnStat* 192.

Wyrażenia: »dobry czas« [*szyk 10 : 4*] (14): ku milowaniu (ieftthli maŕz pieniądze) czas bárzo dobry, y ku inŕzem rzeczam *FalZioł* V 53, V 52v, 59v; *GliczKsiąz* A4; Ku męzom fędzynom/ koŕczyelnym/ zakonnykom/ prawnykom przyŕcz/ dobry czaŕz. *Goski* A2v, A3v, *2; *Mącz* 223a; *BielSpr* 46; *Oczko* 22, 29; á coby fie do Zapuŕt nie wyprzedáło/ przed Wielkánocą/ áz ku Swiętkom dobry czás. *GostGosp* 74; Tę láfkę poŕyła więc P. Bog ábo przez [...] dobre iákie ŕpofobne czáfy/ y przyczyny: w ktorych człowiczé ferce vŕluchawa. P. Bogá kołácącego. *SkarKaz* 347b; *SkarKazSej* 673b.

»dobra droga« (7): przywłazczyli ŕobie miáftá y zamki drugie w kráinie ktorą zowá Pozogá [...] áby ŕobie lepfzá drogę á przespieczniemyŕzá do Węgieŕ otworzyli. *BielKron* 308v; Koły do iázu [...] žimie w dobrá drogę nagotowác/ tyle ile ich potrzebá. *GostGosp* 86, 50, 63, 76, 86, 90.

»dobre miejsce« = *bonus locus* *Vulg* [*szyk 11 : 11*](22): Kupyec gdy po kupyá yezdzi/ ná dobre myeŕce choć dáleko przewoží fie. *GliczKsiąz* M; *Leop Gen* 47/6; *BibRadz Gen* 47/6; *BielKron* 239, 316, 318, 403; *Mącz* 259c; lepiey ieft woŕfko mnieŕŕze mieć w mieŕfcu dobrym á pomocniki poŕtronne mieć doŕtáteczné/ thák iezdny iáko pieŕze *BielSpr* 18, 7, 22, 24v, 26v [2 r.], 58v (11); Pátrzayže mieŕfcá dobrého/ skądbyŕ wodę chćiał wźiáć *Strum* B3v; *ModrzBaz* 115; *GostGosp* 88.

»miejsce [= *możliwość*] dobre« (1): mieŕfcá lepfzého nie będzie ku temu ná potym/ by cnotá zapláte fwą w Polŕzce miáłá. *OrzQuin* R3.

»w dobrych rękach, ręku« (1 : 1): Będzie pytał: Ten młody czyiego ŕtádá? á kiedyby był w dobrych ręku byłby tho czudny koń *RejZwierc* 89v; *SkarŻyw* 26.

»dobra szkoła« [*w tym: (wy)ćwiczon(y) w dobrej szkole* (4)] (7): Thoć było przed tym v inŕŕŕych ludzi/ żeć fláli ŕyny ŕwe do dobrych ŕzkoł *GliczKsiąz* Mv; W dobrej gdzyeŕŕ ŕzkole ćwiczon/ znác s

połtepkow iego *RejZwierz* 53; *GórnDworz* C3; *CzechRozm* 72, 77v; *PaprpPan* K3; DObra to/ Páwle/ (możełz wierzyć) łzkoła/ Gdzie każą pátrzać ná poślednie koła *KochFr* 37.

Szeregi: »dobry, godny« (1): Koły do iázu dobre/ godne/ źimie [...] nagotowác/ tyle ile ich potrzebá. *GostGosp* 86.

»dobry a pogodny« (1): [*postronny nieprzyjaciel*] czáłu ták dobrego do wálzego złego/ á ná swoie tyráńłtwo pogodnego/ nie omiełzka. *SkarKazSej* 673b.

»dobry i potrzebny« (2): *LibLeg* 11/29; nie może nic lepszego być y potrzebnieyźzego wźędzie piełzemu ludu/ iako tákie [*hakownice żelazne*] *BielSpr* 69v.

»(nie) dobry i (a, ale) pożyteczny« = *bonus et commodus* *Modrz* (4): *KromRozm II* b; Kiedyby Wiláncyufzowe księgi były/ iáko łá Ieronimowe/ tak mi się zda/ iżby dáleko lepsze były/ y ku rozmnożeniu chwały Bożey pożytetznieyźze/ á niłłli Ieronimowe łá. *KrowObr* 216v; *RejZwierz* 101v; *ModrzBaz* 44.

»dobry i przystojny« (1): Ten wielki Máiełtat [...] dobry y przyłtoyny iełt wyłokiemu Stolcowi Celárlkiemu/ y zacnemu Rákułkiemu narodowi *OrzRozm* L4.

»słuszny a dobry« (1): máiąc czás do thego słufzny á dobry/ wdałem sie wto/ żem o tym ćwiczeniu á wychowániu nieco według dáru Bożego piłał. *GliczKsiąż* A4.

W przen (8) : IchM nauką swą dusz naszych nie zwodzą z dobrej drogi, ale pasą na dobrych paszach jako owieczki boskie *DiarDop* 100; Ná dobrych páłtwilkách páść ie będę [*in pascuis bonis pascam eas*]/ á ná gorách wyłokich Izráelłkich miełzkanie ich będzie *BibRadz Ez* 34/14, *Ez* 34/18, I 436b *marg*; *BudBib Ez* 34/14; Pan mię rządzil/ á ná żadney mi rzeczy nie zeydzie/ ná dobrej mię páłzey pořadził [*in loco pascuae ibi nie collocavit Vulg Ps* 22/2] *SkarJedn* 401, 131; *SkarKaz* 162a.

W charakterystycznych połączeniach: dobre (-a) miejsce, pastwiska (4), pasza (2).

α. O ludziach: zdalny, nadający się (30) : *GliczKsiąż* P5v, P8v; *RejWiz* 174v; Rzekł tedy Achis krol do Dawidá żáłuiąc/ dobryś przed obliczym moim/ ále sie moim rycerzom nie podobalż *BielKron* 68; *RejZwierz* 32v, Aaa4v; Kupiećci łye powoli nágodzi lepszy. *Strum* N3v; Teraz czás przyniółł/ [o *sklenicy*] żem iełt Głółkowlkiemu dáná: Niemogłám mieć lepszego po łwym plecu páná. *KochFr* 123; *WyprPl* A2v; *PowodPr* 78; łtrzeż sie mądréy [*dziewki*] rądze/ Lepsza troche pořtaczká/ á w tym ćię nie zdrądze. *GostCast* 46.

dobry dla czego (1): Dobry też Lenart dla koni Dla wieprzow łwięty Antoni *RejRozpr* B.

dobry do czego (4): *RejZwierz* 163v, Aaa3; TEGO do czego mieć chcełz dobry do wźyłtkiego/ Ták do boiu do rády małz Niemoyewłkiego. *PaprpPan* Z4v, N2v.

dobry od czego (2): Y rzecze/ dobry Rycerz iełt od zwády/ Popu też niezle záchowác od rády. *KochSz* C2, C3.

dobry ku czemu (2); *BielKron* 162; Indicabit nulla ad legendum his esse potiora, Hnet rzecze że niemáłz lepszých ku czitániu yáko ty. *Mqcz* 316a.

dobry prze kogo (1): RZékł Heretyk: KrzywéhoTheologá maćie. Tákiby dobry prze was/ co krzywých łzukaćie *PudłFr* 6.

dobry na co (2): POwiemći ten Ołmolłki chłop ná wźytko dobry/ Nie tákći do kálety iák do łzábłie łzczodry. *PaprpPan* Aa2v, Y2v.

Wyrażenia: »dobra drużyna« (2): Abowiem w dobrej drużynie/ Niewiedzieć gdy czas przeminie. *BierEz* R3v; *PaprUp* G3.

»dobre towarzystwo« [*szyk 4 : 1*] (5): Teżechmy teraz mieli iż nic nie ieft żywot ołobny bez dobrego towarzystwá/ á zwłazczá bez łczyrego á prawdziwego przyjaciela. *RejZwierc* 94, 83v, 274; *SkarŻyw* 136; W tym Eneas zacny człek z rodu Troiánłkiego/ Zebrałszy towarzystwá niemáło dobrego. [...] Włiadłszy z nimi w okręty puścił łie po wodzie. *PudłDydo* A2.

a. *O lekach:* skuteczny, pomocny; *praecipuus Mącz, Cn; commodatus, efficax, praeclarus, saluber, salutaris, utilis Cn (900)* : Rzekąc/ by łię był miernie miał/ A lekarłtw dobrych pożywał: Owłzeki by długo żyw był *BierEz* K2v; *galienus* mowi/ yż między inemi zioły czółnek ieft namocniejszye y najlepłze wtrawiemiu [!] wiatrow ktore bywaią zamknione wżiwocie. *FalZioł* I 6a; *Plinius* piłze/ polny Kmin w łiciliey być najlepłzi y więczłzey moci *FalZioł* I 40b; *Zywicza* Sołnowa ktora ieft wonna/ łwiatła/ krukka/ ta ieftł dobra/ bo zagrzewa/ rołpułzcza y czyłci plugałtwa z ran. *FalZioł* I 116a; *SKoczkowa* wodka ieft dobra, á tho iż trzewa czyłci a odmiękhczá *FalZioł* II 11d; przepalenie [...] dla bolełci głoweny [!] załtarzałey, ieft najlepłze złótem rozpalonym niłzi żadną iną rzeczą. *FalZioł* III 34c; Najepłze lekarłstwo aby pchły niekáły/ piołynem na każdy wieczor ciało pocierać *FalZioł* IV 16d; Też ten napoy ieft dobri. Wezmi Ieżyn iagod czyłcie vrzałtych á nie zgniłtych/ wyźmi z nich wodę/ á przyley do niey wina *FalZioł* V 68; piłuy z *Reubarbarum*/ połtori dragmy zaraz dane na łwitaniu/ łą barzo dobre. *FalZioł* V 84; *Galbanum/ bdelium/ łtorax/ armoniak* [...] łą na mocniejszye między włzytkiemi rzecząmi miękczącemi/ á ym na łwiesłłze/ tym najlepłze. *FalZioł* V 97; Ta małc biała ieft w aptecze/ ktora też ieft barzo dobra, zową ią w aptecze *vngentum album FalZioł* V 101; Lekarłstwo barzo dobre wygrizaiące/ To ieft *Corołiua*. *FalZioł* V 101v, I 39c, II 2a, III 15a, IV 42b, V 70 (165); *GlabGad* C6v; nic nieżáłowác/ co łye wroćć nie moze. Najepłzećiem lekarłtwo/ gdy co miłego łtráćilł/ co narychley zápomnieć. *SienLek* 14; Dobryć theż łoy wołowy vtłuczony z rutą/ thákież kožia krew z mąką ładzele w *Ogonicy* iáko y w *Dymionach* goi. *SienLek* 119v; Dobré też płucá łkopowé/ gdy s nich cienkie łkiby kraie/ á ciepłó ná łinné miełtca przykláda. *SienLek* 148v; chorému go [*proch rakowy*] w pićiu daway/ ták długo/ áż poczniefz ránę goić: á włzákze ten proch dáleko lepłzy bęđie/ gdy łye ták nań przygotuiefz *SienLek* 152; Ale náđ włzytki lékarłtwá/ tho ieft nálepłze/ gdy kogo pies włćiekłuy vijé [...] thegoż plá mięłá łztuczke/ ná ránę łwiežo przyłóž/ á łztuczke vpiékłuy dáć chorému ziefz *SienLek* 152v, 107, 118v, 128, 132v, 185v (20); Tenże żywot iefłi phlegmą zbytnią łye nádmie/ á od wátroby zátkány á ołłábioný/ opuchłinę zácznie/ nic mieć nad wodę tę/ y iey błótem ciepłó okłádánié/ lepłzého niemoze. *Oczko* 15; *Chirágrá/ podográ/ łciátyká/ y bolenie człónków/ á gđzie lepłzą pomoc weźmie?* *Oczko* 15v; nie/ żećby per *Iulium per Augułtum/ léczyć* łye nie dobrze/ iedno że iuż wody nie ták dobre [*jak wiosną*] *Oczko* 29; Wódy Ciepłiczné najlepłze o łłóncá włchóđie. *Oczko* [43]v, 21 [2 r.], 23, 26, 28, [42].

dobry dla czego (4): vczyń pláłthr na pierłi przykládaiąc ciepłó/ dla dychawicze/ y dla kałzłu łuchego: ieft dobry/ abowie^m odmiękhczá flegmę w pierłiach *FalZioł* I 72a, I 23c, V 99 [2 r.].

dobry do czego (6): ále łiárczáné [*wody*]/ iákie v nas po wielu mieyłcách łye náyduiá/ do tych chorób [*krwawnic*] łą ták dobré/ iáko gđzie najlepłze być mogą *Oczko* 23, A2v, A3v, 25; *Suppuratorius* — Dołpuchnienią dobri. *Calep* 1035b, 646a.

dobry od czego (6): *FalZioł* II 8a, IV 4d; pokrzyki przedawali nyewyalftham na wżyach powyadayącz bycz dobre od nyefortuny Bidla *LibMal* 1545/96; *SienLek* 84, 160; *Oczko* 28v.

dobry komu, czemu (144): ten proch ieft dobry dzieciom na rospadliny kthore bywaią na podniebieniu *FalZioł* I 18b; Theż oleiek Iałowczow ieftħ dobry tym ktorzi maią kamień w miechierzu *FalZioł* I 68a; Też oleiek s kwiatkow Bzowych ieftħ dobry wilkościam zimnym panuiącym w fuchych żyłach *FalZioł* I 133d, I 63a, II 8a, III 22c, IV 36d, V 70 (136); *SienLek* 53, 149v, 174; Przeto té [wody] które fą mierno ciepłe/ zdrowiu nálezmu fą nalepżé *Oczko* 10v, 16v, 26, [41] [2 r.].

dobry k(u) czemu (60): Woda włoŝkigo kopru [...] ieft dobra ku piciu na przeciwko kłóciu wnętrznemu *FalZioł* I 63b; á tak íthego oley będzie czyrwony/ á ku wielu potrzebam barzo dobry *FalZioł* I 69a; Theż korzeń tego ziela domowey Liliey/ ieft dobry ku vroŝczeniu mięfa/ albo ciała w ranach z złych kroft *FalZioł* I 72a; Tenże proch z miodem/ gdy komu zęby prochnięą albo czyrnięą dobri ieftħ ku mazaniu dziął albo zębów. *FalZioł* IV 37b, I 100a, II 5a, III 24b, V 41v, 42 (37); Gdzież maż wiedzieć iż fer młody lepży ieft ku zdrowiu niżli ftary. *GlabGad* K8; Ktey theż niemocy dobry żołty podroźnik/ vczyniwŝy s niego proch *SienLek* 58v; Ná pierŝi bólaće/ przykłáday rutħ z figámi wárzoną/ kthora ma do połowice wyrzéc/ wŝákźe ktey rzeczy lepŝza ieft rutá polna. *SienLek* 83; Poŝila ferce pożywanie mierne ŝzáffránu [...] Ktemuż też ieft dobry y włoŝki kopr gdy go pożywa z ŝolą. *SienLek* 83, 51, 98, 100, 119v, 147v (22).

dobry (na)przeciw(ko) czemu (306): Theż naprzeciwko wkąŝzeniu węża, ieft dobry ŝok krwawnikow z winem pity *FalZioł* I 21a; Też koriander przyprawiony í czukrem iako bywa w aptecze, ieft dobry naprzeciwko głowy zawraczaniu/ ktore bywa z dymu gorącego albo s flegmiŝtego. *FalZioł* I 28c; Korzeń tego ziela Tatarŝkiego ieft barzo korzenⁿy á zagrzewaiąci á ieftħ dobri naprzeciwko boleniu żoładka y inŝzych wnętrzoŝci *FalZioł* I 32d; Oley s kwiatu tego grzybienia/ ieftħ dobry przeciw gorączoŝciam głowy y ynnych człónkow *FalZioł* I 92c; Oleiek z gorzkich Migdałow ieft dobry naprzeciw głuchoŝci/ I też gliŝty z żywota wypádzá *FalZioł* III 13a, I 101b, II 5c, III 16c, IV 4c, V 111 (300); Occurrit pulicibus haec herba, Dobre to ziele przećywko pchlóm. *Mącz* 74d, 36d, 212b; dobré theż y fámo koźie mléko przeciw temu iádowi/ y przeciw náŝieniu bielonowému. *SienLek* 156, 156, 157.

dobry na co (124): Też ieft dobry balŝam na biegunkę ktora pochodzi z zimnych s flegmiŝtich wilkoŝci *FalZioł* I 22b; Tho też lekarŝtwo ieftħ dobre na zapalenie wátroby/ y na zbytnie odchodzenie vriny. *FalZioł* III 26a; Też Kamphora z rożaná wodą rozpuŝczóna, á ŝtrochą białku iaiecznego ieft lekarŝtwo filno dobre na licze *FalZioł* III 26a; Też gdy kogo człówek wkąŝi/ warzone Mięfo wołowe na ranę barzo dobre ieft. *FalZioł* IV 5c, I 22b, II 20d, IV 26a, V 82v, 101v (87); Piołyn téż dobry z miodem tłuczony/ ná ŝinné á ŝtłuczóné miełtcá przykłádać. *SienLek* 148v, 66v, 123v, 158, 171, 181v (33); Druga woła Dyptanu/ dobry ná omdlenie/ Víkromi to niewieŝcie/ w żywoćie gryźienie. *BielSat* D2v [idem *BielRożm* 27]; *Oczko* 31 v; *BielRożm* 27; owá Dryakiew/ co ią z zamorza noŝą w fáłeczkach/ ná to [powietrze] ieft dobra *GostGosp* 104.

dobry w czym (18): Długi ŝmolnik ieft ocieraiący y zagrzewaiący/ á tak ieft dobry w goieniu ran roŝcieć wnich ciało. *FalZioł* I 9d; ábowiem tha ŝałata ieft dobra w gorących niemoczach/

fercze pofila. *FalZioł* I 98b; IZopowa wodka ieft dobra w niemoczach/ w boleściach nyrządzanych y krzyżowych *FalZioł* II 6c, I 112a, II 7a, III 15d, 4d, V 59 (18).

cum inf (34): Kozłek wwarzony s korzeniem kofalczowym, z lakriciją/ z dragantem/ ieft barzo dobre pić/ bowiem czyfci pierfi z flegmy *FalZioł* I 150c; POlney Drijakwie woda [...] Thym ktorzy maią Swierzb á thrąd/ lifzaie/ iefth barzo dobra pić natfzczo *FalZioł* II 9d; Też ten plafter ieft dobry przykładać gi na członki w ktorzych panuie kurcz *FalZioł* III 17d; Popioł kretowy dobryfypać [!] na fiłtuły. *FalZioł* IV 14c; Mięfo frocząt młodych dobre iefć dla naprawienia wzroku *FalZioł* IV 26a, I 35b, 108d, 147d, II 11c [2 r.], V 40 (28); Przeciw Bożey kázni/ gorczycá dobra pić z łokiem ogorkowym. *SienLek* 60; Roża tłuczona z octem/ dobra iefth ná żołądek przykładać *SienLek* 96, 59v, 90v, 96v, 148v.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a, -e) balsam (3), czopek, drijakiew (3), lekarstwo (62), lektwarz, maść (13), piłuły (2), plastr (19), pomoc (2), proch (12), syrop(ek) (3), trunek (3), wodka (2), ziele (ziołko) (3); dobry barzo (181), silno, tak(o) (4); lepszy daleko, jeszcze (2).

Wyrażenia: »nic lepszego« (7): Nad krew plią przeciw thrucinie nicz lepszego *FalZioł* IV 6c; NA pleurę nicz lepszego nie ieft: iedno krew pułzczać z przeciwney ftrony kłociu z medijany *FalZioł* V 82; Nad proch tych niedzwiadkow nicz lepszego może być *FalZioł* V 111v, V 35v, 38v, 39v, 80.

»rzecz dobra« [szyk 10 : 4] (14): łok tego ziela zmańką ięczmienną/ á ftrochą blaywafu/ á zmieszafz tho czyfcie/ ieft rzecz barzo dobra na wrzedzienicze gorące *FalZioł* I 23c; Theż łok z lifcia wirzbowego z wodką wyłokiego mleczu á ftrochą czukru zmieszany/ w gorączy niemoczy ieft rzecz barzo dobra *FalZioł* I 134d; Wodki palone ty to pić ieft rzecz dobra. *FalZioł* V 68, I 14c, 57d, 72b, 83c, V 23b (14).

Szeregi: »dobry a (i) doświadczony« (6): Proch barzo dobri a doświadczony: gdy kto ranion będzie fmiertelnie. *FalZioł* V 111, V 28v, 61, 74v, 88v, 111v.

»najosobliwszy (a. osobliwy) a najlepszy (i najpewniejszy)« (2): Contra venenatos morsus praecipua remedia, Przeciwko wkąfzenia yadowitych robaków/ nayofobliwíze á náylepíze/ y náypewnieyíze lekárftwá. *Mqcz* 36d 36d.

»dobry a pewny« (1): Też dobre á pewne lekárftwo ná Bożą kaźń vfufzone iáycá niedźwidzie *SienLek* 69.

»dobry i pomocny« (1): ktemu też proch fthego ziela w iaiu dany ku iedzeniu/ ieft barzo dobry y pomocny *FalZioł* I 135a.

»dobry a (i) użyteczny (a. pożyteczny)« [szyk 6 : 2] (8): IZop [...] iefth dobry á vżyteczny pierfiam y płuczam y naprzeciwkho dychawiczy *FalZioł* I 66c; Też ieft rzecz pożyteczna y barzo dobra napażać leguchno napuchłe mieftcze/ wwarzywfy/ flaz/ barłczć/ rożą ogrodną *FalZioł* V 25v, I 34d, 72c, 74b, III 18c, V 47, 59.

W użyciu przysłówkowym (1): [Drożdże w brzuchu uciszyć możecie] Głowkę iedną álbo dwie/ oftu kofmátego/ Zás Orzechow kolących przydawfy do tego. Iák naylepicy w vściech fwyh w kąfki máftykuiąc/ Możeli też tym lepfza połknąć/ nic nie żuiąc. *PaxLiz* E4.

W przeni (2) : Bo niemałsi lepijé pomocy anij lékarftwa w takowych rzeczách/ iako rozmyflaiątz albo rozmáwiaiątz o milym bodze. *OpecŻyw* 168v; A tak na to to łnadź nalepży plafr Wfzytko pod nim zgoi łie natychmiałt Mieć myłł wolną a łercze przełpieczne *RejJóz* Q4.

3. *Odpowiadający normom moralnym, zgodny z nakazami etyki: cnotliwy, szlachetny, prawy, godny, uczciwy; łaskawy, miłosierny, życzliwy, przyjacielski; bonus Mącz, Vulg, PolAnt, Modrz, JanStat, Cn; rectus Vulg, PolAnt, Modrz, Cn; facilis, frugi Mącz, Cn; probus JanStat, Cn; apertus, firmus, innocens, integer, mansuetus, pudens, sanctus, simplex, sincerus Mącz; aequus, amicus, bellus, benevolens, benevolus, benignus, clemens, gratiosus, iustus, perbenevolus, perbonus, probatus, sequens, summa bonitate praeditus Cn (4519) :*

a. *O osobach (1975) :* Dźiw mnie twemu przyrodzeniu/ Iżeł lepijy po karaniu. *BierEz* I; Y tám łie mu źle widziało/ Wiele robić á ielć máło: Znowu záfię Bogá żadał/ By mu lepijzego páná dał *BierEz* L2, B4v, D2v, I, L2, L3v (11); Iozeff z męzczyznami ijdzie naprzod/ a panna Maria z onymi dobrymi matronami rozmáwiaiątz ijdzie ł nimi z daleka. *OpecŻyw* 30v, 26, 30, 66; *ForCnR* A4, C2, E; Nyeuwałto oto łyn twoy ukazał yłz dobry łyn ma myecz praczą o matcze łwey *PatKaz III* 95, 117v [2 r.], 154v; Włzakże nie dziw że tznoliwi býli/ Bo łie z dobré matky narodzili *KlerPow* 3, 10 [2 r.]; *FalZioł* V 48v; Był też pytan Dyogenes czymby mógł narichley nieprzyaciela załmucić, odpowiedział gdiiby ty łam dobrym był. *BielŻyw* 76, 49, 50, 77, 88, 139 (16); IEłtli kiedy wzrzyłz iż człowiek mały będzie pokornym, wyłoki mądrym/ łuchy prołtakiem, czudny dobrem [...] dziekuy panu Bogu *GlabGad* P8, N3, N6, P8; yełth wdzyeczen ye⁸⁰ Kro. mcz thego vkazanya y pyłzanya pana Voyewodzynego yłch chce bicz przyaczyelyem y dobrem Samłzyadem ye⁸⁰ Kro. mczi. *LibLeg* 11/163v, 6/55v, 7/36v, 11/61, 70, 70v, 163, 163v; *March*³ v8v [2 r.]; Dobris thy ielł [bonus es tu]/ á w dobroci twey raczy mie navczyć łprawiedliwołci twoiey. *WróbŻołł* 118/68, Ev, 106/1; *WróbŻołłGlab* A3, A4v; on [Bóg] ielł pan nad pány y krol nad krolmi á bárzo dobry *RejPs* 202v, 16v; *LibMal* 1543/67; *RejRozpr* F3v; *SeklWyzn* b3v [3 r.]; Bo wiem iż w tym dobrym panie Nigdy cznota nie vłtanie *RejJóz* D6, H3, H8v; Rozmnaza też pan Bog dobre dziatky ktore miłuią páná Boga *SeklKat* H4v, D3v, Nv, Qv, S3v [2 r.], Y2; *RejKup* B, d4v, d6v, g7, 12, m6, p7; *KromRozm I* B2, C3v, Dv; *MurzHist* Iv; złoczyńca dobrze nieczyini/ iako zał przeciwnem obyczaiem/ dobry łędzia łnieobaczenia źle ofádi/ mądry czowiek głupie łobie pocnie/ cnotliwy niedobrze połtapy/ iako włzyłcy by nálepży maią łwé obłedliwołci *MurzNT* 61, 3v, 11, 91 [6 r.], *Luc* 18/19; Acźci tego ná łwiecie/ wiele łie przygadza/ Iż od oycá dobrego/ zły łyn łie vradza *BielKom* B4v, F4v; z Aten Tellus/ ktory będąc męzem dobrym/ łyny myał bárzo czyłte á cnotliwe. *GliczKsiąż* Fv, B2, C, F6 [2 r.], F8, I3v (10); Gdyż on [Bóg] yedno tylko łam yełł ták barzo dobry/ A w miłofyerdzy łwoim ná wyek wyekow łłczodry *LubPs* aa3; Chwalcyelz Páná iż yełł dobry á imyenyu yego/ Spyewaycie *LubPs* dd4, L3, Y2, aa3, aa4, dd3v (13); Iż Frániłzek ielł lepijy/ á niłłi krzćiciel Ian Święty/ y Apołtołowie włzyłcy/ ktorzy tylko Łodz/ y máłe rzetzy opułłili/ ále Frániłzek łłuknią grzbietową *KrowObr* 144v, B4, 11, 145, 164v [2 r.]; Miefiąc/ Słóńce/ y gwiazdy iáko łłują iemu/ Swieąc we dnie y w nocy by komu dobremu. *RejWiz* 50; to ielł Pan ták dobry/ á s łwego łwczyrego Miłofierdzya/ wyłłucha káżdego wiernego. *RejWiz* 181v, 78 [2 r.], 102, 130v, 131v, 136 [2 r.]; Oderwał Pan dził od łiebie Krolełtwo Iłráelłkie/ y dał łe bliźniemu twemu lepiłłemu niłłi ty [proximo tuo meliori te]. *Leop*

1.Reg 15/28; Lepfły tho człowiek [*melior est homo*] kthory kryie głupftwo fwoie/ niżli człowiek kthory kryie mądrość fwoię. *Leop Eccli* 41/18; Iezus mu ná tho rzekł: Czemu mie zowiefz dobrym? Zadny nie ieft dobrym/ iedno ieden/ Bog [*Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi unus Deus*]. *Leop Mar* 10/18, *2.Par* 7/3, 6, 20/21, *Esth* 1/19, *Ps* 118/68 (13); NA Grułfzce iednemu lie żoná obiefiłá/ Ten iey bárzo żálował/ bowiem dobra byłá. Przybieżał do fáfliádá co nie ták dobrá miał *RejFig* Eev, Cc7, Dd2, Ee2v, Ee3v; *RejZwierz* 47v, 49, 82v, 125v, 140; Pánie weźmiż dufzę moię/ boćiem ia nie iefth lepfiży nád oyce fwoie. *BibRadz* 3.Reg 19/4; Skofztuyćieź á obacźćie iáko ieft dobry Pan/ á fźczęfliwy to człowiek kthory w nim vfa. *BibRadz Ps* 34/9; A wierne zafię thák fpráwuie Duchem fwym/ iż fię ná káždy dzień zftawáiá lepfiżymi *BibRadz* I 143d *marg*, *Ps* 100/5, 107/1, 135/3, *Prov* 27/10, *Eccle* 7/9, 29, *Dan* 3/89, *1.Mach* 4/24; *OrzRozm* Q2; Bog Adámá pirwfzego człowieká dobrego ftworzył/ pátrźze zafię iáko lie dziś dáleko od niego wyrodzili *BielKron* 81; [*Cesarz Tytus był*] ták dobry iż lie mu tráfiło iednego dnia nic nie dáć żadnemu fłudze/ nárzekał mowiąc: ftrawiłem dzyeń próżno *BielKron* 147v, 63v, 80v, 84v, 85, 86 (21); *GrzegRóżn* D2v; Dobrze fię tedy z nimi [*dziatkami*] dzieie/ yelliże złaiani fromayá fię/ albo fkarani ftawayá fię lepfiżymi *KwiatKsiąż* B2v, A2v, B3v, F2v; Bonis inter bonos necessaria amicitia est, Gdzie wźifcy dobrzy tám pewna vprzeyma przyziáźń. *Mącz* 172a, 127b, 138a [2 r.], 151d, 244d, 390d (14); *Prot* B3, B3v, D2; *SarnUzn* B8, H3v, H4v [2 r.]; *RejAp* 158; Przetho pan nietelko fám ma być dobry/ ále y poddáne ma przedziáłác ze złych ná dobre *GórnDworz* Gg5; pan dobrym będącz/ s poddánemi cnotliwemi/ nie fuowie iáko z niewolniki/ ále gładce/ á fáfkwie/ iáko dobry ociec z dobrimi fyny obchodzić lie mufi. *GórnDworz* Hh2v, G3, H5, M8, Hh5, Hh8v (16); *HistRzym* 6, 12, 34, 73, 88v, 93, 95; Czártby był dobri by miał fáfkę. *RejPos* 54 *marg*, 51v, 53v, 59, 130, 138 (15); *BiałKat* 16 [2 r.], 163v, 183v; *HistLan* A3v; *KuczbKat* 385 [2 r.]; Pythał go Philozoph: Powiedz mi iefliś zły álbo dobry? Powiedział mu Krol izem dobry. Powiedział Philozoph: O kiedyś dobry a czemuż lie ciebie mam bać *RejZwierc* 46; Pięknie káždemu gdy dobry s fwey cnoty/ Bywa *RejZwierc* 221v, 45v, 89v, 119, 166, 238v (43); *WujJudConf* 67v; *RejPosWstaw* [41³]; Drogámi fwemi nálycono będzie cofájące fię ferce/ á od niego (odftápi) mąż dobry. *BudBib Prov* 14/14; człowieká iednego ftyfiącá znalazłem/ lecz niewiáfty (dobrej) miedzy wźytkiemi temi nie znalazłem. *BudBib Eccli* 7/28 [29]; Y owfzem gdym był dobrym [*magis autem bonus*]/ miałem ciáło nie fplugáwione. *BudBib Sap* 8/20, *Iudic* 11/25, *Ruth* 2/13, 1.Reg 15/28, *Sap* 8/15, *Eccli* 19/20 (16); *HistHel* C3; będzie ónego łotrá z niénaglá niedbał A potym go odpráui iáko nalepfzého áby go ieno zbył. *Strum* R3; Tákowému Pánu nie ieft godno/ áby mu kto dobry fłużył *Strum* R3v; *BudNT Matth* 20/15, *Luc* 18/19 [2 r.]; *CzechRozm* 65, 88, 184v, 249v; *Paprpán* B2v, P2, Dd2v, Hh, Hh2, Hh3; *KarnNap* A2v; fámemu mieć práwá w fwoiey mocy: byłáby to rzecz tyránná/ nie dobrego Páná [*idque tyranni esset, non boni principis*]. *ModrzBaz* 101; tego też chce lepfiży nád przyrodzenie Bog [*melior natura Deus*]/ on naywźyfzy Miłtrz/ Hetman/ mśćiciel/ y nágródźiciel. *ModrzBaz* 136v, 25, [41]v, 43v, 44v, 47 [2 r.] (14); *SkarJedn* 401; Cnoty wźyftki zágáfty/ mąż dobry/ nowiná. *KochDryas* A2v; Błádziłem pókim trófk nieznał/ dziś lepfiży karány *KochPs* 182, 53; błogofłáwił ludziom Iozue/ y czytał im zakon/ y obietnice Bożego błogofłáwieńftwá/ iefli będą dobrzy *SkarŻyw* 503; Tośmy wźdy náleźli/ czymefmy nád przodki náfze lepfiży: bo wiadomości o tych fwiętych/ kthorey oni niemieli/ myfmy iey doftáli. *SkarŻyw* 567, 164, 250, 291, 318, 353

(20); *StrykKron* A, 752; *CzechEp* 38, 41 [2 r.], 300, [389], [390], [407], [408]; Boday w łaławie/ y w dobrym zdrowiu do Polłki Prziiechał: dobrych oyców cnotliwy Wolłki. *KochFr* 129, 124; *KochDz* 104; *KochMRot* B4v; *ReszPrz* 62, 71; *WerKaz* 287, 304; *KochPieś* 13, 28; *PudłFr* 56; *ArtKanc* I10v, N19, O4v, P6, Q15; á iáko ze wżyftkich zwierząt ná świećie człowiek ieft naylepfze zwierzę/ ták zásię ieftli niechce podlegáć práwu/ ieftli łađu nad sobą nie ćierpi/ naygorfze/ y nayokrutnieyfze ieft między wżyftkimi zwierzęty. *GórnRozm* A4v, E3v, K4; *Paprup* B3 [2 r.], D4, E2v [2 r.], F2, I, I3, L; gdy nam powinności swe wcale oddasz nie tylko imperare ale iuste et legitime nie iako Nero zprzodku tylko dobrym będąc *ActReg* 31, 31, 87 [2 r.]; *GostGosp* 38; *Phil* B; Dobréy mátcie to mężné miłość ferce dáie/ Nie dziwuy/ tálz téz miłość nam rády dodáie *GórnTroas* 43, 61; *KochCn* B4v; O dobry/ o wżelkiey nápełnion lutości/ Vżyi miłóšierdzia *GrabowSet* Pv, G4, Nv [2 r.], V3v; *WyprPl* A2v, B2; Bo to [Bóg] vczynić y może iáko wżechmocny/ y vmie iáko nie dośćigłey mądrości pełny: y chce iáko niewyłłowionym obyczáiem dobry. *LatHar* 190; Chwalćie zemną z wefelem wżyscy ludzie/ Bogá pomocniká náłzego: Bo wielce dobry: y ná wiekuiſte czáły trwa miłóšierdzie iego. *LatHar* 230, 35, 153, 154, 158, 230 (14); *KołakSzczęśł* B2v; *RybGęśli* C3v; Czyli oko twoie złościwe ieft iżem ia ieft dobry [*an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum*]? *WujNT Matth* 20/15; Pan Chriřtus y Duch iego święty nigdy nie opuści řtolice Piotrá [...] choćby téz czásem ofoby/ ktore ná tey řtolicy ſiedzą/ nie nalepfze były. *WujNT* 354, *Matth* 19/17, s. 164 [4 r.], *Ioann* 6/12, *Act* 11/24, s. 470 (22); Kościół Boży iáko mátká dobra [*sicut pia mater JanStat* 224] ma opátrzáć/ áby vbodzy/ którym nie máią z kąd rodzice nákládáć/ mieli ſie gdzie vczyć *SarnStat* 199, 192, 706; Fortunę boginią iákąś dobrą mieć chćieli/ V niey być w mocy řzczęście rozumieli. *WitořLut* A6; *KlonKr* A2v, E4v; *PowodPr* 66; czemu ná ták dobrego ták wiele idzie złych przygod? *SkarKaz* 4a; Nie idę do pocałowánia twe⁸⁰ iáko Iudařz/ ále z łotrem dobrym wołam: Pomni ná mię Pánie *SkarKaz* 161b, 3a, 8b, 42a, 44a, 520a (20); Ten ieft dobrym co tego nigdy nie żáluie: Ze ieft dobrym, y kogo może byđż wżytek. *CiekPotr* 22, 14, 21, 90; *CzahTr* I4v, L4; z tyřáciá iedná/ Ledwie dobrą zořtánie białagłowá biédná. *GostCast* 46, 11, 29, 32, 35 [2 r.], 38 (11); *PaxLiz* E4; Nie mogá tám/ řprawiedliwość/ miłóšierdzie/ powřciágliwość/ odpuřczenie krzywdy/ czyřtość/ pořtuřzeńřtwo/ wzgárdá widomych máiętnořci/ y inne dobremu řářiádowi przyřtoyna/ y do towarzyřtwá ludzkiego potrzebne cnoty zákwiřnac *SkarKazSej* 686a; Kátholicka wiárá ludzi czyni dobre y cnotę miłuiące. *SkarKazSej* 686b marg, 659b, 661a, 686b [3 r.], 693a, 706a (14); *ZbylPrzyg* A2v.

dobry komu (36): *BielŻyw* 31; *LubPs* R marg; Kto řám řobie złym komuř inřřemu będzie dobry? [*Qui sibi nequam est cui alii bonus erit?*] *Leop Eccli* 14/5; *RejZwierz* 74; ćwicżony mářinarz nie iedno řobie dobry/ ále y onym dobry co z nim w okřęcie řiedzą. *RejZwierz* 71v, B, 45, 71v [9 r.], 72 [2 r.], 139v (26); Dobry Iehowá czekáiącym go/ duřzy řzukáiącey go. *BudBib Thren* 3/25; *CzechEp* [394]; *Paprup* A4; *LatHar* 63; Poniewář áni řobie řámemu Dóbr ieřteř [...] Przepadń ze wżyřtkim w vpadek wieczny *CiekPotr* 25.

dobry na kogo (1): [*Nigrytowie*] mářáćze wielcy bo wiele mowiá nieprawdy/ ale ná gořćie dobrzy. *BielKron* 450v.

dobry nad kim (2): O iáko ieft dobry Bog ludu Izráelřkyego/ Náđ thymi kthore być zna záwżdy ferćá czyřtego *LubPs* R; *KochPs* 150.

dobry na czym (1): A on fie iey lepszym być/ ná wżem obiecował *RejFig Ee2v*.

W połączeniach szeregowych (69): *March*¹ A3; [*Józef*] byl w flowie prawdziwy wierny ij przelępieczny w żywocie fwoiem ij w vczynku był profty/ dobry/ fmierny/ tziychy/ a wielmi roftropny *OpecŻyw 4v, 115v; ForCnR D2v*; aby [*mamka*] była dobra/ mierna/ dobrich obyczaïow/ nie gniewliwa/ ani barzo froga/ ani też ftrafzliwa *FalZioł V 36; BielŻyw 54; March*³ T8v; abifczie tes v k m. snym tak miefzkały yako na sgodne a dobre sąffiadi zalezi *LibLeg 10/66; KromRozm I K4v; MurzNT 111, 116; GliczKsiąż C, C3, Nv, O6; GroicPorz b3; OrzRozm P3v, S2v; Faryzei [...]* byli nád ine przykłądnieyfzy y lepzy/ bo wierzyli kążdą dużę człowięczą po śmierci żyć *BielKron 118v, 93, 150v, 154, 169, 198, 305; KwiatKsiąż D4v; Erectior senatus erat, Był nieco trafnieyfzi y Rządnieyfzi/ Mężnieyfzy/ Lepzy. Mącz 350c, 114a, 208c, 243c, 414a; thrzebá obierác ná fady ludzie mądre/ dobre/ y ktorych by cnotá iáfna v ludzi była GórnDworz Hh6, M, Ii, Ii2, Kk3v; KuczKat 400; RejZwierc 44v, 177; WujJud A3; RejPosWstaw [41⁴]; CzechRozm 218v; On Tytus Cefarz Rzymfki ácz był wielmi fzczodry/ Krotofilny y bączny ktemu bárzo dobry *PaprPan Nv*; fromotną śmierć podiał/ y prawdziwie vmárł dla náfzych złości/ fprawiedliwy Pán zá ludzie niefprawiedliwe/ dobry zá zle/ niewinny zá winne/ świętj zá przeklęte *KarnNap D4v; ModrzBaz 4v, 30, 43v, 59, 64, 87, 138; KochPs 178; SkarŻyw [236], 337, 358, 436, 479; ReszPrz 67; ReszHoz 128; ReszList 156; GórnRozm B3v, E; WujNT przedm 27, s. 861; vmiłował P. Bog lud fwoy: dla tego ciebie Sálomoná/ mądrego y dobrego y fpokoynego krolem nád nim vczynił. SkarKaz 611a, 633b; VotSzl C; SkarKazSej 666a, 697b.**

W przeciwstawieniach: »grzeszny ... dobry« (1): pan bog zle á grzełzne lvdzi/ za dobre przyjmwie/ z grzełznych czyni dobre/ y fobie wdzięczne/ á barzo miłe *SeklWyzn b3*.

»dobry ... nieprawy« (1): Tákoć zły człowiek z dobrego/ Wnet vczyni nie práwego *BierEz M2*.

»dobry ... nierządny« (1): Ci pánowye (ále wżdam nye wflytcy bo naydzye ich wyele dobrych myedzy nyerządne) póspolicye chłopce chowáją od miłternego á fmyłnego zwodzenya byałych głow *GliczKsiąż I2*.

»dobry ... ni(k)czemny« (2): *BielKron 390v*; wżeteczny/ hnet będzie názwan bełpiecznym: fkromny/ melánkolikiem: niczemny/ dobrym: bezbożny/ mądrym: y ták o inych. *GórnDworz D*.

»dobry ... przewrotny« (1): [*łakomstwo*] z człowięka nalepszego Wnet uczyni przewrotnego. *BierRozm 16*.

»dobry ... srogi« (4): Dał Bog dobrego Páná/ my frogiego chcemy *Prot A4v; RejPos 337; RejZwierc 45v; KlonKr B3*.

»dobry ... surowy« (1): Brzmić będą moje wdzięczne ftrony. Ciebie dobrego nád dobrémi/ A furowego nad grzełznými. *KochPs 150*.

W charakterystycznych połączeniach: *dobry (-a, -e) cora, dzieci (dziatki) (3), matka (macierz) (6), mąż (31), niewiasta (6), żona (24), małżonka (3), ojciec (14), pan (69), pani (14), przełożony (10), rodzice (6), sąsiad (13), syn (18); dobry barzo (19), íście, jak(o) (2), nazbyt, prawie (3), rzadko, tak(o) (24), wielce (6), wielmi (2); lepszy daleko, jeszcze (2).*

Przysłowia: Chcełzli być dobry/ Nie bądź s cnotą fzczodri. *RejZwierc 238v*.

Lepiey być dobrym s cnoty niż s ftráchu. *RejZwierc B3, 221v [2 r.]*.

ptak dobry á toli wżdy w fwe gniazdo nie plugáwi *CzechEp 323*.

Wyrażenia: »anjoł, archanjoł dobry« = *eudaemon* *Mącz* [szyk 20 : 15] (34 : 1): Mily bog który wfmutku nieopuffczá nadzieię wnim maięce/ zeflál dobre⁶⁰ aniola ku Iozefowi *OpecŻyw* 14; chczyal aby marya panna byla od dobrego archanyola pozdrouyona *PatKaz III* 90v, 98v [2 r.]; A fámi dobrzy Anyołowye ktorzy od Bogá nye odtáli/ y ná wyeczne czáły zoftoyą *KromRozm III* A8; *RejWiz* 156v, Cc6; *BibRadz I* 201b *marg*; Genius, Zły álbo dobry anyoł yáko pogáńftwo o tym dzierzáło/ powiedáyąc że káždemu człowiekowi dwa Anyołowie/ yeden dobry drugi zły/ fą przydani. *Mącz* 144a, 77b; *RejAp* 101v, 102 [2 r.], 102v [2 r.], 201, Ddv, Ff4; *HistRzym* 29, 71v; *RejPos* 164; wlyzfy duchowie fprawiedliwi/ ábo Aniołowie Bozy dobrzy/ fą fynmi Bożymi *CzechRozm* 46, 7v, 8, 17v, 46, **5; *CzechEp* 202, 259; *ReszPrz* 37; *Calep* 286b; *LatHar* 476; Aniołowie dobrzy fą duchowie/ fludzy y połowie Boży. *WujNT* Xxxxxv, Xxxxxv.

»dobry (Pan) Bog« [szyk 7 : 5] (12): *OpecŻyw* 18; to fą dobre vczinki/ ktore od dobrego páná Boga fą rofkazane *SeklKat* G2, D3v, Gv, N2v; *LubPs* ff3; *WujJudConf* 65v; *CzechRozm* 215v; pokutowałem/ y odpuścił P. B. dobry/ grzechy moje *SkarŻyw* 308, [236], 337; Zmiłuie fię Bog dobry/ przyimie wzgárdzonego *GrabowSet* G4.

»co nalepszy« (1): Ale że fundáme^{nt} przyiáźni cnotá ieft/ niech fię o to człowiek naprzód ftára/ áby co nalepfzym był *KochCn* B4v.

»czart dobry« (2): V pogan byli iedni Czárći zli/ drudzy dobrzy [...] Tych theż Czartow dobrych wzywali wlyzfy Czárnokfięznicy iż ich flucháli *BielKron* 467.

»dobry człowiek, człek« = *bonus homo* *Mącz*, *Vulg*; *apertus a. facilis a. frugi a. integer a. mansuetus a. pudens a. simplex homo* *Mącz*; *bonus a. firmus a. innocens a. sanctus a. sincerus vir* *Mącz*; *vir probus* *JanStat*; *homo frugi(s) (bonae), homo de meliore nota, probatissimus vir* *Cn* [szyk 102 : 47] (138 : 11); *BierEz* M2; Alécz ten gofpodárz był człowiek dobri/ a tę cznotę ofobną miał/ iż gościom dobrze fłącz kázál *ForCnR* A2v, C; *PatKaz III* 149; Oznaymvye tobye yz teraz ma moy dwor. y kw y myenyw memv wylkyemv. dobri czlowiek wielky piarż. Janvfch. od ciebie pollem posłani przyyechal. *MetrKor* 46/46v; *GlabGad* Ov, O5v; *BierRozm* 16; iż ten M. był dobry człowiek to flowo nie tylko ieft mnie famego/ ale iefth żywych ludzi barzo wiele ktorzy fwiátofc iego żywota wyfoce wychwalaia *WróbŻoltGlab* A4, A4; *RejKup* m5; *MurzHist* G; *BielKom* Dv; Seth yáko człowiek dobry á flugá Boży/ miał też potomftwo foby podobne *GliczKsiąż* Ev, I, Nv; *KrowObr* 66 [3 r.], Rr2; *RejWiz* 45v, 131v, 192v; *Leop Eccli* 6/5; *OrzList* ev; *KochZuz* A4v; *RejZwierz* 61v, 83; *BibRadz 2.Mach* 15/12, *Ioann* 7/12; *OrzRozm* L4v; Był Ian dobry człowiek/ który vczył Zydy fprawiedliwości/ nabożeńftwá/ y miłości przeciw bliźniemu przez krzeft wodny *BielKron* 137v, 136, 228v; *Necque boni, necque liberalis functus est officio, Dopuścił fie tego co ná dobrego człowieka nie przyflucháło* *Mącz* 140c, 29a, 36c, 114a, 115c, 138a (18); *SienLek* 10v; *RejAp* 38, 128; dofyć ná tym iż będzie [dworzanin] dobrym cnotliwym człowiekiem *GórnDworz* G3, L2, Q2v; *HistRzym* 29v, 88v; Pan [...] wyliczác raczy/ fprawiedliwość/ miłofierdzie/ záchowanie zakonu/ pofty/ iáłmużny/ y inſze rzeczy dobremu á pocźciwemu człowiekowi należące. *RejPos* 201; Lákomczę trudno zwác dobrym człowiekiem. *RejZwierc* 66v *marg*, A6v, 6, 20, 39v, 63v (16); *WujJud* 53v, Bv; *BudBib Prov* 13/22, *Eccli* 29/17; *WierKróc* B2; *BiałKaz* C4v; *BudNT Luc* 6/45; *CzechRozm* 249; *PaprpPan* T3; *ModrzBaz* 27v, 43, 43v, 95v, 107, 135, 138; *ModrzBazBud* ¶5v; *SkarJedn* 264; *KochOdpr* B4v, C4; *KochPs*

16; *SkarŻyw* 436, 479; *MWilKHist* C3v; *CzechEp* 3; *KochFr* 65; Ale cnoty/ nieczęście żadné nie zhołduie [...] Kto tę ma/ tego dobrym człowiekiem miánuią *KochDz* 104; *ReszPrz* 52; *ReszHoz* 126, 133; *BielRozm* 30; iákołz ołtrfzey kaźni ná te trzebá grzechy/ ktore popełnić złoczyńcy łatwiey/ á dobremu człowiekowi włtrzedz fię fzkody trudniey/ nišli ná ine zbrodnie. *GórnRozm* B4v, B, B3v, F2v [2 r.], F3v, H (12); rzecz całą honesta occasione od wm MMP. oddałem, iako przystoi dobremu człowiekowi, y prawemu wm MMP. słudze *ActReg* 169, 69, 84; *GostGospSieb* +2v; *Phil* F4, I3, M4; *OrzJan* 43, 44, 117; SYnu mój/ flufznie fię zły człowiek śmierci boi/ Ale fię iéy dobremu lękać nieprzyłtoi *KochFrag* 51; *LatHar* 726; Człowiek dobry z dobrego fkárbu fercá fwego wynośi dobre *WujNT Luc* 6/45, *Matth* 12/35, s. 748; Podfkárbi/ iáko fkárbów Dworfkich Sekretarz/ niech będzie człowiek dobry/ fkrómny y rozumny [*vir probus, modestus et discretus JanStat* 308] *SarnStat* 335; *VotSzl* C; *CiekPotr* 2, 69, 80 [3 r.]; *GostCast* 68, 72; *SkarKazSej* 699a; Lecź człowiek dobry y nie názbyt chćiwy/ Trzykroć y cztery człowiek to fzczęśliwy. *KlonFlis* B4; *KlonWor* **6, 8, 41.

»dobry z dobrych« = *najlepszy* (1): rodzicy poboźni Chrześciáńcy/ wiela ludzi w cznotách przechodzący/ okrom fyná tego/ ktory ie dáleko dobry z dobrych przelzedł. *SkarŻyw* 388.

»duch dobry« = *eudaemon Mącz*; *spiritus bonus Vulg* (*szyk* 17 : 4) (21): *OpecŻyw* 108v; *FalZioł* II 5d; Duch twoy dobri [*spiritus tuus bonus*] niechay mie przywiedzie na ziemię prawą/ To ieft do otczyzny żywiących. *WróbŻołt* 142/10; iáko dáleko więcey oćiec wáłz niebieski/ da ducha dobrego [*spiritum bonum*]/ tym kthorzy go prośfą. *Leop Luc* 11/13; *Mącz* 77b; *RejAp* 175; *RejPos* 115v [2 r.], 331; Gdzie ácz nie zaráz vmárł wśákże go zaráz duch Boży dobry krolewski opuscił/ á ná mieyfce iego fzátan go gábał. *CzechRozm* 140, 7v, 18, 239v, 244v, 246, *4v; *CzechEp* 259 [2 r.]; *LatHar* 171, 184; *WujNT Luc* 11/13.

»Jezu, pasterzu, nauczycielu, Kryste, mistrzu dobry« [*w apostrofach modlitewnych i Ewangelii o Chrystusie; święty; w tym N sg 1 r.*] = *magister bonus Vulg* [*szyk* 17 : 15] (16 : 6 : 4 : 3 : 3): O dobri Iefu wiłluchay mya a nyedopuszczay abich odłaczon od cyebye *BierRaj* 20; Czo zafluzyl człowiek zly/ to cirpiál pán iezus dobry *OpecŻyw* 134, 23, 148; *TarDuch* E3; A niektory przelożony fpytałgo rzeknąc/ miłtrzu dobry/ Co vczyniwłzy/ wieczny żywot za dziedźictwo otrzymám? *MurzNT Luc* 18/18; *LubPs* S3; O Páfterzu dobry/ fmiłuy fię nád kościołem *KrowObr* 175, 217v; *Leop Mar* 10/17; *BibRadz Luc* 18/18; *BudNT Luc* 18/18; Ná gołey flomie leżał/ bo pościeli inłzey nie miał/ Kryłte dobry/ włzytkoś to dla nas ćierpiál. *ArtKanc* B15v, C17v, I4v, K14v; *GrabowSet* O3v, O4v; ráczże przyiść próby moie. O zbáwićielu swiátá/ dobry Iezu *LatHar* 155, 24, 25, 71, 98, 184 (10); *WujNT Matth* 19/16, *Mar* 10/17, *Luc* 18/18; O moy IEZV ták dobry y hoyny/ y ták miłośniku bráćiey twoiey/ czemuż my tu ná ziemi zołtáwáć chcemy/ á do ćiebie fię nie kwápm? *SkarKaz* 245a.

»dobry katolik« [*szyk* 2 : 1] (3): żáluię zá grzechy moie/ á rádę áby ná moie mieyfce Táráfego dobrego Kátoliká połtáwiono *SkarJedn* 210; *CzechEp* 108; *SkarKazSej* 701a.

»dobry krześcijanin« [*szyk* 38 : 6] (44): *KromRozm* II m; *BielKom nlb* 3; *GliczKsiqz* L4v; iáko Pan Bog dobre krześcijány/ á wdzyęcny Kościoł fwoy záchowywáć raczy *LubPs* Vv; *OrzList* f2; *OrzRozm* H; fwięty Márcin opuściwłzy Rycerfki ftan/ Krześcianinem dobrym zołtał. *BielKron* 157; ftátki y ine dóbrá ludzkie gwałtem biorą pod zákryćim fáłfzywym dobrych krześcian *BielKron* 203v, 161v, 163v, 166v, 193v, 275, 322v, 323v; Dobrym Krześcijaninem nie tego ia zowę/ Co umie dísputowáć/

i ma głątką mowę. Ale kto żywie według woley pana śwego *KochSat* B; *OrzQuin* H; *Prot* C3v; *GórnDworz* Q7v; Fokus ieft káždy krześcíanin dobry/ kthory wiernie iáko rycerz Kryštułow robi. *HistRzym* 51, 30, 51v, 60, 65, 98 (10); *RejPos* 23, 24 marg, 74v, 152; *BiałKat* 361; *WujJud* 242v; A iřz był dobry Chrześcíanin/ á vbogim dawać nieprzeřtawał: Pan Bog mu teřz tym więcey przyřparzał. *SkarŻyw* 101, 187, 252; żaden/ ktoby chciał być dobrym Chriřtyáninem/ nie ma nikomu/ by teřz heretykowi włáfnemu/ y nieprzyiaćielowi řwoiemu źlorzeczyć *CzechEp* 100, 94; *WujNT* 80, 443; dobry Chrześcíanin ma być gotow ráczey krzywdę ćierpieć niźli fię o nię mścić *SkarKaz* 311b, 8b.

»lud dobry« (5): *BielKron* 444, 447v; Philádelphia [...] było miářto w Lidiey/ lud miářto w řobie prořty/ dobry/ á řpráwiedliwy *RejAp* 38; *RejPos* 56; Do cźego iřby w towarzýřtwo tákowe rad ludu dobrego iák nawięcey pobudził/ nieco RYMOVV DVCHOVVNYCH nápiřáć/ rzecz mi fię zdářá *GrabowSet* A2v.

»dobrzy ludzie« = *boni Mącz, Modrz; boni viri Mącz, Modrz, JanStat; boni cives, probi homines Modrz* [szyk 123 : 58] (181): *BierEz* H3v, K; Miły towarzýřzu poymi s řobą niektore dobre ludźi/ a ijdź przed pana *ForCnR* B4v, A3 [2 r.], B2v, E; *BielŻyw* 11, 75, 168; *BierRozm* 15; *WróbŻółt* 16/14, ff4; *WróbŻółtGlab* A4v; *LudWieř* A4v, B4, B5; Drvga rzecz kařdemv cźłowiekowi potrzebna ieft/ řława dobra/ miedzy dobremi lvdzmi/ zachowana *SeklWyzn* 3v, 3v, b3v; *LibLeg* 11/183v; *SeklKat* Qv; *KromRozm I* A2v, K4v, Nv; *MurzHist* D3, N; Abowym [Ewangeliřci] ácz to byli ludźye dobrzy/ prawdźiwi y řwięći/ ále yednák ludźye *KromRozm II* c3v, h3v, o3v; *DiarDop* 99; *BielKom* E7; Lákonowye áłbo Spártánowye [...] chcyeli dobremi być ludźmi *GliczKsiqř* E7, A2, C, D6v, E4v, H8, K, K6v; áby przes táką náukę y řkutek iey/ zuchwáľřtwo złyř ludźi hámowáné było/ á miedzy dobremi niewinnoć w beřpieczeniřtwie trwářá. *GroicPorz* av; *KrowObr* 133v, 136, 198v; *RejWiz* 138; *OrzList* e4v; *BibRadz I* *2v; *OrzRozm* Q2v; ADryan był Papieřem lat trzynáćie/ ten teřz nie był pořlednieyřzy od inyř dobryř ludzi/ ábowiem był przyřkádny/ vcźony/ řtáły/ cnotliwy *BielKron* 168; řřtáwiony dźień bęďzie/ ktorego řie mářá z iecháć do Norymbergu Mieřiáćá Sierpniá/ ludzie dobrzy/ nie řwarliwy/ pokoy miľuiący/ Bogá řie boiácy *BielKron* 217, 148, 195v, 196v, 209, 262 (16); Falsum crimen bonis viris obiectat, Szczirą potwarz ná dobre ludzie wiedzie. *Mącz* 162c, 127a, 243c, 308b, 336b, 365c, 382d, 461d; *OrzQuin* G2; *RejAp* 75v; áby vrząd złe ludzi karał/ nie z nienawiřci/ iedno řeby złemi nie byli/ á dobrym/ pokoy pořpolity burzác/ nie byli ku przekázie. *GórnDworz* Hh2, B8, M2v, Hh6, Hh7v, Ii2; *RejPos* 52v; *BielSat* D, G4; *KuczbKat* 60, 400; ábychmy řobie y řławy y poćciwey przyiářni y řáľki Bořey nabywáľi [...] á zwłářczá miedzy dobremi á cnotliwemi ludźmi/ y záchowáľi y rozmnařáľi. *RejZwierc* 94, 119v; *WujJud* A3, 138v; *WujJudConf* 144v; *RejPosRozpr* cv; *RejPosWstaw* [41⁴]; kochałeř řię wklámcoch/ á přwáłeř mieřzkánia ludzi dobryř *BudBib* 4.Esdr 11/42; *HistHel* D; *Strum* A4; *CzechRozm* 18, 217v; řřřtaw nie piřzá ludźiom dobrym/ ktorzi z řkromnoći á z obyczáiu/ nie z boiářni/ pořľuřni řá poććiwoći. *ModrzBaz* 69v, 4v, 14, 32v, [41], 42v (21); Bo [Bóg] bęďąc řpráwiedliwym řpráwiedliwoć miľuię/ A dobre ludźi okiem řáľkávym opatruie. *KochPs* 16, 19, 171, 178; *SkarŻyw* 179, 482; *MWilkhHist* A3; *StryjKron* 667; *CzechEp* 212, 259; *KochFr* 16; Dobrym ludźiom Páńřkię drogi/ Nigdy nie vcźyniá trwogi *KochMRot* A3; *ReszPrz* 112; *ReszHoz* 119, 128 [2 r.], 129, 130; *ReszList* 136, 164; *WerKaz* 301; *ArtKanc* Q20; *BielRozm* 24; Byłoby było ludźiom dobrym bárzo złe ná řwiećie/ gdyby był Pan Bog złoći rozumu nie odiáľ.

GórnRozm H2, B, Dv, D3 [2 r.], Fv, H2 (10); *PaprpPan* I4v; *ActReg* 85, 159; *Calep* 229b; *GostGosp* 122; *Phil M*; *GrabowSet* A3v; *OrzJan* 39; Vczyń dobrze/ Pánie/ dobrym á fczerego fercá ludziom *LatHar* 610; *WujNT przedm* 27, s. 23, 232, 460, 546, 861; *SarnStat* 701; *PowodPr* 73; *SkarKaz* 5b; *VotSzl* A2v, B4, E; Ítárác fię chciey o záwołanie, Y przyiáźń ludzi dobrych, nie małp *CiekPotr* 49, 15 [2 r.], 19, 79; *CzahTr* I2v; Bo to ieft koniec káždy zwierzchności/ áby ludzie dobre/ *et bonos ciues* czyniá. *SkarKazSej* 698b.

»nalepszy dobry« (1): A wízakoż to nalepfzy ná fwiecie dobry/ co nie iedno pokátne dobri ále iáwnie á iáfnie ná wiele ftanow dobroć iego ozdobić y okázác fie może. *RejZwierc* 101v.

»dobry pasterz« = *bonus pastor Vulg* (o *Chrystusie i kapłanach*) [szyk 25 : 20] (45): Modli fie dobry paftyrz za owieczki fwé *OpecŻyw* 53v, [57]v, [170]v; *KromRozm III* E6; *LubPs* S3; po fwiętym Páwle przes trzyfthá lath było niemáło dobrych y wiernych páfterzow álbo biskupow w Rzymie *KrowObr* 21v, 144, 162v, 175, 217v; *Leop* AAA4v [2 r.]; *BibRadz Ioann* 10/11 [2 r.], 14; *Goski* A8; *RejAp* 35v; *RejPos* 121v [2 r.], 122 [3 r.]; *GrzegŚm* 26; *KuczbKat* 245; A tych [kapłanów] naprzednieyfzym wodzem ieft on dobri Páfterz Pan Kryftus/ktory mowi Piotrowi í. Pás owce moię. *RejPosRozpr* c2; *ModrzBaz* 18v; *SkarŻyw* 182, 354; Pan Chriřtus páfterz dobry nářz/ y dozorcá duřz nářznych/ chociaź zábity był y vmárl/ iednák w grobie nie zořtał *CzechEp* 329, 376; *ReszHoz* 138; *ReszList* 144; *LatHar* 98, 281; Iáciem ieft páfterz dobry. Dobry páfterz duřę fwą dáie zá owce fwoie *WujNT Ioann* 10/11, *przedm* 37, s. 346, *Ioann* 10/14, s. 349 [2 r.], *Aaaaaa3v* [3 r.]; *SkarKaz* 611b.

»nalepszy pocieszyciel« (1): DUchu święty [...] Nalepfzy poćiefzyćielu/ Dufz ludzkich náwiedźićielu *LatHar* 367.

»dobry przyjaciel, towarzysz, druh« [w tym: być komu dobrym przyjacielem (11), być dobrymi przyjaciółmi (1)] = *amicus Mącz* [szyk 53 : 3] (44 : 9 : 3): *ForCnR* B2, D2; *FalZioł* +2; *BielŻyw* 12, 17, 39, 107; v k. m profche yako przyaciela nářzego dobrego, y fáfyada bliskiego, y ftarřczego abismye pomyłowal a darował dziefyaczią thifyaczi flothich czerwonych *LibLeg* 10/62v; ya teras od tego nieodřtepvye y chce zebími bily miedzi řobą dobrimy przyaczielmy *LibLeg* 11/65, 10/63v, 66, 66v, 124, 124v (17); Dobregom towarzyřza w nieřzczęfcium omylił Bo gdym był z nim w więzieniu iegom řyczliwořcz znał *RejJóz* K5; *RejKupSekl* a5v; *MurzHist* G2v; *BielKom* D8v; *RejWiz* A8v; Wiem/ iż Krowicki był mi dobrym przyaciélem *OrzList* e3v, g; *BielKron* 44v, 97v; *KwiatKsiąź* Ev; *Mącz* 7d; *Prot* B4v; *GórnDworz* I8v, M; *HistRzym* 85; *RejPos* 329v; ABowiem ieden křtałt przyaciól ieft/ w kthorym fie záwiera dobry/ cnotliwy/ wierny/ á nieomylny przijaciel *RejZwierc* 89, 61, 116, 273v; *SkarŻyw* 71, 206; Bá moy namilřzy Lukářzu Dobry wierny towarzyřzu. Coź to wřdy fá zá nowiny? *MWilKHist* I3v; Owa y tyř řye przed tą pánią nie wyřiedźiał/ Wářie/ dobry mój druhu: ále bądź ćierpliwy *KochBr* 152; *ActReg* 161; *RybGęřli* B2v, C3v; *CiekPotr* 8, 82; *CzahTr* E3, I3, L3v.

»sam dobry« = *jedyny dobry* (1): A Oćiec Bog od řadnego nie ieft/ řam od fiebie ieft/ dla cřego teź záwřze prořto zgořá rzecřon ieft Bogiem řámym dobrym/ řámym nieřmiertelnym [*qui solus es bonus rex, solus praestans, solus iustus et omnipotens et aeternus Vulg* 2.Mach 1/24] *GrzegRóżn* K2.

»lepszy siebie samego« (1): Nalařł on mąř wřředy cřegoby fie miał náuczyć/ á záwřře pořytek biorąc więczřřy/ řtáwał fie uřtáwicznie lepřřy fiebie řámego. *Leop* B2.

»nad wsze dobry« = *najlepszy* (1): Przyśfiedles miłofciwy/ iużeś dlámnie [!] przifedl/ boże nad wlfie dobry/ takes mie przyciągnął. *OpecŻyw* 18.

Szeregi: »dobry a błogosławiony« (1): przez dobrego á błogofławionego Iezufá/ Zbáwiciela nálfzego/ [...] máiefatowi twemu będzie chwałá/ cześć/ moc/ y wyflawianie ná wieki wiekow. Amen. *LatHar* 20.

»dobry, (a, i) bogobojny« (4): vpominał ie też [*Luter*] prośbámi nápiáfawfzy kfiążki/ áby wyfádziłi ludzi dobre bogoboyne z obu ftron/ ktorzy by to záburzenie vfkromili *BielKron* 203; *SkarŻyw* 187; *ReszList* 164; *PowodPr* 73.

»dobry, (i) cichy« [*szyk 1 : 1*] (2): Wyęc myedzy nye [*dworzan złośliwych*] nye nápadź ćichego/ dobrego/ fpokoynego. *GliczKsiqż* H7; *BudNT* 1.*Petr* 2/18.

»dobry, (a, i) cnotliwy« [*szyk 51 : 3*] (54): *BielŻywGlab nlb* 12; *BierRozm* 16; *SeklKat* A2; *LibMal* 1548/144v; chcefz aby to zniŝczono było/ co twoj dobrzy a cnotliwi przodkowie ták długo trzymali? *MurzHist* M3v; dobra á cnotliwa żoná wyełkye yeft ochędożeńftwo małżonká káżdego. *GliczKsiqż* P5v, H7, P5v, P6v; *RejWiz* 78; *RejZwierz* 83; *OrzRozm* C4v; WAleryanus Cefarz [...] był ták fpirwu dobry/ cnotliwy/ miłofierny/ iż dom iego kościołem zwáli. *BielKron* 152v; zabit ieft przyrodzony tego Andrzeiá Ioánninus Auria dobry cnotliwy człowiek *BielKron* 228v, 44v, 137v, 149v, 161, 168v (11); *Mqcz* 366d; chcemyli rozumnymi/ mądrymi/ fprawiedliwymi/ mężnymi/ vtćiwymi/ to ieft dobrymi á cnotliwymi ludźmi/ nie fłowy tylko/ ále téz y rzeczą/ w Polfzce być [...] fłuchaymy Kápłaná *OrzQuin* G2; *RejAp* 128; *GórnDworz* B8, G3, I2v, L2, M2v; *RejPos* 23, 23v, 52v, 142v, 152; *RejZwierc* 20, 81v, 89, 94, 115, 174v, 175; *BiałKaz* M2; *CzechEp* 65, 376; *ReszHoz* 133; *GórnRozm* B, N2v; *KmitaPsal* A3v; *ActReg* 84; *Phil* F4; *KlonKr* D4v; *VotSzl* D4v.

»dobry a cny« (1): tych dobrych á cnych ludzi vmiejętność/ wiárá/ y pilność/ ták pobożney pracey ich iawnie dofyć ieft fię pokazała *BibRadz* I *2v.

»dobry a ludzki« (1): A tzo mi zalétzáfz Miłofiernego/ zna^mći ieft dobry a ludfki mąż/ ale vtratny *ForCnR* C3v.

»dobry i lutościwy« (2): był lud profthy iako dobytek/ wfzakże dobry y lutościwy. *BielKron* 447v; *BielSjem* 2.

»dobry, (i, a) łaskawy« [*szyk 7 : 2*] (9): Hořpodar moy Ilyáfch voyewoda kazal my mowycz w. m. kv fzwemv dobremv y łaskawemv y ftharfzemv przyaczelowy. *LibLeg* 11/162v; *KromRozm II* o3v; *RejPos* 145v; *ModrzBaz* 49v; Tyś łáfkáwy/ tyś dobry: do gniewu leniwy *KochPs* 210, 128; Lech Napierwfzi Monarcha [...] bel Panem dobrem/ y łaskawem Poddanem fwoim *PaprUp* A4; *LatHar* 227; *SkarKaz* 348a.

»dobry, (a, i) miłofierny« [*szyk 4 : 1*] (5): *SeklKat* S3v; *CzechRozm* 221v; *SkarŻyw* 168; bořtwá P. Bogá twego nie widźifz/ iedno fłutki á vczynki iego widźifz/ iż ieft dobry/ miłofierny/ ćierpliwy/ fprawiedliwy. *SkarKaz* 278a, 278a.

»dobry, (a) miłościwy« (2): Bo ieftł złym frogim/ á dobrym wedle praw ich bárzo Bogiem dobrym á miłościwym. *RejZwierc* 45v; *LatHar* 24.

»dobry a (i) miły« = *bonus et dulcis, bonus atque optatus Mącz (4): LibLeg 11/155v; Vale mi optime atque optatissime frater, Mieię fie dobrze móy naylepŷzy y naymillzy bracie. Mącz 267a, 266d; Roŷło dziecię dobre y wŷzytkim miłe SkarŻyw 331.*

»nadoskonalsza i nalepsza« (1): *marya byla naŷlachethnyeyŷza na duŷy nad ŷtworzenye tako myala bycz nadoŷkonalfza wcyele y nalepŷza PatKaz III 117v.*

»dobry a co nagodniejszy« (1): *naywięcey záprawdę o to ŷię ŷtárác trzebá/ żeby dobre á co nagodnieyŷze [ut quam optimi et quam prudentissimi] á naymędrŷze ludŷi obierano w rádę ModrzBaz 30.*

»tak dobry jako i niedobry« (1): *Nie dziwuyże ŷię iż Pan Bog w koŷciele záchowuie prawdę/ ták przez dobre/ iáko y przez niedobre przeŷoŷone iego WujNT 354.*

»dobry a (i) poczciwy« (6): *BibRadz 2.Mach 15/12; nam piŷmo zákazuie rádowác fie z vpádku á s przygody bliźniego ŷwego/ ále dobrego á poczciwego. RejAp 153v; RejPos 201; RejŻwierc 34v, 126; WerKaz 287 marg.*

»dobry a (i) pokorny« [szyk 1 : 1] (2): *Tráfiło fie álbo s przygody álbo przez moc/ iż oboie dobrych á pokornych vmárło/ Arunt mąż Tulliey/ y zóná Tárquiniulá pyŷznego. BielKron 103; ReszList 144.*

»dobry, (a) powolny« (2): *RejPos 56; [miał Jadam dwu synów] iednego y pirwŷzego złego niekárnego/ zuchwálego/ zazdroŷciwego/ męzoboycę: á drugiego dobrego/ powolnego/ Bogá ŷię boiácego SkarŻyw 268.*

»(ani) dobry a (i, ani) pożyteczny« (4): *káŷdy kto fie cznotá wŷpanilá á ŷlawá nieŷmiertelná á rozumem powaŷnym onym wodzem wŷzech cnot ŷpráwuie [...] nie tylko ŷobie ále wielu innym ŷtanom dobry á pożyteczny być moŷe. RejŻwierc 102, [28²]v; Phil B2; CiekPotr 25.*

»dobry, (i) prawdziwy« [szyk 4 : 1] (5): *KromRozm II c3v; WerGoŷc 208; WerKaz 283; Pan Bog y ludzie duchem prawdy obdárzone/ Apoŷtoły/ Ewángeliŷty y Proroki y inne/ czyni teŷ dobremi y prawdziwemi WujNT 532, 532.*

»dobry, (i) prawy« [szyk 3 : 2] (5): *KromRozm III m; GliczKŷiaŷ L4v; [Bógj nie vczyni z niepráwego práwym/ áni ze złego dobrym/ procŷ wŷzelákiey nagrody. CzechRozm 218; SkarŻyw 334; CzechEp 94.*

»nie tylko dobry, ale (teŷ) i przykry« = *non tantum bonus sed etiam dyscolis Vulg (3): Słudzy/ bądŷcie poddáni pánom we wŷzytkiey boiáŷni/ nie tylko dobrym y ŷkromnym/ ále teŷ y przykrym. WujNT 1.Petr 2/18, s. 568, Bbbbbbb2.*

»dobry, (i, a) skromny« = *bonus et modestus Vulg; bonus et moderatus Modrz (5): CzechRozm 249; niektorzi ácz z przyrodzenia dobrzi y ŷkromni/ ále towarzysŷtwem złych ludŷi záráŷeni/ wiele złego wyrządŷaiá ModrzBaz 72; WujNT 568, 1.Petr 2/18; SarnStat 335.*

»(nie) dobry, (i, a, ani (teŷ)) sprawiedliwy« = *bonus et iustus Vulg, JanStat [szyk 23 : 7] (30): MurzNT 51; złoty wyek był bárzo czyŷty/ gdy ludzye byli ŷpráwyedliwi y dobrzy. GliczKŷiaŷ H2v; GroicPorz aa4; Panći ieŷt dobry y ŷpráwyedliwy/ á przethoŷ grzeŷznikow náuczzy drogi. BibRadz Ps 25/8, 3.Reg 2/32; Iego vczeń był Márcyon/ ktory kładł dwa bogi być/ iednego dobrego/ drugiego ŷpráwyedliwego. BielKron 150, 2v, 81, 155v, 209v, 342v; RejAp 38; káŷdy/ by teŷ był naigorŷzy/ tedy fie zá dobrego/ zá ŷpráwyedliwego/ zá powŷcięgliwego chce vdác GórnDworz Ee8v; RejPos*

337; *RejZwierc* 45v, 148; *WujJudConf* 102; *RejPosRozpr* cv; *BudBib* 3.Reg 2/32; *BudNT Luc* 23/50; *CzechRozm* 217, 218v; *SkarŻyw* 312; Zemomił Sin Lefkow bel Pan dobri y íprawiedliwi/ ale niebel waletznim. *PaprUp* Bv, B2, D2; *LatHar* 726; *Luc* 23/50, s. 533; *SarnStat* 701.

»dobry, (a, i) stateczny« [szyk 9 : 1] (10): *GlabGad* Ov; A yáko dobrego źli łobyie przywłáfczác nyemoga/ ták yefli co złego/ tego dobrzy a ítáteczni ludźi [...] z záložcyá y wtydem vzywáya *KromRozm I* A2v, Nv; *GliczKsiąż* F6v [2 r.]; *BielKron* 136; *Mącz* 171d; *PaprPan* T3; *ModrzBaz* 11; kto nád Cápífraná z fámiliiéy Fráncífzká S. lepzy? kto ítátecznieyzy? *OrzJan* 120.

»szczery i dobry« (1): Obłudnie fię obchodząc w wątpliwość przywodzą Wiaré ízczerych y dobrych ludźi *CiekPotr* 79.

»dobry, (i) szczodroblivy« (2): Nie Królá íwégo dobrégo/ y ízczodrobliwégo Páná/ w tym ále fámí íiebie winuymy *OrzQuin* Bv; *LatHar* 231.

»dobry, (a, i) ślachtetny« = *spectatus et honestus* *Mącz* [szyk 3 : 3] (6): ktorzi będąc zawfze íprzotkow fwoich flachtetnivy/ dobrimy/ y cznotliwimy/ oto zawfze pracziá aby ich wyfłoka cznota y vczinki zgadzali fię zych flachtetnim vrodzenym *SeklKat* A2; *OrzRozm* L4v; *BielKron* 168v; *Mącz* 138a, 405a; *ModrzBaz* 42v.

»dobry, (a, i) święty« [szyk 17 : 6] (23): niéktorzy mowili/ ijze on íeít Kryftus w zákonie obietzany/ fwięty a dobry. *OpecŻyw* 66; *PatKaz III* 117v; *WróbŻółt* tt4; *SeklKat* Gv; *KromRozm II* h3v; *GroicPorz* av; *RejAp* 102v; Wiele íeít dobrych fwiętych pánów/ ktorzy cznotę miłuiá. *GórnDworz* L2v; *RejPos* 53, 115v; *BiałKaz* C4v,I4; *CzechRozm* 112v, 215v; *KochPs* 24; íerce vwefela/ gdy ze złego nád nádzieię/ dobry fię y święty/ á co więcey y męczeńnik ítáie. *SkarŻyw* 440, 80; *MWilKHist* A3; *LatHar* 484; *WujNT Apoc* 15/4; *SkarKaz* 578b, 611b; *SkarKazSej* 691b.

»dobry, (a, i) uczciwy« (3): *DiarDop* 99; *KochOdpr* B4v; ciebie íámeo dobrym y vcźciwym człowiekiem być rozumie. *Phil* I3.

»dobry i użyty« (1): Bo ty pánie dobry y vzyty/ y wielce miłofierny ku wżem wzywáiacym cię. *BudBib Ps* 85/5.

»dobry, (a, i) wdzięczny« [szyk 4 : 1] (5): *SeklWyzn* b3; *SeklKat* N3; O íáko dobry/ á íáko wdzięczny [*bonus et suavis*] íeít Pánie duch twoy we wlfyfłkich? *Leop Sap* 12/1; *SkarŻyw* 102; *WysKaz* 41.

»dobry, (a, i) zacny« (4): niecháí vciebie ten íám będzie dobry i zacny ktorému íię pańfkié fłowo zda nájpłfzé i názacniejfé *MurzNT* 126; *OrzList* ev; *Mącz* 308b; *WerGość* 214.

»dobry, (a, i) wierny« [szyk 9 : 2] (11): *MetrKor* 40/174; *BielŻyw* 39; bil kv panstvw naschemv dobrim a wiernim przyaczielem. *LibLeg* 11/88, 11/87v; *KrowObr* 21v; *RejPos* 23v; *CzechRozm* 17v; *MWilKHist* I3v; Íákob y Ezau bylic íynowie dobrego y wiernego oycá Izááká *WujNT* 555; *SkarKaz* 5b; *CiekPotr* 82.

»(i, abo, nie (tylko)) dobry, (a, i, a(l)bo, ale, (też) i itp.) zły; dobry ze złym« = *bonus (et) malus* *Mącz*, *Vulg*, *Modrz*, *JanStat*; *nequam, bonus* *Mącz* [szyk 43 : 40] (82 : 4): *OpecŻyw* 134; á íáko nic gorfzego nád złá żonę, tak też nic lepřzego nád dobrá żonę *BielŻyw* 53, 31, 75; *GlabGad* Mv; *WróbŻółt* ff4; Abi bily zly lyvdzye karany. a dobrzi abi syedzyely wpokoyv zobvřtron. *LibLeg* 11/183v, 11/60v; *SeklKat* H4v, I, Qv; *MurzHist* D3; Abowyemći záwždy płod z mátki íie ítáwa dobrem álbo złem. *GliczKsiąż* B8; *KrowObr* 66; *RejWiz* 79v; *Leop Eccli* 14/5; *BibRadz I* 201b marg;

OrzRozm Q2v; Nie był [*Tyberyjus*] bárzo zły áni dobry/ wízákże z wielką powagą pánował. *BielKron* 140, 104, 154, 209, 467 [2 r.]; *GrzegRóżn* G2v; *Albus* au ater sis nescio. Yeśliś dobry álbo zły nie wiem. Kto cie wie yeśliś dobry álbo zły. *Mącz* 8d, 144a [2 r.], 243a; narod ludzki iefszcze iákoż od Kaimá był ná dwoie roftárgnion/ że fie iedni rodzą zli á drudzy dobrzy *RejAp* 102, 35v, 75v, 102, 175, 201, Ddv; *GórnDworz* Hh7v; *HistRzym* 29; żadny duch dobry ze złym fie długo zgodzić nie może. *RejPos* 331, 115v, 121v *marg*, 164, 336v, 337v [2 r.]; *KuczbKat* 60; Pythał go Philozoph: Powiedz mi iesliś zły álbo dobry? *RejZwierc* 46, 3, 33v, 175, Bbb; ktorzy nie dokońcá fá źli áni dobrzy/ [...] do Cżyścá idą. *WujJud* 202, 107, 119, 138v, 202; *WujJudConf* 119; *BudNT Luc* 6/45; *CzechRozm*, 7v, 8, 18, 246, 248v; *ModrzBaz* 47; *SkarŻyw* 290 [2 r.]; *CzechEp* *3, 96, 212, 259 [3 r.]; Otoż táka Wolność złym ludziom bárzo ieft ná rękę/ ále dobrem ludziom ieft wielce niezdrawa. *GórnRozm* B; *Calep* 286b; *GostGosp* 150; *WujNT Matth* 12/35, *Luc* 6/45, Bbbbb2v, Zzzzz2v; *SarnStat* 310; *SkarKaz* 382b; ná człowieku/ czemuż niémáľ znáku? Ták zły iáko y dobry/ w iednym štoi fzláku *GostCast* 68.

Iron (5): *RejKup* n8; *RejFig* Cc2v; Poiął żonę corę Achábá y Iezabel Athálią/ ktora teź byłą dobra iáko y máć/ bo mężá ná to przywiodłá/ iż brácią pobił dla pánowania *BielKron* [85²]v; Bone vir, per contemptum aut derisionem dicitur, Ty dobry mężu. *Mącz* 26a; *KlonWor* 56.

α. *W funkcji rzeczownika: dobry człowiek; bonus* *Mącz*, *Vulg* (604) : *LibLeg* 6/78v, 159v; Ofiárác to Bogu wdzięczna/ Modłá dobrych wftáwiczna. *BierEz* K3v, Kv, K4, Mv, M2, S2v (9); *OpecŻyw* 191; *PatKaz III* 141; *FalZioł* V 51 v; Dobrze czyn dobrim przybliżyć fie zaište ktobie ludzka miłofć *BielŻyw* 44, 19, 36, 41, 85, 144 [2 r.], 148; *BierRozm* 16, 18, 26; *WróbŻołt* R2v, 124/4; Iż tak wiemy náľ miły panie iż ty dziwnie rofferzálz nad dobremy miłofierdzie swoie *RejPs* 158v, 30v, 91, 143; *SeklWyzn* g3v; Iedno Noe cznotliwy z dobrymi wypłynął *RejJóz* F7v, G8v, K8; *RejRozm* 393; A fńác bych muľzył pochwyli. Iuż y dobre przy zlych karacz *RejKup* b5, m4v [2 r.], y2v; *MurzNT* 28v; *KromRozm III* c6v; *Diar* 66; *BielKom* B7v, D2v, D3, D5v, E5v, F3; *GliczKsiąż* B2, Cv, H7; *LubPs* F *marg*, O4v *marg*, cc5; Abowiem tu fy sítawa Bożey woley dofyć/ ktory każe gładzić złego s poľrzodku dobrych *GroicPorz* c4v; *RejWiz* 79v, 101, 102, 102v, 127v (9); Bowiem fkrýcie offiárowáli fprawiedliwi fynowie dobrych [iusti pueri bonorum] y fprawiedliwości zakon w ftworności ftánowali *Leop Sap* 18/9, *Prov* 13/22, 14/19, *Is* 28 *arg*, *Iac* 3/17; Cierpmyľz thedy w tey owczárni [w Kościele] złe dla dobrych *OrzList* f2; *RejZwierc* 1v, 12, 12v, 79v, 111 [2 r.], 112, 121v; *BibRadz* I 10a *marg*, *Ps* 75 *arg*, *Prov* 14/19, 2.Tim 3/3; A iefliby czterdzyeści było dobrych w Sodomie/ przepuściľzli wľzytkim? *BielKron* 12; Vżyway fwego vrzędu fprawiedliwie/ dobre miľuy/ á nieprzyiaciele moie kárz *BielKron* 148v, 112v, 127, 145, 154v, 155 (10); Invidiosum ad bonos, Nieprzyiemno v dobrych/ álbo nie może fie to dobrym podobác. *Mącz* 495a, 44d, 45b [2 r.], 138a, 242b, 417b (12); *OrzQuin* H *marg*; Prawdę powiem/ by mi z nią y rok fiedzieć w Wieży/ Bo fzwiátu k woli klámác dobrym nie należy. *Prot* A2v; *RejAp* 38, 84, 99v, 163v, 174v [2 r.] (12); *GórnDworz* D5v, E5, L3; *RejPos* 23v *marg*, 28, 30, 76, 332 (15); nabożeńftwem/ z dobrymi możefz/ iáśniéc przed pánem Bogiem/ á złé w pobożnych vczyńkách/ przewyźľcáć będziefz. *BialKat* 386, 146 [2 r.]; *GrzegŚm* 13; *KuczbKat* 90, 385; Zazdrość ieft dobra gdy złemu dobrego Zaźrzymy/ á zła/ gdy dobrym dobrego. *RejZwierc* 224v, 55, 132, 176 [2 r.], 224v, 270 (36); *WujJud* 90, 130, 142, 242; *BudBib Prov* 14/19; *HistHel* A;

WierKróc A3v, B [2 r.]; *BudNT Tit* 1/8; *CzechRozm* 81v, 248v, 249v; [*Mielecki*] Vmiał wciągnąć zuchwalcá/ Ízanował dobrego *PaprPan* A4, G, N3, P3, Y3, Hh2; *ModrzBaz* 1v, 14, 18v, 47, 101v (15); *ModrzBazBud* ¶ 6; wżywaycie Wefela/ dobrzy/ y wdzięcznie śpiéwaycie. *KochPs* 45, 16, 43, 50, 53 [4 r.], 73 (34); *SkarŻyw* 131, 183, 209, 249, 462 (11); *CzechEp* 41, 249, 258, 369, 420; pieniędzy y źli dostawiaią/ A z cnotą łami tylko dobrzy łpółek máią. *KochFr* 104; *KochMROt* A3 [2 r.]; *ReszList* 156; *KochTarn* 75; TV Mikołay Mielecki leży pogrzebiony [...] ktory niezmierny Zal wżem dobrym zołtawil łwá śmiercią po łobie. *PudłFr* 61, 8; *ZawJeft* 17; *ActReg* 70; *GostGosp* 142; *GórnTroas* 4; *KochCn* B3v, B4v; Bo wftydliwym/ podpora łą/ wyroki wieczne/ Z tych łwá część dobrzy máią. *GrabowSet* G4, B4v, D, G, G2, N, Yv, Y2v; *KochFrag* 18, 20, 43 [2 r.]; *LatHar* 96, 129, 268, 524; *KołakSzczęśl* B2v, D; [*O Fortunie*] Ty płochymi koły czáfy iák chceż mykałz/ Co dobrym z rąk wydrzełz tymże złe potykałz *RybGęśli* Bv; Ale gdzie być może bez łzkody dobrych/ tám złoczyńce máią być tróceni: á zwálzczá iefli łzkodzą dobrym/ y gorłzą ie. *WujNT* 57, 13, 16, 278, *Rom* 5/7, *Iac* 3/17 (16); *WysKaz* X3, 45; Godzi łie káždému dobremu ná wżięté łálki y dobrodzieyłtwá pámiętać *JanNKar* B2, A2; *SarnStat* 1315; *KlonKr* B3; *PowodPr* 6, 44, 62 [2 r.], 65, 66; Toć práwie páńłki y krolewłki obyczay/ rozumu ná rzády ludzkie nábywáć/ y mądre á dobre á nie pochlebce okołó łiebie báwić. *SkarKaz* 80a, 1a, 6a, b [3 r.], 206b, 383a (12); káždemu dobremu y káždey Dobrey ná tym należy, nie iedno wyłtępku Ale y podeyżrzenia łtrzedz łię wżelákiego. *CiekPotr* 7, 16, 18 [2 r.], 19, 20 *err.*; *CzahTr* [D2], I2v; Lepięy łmierć podiać Z dobrym z ochotą/ Niż w rołkoczách żyć Z iáwną niecnotą. *GostCast* 76, 12, 35, 69 [2 r.], 72; *PaxLiz* C3v, D2; *SkarKazSej* 661b [2 r.], 693a; *KlonFlis* G2; *SzarzRyt* A4.

[*W formule zakłęcia*: »jakom dobry« = *ita me amet probitas, ita salva sit mihi nobilitas Cn*: co mię theraz Kurem widzilz/ tom ia przed tym człowiekiem był. MICIL. Jakom dobry żećiem coś tákiego o was łyłszál. [*Lukian*] *LucSamosKur* A3.]

W połączeniach szeregowych (2): *GlabGad* O7; Sodomczykowye [...] dobrych/ łtátecznych/ cnotliwych/ łpokoynych/ nye ćirpyeli *GliczKsiąż* H7.

Przysłowia: Dobremu wżythko łie dobrze dzieie. *RejZwierc* 102 *marg*, Aaa3v.

Dobrzy s łwey cnoty przełtawiaią zli być/ Ze złego mułi áż tho kijem wybić. *RejZwierc* 215v, 13, 221v.

Tylkołz dobrzy zyłku máią/ Ize ie ták przeżywiaią *RejZwierc* 232v.

Zwrot: »za dobrego mieć (*a. poczytać, a. przyjać*)« = *numerare in bonis Mącz* [*szyk zmienny*] (5): *SeklWyzn* b3; Iż ich ći łami nye włyłłcy áni zálwłł gányą/ ále zá dobre máyą y vczą. *KromRozm I* [P2]; *Mącz* 253c [2 r.]; Gdyż łálzywe powiełci pocźćiwemu memu. By namni nic niełzkodzą bo ktomiękolwiek znał/ Kożdy mię zá dobrego według łpraw moich miał. *CzahTr* K2.

Wyrażenia: »nalepszy dobry« (1): *RejZwierc* 101v *cf* »nalepszy dobry« [s. 148].

»za dobre, z dobrymi policzeni (*a. poczytani*); miedzy dobre wpisani« (2 : 1; 1): [*aczkolwiek wiele złego czynili*] gdi łie włnali y poleplili łą miedzi dobre wpyłłani y policzeni y naprzikład nam dany *SeklKat* A2; *ModrzBaz* 66v; *KochPs* 3; Iegołmy [*Krystusa*] łmiercią zbáwieni/ wiąrá włpráwiedliwieni/ y zá dobre policzeni *ArtKanc* F3.

Szeregi: »dobry a bogoboyny« (1): Gdy go z roty dobrich á bogoboynych dla yego łotroftwá á nyefátteczności [*wyrugowano*] *GliczKsiąż* E2.

»dobry, (a) cnotliwy« [szyk 6 : 1] (7): *ListRzeź w.* 48; *GliczKsiąż* H7; Abowiem lie to więc dziwno zda dobrym á cnotliwym iż bywáią w vdręczeniu *RejAp* 125v, 174v; niechay to czyni/ co dobremu cnotliwemu należy *GórnDworz* D6; *RejPos* 68, 253.

»dobry z grzesznym« (1): Rzadkoć dobrzy z grzeźnymi towarzyftwo máią. *RejWiz* 180.

»łotr z dobrym« (1): Wołamy ná Exekucyą/ nie [...] żeby łotrą z dobrym zrownáła. *OrzRozm* C4.

»dobry i niewinny« (1): Przełożeni nád ludźmi bogowie [...] moc Bożą máią ná gubienie złych/ y ná ożywienie dobrych y niewinnych *SkarKazSej* 665a.

»dobry, (i) pobożny« (2): Dobre/ pobożne/ ktorzi żywot fwoy z cnotą zgodny wiedli/ wefelem nieśmiertelnym obdárzy [*Et bonos quidem, pios et qui vitam convenienter congruenterque virtuti vixissent, gaudio immortalis donabit*] *ModrzBaz* 136v; *CzechEp* 368.

»sprawiedliwy i dobry« (1): zakon dány nie był dla fprawiedliwych y dobrych *CzechRozm* 249.

»dobry a (i) wierny« (5): dobrym á wiernym fwym/ nigdy nie omieźka [*Bóg*] ná wfpomożenie ich *RejPos* 49v, 28, 30; *RejZwierc* 132v; *CzechRozm* 114v.

»dobry a złościwy« [szyk 2 : 2] (4): iáko złościwe kárác á dobre miłowác/ pan bog czáfow fwoich będzio raczył. *RejPs* 16; *BielKom* B8v; *RejAp* 156; *RejZwierc* 204.

»złośliwy a dobry« (1): Długóz (powiáda) złośliwy Wáfz będzie znał fąd zyczliwy? A dobry w fwéy doległości Nie dóydzie fprawiedliwości *KochPs* 124.

»złośnik a dobry« [szyk 3 : 2] (5): Od początku ftworzone fá rzeczy dobre dobrym/ á záfie złośnikom złe [*Bona bonis creata sunt ab initio, sic peccatoribus mala*]. *BibRadz Eccli* 39/29 [*idem BudBib*], *Ps* 100 arg, I 471a marg; *BudBib Eccli* 39/29; Złośniki w piekło wepchnie do ognia wiecznego/ A dobre z sobą weźmie do królestwá fwego. *KochMRot* C2. [*Ponadto w innych połączeniach strukturalnych 3 r.*].

»(tak(o), ani, nie tylko itp.) zły, (a, i, jak(o), ani, ale itp.) dobry; zły z dobrym« [szyk 125 : 77] (192; 10): *BierEz* L2; *PatKaz III* 122; *BielŻyw* 36, 126, 149; [*Abowiem pamiętałem na sądy twoje*] iakos zawždy fprawiedliwie odpłacał złim y dobrim *WróbŻółt* oo2v, T4v; dobrzi bez zapłaty/ á zli bez pomfty nigdy nie wydą. *RejPs* 184v, 16v, 53, 143, 208; A zli żawždy [!] czo złe czynią z ftrachu przeftawaią Ale dobrzy z dobrej woley *RejJóz* F4v, F7, F8, H2v; *SeklKat* H2v, R2v; *RejKup* y2v; *KromRozm I* A2v; *MurzNT* 61, 199; Ná wefele też fludzy gośpodárzey [...] zebráli dobre y złe [*malos et bonos Vulg Matth 22/10 przekład tego samego tekstu: BibRadz, RejPos 238, WujNT*] *KromRozm III* C8, D2v, D5, E7v, E8, Hv; gdyfmy iuz przyfzli ná tákowe czáfy/ Iż zły z dobrym zárowno śmie chodzić zápáfy. *BielKom* C6v; *LubPs* V4 marg, aa4, cc5 marg; *KrowObr* 53; *RejWiz* 51 [2 r.], 102v [2 r.], 127v, 130v, Dd2; *Leop Ps* 100 arg; *RejZwierz* 59v; ábowiem to fprawuie [*Bóg*]/ iż wíchodzi fłonce iego ná złe y ná dobre *BibRadz Matth* 5/45 [*przekład tego samego tekstu: BudNT, CzechRozm 243v, ModrzBaz 67v, CzechEp 19, 21, 58, 281, WujNT*], *Prov* 15/3, *Matth* 22/10; *BielKron* 81, 93, 135v, 156, 333v; *KochSat* C; Inter bonos et malos nullum est discrimen. Zadney rozności miedzi dobrými a miedzi złými. *Mącz* 49a, 61d, 179d; *OrzQuin* B4v; *Prot* A3v; *LeovPrzep* F4v; *RejAp* 9, 128v, 156, 180, 193, Ff4v; *RejPos* 28, 238, 240v, 280v, 286v (15); *BialKat* 23v; *BielSat* [I4]; *GrzegŚm*

13; *KuczKat* 75, 90, 400; Snádnie rozeznáć s czyrwonym modrego Snadź ielzczę Inádniey złego á dobrego. *RejZwierc* 222, 132v, 142, 155, 184, 252v (44); *WujJud* 130, 202v, 257, 258v, 261; *BudBib Lev* 27/33; *WierKróc* Av; *BudNT Matth* 5/45; *StryjWjaz* C3; *CzechRozm* 48, 243v, 246, 265; *ModrzBaz* 13v, 46, 46v, 67v; *KochPs* 78, 80; śmierć przyść musí/ á zły fię iey ták iáko y dobry nie wwiáruie *SkarŻyw* 305, 153, 509, 544; *KochTr* 11; *StryjKron* 522; *CzechEp* 19, 21, 58, 280; *KochFr* 113, 132; *KochDz* 104; *ReszPrz* 23, 90; *BielSen* 8; *BielSjem* 13v; *ArtKanc* C18, P20v; *BielRozm* 4, 9; *PaprUp* G4v; *KochWr* 30; *GórnTroas* 31; *KochFrag* 16 [2 r.], 51; *KońakCath* C5v; *KońakSzczęśl* D; *WujNT przedm* 39, s. 13 [2 r.], 57 [3 r.], 90 marg, 885 marg (16); *PowodPr* 44; A iż pomiełzani będą źli z dobrimi *SkarKaz* 6b, 206b [2 r.], 243b, 611b, Oood; *CiekPotrSzym* ?)(3v; *GosłCast* 62. [Ponadto w innych połączeniach strukturalnych 96 r.].

b. O działaniach, stanach duchowych oraz stosunkach między ludźmi (2544) : pán nałz má k niemu dobry wzgląd. *ForCnR* B3v; *TarDuch* A6v, D8v; *BielŻyw* 143; *BielŻywGlab* n1b 8; wízakożem to wízitko rozumem íwym y dobrem nałogiem w íobie vmorzył, y ku lepszemu íkłonność onę złą obrocił. *GlabGad* L8v; *WróbŻońt* ff5, pp3v; *SeklWyzn* b3v, b4v; *SeklKat* Fv; *KromRozm I* [H3]; *GliczKsiąż* A4v, E2v, Fv; Abowiem tho ielst rzecz przyrodzona y wtciwa/ obietnicę dobrą wypełnić. *GroicPorz* r2v; *KrowObr* 59v, 61, 175v; zálecám tobie íynu Tymoteušie/ według przedefílych w tobie prorocत्व ábyś boiował w nich dobre rycerstwo [ut milites in illis bonam militiam] máiac wiáreń/ y dobre íumnienie *Leop* 1.Tim 1/18, 2.Par 14/2, *Tob* 4/3, *Eccli* 13/32, 35/12, 2.Tim 4/7; *BibRadz I* 261b marg, *Prov* 21/2; *BielKron* 10v, 425; *Mącz* 413d; *OrzQuin* M3 marg; Nie dáy tego w. m. íobie nikomu powieđać/ áby piekność niemiála być záwíże dobra. *GórnDworz* L14v, Y8v, Ee3v, Hh2v, L14, L14v [2 r.]; *RejPos* 286; *BielSat* L3; *KuczKat* 90, 400; *RejZwierc* 84v, 97v, 98, 269; Boiowałem dobry boy; [bonum certamen certavi] vczynek ielst: Biegum dokonał/ vczynek ielst: Wiárem záchował/ vczynek ielst: nágotowaná mi ielst koruná ípráwiedliwośći toć iuż zapláta ielst [komentarz do *Vulg* 2.Tim 4/7]. *WujJud* 114, 106v, 107v, 197, 240; Y dał mi krol wízytko zá íáńką Bogá mego (marg) wł. wedle ręki dobrej Bogá mego (–) ktorą nádemną okazał. *BudBib* 2.Esdr 2/8; Wízytki ípráwy páńfkie íą dobre [opera Domini omnia bona]/ á czáfu íwego wízytko dáie czego potrzebá. *BudBib Eccli* 39/37, *Ps* 68/15 [16]; *BudNT* 1.Tim 4/12; *CzechRozm* 214, 242v, 243v; *ModrzBaz* 8v, 11, 59v, 128; *SkarŻyw* 538; *StryjKron* 522; *CzechEp* 324 marg; A Polńcze wáńzey coby to wáđziło/ gdyby Szláchtá miełzkála w Mieście? pewnie y obyczáie byłyby lepszé/ y ípráwiedliwość íátwieyíza *GórnRozm* H2v, B, L2; *ActReg* 121; *GrabowSet* Fv; *WujNT* 99, 114, 439, *Rom* 12/17, 1.Tim 1/18, 6/12, 2.Tim 4/7, Bbbbbbb2; *SkarKaz* 422a; *CzahTr* F2v; *SkarKazSej* 692b, 707a.

W przeciwstawieniu: »sromotny ... lepszy« (1): Táka tych ludzi była odmiáná z żywotá íromotnego ná lepszý/ ífz ieden męczeństwem y śmierciá/ pokutę íwoię zápieczętował *SkarŻyw* 441.

W charakterystycznych połączeniach: dobry jako, rzkomo, tak (6), tak barzo, wieldze; jeszcze lepszy.

Przysłowia: Boć złe rozmowy dobre obyczáie pfiuía [corrumpunt mores bonos colloquia mala]. *Leop* 1.Cor 15/33; *KwiatKsiąż* C3; *RejPosWstaw* [41²]; *ModrzBaz* 13, 54v; *WujNT* 1.Cor 15/33. [Ogólem 6 r.].

Vbogiego źywot lepszý ielst pod dáńkiem íwym/ níż kóńtowane potráwy w cudzym do^{mv} *BudBib Eccli* 29/27.

Zwroty: »za dobre [co] mieć« = *probare Vulg [szyk zmienny] (10)*: to tilko za dobre miey czo iest Bogu miło. *BielŻyw* 130; *BielKron* 94v; *Mącz* 121c; *GórnDworz* 18, Ff3v; *RejPosWiecz*³ 98v; *Reprobo* – Ganię, niemam zadobrę. *Calep* 915a, 35a; *WujNT ktv*, *Rom* 14/22.

»nie moc dobrym okiem patrzeć« = *nie tolerować (1)*: [*Herod*] nie mógł dobrym okiem ná ty pátrzyć/ ktorzy o innym Pánie w iego páńftwie/ okrom iego famego wiedzieć chćieli. *SkarŻyw* 27.

Wyrażenia: »dobra chęć (a. chuć), żądza, pożądliwość« = *bene placitum PolAnt; benevolentia, recta voluntas Modrz [szyk 18 : 6] (19 : 4 : 1)*: Chceffli gorące náboženftwo mietz/ a żądze dobre ij fwiété? modl fie. *OpecŻyw* 53v; *SeklKat* N2; *Diar* 21; *RejZwierz* 6 *marg*; krol k niemu chući dobrej nie miał/ y był iego vmył zbáwić go gárdlá *BielKron* 28; *Animo et voluntate ab aliquo dissidere*, Nie módz fie przeciw komu zdobyć ná dobrą chuć/ vprzeymie kogo nienayrzeć. *Mącz* 379c, 123c; *BielSpr* 42v; Nie omiełzkaway łobie czáfu wełołego/ áni cię niech chybia pożytek dobrej požądliwości [*desiderii boni*]. *BudBib Eccli* 14/14, 4.*Reg* 12/14; *BudNT Luc* 2/14, 2.*Thess* 1/11; Nieiełtci to łákomftwo ábo nieprzyłtoyne vrzędow domagánie/ ále to iest dobra chęć/ á przeciwko Rzeczyłpolitey życzliwość. *ModrzBaz* 43v, 10v, 43v, 69, 137; *KochFr* 29; *ArtKanc* H15v; Boże moy lutościwy/ Chęć dobrą množ/ á iáko oćiec chęłliwy/ włzytko to co cię boli Oduść *GrabowSet* M2v; *LatHar* 358; *SarnStat* 1025; *SkarKaz* 85b, 638a.

»dobra cnota« [*szyk 15 : 11] (26)*: *GlabGad* A3; abychmy [...] czynili wołá a roskazanie fwiéte twoie: ktora náleży w łprawiedliwołci wmiłofierdziu y w inych cnotach dobrych według nauki twoiey fwiétey. *RejPs* 104v; *BibRadz* I *4; z miernołci wiele inych dobrych cnot płynie *GórnDworz* Ff7v; Chcemyli tedy krolełtwo niebiełkie odzierzeć/ mamy fie owłzeki oblec w zbroieł/ to iest wdobre cnoty *HistRzym* 104v, 40v, 48, 53v, 57, 66 (8); *RejPos* 23, 23v; *RejZwierz* 53, 239; Bowiem włzytkich cnot dobrych mozełz tu [*o Mikołaju Herborcie*] być pewien. *PaprPan* C2, G3, Kv, K2v; *SkarŻyw* 516; *ActReg* 169; *SiebRozmył* M2v; Tylo ifkierki/ mowili Philozophowie/ cnot dobrych dáie nam náturá *SkarKaz* 420b; *GosłCast* 31.

»dobre czynienie, działanie, dzieje« (*1 : 1 : 1*): Abowiem zá dobre dzieie/ Pewien człowiek dobrej nádzieie. *BierEz* A3v; Złe obczáie [!] záwłze przekazaia dobre czynienie. *BielŻyw* 85; *WróbŻolt* R2v.

»dobra droga [= *postępowanie*]« = *bona via PolAnt [w tym: przywieł (a. nawieł, a. nawiełdziony itp.) ná dobrą drogę (6), zwieł (a. zboł, a. zbić itp.) z dobrej drogi (6), (na)uczyć dobrej drogi (3)] [szyk 17 : 7] (24)*: *WróbŻolt* Y2, kk4v; *RejKup* d5v, k7v, f3; *DiarDop* 100; *BielKom* D3v; Ratz was Pánie Iezu Kryłtufie Synu Boży/ ku lepłzey drodze przywieł/ ábyłcie fie obatzyli/ y náwieki wiekom niezginęli *KrowObr* 207v, C3; *BielKron* 177, 213; *KwiatKsiąz* F2; *GórnDworz* A2v, Ee6v, Kk2v; Tedy ty włłzyłz ná niebiełiech/ y zlituiełz fie nád grzechem sług twych/ á ludu twego Izráelłkiego/ pokazáwłzy im drogę dobrą/ (*marg*) Włá. gdy náuczyłz ie drogi dobrej (—) ktoráby łzli *BudBib* 3.*Reg* 8/36, 1.*Reg* 12/23, 2.*Par* 6/27, *Ier* 6/16; *SkarJedn* 296; pokułá czárt do tego wiedzie człeká: áby go záłtrárzył/ [...] ábo iefli tego nieprzełoze/ tedy z dobrej drogi zbić/ ábo od dobrego/ ktore myłli człowiek tym odwieł chce. *SkarŻyw* 294, 308; *SarnStat* 195.

»dobrem duchem« = *w dobrej intencji (1)*: Co widzác Krol on mądry Sztephan/ połtánowil wybráńce/ y wierzę że dobrem duchem/ lecz kto pátrzy dáley/ síłá złego z tych wybráńcow zá czálem vroł może *GórnRozm* M.

»dusza dobra« [szyk 5 : 1] (6): *GlabGad* L8; *RejWiz* 121, Cc5; dla tego ábyfmy dobrze ípokoynie á w boiáźni żyli/ zoftáwił Bog piekło y roskořz Ráyřką ludzyem po śmierci/ duřzom dobrym y złym *BielKron* 118v; *SkarŻyw* 227; *SkarKaz* 208b.

»dobra intencya« (3): *ReszPrz* 60; *LatHar* [+10]v; Vważenia godne íą te řłowká: czynić dobre rzeczy/ droźnie/ to ieřt dobrą intencją: prawdźiwie/ to ieřt řczyrze bez ochylánia *PowodPr* 3.

»dobra łaska« = *łaska uřwięcająca*, *Eucharystia* (1): Miedzy Doktorámi teź řwiętyimi/ ten go [*Sakrament*] zowie Eucháryřtyą po Grecku. to ieřt czynieniem dziek ábo dobrą łáfką *LatHar* 186.

»dobra mowa« = *sermo bonus Vulg* [szyk 1 : 1] (2): Bog á Oćiec [...] niech pobudza řercá wářze/ y wtwardza we wřzelákim vczynku y w mowie dobrej. *WujNT* 2.*Thess* 2/17 [16], s. 30.

»dobra myřł« [szyk 10 : 1] (11): Myřzly myala dobre za touarzyřfe bo wřerczu byla pokorna *PatKaz* III 145; *RejRozpr* 14; *RejJóz* D2v; raduicie řię řprawiedliwi/ Wykrzykáicie wřzyřcy dobryi myřli ludźie *MurzHist* I; *HistRzym* 122; iuź oná nędznicá záczynáłá poczátek dobrej myřli řwey w řercu řwoim á vznánia řwego/ řlyřzac pirwey řłowá/ vpominánie/ á náuki řwięte Páná thego *RejPos* [308]v, 171, 243; *RejZwierc* 20; *SkarŻyw* 13; rękę do řercá/ to ieřt vczynki y wykonánie do dobrych myřli y woley przyłožył. *SkarKaz* 353b.

»dobra natura« [szyk 5 : 2] (7): íą nie iakie znamiona po ktorich ludzie złey albo dobrej nathury bywaią poznawani. *GlabGad* L8v; *RejWiz* 8; *OrzJan* 51; *SkarŻyw* 136; *SkarKaz*)(3v; Przyimiźe tedy odemnie Stániřłáwie Lichánřki Przyiacielu y Kollego moy tę trochę prace/ ktorey teź poźyczyřz Jákubowi Lichánřkiemu řynowi řwemu/ dzieięćciu náture dobrej *KlonWor ded* **4, 8.

»dobre obcowanie [= *wspólźycie*]« = *bona conversatio Vulg* [szyk 3 : 3] (6): *PatKaz* III 148v; *Leop Iac* 3/13; Máiąc obcowánie wářze dobre miedzy Pogány [*conversationem vestram inter gentes habentes bonam Vulg* 1.*Petr* 2/12]/ áby obaczywřzy wářze dobre vczynki/ Páná Bogá řławili. *KuczKat* 385; *BudNT* 1.*Petri* 2/12; Ktoryź z was mądry y ćwiczony? Niechźe pokaźe z dobrego obcowánia vczynki řwe łágodney mądrořci. *WujNT* *Iac* 3/13, 1.*Petr* 3/16.

»dobre obyczaje, zwyczaie« = *boni mores Mącz, Vulg, Modrz, JanStat; mores Mącz, Modrz, JanStat; disciplina, bonus modus, elegantes a. probi mores, norma vivendi Mącz; bona consuetudo JanStat* [w tym: *być dobrych obyczajów* (7), *mieć dobre obyczaje* (7), (u)czynić [co] w dobry obyczaj (6); w sg (30)] [szyk 165 : 53] (195: 23) : *BierEz* P2; *PatKaz* III 119v, 122v; aby [*mamka*] była dobra/ mierna/ dobrich obyczaiow/ nie gniewliwa/ ani barzo řroga/ ani teź řtrařzliwa *FalZioł* V 36; będziefzli grubey twarzy, patrz aby to zawetował czudnořcią duřze to ieřt cznot y dobrich obyczaiow. *BielŻyw* 35; Dobrich obyczaiow ieřt ten ktory złych ludzi obyczaię znařzac moźe. *BielŻyw* 83, 13, 44, 45, 67, 79 (15); *GlabGad* N5, P2v; *ComCrac* 13v; *RejJóz kt*; Rodzicy niemaią bes řluzney przicziny pobudzac ku gniewu dziecy řwoich/ ale ie powinny wnaucze y wdobrych obyczaiach wychowác *SeklKat* H2v, M4 [2 r.], Q3v, Z, Z2v; *KromRozm* I Ov; *MurzNT* 48v, 108v; *KromRozm* III 18v; *BielKom* A4v; Potrzebá tedy wyelka yeřt áby dzyecyom zwyczaie dobry z młodu rodzicy nákládáli. *GliczKsiąź* D8v, D6, K3, L7v, Q2; *GroicPorz* d3v, i3v [2 r.]; *KrowObr* 132v, 150v; W dobryć teź był obyczaj to Saul chciáł dzyáłác/ Gdy wzyął miářto Sycelek/ ofiáry zápalác. *RejWiz* 182v; *Leop* 1.*Cor* 15/33; Ten Seth był řprawiedliwy y řwoie potomki dobrym obyczaiom náuczál *BielKron* 3v; [*Długosz*] řyny krolá Káźmierzá vczył/ chował/ y wyćwiczył w dobre obyczaię *BielKron* 396v, 9, 11,

25, 75v, 341v (24); *GrzegRóżn* Nv; *KwiatKsiąż* C, C3, C4, P3v; *KochSat* B3; Adolescentuli pietate et morum elegantia imbuti sunt, Nápili fie boyáźniey boskiey y dobrych obyczáyów. *Mącz* 166a; Magister morum, Dobrych obyczáyów ítróz yáko w Rzimie Cenfores, od tego byli. *Mącz* 204b; Mores in plurali. Obyczáyność. Dobre obyczáye. *Mącz* 233c, 64d, 90b [2 r.], 108d [2 r.], 113c, 115d (28); *LeovPrzep* F2v; *RejAp* 27; *GórnDworz* B8v, C, H7v [2 r.], V7v, Bb8v (14); *RejPos* 39v [2 r.], 256; *KuczbKat* 424; *RejZwierc* 7v, 17v, 18v [3 r.], 19, 53v (8); *BielSpr* 5, 8v, 52v; *WujJud* 33v [2 r.], 199, L18; *WujJudConf* 9, 177v; *RejPosWstaw* [41²], [41²]v; TO íą práwie íi ludzie zwyczáiu dobrego/ Więc nie máíz czym brákowác ieden tu w drugiego *PaprPan* R3, R2; *KarnNap* F3; íáadow ábo Praw/ przeciwko tym ktorzi z drogi dobrych obyczáiw vítápi/ [...] vzywáią *ModrzBaz* 4v, 4v, 8v, 9v, 12, 113 (30); *Calag* 577b; *SkarŻyw* 544; *ReszHoz* 139; *BielSjem* 7; Komu dowćipu równo z wymową doftáie/ Niech íczépi miedzy ludźmi dobré obyczáie *KochPieś* 51, 2; [cnoty] rodzą obyczáie dobre/ á zá dobremi obyczáyami idzie miłóść. *GórnRozm* L2v, C2v [2 r.], F3, F4v, Gv, K4, L2, L3 [2 r.]; *KochWr* 38; Ethice, vel Ethica, pars philosophiae ad mores pertinens, De moribus, moralis – Czészcz tą philosophy, ktorą [lege: ktorą] dobrich obiczaiow uczy. *Calep* 374b; *GostGospSieb* +3; *Phil* P2; *RybGęśli* C3; *WujNT przedm* 5, 1. *Cor* 15/33; *SarnStat* 48, 370, 851, 915 [2 r.], 943, 1296; *PowodPr* 20; [aby rodzice nie dopuścili dzieciom] roś íáko drzewu w leśie/ tylo w íiáto/ bez dobrych y Chrześcíjánńkich obyczáiw. *SkarKaz* 420a, 277a, 311a; íławný dwor Krolewńki/ ktorý bywál y íeft ízkołą wńzech dobrych y pięknych obyczáiw/ y zwiercíádem cnot wńzytkich *VotSzl* C2; *CiekPotr* 4; *SkarKazSej* 687b, 688a, 693b.

»dobry początek« [szyk 3 : 1] (4) : Acźkolwiek nie był krzczon/ ále początki miał dobre/ y Mámmea íego mátká bylá íwiętą Krześcíánką *BielKron* 151v; *SkarJedn* A6; á ty nie vítaway/ Ale dobrych początkow co raz dokonaway *KochDryas* A2; *SiebRozmyśl* G2v.

»dobra posługa, zasługa« [szyk 16 : 4] (18 : 2): dobra pośługá chwálebney zapłáty požáda *HistAl* L8; Ządáią Rzymiánie v mnie miłofierdzya teraz/ á pirwey go mnie íámemu vczyníc niechcieli/ chociam vkázowál znáki moich dobrych á cnotliwych pośług *BielKron* 109v, 72v, 140, 147v, 162v *marg*, 251 (11); *BielSat* Nv; *BielSpr* 43v [2 r.], 71; mamy nádźieię że weźmiemy zapłátę dobrej zaślugi/ álbo karánie wieczne zá grzechy. *WujJud* 24, 113v; [zabiegać trzeba] byfmy záśię próznym zwáptieniem nieutráćili czáfu pogodnego do poślugi dobrej, *OrzJan* 23, 68.

»dobre postanowienie« [szyk 1 : 1] (2): Day mi táką ręką vderzyć íię w ty pierśi: żebych íuż z nich wybíć wńzytki złe myśli mogł/ y niepráwóści wńzytki wytrząśnác: y do wykonánia dobre wńzytki pośtanowienia przywieś *SkarKaz* 353b, 348b.

»dobry postępek« [szyk 13 : 4] (17): *LibLeg* 11/174v; *Prot* D4; zem dobrze íwiádom dobrich á vćiwyh pośtěpkow ílácheckich twoich. *RejZwierc* 182; *CzechRozm* 81v; CZytales tu męśtwo ich y dobre pośtěpki/ Ale Bog írodze karze káźdego wyśtěpki. *PaprPan* Ff3v, N3v, Dd2v; *ModrzBaz* 8v; *SkarŻyw* 226, [237], 333; *GórnRozm* L; *PaprUp* B, Hv; *WujNT* Aaaaaav; áby mi téż raczył dáć nową póćiechę/ nowe dobré chrześcíánńkie pośtěpki. *SiebRozmyśl* G4; *SkarKazSej* 670b.

»dobra (-e) przyjaźń, przyjacielstwo, towarzystwo« = *familiaritas* *Mącz*; *bona amicitia* *Vulg* [szyk 25 : 5] (23 : 4: 3): mamy myecz wieczni a pewni y prawy myedzi sobą pokoi włáczce y wdobrej przyazny *LibLeg* 6/77v, 6/158v, 7/41, 8/26, 9/52v, 10/60v (16); *LibMal* 1543/68v; *Leop Eccli* 6/12,

17; *BielKron* 60v, 106, 304; Extinguere familiaritates, Dobre towarzystwo w niweczno brócić [!]. *Mącz* 416a, 398b; *BiałKaz* L; *PaprPan* Y3; *KochWz* 137, 138; *ActReg* 122; żeby była jednym świadectwem dobrego przyjaćielstwa y sąsiedztwa między nami *KlonWor ded* **2.

»dobry przykład« [szyk 38 : 11] (49): *SeklWyzn* 2; Siła by sie wskromiło iefzczę w ludzioch złości Aby jedno dobry z ciebie wżytczy przykład brali *RejJóz* L4; *SeklKat* H4v, X3v; *KromRozm I* Bv; *KromRozm II* k; *DiarDop* 107, 109; *BielKom* D4; *GliczKsiąż* Ev, E3; Iz albo oczekawa by sie nawróćili/ Albo dobrym przykładem iżby drugim byli. *RejWiz* 95v; Niech twe kwiatki piękniemi/ cnotami woniáią/ A drugim s siebie ná wżem/ dobry przykład daią. *RejZwierc* 130v, 1, 44, 131; *BibRadz* II 22a marg; *OrzRozm* Qv; ZAcháryasz rodem z Grecyey był Papieżem dzyefięć lat/ dobrych przykładow/ ábowiem swoią ćichością wiele kłiążąt we Włózech y w Grecyey wśpokoil *BielKron* 168; *KochZg* B; Exponere vitam suam iuventuti ad imitandum, Dobry przykład dáć ku náśládowaniu. *Mącz* 310d, 90b; *GórnDworz* T3v; *RejPos* 211, 245v, 318; *KuczKat* 310; *RejZwierc* 17, 18v, 93v, 140, 149 (8); *WujJud* 155; *WujJudConf* 189v; nád dobre przykłady nic nie bywa fkutecznieyższego *RejPosWstaw* [41²]; *PaprPan* F4, 03v; *SkarŻyw* A4, A5, 121; *ArtKanc* K16v, Nv; *GostGosp* 28; *LatHar* 23; *SkarKaz* 514a; Przykład zły po rodzicach/ rad geńto wyzywa. Dobry w cnoty wbiéra/ y dla nich oftrogi/ Ná pobudkę tym wietfzą/ kładzie im ná nogi. *GostCast* 35.

»dobre przymioty« [szyk 5 : 1] (6): [*Przerębski*] ku wrodzoney cnocie fwey/ ku rozumowi/ ku czuynoćci/ ku spráwie która w nim wielką byłá/ y ku innym dobrym przymiotom/ przyłączył był niektore páná fwego obyczáie. *GórnDworz* B8, D3v, E6, Ee8, Mm8 [2 r.].

»dobre przyrodzenie« [szyk 12 : 6] (18): *PatKaz III* 120 [2 r.]; *GlabGad* D4, I8, N4, O5v, O8; także ciężkie á wftáwiczne kárание vmysłową moc znikczemniwa/ y przyrodzenia dobrego fkierki w działkach [!] zágálzywa *KwiatKsiąż* E4v, B3; *Mącz* 239b, 413b; *GórnDworz* G6v, Gg4; *RejZwierc* 6v [2 r.], 13v; *BudBib Sap* 8/19; fkromny á wczćiwy vbior/ ábo ochędoftwo/ dobrego przyrodzenia zda fie być znákiem [*animi probi indicium esse videtur*] *ModrzBaz* 50.

»dobra rzecz« = *verum* *Mącz*; *bonum* *Vulg*, *JanStat*; *rectum* *Modrz* [szyk 51 : 29] (80): *PatKaz III* 88v; *TarDuch* C5v; Dobra rzecz ieft mnie zakon wft twoich [*bonum mihi lex oris tui*] *WróbŻółt* 118/72, B7, ff3; pan bog żadney dobrej rzeczy by też namnieyżzey nikomu bez odpłati nie opući. *WróbŻółtGlab* A4; *RejPs* 226; *HistAl* B6v; *KromRozm I* H2, Pv; *GliczKsiąż* I7, I7v, K2v, O3v; O Iáko ieft dobra rzecz wyznáć Pánu fwemu/ Powinowátą chwałę iáko nawyzłzemu *LubPs* Vv; *KrowObr* 7, 139, 220v marg, 221 [3 r.], 228v, Ss4; coć sie iemu [*Bogu*] będzie podobáć/ toć mnie będzie rzecz dobra [*mihi erit optimum*] po wffyfťkie dni żywotá mego. *Leop Iudith* 12/14; Abowiem nie ieft rzecz dobra [*non est bonum*] záchowáć wffelką niepoćciwość *Leop Eccli* 41/20, 1.*Esdr* 5/17, *Tob* 12/7, *Zach* 11/12, *Rom* 3/8, 1.*Cor* 7/26, 1.*Tim* 2/3; *RejZwierc* 5v; ábowiem dobra rzecz ieft/ áby ferce było wtwierdzone káfką/ nie pokármy *BibRadz Hebr* 13/9, *Ps* 133/1, *Rom* 3/9, 14/21, *Gal* 4/18; *BielKron* 466v; *KwiatKsiąż* B2; Habere regulam qua vera et falsa discernantur, Mieć próbę álbo naukę dobre rzeczy od złych rozeznawánia. *Mącz* 351a; *OrzQuin* B; *GórnDworz* K6, Ee2, L12v; *BiałKat* 196, 251, 285; *RejZwierc* 70, 138; *WujJud* 143v, 189, 195v, 196v; *BudBib Deut* 1/14, 1.*Reg* 26/16, 3.*Reg* 14/13, *Is* 39/8; *CzechRozm* 242v; *ModrzBaz* 6, 65, 99v; *StryjKron* 140; *CzechEp* 88; Dobra rzecz ieft człowiekowi/ nie dotykáć fie niewiáfty *WerKaz* 285 [*idem*] 293; *GórnRozm* F4; *GórnTroas* [3];

LatHar [249], 580; *WujNT* 221, *Rom* 3/8, 14/21, s. 430, 1.*Cor* 7/26, s. 730, 744; *SarnStat* 716; *KlonKr* B4; [*Bogu za łaskę*] dziękować dobra rzecz iest y powinna. *SkarKaz* 351b, 313b; *GosłCast* 43; W rzeczy dobrej pomoże/ y łam Pan Bog z Nieba. *PaxLiz* B3v.

»dobre sąsiedztwo« [szyk 13 : 3] (16): napomya Krol ye⁸⁰ M. pana woyewode abi fye zachował wíprawyedlywofczy y wdobrim łáfycztwye przeczywko poddanini K. ye⁸⁰ M. *LibLeg* 10/122v; Krol ye⁸⁰ M rad vziwa dobrego sąfytftwa y przyasny łpanem woyewodą *LibLeg* 10/153v, 6/78, 159, 7/32, 37, 8/26 (13); *KochProp* 8; *SarnStat* 1236; *SkarKaz* 635a.

»dobre serce« = *cor bonum a. rectum Vulg* [szyk 40 : 8] (48): grzełznici naćiągnęli [!] łuk łwoy nagotowali załtrzały w tule łwoim aby wítrzelali w taiemności ludzie dobrego łercza. *WróbŻołt* 10/3, 7/11; *Leop Eccli* 13/32; *BibRadz Luc* 8/15; *BielKron* 387; *Mącz* 132a; zá łwobodą chodzi wiára z dobrego łercá/ y z wprzéméy miłości pochodząca. *OrzQuin* Qv, F4v; *GórnDworz* B7; *RejPos* 62v; *BudBib 2.Mach* 14/30; W łzakże po łłom onym Pan Bog ná ich pro łłotę y dobre łerce pátrząc/ z błądzić nie dopuścił *SkarJedn* 228, A5, A7v, 16, 327, 358; Bo widział dobre łerce iego/ á i łz zmiłości ku niemu wdawał łię wniebe łpieczność *SkarŻyw* 598, 14, 98, 101, 235, 238 (17); *NiemObr* 99, 175; *ArtKanc* M; *GrabowSet* D2; áby vczynek był ná iáwi; ále intencja ábo łerce dobre z ktorego gi czyni łz/ áby zo łłtało w łkrytości. *WujNT* 26, 30, *Luc* 8/15, s. 310; *SkarKaz* 40b, 348b, 351b; *SkarKazSej* 673a; Day Pánie Boże w łzytkim łerce dobre/ g łos Aniel łki/ w łta łzczyre/ ięzyk z báwienny/ łpráwy pobożne. *KlonWor* **2v; *PudłDydo* B.

»skutek [= czyn] dobry« = *opus bonum PolAnt* [szyk 3 : 1] (4): Pan Bog ná łąd przywiedzye w łelkie łkutki ludzkie ze w łzytką táiemną rzeczą/ chocia złe áłbo dobre. *BielKron* 82; *BudNT Rom* 2/7, 2.*Tim* 2/21; *GrabowSet* F4v.

»dobre słowo, słowko« = *benedictio, eulogium Mącz; benedictum Calep; verbum bonum Vulg* [szyk 17 : 10] (27): tego po łła z liwdzmi. ktore go łczye do ná łz opo łilaly. za łe łmi do was z dobrim łłowem odprawilj. *MetrKor* 46/175v; *BielKom* D8; w łakye dzis podeyrzenya ch łopyetá przy łzły/ že zá ledwe im kto dobre łlowo rzecze. *GliczKsiąż* H6v, L2, Ov; *LubPs* M2v; *Leop Ier* 29/10, 33/14, *Zach* 1/12; *BielKron* 95; *captare auram popularem*, Stáráć łie o dobre łłowa á žyczliwo łć miedzy po łpolitym ludem. *Mącz* 21a, 109b, 111a; *RejPos* A6v; *BielSat* N4; Wydáło łerce moie łłowo dobre [*eructavit cor meum verbum bonum Vulg Ps* 44/2] *Grzeg łm* 30; *BudBib Ios* 21/41, *Ier* 29/10, 2.*Mach* 14/37; *KochPs* 57; Ieden drugiego dobrymi łłowy po łilá ł/ á zw łá łczá mi łá mátká y žoná. *SkarŻyw* 63; *CzechEp* 155; *KochTarn* 77; *Calep* 136a; łko łztowáli dáru niebie łkiego/ y vczestniki łię s łtáli Duchá łwiętego/ y łko łztowáli dobrego łłowá Bożego *WujNT Hebr* 6/5, s. 252; *SkarKaz* 314a.

»dobra sprawa« = *bonus labor, bonum opus Vulg; recta actio Modrz* [szyk 97 : 33] (130): racz łaskawie łkrocyc łerca ná łe: aby [...] wdobrych łpráwach wed ług woley twey łwiętey łie czwiczy łi *RejPs* 37; *RejRozpr* K4; ku iego czci y chwale w łzi łtki ná łe dobre łpráwy czinić y iemu łamemu poleczac *SeklKat* F; *RejKup* c3v, o3, r8, aa5; *MurzNT* 88v; *KromRozm II* m3; *KromRozm III* G2; [*Chrystus rozkazuje*] aby chrze łcijanie okazowali ja łnie przed ludźmi swe dobre łpráwy *DiarDop* 100; *BielKom* G2v; *GliczKsiąż* D6v; *LubPs* R2, Y2v; Iuż tá m má ło rozumu g dzye vpor pánuie/ A by nále łpze łpráwy opá ł on nicuie. *RejWiz* 8v, 21, 49, 89, 156; Bowiem dobrych łpráw chwá łebny w žytek/ y ktory nie ginie korze ł mądro łci. *Leop Sap* 3/15, *Matth* 5/16; Bo cnoty/ obyczáie/

trzeźwość/ y poftawá/ Znáczą iż w nim zá młodu/ była dobra fprawá. *RejZwierz* 65, A3, 12, 23v; *BibRadz* I *4, 2.*Par* 19/3, *Eccli* 32/24, *Ioann* 10/32, 2.*Tim* 2/21; [Jozafat rozkazał sędziom] áby fie záchowawali w fprawach dobrych á w boiázni Boſkiewy *BielKron* [84²], 45v, 74, 86v, 152, 170v; albowiem z dobrych fpraw chwała/ á z wyftępkow fromota pochodzi. *KwiatKsiąż* O4, Q2 [2 r.]; Gdzie Bog y dobra fprawá/ tám ferce nie mdleie/ Choć więią [!] ze wſząd wiátry nigdy fię nie chwieie. *Prot* B2v, A2; flácheństwo [...] kładzie przed oczy/ dobre/ y złe człowiecze/ fprawy/ y pobudza/ zápala ku cnocie *GórnDworz* Dv, Hh2; *RejAp* 80, 126, 173, 175; żywąc cnotliwie/ Náfláduiąc dobrych fpraw fercem fwym prawdziwie. *RejPos* 156v, 23v, 51v, 61, 115, 220 (14); *RejPosWiecz*² 92; *BiałKat* d2; *BielSat* N4v; á iżby fie iuż ná żadną fprawę dobrą á nákoniec ni nacż nie przygodziło. *RejZwierz* 163v, B3, 31v, 41, 45v [2 r.], 131 (19); *BielSpr* b2v, 38; Przetoż cokolwiek w nas ieft dobrej fprawy/ nie z nas ále z dáremney láfki á dárú miłego Bogá. *RejPosWstaw* 22, [21³]v; *BudBib Eccli* 44/10; *BiałKaz* L2; *BudNT Rom* 13/3, 2.*Cor* 9/8; *CzechRozm* 81v; *Paprpán* A3, D2v, F4v, K2v, M2v (10); *KarnNap* A2v; áby wiedziály [...] kto karze złoſci/ á kto zá dobre fprawy odpłatę dawa [remunerator bonorum]. *ModrzBaz* 11v, 7v, 10v; *SkarŻyw* 482; *StryjKron* 667; *CzechEp* 120; *NiemObr* 74 [2 r.], 151; *BielSjem* 31; *Paprup* B, B2v; *GórnRozm* Kv; Rácż tedy náſze twierdzić dobre fprawy/ Rácż chęć odwodzić/ od brzydkiewy zabáwy *GrabowSet* I2v; *LatHar* 350; *WujNT* 30, *Philipp* 1/6, 2.*Tim* 2/21, 3/17; *SarnStat* 986; *VotSzl* B2, E3v; *CiekPotr* 22 [2 r.]; *CzahTr* E; *GosłCast* 35.

»dobre uczynki« = *benefacta Calep, Vulg; bona opera Vulg, Modrz; recta opera Vulg; recta facta Modrz* [w tym: sg 66 r.] [szyk 523 : 254] (777): Tu przykłąd s pana Iezufa wezmi/ a nieprzeftawáy od vczynekow dobrych dlá poſmiéwaniá albo vřaganiá ludſkiego *OpecŻyw* 52, 2v, [27]v, 51v, 55v, 188v (13); Trzy fá rzeczy nalepſze ktore fſwyczą, czlouyeka, czyftoſzcz ferca dobrych uczynkow obfyte czynyenyie zdobrem umyſlem *PatKaz III* 144, 137v, 141v, 142, 145, 147v (11); *Murm* [207]; *FalZiol* IV 57d; *BielŻyw* 96, 97; Takieź ie vpomina ku pokucie iżby naſladowali dobrych vczynekow *WróbŻołt* B6, 4/6, Iv, K6 [2 r.]; od ktorych [przybytków niebieskich] inemi wchody zadny nie wchodzi yedno poſtępując z dobrych vczynekow na lepſſe a fcnot na cnoty *RejPs* 126, 127, 172; *RejRozpr* A4v; dobre vczyнки/ fá owocem/ prawdziwei/ nas vřprawiedliwiającei wiary *SeklWyzn* b4, b3v [2 r.], b4v [4 r.], g2v; *SeklKat* A6, D3, D3v [4 r.], E4, E4v (43); *RejKup* g5, i5v, k7v, p7, bb6v; *KromRozm I* A4, D4v, G, H2v [4 r.], [H3] [3 r.], P; *MurzHist* D2 [2 r.], H3, S; *MurzNT* 66 [2 r.], 108v [2 r.], 111, *Matth* 26/10, *Ioann* 10/32, 33; áby był doſkonály czlouyek boży/ ná káždy vczynek dobry gotow. *KromRozm II* i4v, m2; *KromRozm III* D2 [2 r.]; kthokolwiek vtzynekow dobrych nietzyni/ tákowy niema prawdziwey y żywey wiáry *KrowObr* 61, 46, 54v, 56v, 57 [2 r.], 57v [6 r.] (67); W káżdym vczyнку dobrym będzie hoyność: ále gdzie flow wiele/ tám poſpolicie bywa niedoſtátek. *Leop Prov* 14/23, *Ps* 66 arg, 107 arg, *Prov* 21/8, *Mar* 14/6, *Eph* 2/10 (11); *BibRadz* I *6v, *7 [4 r.], 4c marg, *Ioann* 10/33, *Philipp* 4/arg; *BielKron* [84²], 88, 158, 260v [3 r.]; *Mqcz* 482c; *OrzQuin* M4, M4v [2 r.]; *RejAp* 75; *HistRzym* 28, 30 [2 r.], 40v, 51v, 56v (15); Miłofierdzie kwiát wſzytkich vczynekow dobrych. *RejPos* 172 marg, 6v, 98v, 170v, 193v, 201 marg (19); *BiałKat* 218v; *KuczbKat* 60, 90, 145, 335, 385 [2 r.]; cnota wſzytká naleźy ná dobrych vczynekoch/ kthore pochodzą nie z wymyſłu ludzkiego/ ále z woley á z roſkazania Páńkiego. *RejZwierz* 259v, 104, 129, 176, 259v; Dobremi vczyńkami záſługuiemy łobie grzechow odpufzczenie y Zywoť wieczny. *WujJud* 107v marg, kt, B5v,

64, 66v, 68 (83); Pan Bog nie náfze vczyňki dobre/ ále íwoie wáfne dáry w nas koronuie y odpłaca. *WujJudConf* 113v, 67, 100, 106 [2 r.], 109 [2 r.], 110 (13); gotuie nas y godne czyni ku wydawaniu owocu dobrych vczyňkow/ ábyfmy íe nie sítáli drzewem niepożytecznym *RejPosWstaw* 22, 21v [3 r.], [21²]v [2 r.], [21³], [21³]v, 22 [2 r.]; *BudNT Ioann* 5/29, 10/32, 33, 1. *Tim* 6/18, *Petr* 2/12; Przeto tám dobry vczynek nie tám z cnoty pochodził/ íako z muíu y z ítráchu kaźni *CzechRozm* 89v, 213 [4 r.], 213v, 214, 214v (22); *ModrzBaz* 58v, 59 [3 r.], 68; *SkarJedn* 3, 5, 236, 274, 367, 373, d6; *SkarŻyw* A2 [3 r.], A4 [2 r.], 20, 26 [2 r.], 32 (36); *CzechEp* 316 [2 r.], 325; Od Szymoná Magufá Czárnokfięzníká/ náuczył íię [*Luter*]: íz dobre vczyňki ízkodliwe íą do zbáwienia wiecznego. *ReszPrz* 39, 35, 36 [3 r.], 37 [2 r.], 38 [2 r.], 57 [3 r.] (16); *ReszHoz* 114, 124 [2 r.], 136, 140; *ReszList* 152, 153, 154 [4 r.], 155 [2 r.], 158 (12); *WerGość* 203, 205; *GórnRozm* A2; *Calep* 136a, 405a; Rác z nápełnić íercá náfze weíelem y rádością/ ábyfmy máíac doítátek wízeláki/ niedoítátku dobrych vczyňkow nie cíerpieli *LatHar* 59, [+10]v, 10, 23, 30, 96 (19); niemáfz nic lepízego W íwiecie/ íák íię weíelić z vczyňku dobrego. *KołakCath* C3v; *KołakSzczęśl* B3v, C4; *WujNT* 23, 26 [4 r.], 27 [2 r.], 31, *Rom* 2/7 (207); *WysKaz* 36, 37, 48; *PowodPr* 66; Bo dla tego w wierze íáfká nam daná íeít: ábyfmy dobre vczyňki mogli czynić *SkarKaz* 312a, 4a, 5a, 5b, 310a, 311a (46); Kto dobre vczyňki czyni/ oświeca mu P. Bog rozum. *SkarKazSej* 662a, 661b, 662a, 670b [2 r.], 686a, 686b [2 r.], 688b, 705a *marg*.

»dobry umysł« = *mens bona* *Mącz*; *recta cogitatio, bonum propositum* *Modrz* [szyk 33 : 10] (43); *BierEz* B3; Chceíli íerce maíneé mietz/ a vítawnie w dobry^m vmyíle/ a poddané woli bożé? modlí íe. *OpecŻyw* 54, 122; *PatKaz III* 144; *GlabGad* M3; człówiek gdy czo dobrego ílubeie panu bogu, aby ten ílub był róíropny, aby był dobrym vmyílem vczyňion. *WróbŻólt* Sv; *LibLeg* 11/70; *RejPs* 221; *SeklKat* P2, S4v; *MurzHist* R2v; *BibRadz Iudith* 8/17; *BielKron* 217v *marg*, 460; *KwiatKsiąż* G4; *Mącz* 94a, 134b, 216b; rozumieíacz/ że tho wízytko wíeldze íeít W. K. M. miío/ czo kto dla narodu Políkiego dobrym vmyílem czyni/ podíálem nieco pracey *GórnDworz* A2v; *BielSat* N4v; Nigdy tego Koíoíoł nie vczył/ áni Mnízy/ żeby fámo vzywánie Sákrámentu bez wíary y vmyílu dobrego miáło grzechy odpufzczáć. *WujJud* 221v, 229v [2 r.], 230, 250, Mm6; *WujJudConf* 221v, 229v; Bądż vmyílu dobrego przeciw twemu íprzecíwnikowi rychío *CzechRozm* 246v, 20v, 138, 244, 246v; dobre ípráwy z dobrego vmyílu [*a recta cogitatione*] y z dobrej chęci pochodzą. *ModrzBaz* 10v, 53v; *ZapKościer* 1582/40v; *SkarŻyw* 15; *ZawJeít* 33, 34; *Phil* H3v; Drzewo krzyżá twego Ceder trwáły wiecznie/ Niech/ w dobrym vmyíle/ chowa mnie ítátecznie *GrabowSet* N3v; *WujNT* 108, *Zzzzz2v*.

»zachowanie dobre« [*w tym: przeciw komu* (3), *ku komu* (2)] = *laskawość; humanitas, philanthropia, meritum* *Mącz* [szyk 5 : 3] (8); Słyíząc drudzy íego [*Romulusa*] dobre á miíościwe záchowanie przeciw poddaným/ dobrowolnie ízli do niego *BielKron* 99v; to Kfiáżę Budomel íeít dobrego záchowania ku káżdemu goíoíoowi *BielKron* 450v, 70v, 207v, 454v; *Mącz* 218a, 297c; *GrabowSet* A2v.

»dobre zachowanie« [*w tym: z kim* (14)] = *przyjacielskie stosunki* [szyk 18 : 7] (25); y thom wíchitko bacził na dobre zachowanie nasche ktore mámi zdawních czassow miedzi sobá *LibLeg* 11/91, 7/10v, 41v, 56v, 91, 92v (9); *KromRozm II* e2v; á tak byli mojí brácia [*mówi mistrz Pruski*] w dobrym zachowaniu z polaki/ y w miíości przez ten čás *BielKron* 231 v; Mieli thowárzyítwo z íobá y záchowanie dobre/ Mauryc z Olbrychtem/ poki na Cefaríkiey poííudze byli obá *BielKron* 237v, 57v, 118, 228, 231, 256, 454, 459v [2 r.]; *Mącz* 44b, 159a; Snadż wáfny Popilius z niego íeít w tey

mierze/ Z Minerwą zachowanie znąc że dobre bierze *PaprPan* M4v; *SkarJedn* 381; aby oczy miłemu towarzyszowi iego otworzył/ á tego z którym wmlodości dobre zachowanie miał/ dał mu widzieć Chrześcíaninem y wyznawcą prawdy. *SkarŻyw* 535.

»dobre zachowanie« = *cnotliwe życie; disciplina, integritas Mącz* [szyk 21 : 5] (26): gdi który Mielfczanin s iednego Miałtha do drugiego sie prowadzi thedi takowego nieprziimá w środek swoy, ałz fwoie poczcziwe dobre zachowanie lifthem wiwiedzie *ListRzeż w.* 19; *KromRozm III Kv*; aby od ludzi rádá byłá o żywoćie y o zachowaniu dobrym/ onego nowego księdzá *KrowObr* 124v; *RejWiz* 15v [2 r.], Cc8; [*Cesarz Antonijus*] więcey fwoim dobrym zachowaniem walczył niżli mocą/ przeto był wezwan w Rzymie Ociec oyczyzny *BielKron* 149v; WAlentynus [...] dla fwego dobrego zachowania/ od wfzytkich był ná ftolec Papiefski wybran *BielKron* 171, 96v, 102; Conijcere maledicta in vitam alicuius, Przeciwno dobremu zachowaniu ziyemu mówić. *Mącz* 205c, 90b, 172a, 223b, 228b; dobre á cnotliwe zachowanie w tym nálzym nędznym pielgrzymowaniu *RejPos* 132; *RejZwierc* 17v, 74, 77, Bbb3; *SkarŻyw* 59, 413; záfwtzdzeni cí/ ktorzy potwarzáią wálze dobre w Chryfufie zachowanie. *ReszPrz A*; *ReszHoz* 129; *KochPij* C3v; z miłości ku poddánym zá wyflugá y dobrym zachowaniem ich/ nádáli ludziom rycerfkim/ prze męftwo ich y zyczliwość wolności od podátkow *SkarKazSej* 692a.

»dobry zmysł« (3): ludzie ktorzi fą ciała fupelnego fpofozni w dobrym zmysle fą. *KwiatKsiąż* B3; *PaprPan* X2v; day to z láłki twoiey/ aby to święte ciálá y Krwie twoiey przyięćie [...] było [...] myśli fkarádych wypędzeniem/ dobrych zmyfłow odrodzeniem *LatHar* 207.

»dobry żywot, życie« = *bona vita Vulg, Modrz* [szyk 74 : 12] (70 : 16): *OpecŻyw* 32v; Więtfzá poczcziwość maią mieć ci ktorzy młodziencie vczá niż rodziczwie ich, bo rodziczwie tilko przyrodzenie dawaią, ale miřtrzwie cznoty y dobry żywot. *BielŻyw* 89, nlb 14; bytoć wyele kácerzow w kołfyele krzełciyáńfkim/ ktorzy dobry y fwyętoqliwy żywot wyedli *KromRozm I C4, C4v* [2 r.], O3; *KromRozm II ev, e2, q*; *BielKom* D4; *GliczKsiąż* A3, D5v, E6, I2v, N7v, N8, Pv; [*prawdziwy biskup*] náukę prawdziwą przepowieda/ y fám oney náuki prawdziwey żywotem dobrym y świętym pořwiattza. *KrowObr* 126v, 54v, 57, 57v [2 r.]; *Leop Eccli* 41/16; *OrzList* e2v; Tám Ioáchym mieřkał/ człowiek dobrego żywotá/ Máiąc wielkie zachowanie *KochZuz* A2; Miřtr náfz [...] ieft wzorem nam/ od ktorego fię mamy vczýć fpofozu dobrego życia na świecie. *BibRadz I *7, II 110c marg*; IAn fzofty był Papieżem trzy látá y mieřęcy trzy/ człowiek miłofierny y dobrego żywotá *BielKron* 167, 149v, 155v, 166, 166v, 167 (14); Ma być tedy fundament dobre⁸⁰ życia wtych lećiech wpoion/ y ma być vmysł ku cnoćie formowan *KwiatKsiąż* A2v, G4; *RejAp* 44v, 45v; *GórnDworz* H5, Aa2; aby wierni náuczyciele á fzfářze fłowá Bożego/ chocia y nie dziwy/ ále dobrym á cznotliwym żywotem/ podpiráli náuki tey/ iż ieft prawdziwa *RejPos* 46v; áćći wiárá wfzytko fpráwuie/ ále bez dobrego á poćciwego żywothá [...] bárzo záłtydła á ozięblá ieft. *RejZwierc* 206v, 63v, 64, 94, 102, 104 (11); *KarnNap* B2v; fą cí/ ktorzi dzieći fwych iuż dorosłych złemi obyczáyami brzydzą fię/ láią/ y ftáráią fię iákoby (dali Bog) przywiedli ie ku lepfzemu życiu [*in vitam meliorem*]. *ModrzBaz* 53v; *SkarŻyw* 4, 88, 171, 328, 331 (11); *StryjKron* 76; *ReszList* 157; *ArtKanc* O16v; *KmitaPsal* A5v; Początek życia dobrego czynić fpráwiedliwość *KořakSzczęřł* B3v, Cv; *WujNT* 21, 566, 690; *SiebRozmyřł* G2v; *SkarKaz* 277b, 347a, 350b.

»Szereg: »lepszy a bogobojniejszy« (1): áby [ludzie] pátrząc ná fwą ízkáradość/ ná čás [...] wielkość miłofierdzia Bożego vználi/ á do lepšzego á bogoboynieyšzego żywotá fię z więtfszą chęcią/ y z pilnieyšzym ítaránim obroćili. *ReszList* 157.

»dobry a chwalebny« (2): *HistRzym* 28; YAn dwudzyefty pirwšy był dziewięć lat Papieżem [...] był dobrego á chwálebnego żywotá. *BielKron* 176v.

»dobry, (a, i) cnotliwy« [szyk 12 : 2] (14): *KrowObr* 7, *BielKron* 45v, 109v; *Mącz* 154a; wiára ma zówždy kwitnąć ípráwami żywotá dobrego á cnotliwego *RejAp* 44v; *RejPos* 6v, 46v, 132, 356v; *RejZwierc* 37, 64, 131; *WerGość* 203; náтуры wáfze Polkie dobre íą/ cnotliwe/ kárne/ íákkáwe/ dobrotliwe. *GórnRozm* D4.

»lepšzy i doskonalszy« (2): Wyrozwšy z pácholát/ rofl w wielkich cnotách młodzienc/ idąc z iedney w drugą lepšzą y dołkonálšzą. *SkarŻyw* 516, A4.

»dobry, (a, i) miłosierny (a. miłościwy)« (5): tu nauką maczye ku ízwyołfzczy, przykład ypouod ku dobrym myłofyernym uczynom ítego panny maryey zyuotha *PatKaz III* 154v; *BielKron* 99v; *RejZwierc* 129; *SkarŻyw* 319; *SkarKazSej* 661b.

»dobry albo nalepszy« (1): Wílyfthko co będzie przed oczymá iego dobrego álbo nalepššego [bonum et optimum]/ gothowam vczynić. *Leop Iudith* 12/14.

»dobry i (Panu) Bogu miły (a. przyjemny)« (3): *RejPosWstaw* [21³]v; puftelniczny y ofobny żywot dobry íeft y Bogu miły *WujNT* 281, 430.

»dobry a poćciwy (a. ućciwy)« = *bonus et honestus* *Modrz* (9): *RejZwierc* A3; áby zówždy [uczynki sie] w was obiáfniály/ áby fie ludzie ćwiczyli widząc wáfze vczynki dobre á poćciwe. *RejZwierc* 104, 102, 105, 148v, 182, 206, 206v [2 r.]; *ModrzBaz* 4v, 53v; Co dobrego á vcćciwe⁸⁰ to rozumiemy być íámo dobre. *KolakSzczeńł* C3v.

»dobry a (i) porządny« (2): *KromRozm III* G2; wšytko idzie co dáley tho gorzey/ thák w dobrym á w porządnym życiu/ íáko też y w inych wšytkich cnotách. *GórnDworz* H5.

»prawdziwy, (i, a) dobry« = *verus, bonus* *JanStat* [szyk 3 : 1] (4): *SeklKat* H4v; *BielKron* 213; bo choćiaby ten [kapłan] był zły y grzełzny/ tedy iednák słowo Páńskie prawdziwe y dobre zówždy zołtawa. *WujJudConf* 30v; *SarnStat* 370.

»dobry, (a, i) prawy« = *bonus et rectus* *PolAnt* [szyk 2 : 1] (3): Toć yeft práwe/ dobre á krzełciyáńłkye vzywánye przykazányá tákowego/ ktore obyczáynym zowyemy *KromRozm II* k3v; *Leop 2.Par* 31/20; *BudBib 1.Reg* 12/23.

»przykładny i dobry« (1): Był óciec przykładnego y dobrego żywotá *BielKron* 396v.

»dobry, (a) przyjacielski« [szyk 1 : 1] (2): mi chcaczi swamy przyacielem moym dobre a przyacielskie zachowanie miecz y przirzekania słow íwoych nieodštepvyacz *LibLeg* 10/91, 10/92v.

»dobry a przystojny« (1): należy ná mądrogo vftawcę praw/ áby fię częgo niedopuřczał w vftáwováníu praw/ coby zá dobre á przyštoyne niemogło być poczytano [quod bono et aequo repugnet] *ModrzBaz* 97v.

»dobry a (i, abo) sprawiedliwy« = *rectus* *Modrz*; *iustus ac rectus* *JanStat* [szyk 2 : 1] (3): then íeft dobry á ípráwiedliwy obyczay/ íz cokolwiek plácą v Sądu/ kładą przed Przyfyęzniki *GroicPorz* d3v; *ModrzBaz* 26; *SarnStat* 48.

»dobry i stateczny« [szyk 1 : 1] (2): Státecznýc tež y dobry żywot wyedli Apollinaris y Neftorius/ á mądrzy y vczeni bífkupi byli *KromRozm I C4v*; *GliczKsiążę Pv*.

»dobry, (i) szczery« [szyk 1 : 1] (2): *ZawJeft 35*; iż lie nieco w nich widzi bydź różného od dobrého y fczérégo bráterftwá *SarnStat 1020*.

»dobry a (i) świętobliwy« = *bonus et sanctus Modrz (3)*: *KromRozm I C4*; [w księgach] fą wżyfłtki rzeczy albo rofkolzne ku wiedzaniu albo ku dobremu á świętobliwemu życiu skuteczne *KwiatKsiążę G4*; *ModrzBaz 71v*.

»dobry, (a, i) święty« (25): *OpecŻyw 53v, 162*; *KromRozm I Pv*; *KromRozm II q*; *KromRozm III 18v*; *KrowObr 126v, 132v, 150v*; *BielKron 166, 419*; vczynki by tež były y nalepże y nafwiefże nie mogą zbáwić człowieká żadnego/ iedno fczýra wiára náfzá *RejAp 173*; prawdziwa miłość czudności iefł wieldze dobra/ y fwięta/ á vftáwicźnie wywodzi chwálebne fłutki *GórnDworz L12v*; *RejPos 249*; *RejZwierc 105v*; *CzechRozm 81v, 215v*; *KarnNap B2v*; *SkarŻyw 15, 227, 308*; *WujNT 30, 730*; *SkarKaz 313b, 347a*; *SkarKazSej 687b*.

»dobry a (i) uprzejmy« (3): *BibRadz Luc 8/15*; *OrzQuin Qv*; [nasieniem upadłym] ná ziemię dobrą: ćić fą/ ktorzy dobrym á vprzeymym fercem [*corde bono et optimo*] vłyfzawfzy fłowo zátrzymawáią/ y owoc przynofzą w ćierpliwości. *WujNT Luc 8/15*.

»dobry a (albo) wdzięczny« (2): A ták zeznay mi to káždy/ iáko y then ponury á nędzny/ y ten niepomierne á wfzetecźnie wefoły żywot/ iefłi to dobrym álbo wdzięcznym żywotem zwáć może. *RejZwierc 104, 106v*.

»dobry a wierny« [szyk 2 : 1] (3): *GlabGad N5*; *RejPos 62v*; Bo gdy czytafz o Tobiafzu y o poćciwych á poboźnych fprawach iego/ pátrź iáko mu ná potym wyfzły ony dobre á wierne á fwięte obyczáie iego *RejZwierc 198v*.

»(i, bądź, nie, tak) zły, (i, a, albo, ale, jako i) dobry« = *non bonus sed malus Vulg [szyk 39 : 38] (77)*: *TarDuch C5v*; Wfzakoź ciało takie albo owakie, żadne albo czudne, znamionuie tež dufżę dobrą albo złą *GlabGad L8, L8v*; *SeklKat A6, M4, S2v*; *KromRozm I D4v, H2*; *MurzNT 41, 66*; *KromRozm II k, m3*; *GliczKsiążę B7v [2 r.]*; A ku tzeumfz bywamy przetworzeni/ w Pánie Iezu Kryftufie Synu Bożym? nie ku złym/ ále ku dobrym vtzynkom. *KrowObr 59v, 64, 66*; *RejWiz 121, Cc5*; *Leop Rom 3/8*; *RejZwierc 5v, 12*; *BibRadz 4.Esdr 3/22*; *BielKron 82, 118v [2 r.]*, 186, 466v; *KochSat B4*; *Mącz 39c, 218a*; *RejAp 9, 125v, 126, Ee2v*; izby znał [*pan*] co iefł dobre/ á co złe/ á iedno miłował/ drugye miał w nienawifci *GórnDworz Ee3v, Dv, K6, Ff3v*; *GrzegŚm 13*; *KuczbKat 60*; *RejZwierc 18v, 19, 63v, 93v, 147v (15)*; *BudNT Luc 6/45, Rom 13/3*; *PaprPan Cc3*; *ModrzBaz 39*; *KochPs 57*; *CzechEp 3, 88*; *KochTarn 77*; *ArtKanc L10v*; *GórnRozm A2*; *Calep 405a*; *GórnTroas 4*; Dobry człowiek z dobrego fkarbu wnośi rzeczy dobre: á zły człowiek ze złego fkarbu [*de bono thesauro [...] de malo thesauro*] wywodzi złe. *WujNT Matth 12/35, s. 52, Luc 6/45, Rom 13/3, s. 674, 3.Ioann 11*; *SarnStat 943*; Ná ten fąd y ćiało zmartwychwfłanie/ y zapłátę fwoię ábo dobrą ábo złą przy dufży weźmie *SkarKaz 4a*; *GosłCast 35*.

α. W funkcji rzeczownika (674) :

αα. Dobro, ideał moralny; *bonum Vulg, PolAnt; rectum Mącz (607)* : CHcefłli człowiecze mnożytz lie z tznoty w tznotę/ z łafki w łafkę/ z dobré⁹⁰ w lepśfíe/ [...] romzysłáy [!] rád vmęczenie Iezuła

milégo *OpecŻyw* 160, 54, 156v, [192]v; bog wżytkyego dobrego pelnołzcz polozył w maryey *PatKaz III* 111; *BartBydg* 45b; Mył ludzka od przyrodzenia z żądzi łwey kudobremu łie zchyla *BielŻyw* 170, 42; *GlabGad* L8v, N2, N2v, N4, O7, O7v, P6v; *RejPs* 167, 175; *RejJóz* L3; A każda rzecz tu zołobna Nicz kdobremu niepodobna *RejRozm* 392; *RejKup* I; *KromRozm I* [L3]v; *KromRozm II* ł4; *GliczKsiąż* Ev, Fv, F5v, 06 [2 r.]; *LubPs* Z; *SeklPieś* 20; *KrowObr* 153v; Sprobuemy też rołkołzek łwiátá omyłnego/ Co łe niektorzy kłádá ná mieyłcu lepfzego. *RejWiz* 19v, 1v, 67, 118, 134v, 135v (9); *Leop Ps* 38/3, *Philipp* 4 arg; *LeszczRzecz* A5v; SAM Pan Bog wżytko dobre łpráwuie/ czyni/ y dáie ludziam ná łwiecie *BibRadz I* *2, *Ps* 118/122, *Ier* 7/5, *Rom* 8/28; *BielKron* 81v, 114, 195v, 225v, 450v; Abowiem to yełt łzczefliwy niedołtatek/ ktory nas ku dobremu przymułza. *KwiatKsiąż* F2v, B2; *Mącz* 415c, 446d; *RejAp* 46; *GórnDworz* L2, V8, Y2, Gg5, Hh4, Kk2; *HistRzym* 109v; *RejPos* A2v, 53; Abowiem bychmy łe tego kiedy náuczyli dobrze żyć/ iáko práwy á poćiwy człowiek żywie/ iużbychmy łe náuczyli wżytkyego dobrego *RejŻwierc* 158v; A coż kiedy łákomłtwo ták wżytki zbláźniło/ A práwie do dobrego oczy záłpełło. *RejŻwierc* 248v, 22v marg, 96v, 142, [193]v, 231, Aaa3; *WujJud* 189; *WujJudConf* 67; *BudBib Ps* 4/6, *Eccle* 7/14 [15]; *MycPrz* I A2, II Av; *BudNT Gal* 4/18; widzę/ iz łobie nic nie folguiąc/ wiernie mi ku dobremu pomoc chcełz *CzechRozm* 205, 206v, 214, 248v; *ModrzBaz* 6v, 14v; *SkarJedn* 383; Żywoty ony były mi pobudką nabożeńłtwá/ [...] pośłłkiem do dobrego/ y do wzgárdy márnóci á proźnoći łwiátá tego wielką podniátá. *SkarŻyw* A2; Nikt zniá gádác niemogł/ żeby z łey rozmowy zmiękcżony nieodłzedł ku lepfzemu. *SkarŻyw* 193; Dułzá chce do dobrego/ á ciáło y ciielełnoć niechce *SkarŻyw* 261, A3v, A4, A5, 4, 27 (39); *CzechEp* 38 [3 r.], 57, 84, 258; *NiemObr* ktv; *ReszPrz* 72; O Kryłte [...] Rácź pocźác w nas wżytko dobre *ArtKanc* A5v, B12v, O14v, Q19, S4; *ZawJeft* 33; *ActReg* 167; *Calep* 528a; Opuściwłzy buyną myśł/ bierz łię do dobrego. *GrabowSet* D4v, C4, V3v, X2v [2 r.]; *LatHar* 40 [2 r.], 603; Co dobrego á vczćiwe⁸⁰ to rozumiemy być łámo dobre. *KołakSzczęł* C3v, A2, C2v; Człowiek dobry z dobrego łkárbu łercá łwego wnośi dobre [*profert bonum*] *WujNT Luc* 6/45; Bo wiem że nie miełzka we mnie/ to łeft/ w ciiele moim/ dobre [*non habitat in me ... bonum*] *WujNT Rom* 7/18; Wolnoć ludzka ná dobre potrzebuie łáski y pomocy Bożey. *WujNT* 556 marg, 369, *Rom* 7/13 [2 r.], s. 545 marg, *Rom* 7/18, 19 (21); *WysKaz* 8; *PowodPr* 19; Słufzna rzecz bárzo/ ábyłmy łię [...] y Turkom/ y Poháńcom/ y heretykom do dobrego vbiegác nie dáli: ále we wżytkich łe cnotách przechodźili. *SkarKaz* 312b, 5b, 203a, 349a, 550a, 579a, 638b; *GosłCast* 43, 71; Moyzełz ácz częłto ná łwoy on lud y ná łego twárdoć do dobrego nárzekał *SkarKaz* 667b, 661b, 699b, 707a; *SzarzRyt* C3v.

W przeciwstawieniach: »dobre ... grzech« (2): P. Bog w nas nic dobre⁸⁰ nienáyduie/ łedno grzech *KrowObr* 56; *WujNT przedm* 27.

»złe ... dobre« [*w tym: złe odrzućác a dobre obierác* (10), *rozeznác* (a. *rozsądzić* a. *rozeznanie*) *złego i dobrego* (14), *wiedzieć* (a. (po)znác) *złe i dobre* (22)] = *malum ... bonum* *Vulg, PolAnt, Modrz* (240): *BierRaj* 23; *OpecŻyw* 59; [*Sokrates*] mowłł że wielika mądroć łeft dobre od złego rozeznác *BielŻyw* 45; Ręka długa z palczami łey podobnymi [...] znamionuie człowieka ná złe dowcipnego wıęcey niż ku dobremu *GlabGad* Pv, L7v, N8, O2; *WróbŻołt* B7, O7; *RejRozpr* A2; *RejKup* B; *HistAl* I4v; Tákżeć czárt pirwłłe rodźice zwyodłł/ obycuyąc im ná podobyełstwo Bołkye vmyeyęłnoć dobrego y złego *KromRozm I* E3, A2v, H2, L2v, [L3]v [2 r.], N2v, O2; *KromRozm II* M3v; *GliczKsiąż* E2v,

12, I3v, P4v; *LubPs* I4v; *KrowObr* 43v; Gdyż náfze przyrodzenie ták fie z námi łágnie/ Iże wiécey ku złemu niż k dobremu ciągnie. *RejWiz* 89; A toć ieft moje zdánie iż wola do złego/ Závždy ieft w náfzey mocy/ Pánfka do dobrego. *RejWiz* 135v, 22v, 29, 37 [2 r.], 133 [4 r.], 134, 134v, 135 [2 r.], 138; Dziaćki wáfle/ [...] kthorzy dziś niemáią rozeznánia miedzy złym y dobrym [*qui hodie boni ac mali ignorant distantiam*]/ cí wnida *Leop Deut* 1/39, 4.*Esdr* 4/29, *Rom* 9/11, YY4v, BBB3; Iáko złe dobremu fię sprzećiwi [*contra malum bonum*]/ á śmierć fię żywotowi sprzećiwi/ tak ieft sprzećiwnym złośnik pobożnemu *BibRadz Eccli* 33/15, I *3v, *Gen* 2/9, 17, 3/5, 22, I 356a *marg* [2 r.], *Eccli* 17/6, 2.*Cor* 5/10; kto złego niewie/ dobremu rozumieć nie może. *BielKron* 20, 1v, 2 [2 r.], 3v, 76v, 80v, 156; *Mącz* 168d, 213a, 218a, 392c; *RejAp* 1, 2, 46, 75, 110v, 125v, 199; bo nigdy ludzie nie obieráią złego thą myflą/ áby złe było/ ále fie podobieńfem dobrego omyláią *GórnDworz* Ff3v, D, H8 [3 r.], Ee3, Ff3v, Ff5 [2 r.], Hh3v [2 r.]; *HistRzym* 75v [2 r.]; Íkoro Íkołzthuiecie iábłká tego/ będyecie iáko Bogowie/ wiedząc złe y dobre [*eritis sicut dii scientes bonum et malum Vulg Gen* 3/5]. *RejPos* 232v, 33, 51, 51v, 52v, 54v (16); *BiałKat* 216 [2 r.], 218v; *GrzegŚm* 12; przyrodzenie [...] závždy ku gorzemu niż ku lepżemu przykłonne ieft. *RejZwierc* 35v, B4, 10 [2 r.], 44 [2 r.], 55v, 214 (22); *BielSpr* 46; *WujJud* A6 [2 r.]; *WujJudConf* 81 [2 r.]; *RejPosWstaw* [21³]; *BudBib* C3v [2 r.], 2.*Reg* 19/35; *WierKróc* A4v, B; *BudNT przedm* b8, *Rom* 9/11, 12/21, 1.*Cor* 11/15 [17], *Hebr* 5/14; Ewángelia [...] złemu fie sprzećiwiáć nie da: owfzem ie dobrym zwyciężáć każe. *CzechRozm* 96, 87v, 134v, 135v, 140v, 141v (12); o zwyczaj w rzeczách dáleko nędzniefzy/ ktery was ná złe mądreimi czyni/ á ná dobre nikczemnymi y gnuśnymi [*qui ad malum vos prudentes faciat, ad bonum inertes et ignavos*]. *ModrzBaz* 65, 66v; *SkarJedn* 383; *SkarŻyw* 102, 141, 164, 259 [2 r.], 261 (10); iż fię wielkie rzeczy sftáć miály/ niżby dziećię vmiáło obráć dobre/ á brákowáć złym [*reprobare malum et eligere bonum Vulg Is* 7/16] *CzechEp* 194, *3v [2 r.], 5 *marg*, 7, 89 [2 r.], 233, 258 [2 r.]; *NiemObr ktv*, 90 [2 r.]; *KochMRot* A3; *ReszPrz* 23, 34; *WisznTr* 23; *GórnRozm* E3, I3 [2 r.]; *KochWr* 30; *Calep* 248b; *GostGosp* 2; *GórnTroas* 3, 4 [3 r.]; Nie ráćz/ w fwey pieczy życziwey vftáwáć/ W dobre wiedz: we złym Íkutkanie nie chćiey dáwáć. *GrabowSet* X3v; *LatHar* 144, 149; *WujNT* 12 *marg* [2 r.], 403, 533, 555, *Rom* 9/11 (18); *SiebRozmyśl* Mv; *PowodPr* 41, 65 [2 r.], 78; Wedle wyflugi/ [...] káżdemu P. Bog pláći/ y zá złe y zá dobre *SkarKaz* 549a, 3b, 4b, 549a, 610b, Oooo3b; Lecz nie dziw/ bofmy ludzie: złé z dobrym warftwámi Przewiamy/ przyznáć to muśimy y fámi. *GostCast* 35; my co fie rodzimy/ Część dobrého/ dwie złego ná łobie nośimy. *GostCast* 36, 43 [2 r.], 44; *SkarKazSej* 675b.

»dobre ... złość« (3): *Leop Eccli* 21/15; Ziwie Bog ná niebie/ ktery karze ludzkie złości. A dobre ma ná fwey pyeczy *KochZuz* A2; *WujJudConf* 63.

Przysłowie: *RejWiz* 22v; Ale do złego człowiek ná koniu ráćzym przyśpiefzá/ á ku dobremu ná wole fię wlecze. *SkarJedn* 383.

Fraza: »nic dobrego z oczu nie patrzy« [*szyk zmienny*] (2): Abowim zftich oczu iego Niepatrzy nicz dobrego *RejRozm* 407; nic mu [*Kaimowi*] dobrego z oczu nye pátrzáło. *GliczKsiąż* E2.

Wyrażenia: »co(kolwiek) dobrego« = *bonum Vulg* (79): *BielŻyw* 127, 166; *WróbŻółt* S6v [2 r.]; *RejPs* 55v, 79; *SeklKat* V4v; Kupieć wylycza czo tu dobrego vczinil. *RejKup* i6v, n8v, y5v, y6v, aa5; *HistAl* K3v; *MurzNT* A4v, 108v; *LubPs* Dv [2 r.]; *KrowObr* 57, 59; *RejWiz* 31v, 182v; Ktho by thedy co dobrego vmiáć czynić á nie czyni: ieft mu to grzech [*Scienti igitur bonum facere et non facienti*,

peccatum est illi]. *Leop Iac* 4/17, *Lev* 14/13, *2.Par* 31/2, *Rom* 9/11; *BibRadz* 4.*Esdr* 3/28, *2.Cor* 5/10; *OrzRozm* G2v; *KwiatKsiąż* G4; *Mącz* 392c; Bá to prawdá/ iż iefli białogłowy kęs co dobrego czynią/ że im to nie z dobroci/ ále z boiázni pochodzi. *GórnDworz* Y5v, T8v, F17v; *HistRzym* 122; *RejPos* 19, 39, 114v, 142, 166 (8); *GrzegŚm* 12; *RejZwierc* Av, 50, 174, 176; *WujJud* 64 [2 r.], Mm; *BudNT Eph* 4/28; *CzechRozm* 56, 87v, 213 [2 r.], 214v, 215 [3 r.], 244, 259; *ModrzBaz* 102v, 110v; *SkarJedn* 341; *SkarŻyw* 136, 338; A iefliś co dobrego vczynił/ dziękiuy Pánu Bogu: iefli co złego/ nie dopuřczay fię więcey tego. *LatHar* 4; *WujNT Matth* 19/16, s. 439, *Rom* 9/11, s. 555, 625, *Eph* 6/8, s. 735; *WysKaz* 40, 47; Bo gdy co dobre⁸⁰ ípráwimy/ mamy go [*Boga*] dłuźnikiem zá dobre vczynki *SkarKaz* 352a; *PaxLiz* Ev; *SkarKazSej* 657b, 675b.

»co(s) dobrego« = *dobry człowiek* (9): A to czo zá pacholę na wielbłázdie macie [...] A znać iż to muři być/ iednak czos dobrego Bo tho řtan okazaue/ y ofřoba iego. *RejJóz* B8v; *GliczKsiąż* F2, F6v, G5; A iż widzę s poltáwy żeś wždy coś dobrego *RejWiz* 186; *GórnDworz* H2; *RejZwierc* 178v; *RejPosRozpr* b4v; Bo żaden ktory wie/ chyba zły/ nie poymie złey: á ze złey mátki rzadko fię co dobrego rodzi [*et ex mala matre vix bona proles nasci potest*]. *ModrzBaz* 53v.

»dobre doskonałe« (1): od Bogá řwiáťłoci/ [...] wřzyřtko dobre dořkonałe pochodzi. *CzechRozm* 209.

»drzewo wiadomości (*a. wiedzienia*), umiejętności dobrego i złego« = *lignum scientiae boni et mali* *Vulg* [szyk zmienny] (4 : 1): Teżci máła rzecz řye widźyáła w ráyu yáblká vkuřić z drzewá vmyęętnořci dobrego y złego *KromRozm I* O2; *BibRadz Gen* 2/9, 17; *BielKron* 2; dał im tákie rořkazanie/ żeby fię drzewá tego/ ktore zwano wiadomość dobrego y złego/ nie dotykáli/ áni z owocu iego pożywáli. *SkarŻyw* 260.

»na(j)wyřsze dobre« (2): *BiałKaz* A4v; POgáńřcy oni ludzye co Bog iefł nie znáiąc/ Tylko cnotę nawyřřřzym dobrem názywáiąc/ Mocnie tho vtwardziwřzy w piřmiech zořtáwili *PaprPan* A3.

»nic dobrego« (63): *BierRaj* 23; *GlabGad* P5; Oto tu nauka iż my řami z řiebie nic dobrego nie mořem działac. *WróbŻořt* S6v; A ten błáđ řnadz by řie was iefřce iał od řywotá mátki wářřey/ á iad wář byřby ku iářřczorce podobien álbo ku onemu wężowi/ ktory ogonem záťula vcho řwoie/ áby nic dobrego nieřlyřiał. *RejPs* 85v; *RejKup* h3, ř2v, dd7; *MurzHist* I2; *MurzNT* A4; *BielKom* D; *LubPs* I4v [2 r.], N5v; *KrowObr* 20v, 43v, 56; *RejWiz* 133v [2 r.], 139, 174; *RejZwierc* 41; *BibRadz Ez* 18/18; *BielKron* 45v, 155v, 169; *Mącz* 348d; *RejAp* 78; *GórnDworz* G4v, T8v; *HistRzym* 51; *RejPos* 180v, 200v, 214v, 237, 337v; Iż ludzie zli ze złego řkárbu řercá řwego/ Nie mogá iřcie przynieřć nigdy nic dobrego. *HistLan* B4, F3v; *RejZwierc* 63v, 104v, 128v, 155v, 167; *WujJud* 97v, 110; *WujJudConf* 63v; *RejPosWstaw* [41²]v; *BudNT Rom* 9/11; *CzechRozm* 215, 248v; *SkarJedn* 3; *CzechEp* 159; *ArtKanc* L8; *LatHar* 190; *KochFrag* 29; A wždy dziřieyřzy řektarze řpieráią fię/ iż człowiek nie ma nic dobrego czynić dla zapłáty wieczney *WujNT* 848, *przedm* 27 [2 r.], s. 518, 600; *PowodPr* 70; *SkarKaz* 384b; á co zbytek rodzi/ Nie dobręgo: wřzyřtko złę zá řobą przywodzi. *GosřCast* 27, 35.

»nic dobrego« = *nicpoń*; *nequam* *Mącz*, *Calag*; *homo proiectus* *Mącz*; *improbus* *Calag* (9): *Furcam ferebant deprehensi in aliquo maleficio servi, Inde furcifer, Sługá ktory řie w czim przewinił. Nic dobrego Niecnota. Mącz* 141a, 162d, 245d, 371b; Wierę tho muři być nicz dobrego/ á řnadź

niethelko miłości nie godzien/ ále áni chlebá/ kthorym fie karmi *GórnDworz* Cc7v; *Calag* 98b; *CzechEp* [386]; Tobie nie vfam boś ieft nic dobrego. *CzahTr* B2; *GosłCast* 44.

»nieco dobrego« (4): Bociém nigdy nieproznowali/ ale zawżdi niétzo dobrého czynili albo mowili *OpecŻyw* 41 v; *BielŻyw* 127; *RejKup* S; *KwiatKsiąż* B2.

»dobre prawdziwe« [szyk 2 : 1] (3): Ktorą poftawę wprowadził też y dyabeł ku żwiedzieniu: áby było pomieszánie/ między prawdziwym dobrym/ á dobrym zmyślonym *CzechEp* 38, 38; *GrabowSet* X2v.

»skarb wszego dobrego« (1): Oblubieniec oznáymuie Bogá być fkárbem wślego dobrego *Leop Cant* 2 arg.

»wielkie dobre« [szyk 3 : 1] (4): Boć on nalićił dużę prozną á dużę łącznączą nakarmił dobrem wielkim. *WróbŻołt* 106/9; A kiedy to twierdzimy iż on sam ieft (iákoż ták ieft) nawiętfzym Dobrem/ tedy wyznawamy iż wżyftki iego śprawy są dobre *KuczKat* 400; *KochPs* 15; *SkarŻyw* 538.

»źródło (i początek) wszego dobrego« (2): sam tylko Pan Bog ieft zrzódło wżego dobre⁶⁰ *KrowObr* 153v; *ReszList* 181.

Szereg: »dobre i cnoty« (1): niemafz nic fzpatnieyższego gdy fie śłowa z vczynkiem nie zgadzaia, á zwłażcza w nauczaniu gdiby kto ku dobremu y ku cznotam chciał kogo przywieć sam zle żywiącz *BielŻyw nlb* 14.

Iron (1):

Wyrażenie: »coś dobrego« (1): Kucharz iádąc ná drodze zbroił coś dobrego/ Ze go wnet obieśili/ iáko podrożnego. *RejFig* Dd5v.

ββ. *Dobrodziejstwo, dobry uczynek; bonum Vulg* (67) : *BielŻyw* 128; *GliczKsiąż* N8; á ieftli thy niekiedy przyydziefz k fzczeńściu/ będziefzli dobry/ wśpomionáwżzy ná to/ dobrym mi fie odpłáćifz. *HistRzym* 12.

Przysłowia: yesly bęndzy myę w dobrym zachowanyą [!] chowal Moy syn Marczyn, tedy Ia chczyę dobrze opatrzych syna swego Iako mowya dobre za dobrę *ZapKościer* 1588/80v.

Długo fie dobre pámięta. *BierEz* Q4v; *RejJóz* K5 marg, L2v, L5; Abowiem długo dobre záwżdy fie pámięta/ A gdy zle wśpominaamy/ wnet fie ferce lęka. *RejZwierz* 2, 1 marg; *RejZwierz* 100 [2 r.], *Aaa3v*. [Ogólem 9 r.].

Zwroty: »dobre dobrym oddawać« (2): *SkarŻyw* 444; miłość miłością/ dobre dobrym/ oddawać ieft rzecz wrodzona: nietylko człowiekowi ále beftyam bez rozumnym. *PowodPr* 17.

»złe (a. złość) za dobre, dobre złym (a. złością) odda(wa)ć (a. płacić, a. wracać)« [szyk zmienny] (19 : 2): Bo źli w tym kochánie máia/ Gdy zle zá dobre wraciaią. *BierEz* K4v; *OpecŻyw* 101, 109v, 116; *HistJóz* D2; *TarDuch* B4v; Wiele ieft tych ktorzy śwym dobrodziejom oddawaią/ złość zá dobre. *March*³ V3; Oddali mi zle za dobre [*Retribuebant mihi mala pro bonis*]/ oddali mi śtradaním żywota mego. *WróbŻołt* 34/12, 37/21; *RejKup* d4v; *LubPs* I3, K4, Z; *Leop* l.Reg 25/21, *Ps* 37/21, 108/5; *CzechRozm* 243 [2 r.]; *LatHar* 164; *GrabowSet* R2; kto dobre złym oddawa/ niewynidzie niefzczeńście z domu iego. *PowodPr* 17.

»dobrym za zle oddawać« [szyk zmienny] (3): wżyftko zle dobroćią fwą zwyćięza: zá zle dobrym oddawa *CzechRozm* 243v, 243v; *CzechEp* 8.

Wyrażenia: »co dobrego« [w tym: co dobrego (u)czynić (a. działać) (13)] (16): *BierRaj* 20v; Gdyć kto co czyni dobrego/ Nie zapominaż tego *BierEz* Q4; *GliczKsiąż* K5, Q2; *BibRadz* 2.Reg 9/1; *GórnDworz* O4; *RejPos* 43; *RejZwierc* 252v; *SkarŻyw* 131, 147; *CzechEp* 42; *SkarKaz* 387a; *CiekPotr* 24, 84; *SkarKazSej* 664b, 670b.

»nic dobrego« (5): Nie czyni złemu nic dobrego/ Boć nie będ[zi]e wdzięczn tego *BierEz* K4v, H4v; Przyiacielom nic lepszego nie możem vczynić, iedno abyłmy im tego życzyli czo łami požądamy. *BielŻyw* 89; *RejPos* 171; *RejZwierc* 224v.

»nieco dobrego« (2): *BierRaj* 19v; ánim ia oycu twe^{mu} nieco dobrego vczynił/ á przeczże mi dał thák drogie podárze? *HistRzym* 91.

Iron (4):

Wyrażenie: »co dobrego« (1): Pátrż co rofkofzy nam dobrego czynią/ Ledwie zacnego nie vczynią świnią. *RejZwierc* [21³].

4. Odznaczający się znaczną wartością, ważnością; *bonus* *Mącz*, *Vulg*, *Modrz*, *JanStat*; *potior*, *rectus* *Modrz*; *notabilis* *JanStat* (966) :

a. Posiadający znaczną wartość materialną; *bonus* *Vulg*, *Modrz*, *JanStat*; *notabilis* *JanStat* [w tym: *comp i sup* (68)] (264) : Nowżze wżytko lepszé. *BierEz* O4v, D, H3, K2, L4v, C4v; *ZapWar* 1525 nr 2342; w oleiu czo na subtelnieyższego to nalepszego iest, á to też na wirzchu zořtawa *GlabGad* Kv; *RejRozpr* A3, G3; *LudWieř* A4v; *SeklWyzn* 3v; *LibMal* 1548/44 [2 r.]; *KromRozm* I E, Ev; *BielKom* Bv; yeřt ten náuczycyel godzyen dobrych fuchedni *GliczKsiąż* M5v, L8v, M7 [2 r.]; [dłużnik ma przysiąc] iáko niema šrebrá/ złotá/ gotowych piéniędzy/ áłbo innego lepszego fantu/ ktorým by dług mogł záplácić. *GroicPorz* q4v; *RejWiz* 48v, 72v, 192; *Leop Cant* 1/1; dochody moie lepszé są niż wyborne šrebro. *BibRadz Prov* 8/19 [2 r.]; rzekł mu [*Nabotowi*] krol/ day mi tę winnicę/ damci ták dobrą áłbo lepszą zá nię/ áłbo zápláce. *BielKron* 85v; pořłáli do Stárořty tegoř Perłatá obiecuiác dáry wielkie áby im zamek podař zá dobrymi dáry/ obiecuiác každego zořobná dárowác. *BielKron* 248v; [*Bolesławowi rycerstwo radziło*] žeby plony wyganiał: tákże vczynił iż z korzyřcią dobrą do domu řie náwroćił. *BielKron* 350v, 162v, 244v, 314v, 242 (24); *Nucleum amisi*, Prziřzedłem ku řzkodzie/ zámieřkałem dobrego požytku. *Mącz* 255c, 329a; [gdy strzelcy do tarczej strzelajq] kto naibližey gwořdziá vgodzi/ then nailepszzy klenot bierze. *GórnDworz* I3; *HistRzym* 67; *RejPos* 82v; Ieřczzeby dźieci tákich doczekáli czářow/ Ižby dobre požytki bráli z žemie z lářow. *BielSat* H2; ná řobolá wiécej wařą niż ná tchorzá/ bo lepszą řkorę ma. *RejZwierc* 107v, 168v, 231 v; *BielSpr* 50, 52v, 54v; *KochMon* 20; *BudBib Iob* 22/21, *Cant* 4/10, *Amos* 6/2; *Srebro/ złoto/ y żony/ y dźieci* nie twoie/ A co iest nalepszego/ áby było moie *HistHel* D; máiętnoř moia lepszá iest niżli twoia [opes meae meliores sunt tuis]/ bom ia bogářly niżli ty *ModrzBaz* [41]v, 34; *PapřPan* D2; Kázimierz wřtępuiác wzakon/ dárował był konia piéknego S. Romuáldowi: ktorego on dobrym zyřkiem zá osłá ná ktorým iezdził/ odmienił. *SkarŻyw* 575; oboie řpolecznie řzwagrowy řzwoiemu panu piotrowy Lubanřkiemu z dobri zapłaty dźiękuięmi zmáiętnořczy Lubanią *ZapKořcier* 1587/72, 1579/2v, 1580/4v, 11v, 1581/24v, 1587/72 (11); *BielSjem* 18, 20; *GórnRozm* E4v; *GostGosp* 14, 66; Nie chcę by miał nář Sláchćic wiécej/ tylko iednę wieř/ á dobrą *GostGospPon* 169; *GostGospSieb* +3; *WujNT* 30, *Luc* 11/13; *SarnStat* 1112, 1164; *KlonKr* F4v; *SkarKaz* 41b; *CiekPotr* 42; Z tey lepszzy iest monety POTROJNY.

nie łtráci Ktory cetnarem miedzi funt złotá zápláci. *CiekPotrŚredz*)?(4; *CzahTr* C4; *GosłCast* 23; *PaxLiz* E2v; Bez zbytku Polak bez gwałtownych zyłkow/ Može fię obyśc y bez tych pułmiłkow/ Dofyć mu dobrą lichwę ziemiá dáie *KlonFlis* D3, C3, E2v.

W przeciwstawieniu: »lepszzy ... podlejszy« (1): A ielliby [...] ieden z działu wziął rolą albo siedliłko/ ábo część mnieyřzą ále lepřzřą/ á drugiby wziął wietřzřą ále podleyřzřą *SarnStat* 1165.

W charakterystycznych połączeniach: *dobry* (-a, -e) *dar* (15), *datek* (3), *dochod* (3), *dzierřawa* (3), *kolenda*, *kondycja*, *korzyřć*, *lichwa*, *nagroda*, *nagrodzenie*, *osiadłóřć*, *płat*, *pożytek* (13), *skarb*, *suchedni*, *trybut*, *zapłata* (*placa*) (13), *zysk* (6); *dobry dosyć*, *tak*.

Przysłowia: Bo lepszy brog niřli łnop gdy tám inych wiele *RejWiz* 54.

lepszy łnop přzenice/ niř tátárki kopá. *RejFig* Bb8v.

Wyrażenia: »co (na)lepszy« (11); czo lepřzrego w miedzie to teř iest na cięřřze, á tak ku dołu idzie *GlabGad* Kv, Kv; mnieyřszemu w worek Zawięzelsz więcz po ćichu czo nalepřzy kubek *RejJóz* Ov; *GroicPorz* q4v; co nalepřřřą część [*de optimis regionibus*] tych kráin/ wzięwłřy iemu/ dáli Eumenowi krolowi. *Leop* 1.*Mach* 8/8; *RejZwierc* 153v; *BudBib* Ioel 3/5; *ModrzBaz* 127v; *BielSen* 13; *Calep* 297b; *WujNT* 1.*Cor* 12/31.

»częřć na(j)lepsza« = *pars optima* *Modrz*; *pars notabilis* *JanStat* [szyk 4 : 2] (6); *Leop* 1.*Mach* 8/8; przeto iá [*węgierskř ziemię*] przemořono/ á co naylepřřřą iey część nieprzyaciłł pořiadłł. *ModrzBaz* 127v; *Zupy* náłře Bocheńłkié y Wielickié część nalepřřřa dochodów y łkárbu króleřtwá iest *SarnStat* 337, 369, 382, 1165.

»(tak(o)) dobry jako (za) [*ile*] złotych, kop« = *wart* [...] *złoty* (4 : 2); anym vsyal yemu valacha gnyadego [...] thako dobrego yako dwye kopye *ZapWar* 1507 nr 1981, [1519] nr 2246; *Lezar* wzyet y łflugá y trzi konye dobre yako za dwyefczie łlotich *LibLeg* 11/100v, 11/97, 100, 100v.

»dobre (-a) mienie, imienie, majętnóřć« [szyk 109 : 1] (104 : 4 : 2): A ia ták cięřřzko kopáiąc/ Wicętnie rolá przewracáiąc [...] Nie mogę przyřć k dobre^{mu} mieniu. *BierEz* P2, I2, O2, O3v, S2v; *ForCnR* B, C3v; *GlabGad* M5v; *BierRozm* 13; *LibLeg* 8/133; *RejRozpr* A3v, B4v; Ma theřř bydz opatrzo no aby [...] *Zamky* ofadzo ne byli lyudźmi ktorzy mayá dobra maiętnořć *ConPiotr* 32; *RejJóz* E8v; *RejKup* c8v, d3v; *MurzHist* N, V3; [*ze słuřby wojskowej*] i sława i dobre mienie roćcie *Diar* 77; *KrowObr* 132; dobre mienie/ zdrowie/ *Záwřdyć* z řonkř sępełnieyřze *RejWiz* 60v, 3v, 13v, 37v, 72v, 157v (9); *UstPraw* B3v; *RejZwierz* bb, 124, 129v; *BibRadz* I 141b *marg*; Y to teř iest *dar* Boży/ ktoremu Pan Bog da dobre imienie/ á vřywa go w pokoju *BielKron* 80v, 79v, 244, 367v; *KochZg* A4v; *Mqcz* 335d; *OrzQuin* C2, G4v; *HistRzym* 130; *RejPos* B2, 23, 39v *marg*, 326; *HistLan* A2; Abowiem dobre mienie/ á chocia y bogácztwo pobořne/ trudnoć to złym názywáć/ boć tho łá dáry Bože *RejZwierc* 69, 30v, 102, 106v, 111v, 114 (14); *BielSpr* b3v, 47v; *Strum* Rv; *KochPs* 6; *Skarřzyw* 1, 22, 74, 115, 125 (14); *KochFr* 45, 61, 118; ia nie wátpię/ że to będzie wpođziwieniu/ łzem ofátánie mieyřce dał dobrému mieniu *KochDz* 105, 104, 106; *KochMRot* A3v; *KochPieř* 36; *ArtKanc* O15; *BielRozm* 10; *KochWr* 32; *ZawJeřt* 16, 24, 27, 37; *Phil* H3; Ziemię rodzáynř y řwiecki pokoy y dobre mienie doczeřne obiecował im P. Bog y dawał *SkarKaz* 637a, 85a, 246a; [*cnotę*] náđ wřzyřtko dobre mienie/ Náđ złoto pierły kámienie. *Nadrořy* łobie řzáciuię *CzahTr* [D]v, L4v;

GosłCast 24; Pożądaią ludzie dobrego mienia/ wrzędow/ ławy świeckiey *SkarKazSej* 675a, 658a, b, 668b, 676b, 694b; A przetoż brácie do dobrego mienia Z nienagłą łtąpay *KlonFlis E; KlonWor* **5.

Szereg: »dobry i trwały« (1): Bo y ná wsi táki pożytek dobry/ y trwały/ kędy fie ludkowie gołpodárłtwem nie vbożą/ y owłzem bogącą. *GosłGosp* 142.

W przen (17) : Bo czy nalepłfi ziók maia Czo fie wnich ludzie kochaią *RejRozm* 406; *MurzNT Matth* 7/11; *RejWiz* 80v, Cc5; *Leop Luc* 11/13; Wnętrznosci moie porużyły fie ku łzukaniu iey [mądrości]/ a przetożem dołtał dobrej ośiadłosci [propterea possedi bonam possessionem.]. *BibRadz Eccli* 51/28; Wiedzyeli bowiem że tho był nalepłszy pożytek ze włzytkich/ bogoboyność *RejPosWstaw* [41³], 42; *BudNT Matth* 7/11, *Luc* 11/13; *SkarŻyw* 516; *WujNT Matth* 7/11; Bo ida do lepłzego oycá w kościele Kátholickim/ ktory im lepłze dziedzictwo dáć może. *SkarKaz* 44a.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a, -e) dar (4), datek, dział (2), dziedzictwo, majętność (4), osiadłość, pożytek (2), zysk (2).

Szereg: »lepszy i trwalszy (a. trwający)« (4): *Leop Hebr* 10/34; *SkarŻyw* 131; *CzechEp* 25; złupienie máiętnosci wálzych przyięłście z wfelem/ wiedząc iż wy maćie máiętność w niebie lepłzą y trwaiąca [cognoscentes vos habere meliorem et manentem substantiam]. *WujNT Hebr* 10/34 [przekład tego samego tekstu: *Leop, SkarŻyw* 131, *CzechEp* 25].

a. *W funkcji rzeczownika* (9) :

Wyrażenia: »co(kolwiek) dobrego« (8): By Bog dał náleść co dobrego/ Dałbych mu nápoły włzytkiego. *BierEz* L3, I; *MurzNT* 31; *HistHel* C2; Przyłtąpmyłz iuz do koni/ łpytamy któręgo/ Vpátruy iefłic fie co łpodoła dobręgo. *WyprPl* B3; *WujNT* 275; *KmitaSpit* C5v.

»nic dobrego« (1): izali niebył gołotą/ ktory niemiał nic dobrego *KrowObr* 57.

b. *Posiadający znaczną wartość niematerialną, ważny; bonus Mącz, Vulg; potior, rectus Modrz [w tym: comp i sup (408)] (702)* : *BierEz* O3; trzy rzeczy bog nalepłze łtworzył Napyerwłza czlouyeczennłtwo crıstufa, blogołlauyenłtwo wnyebye, a marya panną *PatKaz III* 117v, 144, 145v; *GlabGad* A4v, L6, L8, L8v, N3; *RejRozm* 406; *RejKup* v8v; Tá rzecz iefł v nas nalepłza ktora nie iefł zbytnia *HistAl* I5v, I5; nye przeto Luter álbo náuká yego dobra/ iż nas ktemu przywyodłá/ iż fye około pífmá y fłowá Bożęgo pilnyey obyeramy. *KromRozm I* L2, Cv, L2 [2 r.], L2v [2 r.], N3 [2 r.]; *MurzNT* 28v, 81; *KromRozm II* o4, r2; *GliczKsiąż* A3v, Q; *LubPs* gg2; Włzelkie łthworzenie Boże dobre iefł/ ktorego vzywamy tzińiac dzięki Pánu. *KrowObr* 81, C3v [2 r.], 81, 93 [3 r.], 99v, 156v *margin* (12); Nalepłszy mu obercuch dopásć do pyerzyny. *RejWiz* 93, 4v, 44v, 77v, 80v, 188v; Vrzawłzy Bog łwiatłość że była dobra [et vidit Deus lucem quod esset bona] oddzielił łwiatłość od ciemności. *Leop Gen* 1/4, A3v, *Gen* 1/12, 4.Reg 20/19; *RejFig* Ccv; *RejZwierz* 5, 35v, 106v, 135; *BibRadz Gen* 1/4, 10, 12, 18, 21 (9); *BielKron* 1, 2v, 18v, 72, 199v, 410; A w xięgach [...] tak fie około wielu obierac mamy/ yzebyłmy záwzdy nalepłze zá napierwłze mieli. *KwiatKsiąż* Lv; *Mącz* 324a, 367d; *Prot* B4v, D4; y ochędożnym być/ y nie wydwarzác fie z rzeczami/ iefłth dobre w łobie *GórnDworz* E8, D, E6v, G3v, H4v, I5 (12); *HistRzym* 50v; *RejPos* 335v, 336v; *BiałKat* 26, 336; *HistLan* F6; Ale ácz Przyięgá iefł dobra/ włzákże częłtego iey vzywania chwálic niemamy. *KuczbKat* 285; Gdiż then záwzdy lepłzey rołkolzy vzywa co łobie w ciepłey iżbie siedzi [...] niż ten co po łzelinie biega łam niewie częgo łzuka *RejZwierc* 67, 48v, 61v, 69 *margin*, 110, 172 (20): Lepłszy tedy zgołá

łam włobie Dżewiczý j Wdowi łtan iełt/ niźli Małżeńłki *WujJud* 209v, 186, 187v, 211 [3 r.], 212, 257, *Mm6*; *WujJudConf* 197, 198v; *BudBib Gen* 1/4, *Lev* 10/20, *Iudic* 8/2, *4.Reg* 5/12, *Eccli* 44/11; wśyłtkie rzeczy ktore Pan Bog łtworzył y vcźnić raczył/ łą y byli. bárdzo dobre. *BiałKaz* A4, A4 [2 r.]; *BudNT 1.Tim* 4/3; *CzechRozm* 207v *marg*, **4v; Ten/ áza niegodźien tego/ żeby go z ławice rułzono/ ktory lepszý rozumie być pożytek niźli łpráwiedliwość [*qui potiore m ducat utilitatem suam quam iustitiam*]? *ModrzBaz* 31v, 30, 59, 60v [3 r.], 72; *ModrzBazBud* ¶6; *SkarJedn* 235; *KochOdpr* B; *SkarŻyw* A3, 47, 259 [2 r.], 538; *CzechEp* 14, 129; *NiemObr* 11; Mieścá wyłokie/ Włdze łzerokie Dobré łą: ále Gdy zdrowie wcále *KochFr* 118, 103; *KochDz* 104; *ReszPrz* 46; *WisznTr* 16; *BielSjem* 4v; Baczę dobrze/ iż przyiaźń iełt łkarb lepszéy wagi Niź pieniádze *PudłFr* 33; *GórnRozm* D2, E4v, Gv; Kmiotká poddánego/ łługę/ Pan ma karác iáko łyná. [...] pomniác że przed Bogiem ták dobry iáko y Pan. *GostGosp* 40; *GostGospSieb* +2; *GórnTroas* 50; *LatHar* 56, 330, 422, 456; *KolakSzczęł* B4v; Nie boyćiefz łię tedy: lepszýcie wy (*marg*) droźszyćie wy (–) niź wiele wroblikow [*multis passeribus meliores estis vos*]. *WujNT Matth* 10/31, *ktv*, *przedm* 15, s. 275, 309 [3 r.], 563 (17); łudzy nie máią bydź lepszéy wagi/ niźli łynowie [*nec servi debent esse melioris conditionis quam filii JanStat* 1125] *SarnStat* 914, 199, 261; *PowodPr* 41, 68; Niech pokułnik nie mowi: duchowny połt lepszý á ciełefny niepotrzebny. *SkarKaz* 120a, 41a, 162a, 456a, 458a, 579a (9); *CzahTr* K2v, K3; *SkarKazSej* 692b *marg*; A gdy cię łkarzą/ gdy ták będźiefz zmyty/ Iáko y drugi/ będźiefz dobry y ty/ Iuź cię wyzwolą/ y będą cię zá tem/ Názywác brátem. *KlonFlis* H.

W przeciwstawieniu: »lepszy ... podlejszy« (1): Drudzy łą/ [...] iż máią rozum tylo ná dołstawanie y zátrzymánie y rozmnoźenie dobr łwieckich doczełnych [...] nie ogládaíac łię ná wieczne y przyłzłe/ áby do nich doczełnych nákręcáli/ iákoby lepszé dla podlełnych nie vpadáły. *SkarKazSej* 658a.

W połączeniach szeregowych (27): niecháí vciebie ten łám będźie dobry i zácný ktorému łię pańłkie łłowo zda nájlépszé i názácniefłzé *MurzNT* 126; *GliczKsiąź* O4; *KrowObr* 227v; *Mącz* 419c; *RejAp* 178; *GórnDworz* Ii; *RejPos* 73, 190; *KuczbKat* 300; Bog iełt ifłtność dziwna zádnym rozumem nie ogárniona/ włzech mogáca nalepłza y namoźniełza. *RejZwierc* 8v, 62 [2 r.], 68, 144v, 165; káźde^{mu} zboźnemu nie móże być po Pánu Bogu nic lepszego/ potrzebniełzego y pożyteczniełzego? *BudNT przedm* a2, *przedm* c4; *CzechRozm* 217v; oboie wyznánie y to krotkie od oycá/ y to zwyłádem y od łyná/ dobre/ łwięte/ chwálebne y Kátolickie iełt. *SkarJedn* [176], 236; *SkarŻyw* 93; *ReszList* 154; *WerKaz* 283; *LatHar* 247; *WujNT* 594 *marg*, 629; *SkarKaz* 633b.

W przysłowiach i sentencjach przeważnie pochodzenia biblijnego [*w tym: comp i sup* (122); *w konstrukcjach porównawczych* (93)] (147): Lepłza trochá dobrego/ niź wiele złego. *BierEz* K4v; Lepłzeć teź plewy z pokojem/ Niźli owies z cięłzkim boiem. *BierEz* L2v, Dv, Ov; lepłfy iełt mąż pokorny nad męža motźnégo *OpecŻyw* 35; Nalepłzi włzech bytnołci iełt łwiat bo iełt Boże łtworzenie. *BielŻyw* 3; Rzadkieć iełt czo dobre iełth. *BielŻyw* 130, 15, 97; Bo gdzie niemoże być zgodá Lepłłá łzkodká niźli łzkodá *RejRozpr* E2; Bo łnadz lepłłá rzádna trocha Niźli wielkoć kiedy płocha *RejRozpr* F3v; *SekłWyzn* 3v, f4; lepłza cznota we błocie niź niecznota we złocie *RejJóz* C4 *marg*, H7v *marg*, K5; Bo czálem wierę o głodzie Lepłłi ziwot ná łwobodzie Niź wrołkołłi a wniewoli *RejRozm* 396, 407; lepłłe yedno drugyego/ kyedy oboye dobre. *KromRozm I* Cv, O2v; *KromRozm II* m4v; Lepłzá iełt łpráwiedliwość niź twoiá ofiará/ Złá myłł ferce wyłokie/ lepłza we włzem miárá. *BielKom* Cv,

G2v, G4; *GliczKsiąż* I2; Zawszy iest lepsze vbofthwo wiernego/ niż bogáctwo złe⁸⁰. *LubPs* Kv marg, Kv; *GroicPorz* f4; Cnotá nád złoto y nád drogie kámiennie lepfa *RejWiz* Cc4, 7 marg, 7v marg, 36, 52 marg, 95, Cc4v, Dd2; Dobra iest modlithwá z poftem/ y iálmuzna lepffa niżli fkárby złotá chowác [*bona est oratio cum ieiunio, et eleemosyna magis quam thesauros auri recondere*]. *Leop Tob* 12/8; Lepffy mi ielth zakon twoy: niżli thyfiące złotá y frebrá. *Leop Ps* 118/72; LEpffe imię dobre/ niżli bogáctwá hoyne: nád zložto y frebro łáfká dobra [*melius est nomen bonum quam divitiae multae: super argentum et aurum gratia bona*]. *Leop Prov* 22/1, *Prov* 20/10, 28/6, *Eccle* 4 arg, 6, 13, 17, *Eccli* 20/27, 42/14; *Mqcz* 19a, 33c; Lepfzac iest flawá niżli máśc nalepfa/ á dzień śmierci lepzy iest niż dzień národzenia. *BibRadz Eccli* 7/2; Lepzy iest gniew niżli śmiech/ gdyż przez záfrálowanie twárzy rozwefela się ferce. *BibRadz Eccli* 7/4, *Prov* 3/14 [2 r.], 15/16, 17, 27/5, *Eccli* 7/9, 12; Lepze iest poftużenstwo niżli ofiárá [*melior est enim oboedientia quam victimae Vulg 1.Reg 15/22*]. *BielKron* 65; Lepfzac iest garśc z odpoczynieniem/ niż obie pełne ręce s pracá á trapieniem duŕze [*melior est pugillus cum requie, quam plena utraque manus cum labore et adflictione animi Vulg Eccli 4/6*]. *BielKron* 80, 80 [2 r.], 80v [6 r.], 81v, 309v, 326v; *GórnDworz* Ff3v; lepfa iest háńbá máła niż szkodá wielka. *HistRzym* 14, 7v; *RejPos* 34, 334; Lepzy chleb s folá z dobrá wolá/ Niżeli Márcypan zá niewolá. *KwiatOpis* A2v; Nic lepzego w káżdym żywocie iedno rádość á pociechá. *RejZwierc* Bv; lepzy iest zászdy żywy głós niż zdechła fkorá czo iá ná párgámin wypráwuia. *RejZwierc* 15v; lepze iedno dziś niż dwoie jutro/ á co ia mam to ia mam *RejZwierc* 37v; cokolwiek iest názbyt iuż dobrym być zwano nie może. *RejZwierc* 148, Bv, 30v marg, 65v marg, 68, 71 (28); *RejZwiercPodw* 183v; *BielSpr* 28v, 35v; *WujJud* A5v; *BudBib 1.Reg* 15/22, *Ps* 36/16, *Ion* 4/3; Liepfa iest powiáda Ecclesiáftic śmierć á niż gorfky żywot [*melior est mors, quam vita amara Vulg Eccli 30/17*] *BiałKaz* C; kto mocniejszy ten lepzy. *CzechRozm* 233v, 231, 238v; lepzy Ricerz niż Pánolzá *ModrzBaz* 76; *KochPs* 126; Lepze woýfko Ieleniow gdzie wodz Lew/ niż woýfko Lwow/ z Ieleniem Hetmánem. *StryjKron* 230 marg; lepfa pewna wolność/ niż rofkołz wátpliwa *KochFr* 72; *KochPieś* 39; *PudłFr* 72; *ArtKanc* S17; *GórnRozm* Bv, K, N2; *GórnTroas* 4 [2 r.]; flowo fwego czáfu wymowione/ nalepze iest [*sermo opportunus est optimus Vulg Prov 15/23*]. *LatHar* 51; lepfa iedná świecká przed sobá niżli dwie zá sobá. *LatHar* 650, [+ 10]v, 600; *WujNT* 596 marg; *GrabPospR* N2v; *PowodPr* 64; Dobry gniew ále ovzdány. *SkarKaz* 313b, 383a; Lepfa kopá gotowa niż dukatow kufa. *CzahTr* C; Miłość ku bliźnim/ im iest fzerfza tym iest lepfa. *SkarKazSej* 664b, 664b marg [2 r.].

W charakterystycznych połączeniach: dobry barzo (11), nazbyt, tak (2), trocha (2); lepszy daleko (8), jeszcze (2), zgoła, znacznie.

Fraza: »co jest (na)lepszego, dobrego« (53 : 28): BielŻyw 16; káždy ftrzeż się od zložci á náfláduy co dobrego iest *RejPs* 56, 139v, 180; A nie iest nič lepzego ifcie to me zdanie Iedno młodemu człeku groźne wychowanie *RejJóz* I2; *MurzNT* 28v; *GliczKsiąż* G5v, H4v, 17, K; Ale kiedybyś spytał przy iákiey rofpráwie/ Co też iest nalepzego ná tym fwiecie práwie. Wierz mi iżbyś wflýfzał sentencie rozne *RejWiz* 11; Chciałem się był nieborak też o to poftárác/ Abych co iest lepzego wždy vmiál rozeznác. *RejWiz* 36, 10, 11, 19v, 20v [3 r.], 46 (13); *Leop 2.Par* 26/4, 27/2, *Iudith* 12/14, *Eccle* 3/22; *RejZwierz* 71 v; y prágnálem náfláduwác to co iest nalepzego [*et aemularer bonum*] *BibRadz Eccli* 51/23 [24], *Deut* 13/18, *Iob* 34/4; *BielKron* 62v; *KochSat* C2; *RejAp* 198; [madrość] wie/ rozumie/

y vmie/ obrąć to czo ieft dobre *GórnDworz* Ff3v, Cv, Ff4, Ff8, Mm3v; *RejPos* 7, 61, 61v, 65 [2 r.], 190 (9); Aczći fie káždemu fwe obyczáie podobáią/ ále ty co obierác maż co ieft lepszego *RejZwierc* 142, 26v, 49, 78v, 126v, 158v (10); *MycPrz* I A2v; *CzechRozm* 206v [2 r.], 213, 214; Infzą mi rzecz moy rozum/ á infzą gniew rádźi/ Widzę co ieft lepszego/ lecz czynię co wádźi [*video meliora proboque, deteriora sequor*]. *ModrzBaz* 7, 30v; *SkarŻyw* 337; *NiemObr* 94; *KochMRot* B3v; *KochPieś* 9; *GostGosp* 1, 120; *KořakSzczęśl* A3; A chceż fię nie bać vrzędu? czynń co ieft dobrego [*bonum fac*] *WujNT Rom* 13/3, s. 518, *Rom* 2/18, *2.Cor* 13/7, *Eph* 4/28; *PowodPr* 3; *SkarKaz* 350b.

Zwrot: »lepsze [rzeczy?] rozumieć« (2): wftępowác téż iednému z wielą ich w fźránki/ co y lepszé bronu y więtfzé śily máią/ y lepszé niż ia rozumieią/ nie grzeciży *JanNKar* A4; á tym [*nową ortografiją*] iefliż nie co dobrého zbudowác [...] wźdy przynamniéy owym co lepiéy vmieią y lepszé rozumieią pobudkę dác áby fkarbu fwego do źiemie nie kopáli *JanNKar* D3.

Wyrażenia: »(na)lepsza, dobra część (a. cząstka)« [*w tym: obrać nalepszą część* (8)] = *optima pars Vulg* [szyk 14 : 4] (16 : 2): *OpecŻyw* 60; *RejWiz* 80 marg, Cc7; *Leop Luc* 10/42; Zda mi fie iż ten lepszą część fwiátá poliada/ Ktory tu fwemi páńftwy s poczćiwostí włada. *RejZwierc* 23v, 64v; *BibRadz Luc* 10/42; *RejPos* 310; *KochFr* 42; *WisznTr* 7; Náucz mię fżukác cząftki dobrej/ z Martą świętą/ żywotá pracowitego: y lepszey/ z Máryą Mágdáleną/ żywotá bogomyślnego *LatHar* 237, 462, 463; *WujNT Luc* 10/42 [2 r.], s. 238; *SkarKaz* 634a.

»(na)lepsze dobro« (8): człowiek ma być niedbały niocz [*lege: ni ocz*], godowanie nalepsze dobro ieft. *BielŻyw* 103; *WróbŻořt* 117v; *RejWiz* 45v; *RejZwierc* 105, 132v; *SkarŻyw* 538; *CzechEp* 258; *WisznTr* 32.

»dobra rzecz« = *bona res Modrz* [szyk 20 : 10] (30): Powiadał też Socrates że iedna rzec dobra, to iefth nauka *BielŻyw* 54, 101; *RejWiz* 21, 48; *KrowObr* 66; *Priores partes ferre*, Lepfzą rzecz mieć. *Mącz* 281b; *GórnDworz* H3v, Ee8; *RejPos* 333v; *KuczbKat* 355; A to wżytko rozumki fprzećiwne fprawuią/ Iż káżdą nalepfzą rzecz opák wycinuią. *RejZwierc* 247, B2v, 17, 177v [2 r.], Bbb3; *WujJud* 189v, 257; *CzechRozm* 56; *ModrzBaz* 8v, 9, 59; *ModrzBazBud* ¶5; żadney rzeczy lepszey niemáż iedno fłużyć Pánu Chryftuřowi *SkarŻyw* 133; *CzechEp* 3; *ReszPrz* 24; *GórnRozm* F; *LatHar* 443; być co nayrządnieyfzym y co naznácznieyfzym Naylepfza rzecz ieft *CiekPotr* 38; *SkarKazSej* 693b.

»lepszy żywot, byt [= *życie pozagrobowe*]« [szyk 13 : 2] (14 : 1): Potim w wielkiej teřkności famego fie zabił, aby lepszego żywota dofięgnąć mogł. *BielŻyw* 125; *RejZwierc* 125; *RejZwierc* 134v, 166v; *WujJud* 183v; przez śmierć przechodźimy do lepszego żywotá *BialKaz* D2; *KarnNap* E3; *SkarŻyw* 584; *ArtKanc* S17v; *RybGęřli* D3v; *WujNT* 633; *WysKaz* 12, 48; *SkarKaz* 384b, 387a.

Szeregi: »lepszy i doskonalszy« (7): *CzechRozm* 84v, 89, 173, 207v; *CzechEpPORz* *3, **6v; ftan tych ktorzy czyřtość ślubuią Pánu Bogu/ ieft lepfzy y dořkonálfzy/ y więtfzey zařlugi v Bogá/ [...] á niżli fstan małżeńfki. *WujNT* 80.

»dobry i drożny i prawdziwy« (1): Czynił co ieft dobrego y drożnego/ y prawdziwego/ przed Pánem Bogiem fwoim *PowodPr* 3.

»(ani) (na)lepszy, (ani) (na)droższy« (2): nic nád zdrowie/ Ani lepfzego/ Ani drożfzego *KochFr* 118; *GosřCast* 39.

»lepszy i korzystniejszy« (1): iáko zámilczęc mozem wielkich w rycerŝtwie duchownym ludzi/ ktorzy dáleko lepŝzego y korzyŝtnieyŝzego zwycięŝtwa doŝtáli/ y trudnieyŝzą woynę ŝzczęŝliwie wygráwali? *SkarŻyw* A3v.

»[nie] lepsze i (ani) pewniejsze« (3): *Mącz* 322c; Dwoies mi tu wŝpráwiedliwienie pokazá: proŝę cię tedy powiedz mi/ ktore z nich ieŝt lepŝze y pewnieyŝze *CzechRozm* 207, 121.

»dobry i (a) prawdziwy« (4): *KrowObr* 149v; *CzechRozm* 200v; moŝeli tá mowá tych to nowych Kátholikow/ náporząd z ŝłowá Boŝego/ iŝ ich w oczy kole/ ŝydzácych/ zá dobrá y prawdziwą byc poczytána? *CzechEp* 112; *WujNT* 306.

»[nie] lepszy, (i, ani) waŝniejszy« (4): *KrowObr* 156, 156v; *Mącz* 288d; widzisz iŝ to ŝłowá lepŝze y waŝnieyŝze niŝli twoie iábłká. *SkarŻyw* 413.

»[nie] więŝzy i (ani, abo) lepszy« [szyk 3 : 2] (5): A zális ty więŝŝy ij lepŝy nad oytta náŝŝego Abrama [*numquid tu maior es patre nostro Abraham Vulg Ioann* 8/53] ktory vmarl ij prorocy zmarli/ czymŝe ŝie ty czyniŝ? *OpecŻyw* 64v; *Mącz* 266d; *RejAp* 178v; więŝzego miec nie mogę ani lepŝzego [urzędu]/ iedno to Chrzeŝciáninem byc. *SkarŻyw* 40, 538.

»[nie] lepszy ani wyŝszy« (1): kácerŝtwo [...] náláŝlo ŝobie godne ŝaki/ ty kthorzy nic lepŝzego/ ani wyŝŝzego poiać nád to oni niemogli *OrzList* f.

»(i, ani) zły, (i, ani, a itp.) dobry« [szyk 9 : 4] (13): *BielŻyw* 23, 53; *MurzHist* O3v; co ŝŝpetnego to y złego/ á co cudnego tho teŝ dobrego. *GliczKŝiáŝ* P8v; *OrzRozm* P4v; *GórnDworz* Iv, L15; *RejZwierc* 71, 142; *WujJudConf* 189; *CzechRozm* 243; wládzá Krolewŝká z gruntu wywracáia/ á rownoŝc/ ktora nieiakiem ŝpoŝobem ieŝt dobra/ á nie iákciem zlá/ ŝtáwiáia ná nogi. *GórnRozm* D2v; *LatHar* 155.

W uŝyciu przylŝówkowym [*skostniała forma N sg f*] (1): Powiedz co lepŝza/ ieŝli prawdá przykra/ ieŝli ŝeŝ ŝkryta/ pochlebna á chytra. *RejZwierc* 216v.

W *przen* (1) : Tedy z niey [z *wiary żywej*] wŝytko dobre/ iáko z dobrego ŝródlá/ popłynie. *CzechRozm* 268.

α. W funkcji rzeczownika; *bonum, rectum* *Modrz* (151) :

Wyraŝenia: »co dobrego« = *aliquid boni* *Modrz* (111): *BierEz* E4v; A gdy go [*Anacharsa*] pytano czo ieŝt w ludziach złego y dobrego, odpoyedział [!], ięzik *BielŻyw* 23; *Wróbŝoŝt* 55/11, S, Sv; Bo gdzie mądry przydzie w proŝte rzeczy Co lepŝŝego ŝnádnie ma ná pieczy. *RejRozpr* Av; *ComCrac* 17v; *RejJóz* A3; *RejKup* f6, k6v; *HistAl* K3v; *KromRozm I L marg*; *MurzHist* H3; *BielKom nlb* 5, E4v; *GliczKŝiáŝ* K6, Pv, Q3v; Czo ŝobie nalepŝzego cŝłowiek obierác/ ma/ iedno przyŝthác ku Pánu Bogu *LubPs* R2 *marg*; *GroicPorzRej* C4; *KrowObr* Ss3; *RejWiz* 136v, 177v; *Leop Ioann* 1/46; *BibRadz* II 90c *marg*; *OrzRozm* P4v, T; *BielKron* 68v, 200, 332; *KochSat* B2v; *Libare etiam, Ofiárowác/* teŝ co pięknieyŝzego á lepŝzego z xiąg wybrác y zgromádzić. *Mącz* 192a; *OrzQuin* O2, O4; *Prot* C4v, E; *RejAp* 78, 80; *GórnDworz* G4, L16v; *RejPos* A2v; *Grzegŝm* 28; A wŝzákoŝ teŝ widamy owę zápádlá á nikczemną myŝl/ iŝ ŝie teŝ ni nacŝ dobrego nie przygodzi/ gdy chłop ŝiedzi iáko kozieŝ z záwiefzoná brodá/ á ni o czym dobrym nie myŝli/ iedno tylko iáko kozieŝ o kápuŝcie *RejZwierc* 54, 62 [2 r.], 87, 139v, 141, 142 (14); *RejPosWŝstaw* 22 *marg*; *BudNT przedm* c2v, *Ioann* 1/46; *CzechRozm* A2v, 1v, 20v, 80, 84v (12); *PaprPan* B2v, B3; *ModrzBaz* 1, 14v, 29v, 44v, 59, 135v; *SkarJedn* 117, 236; pokoy iego/ to ieŝt/ on roŝkoŝny Ray: gdzie wŝytko co ŝtworzył/ co naroŝkoŝnieyŝzego/ y nalepŝzego

zebrał. *SkarŻyw* 259, 332; *CzechEp* 43, 85, 264, 333, 383; *CzechEpPORz* *3, **3, **3v; *ReszPrz* 74; *GórnRozm* D3, G; *PapUp* I; *LatHar* 30, 134, 155; *WujNT Ioann* 1/46, s. 615, 728; *JanNKar* D3; *SarnStat* 854; *KlonKr* Av; *PowodPr* 74; Poniząć fię bárzo mamy/ gdy co dobrego w łobie czuiem *SkarKaz* 352a, 351a, 352a, 353b; *CiekPotr* 24; *SkarKazSej* 661b.

»nic dobrego« (40): imienie á vroda nic dobrego w łobie niema. *BielŻyw* 54, 53; *MurzNT* 126; *BielKom* F7; nyemáfz nic lepffego nád łáfkáwego á vbłágánego człowieká *GliczKsiąż* G2, G6v, P6v; *LubPs* N5, N6, R5, Vv [2 r.], Y4v, dd4; *KrowObr* 149v; To iuz tám oná cnotá co iá ták flawiemy/ Iz lepffzego ná fwiecie nic nád nię niewiemy. *RejWiz* 43; *OrzList* f; *BielKron* 79v, 80; *KochZg* A4v; Nihil quicquam est charius pensiusque nobis quam nosmetipsi, Nic nie mamy lepffzego ani wázniefffzego yáko fámi fiebie. *Mącz* 288d, 322c, 419c; *GórnDworz* E5, X8; *KuczbKat* 300; *RejZwierc* 71, 74v, [121]v, 162; *BielSpr* b3v; *WujJud* 189 [2 r.]; *WujJudConf* 189; *SkarŻyw* 15; *CzechEp* 105 marg, 358; *ReszPrz* 66; Znał kto kiedy Poétę trzézwięgo? Nie vczyni táki nic dobręgo. *KochPieś* 23; *KołakCath* C3v.

5. *Szczęśliwy, pomyślny; korzystny; bonus* *Mącz*, *Vulg*, *Modrz*, *JanPrzyw*; *idoneus, prosperus, secundus* *Mącz* (1875) : Idziłz á iufz bęc fkromnieyfzy/ Swoy żywot miey zá nálepffzy *BierEz* N4v; *FalZioł* V 54; *BielŻyw* 163; *LibLeg* 8/160v; *LibMal* 1549/149; *GliczKsiąż* Mv, M5v, Ov; *RejWiz* 6, 57v marg, 69v, 72v, Cc8v, Dd2v; *RejZwierc* 26v; Nie mowże/ Przeczże czáfy przeffzłe były lepffze niżli niniefffze? bo o tym nie pytałz fię z mądrości. *BibRadz Eccli* 7/11, *Tob* 3/6; Widząc Moizelz dobre przebycie morzá/ słykował lud Izráelłki ná dwanałcie vffow *BielKron* 31, 80v, 261v, 438; Animus habitat in auribus. Dobre tułzenie łmiałoci dodawa. *Mącz* 10c, 26a, 443d, 474b; *OrzQuin* O3v, S2v; Ale iz postrzał máł co lepffzy niż fráncá/ vmyffliem y thu o nim niéco rádźić *SienLek* 131, 147; Bo záprawdę nie było by co chwálic/ kiedy by ludzie thelko czáfu woiny/ [...] łpráwą/ czuinołciá/ męftwem czynili fwemu dofyc: á záfię czáfu pokoia [...] žeby prze głupfftwo/ á nikkzemnołć niemieli vmieć záżyć dobrej chwile. *GórnDworz* Hh2, H6v [2 r.], K4v; A nigdy w lepffzy frymárk nie tráfiłz/ Gdy czás márny prze rofkofłzny łtráciłz *RejPos* Bv, 223, 332; *BielSat* N; *HistLan* D3, D4; *KuczbKat* 360; to łá przyłmáki do dobrego ożenienia/ vrodá/ obyczáie/ przyiaciele/ á pomoc. *RejZwierc* 31v, 35, 78, 95, 124, 152 (9); A jako więc wierzch gory Szara mgła odzieje, Na pasterze niedobra, ale na złodzieje lepsza niż noc *KochMon* 19; Y myffliem był w łercu moim [...] ábych doznał co by było lepffzego łynom człowieczym/ co by czynili pod niebem *BudBib Eccl* 2/3, *Prov* 25/24, *Sap* 7/14, *Ier* 29/11; *ModrzBaz* 117v; *Oczko* 13; *SkarŻyw* 102; *MWilKHist* G3; *WisznTr* 15; *KochPieś* 14; *ArtKanc* L2v, M19v; Teraz [...] wáłze rzeczy priuatne lepffze fie stáły/ ále Rzeczpołpolita wielką vymę wzięłá. *GórnRozm* B2v; *GostGosp* 36; *ZapKości* 1588/80v; *KochFrag* 25; *OrzJan* 38; *WujNT* 1.Tim 3/13, s. 728; *SarnStat* 956; kácerłstwo nietylko zbáwienie/ ále włzelkie dobre zdárzenie opák obraca. *PowodPr* 15; *SkarKaz* 516b, 519b; *CiekPotr* 5; *SkarKazSej* 668b, 689b.

W przeciwstawieniu: »przeciwny ... dobry« (1): Ciáło miękkie włzędzy, vkazuie człowieka dobrego rozumu y obacłnołci [...] włzakož bywa pfołliwy/ boiazny y więczey przeciwny niż dobrej fortuny. *GlabGad* P5v.

»dobry ... szpetny« (1): Lęknie fie wnet młodzyeniec y rzeczé/ moy pánie/ Toć nie dobra nowiná/ á łzpetne tho známie. *RejWiz* 127.

W charakterystycznych połączeniach: *dobry* (-a, -e) *frymark*, *kupia* (2), *małżeństwo* (3), *targ* (2), *zdarzenie*, *żywota wiedzenie*; *dobry bardzo* (4), *iście* (2), *tak* (6).

Przysłowia: Chcełzli miefzkánia dobrego/ Pátrż łobie rowny rownego. *BierEz* I2.

Lepyeyći ieść łuchy chleb/ w dobrej przełpyeczności/ Niżli w domu łwarliwym/ mięło w oblitości. *BielKom* C.

A kogo pan Bog treszcze iuż to dobre znamię *RejJóz* I3v; *BielSat* H2.

Zwroty: »umrzeć, dokonać żywota, pogrzebion w dobrej starości« [szyk *zmienny*] (5 : 1 : 1): Ołtatecznie dobroć y łwiętoibliwołc iego w tym łie vkażała/ iż gdy vmarł w dobrej łtarołci/ niebył ieden w miełcie ktoryby go nieżałował *WróbŻołtGlab* A4v; A ty poydzielz do oycow twoich w pokoiu/ pogrzebiony w łthárołci dobrej [*sepultus in senectute bona*]. *Leop Gen* 15/15; Żyw był potym XLII łat łtary Thobiałz/ y widzyał łyny wnukow łwoich. Dokonał żywota w dobrej łtarołci. *BielKron* 98, 50v, 97; *BudBib Gen* 25/8; *SkarŻyw* 286.

»żadney godzinki dobrej nie mieć« (1): [*Anna Elka - nowa żona*] dla nyepłodu/ kthorym yą był pan Bog náwyedził/ żadney godzinki dobrej nyemyáłá/ fráłuyąc łie o płod/ częłto przełufłá y przełalłczáłá *GliczKsiąż* C2v.

Wyrażenia: »dobry (-e) byt(o), żywot, życie« [szyk 19 : 2] (16 : 3 : 2): Kot [...] W iednym kącíe łobie łiedział: Po iedney myłzy łápáiąc/ A tám dobre byto máíac *BierEz* K, C3, Pv; *BierRozm* 7; Iż mogę was teraz włzytki vchować kłopotu A możecie przez mię vżyć dobrego żywota *RejJóz* O8; *RejKup* p5v; *KromRozm I* A4v; *KromRozm III* L3v; dobrze włzyłcy wiemy/ Iż rychłó s łwiátá poydzyemy/ A to iedno w zyłku mamy/ Gdy tu dobry byt vznamy. *BielKom* F8v; *RejZwierz* 121; ábowiem ludzie w dobrym bycie/ kiedy im łzczęłcie ze włząd pędzi/ [...] połpolicie łie odmieniáią/ y łtawáią łie niełpráwiedliwemi *Górndworz* Hh3, Bb6, Hh6v; *BielSpr* b3v; Rzeczpołpolita łą Zbory á zgromađzenia ludzkie porządnie zebráne/ [...] á ku dobremu á łzczęłliwemu żyćiu [*bene beateque vivendum*] połtánowione. *ModrzBaz* 2v; *ZapKóścier* 1583/40; *ZawJeft* 27; *GostGospPon* 169; *PowodPr* 68; *CiekPotr* 37; *KlonFlis* G4.

»dobry czas« [*w tym: dobrego czasu użyć* (4), *czekać* (1); *dobry czas upatrzeć* (2); (*począć*) *w dobry czas* (2)] [szyk 23 : 5] (28): *GliczKsiąż* A4v, N3; *RejWiz* 23v; *RejZwierz* 68v, 105v; *BibRadz Ps* 90/10; Czálú dobrego bądź wełó/ á czálú frogiego opátrż łie. *BielKron* 80v, 198v, 247v, 353v; *Augurato*, id est, *Auspicato* W dobry czas *począć* *Mącz* 20d, 120a; Dármopychá też vnołi pawia myłł iego/ że też áni dobrej myłli/ áni dobrich czálów vżyć nie może. *RejZwierz* 142, 20, 63v, 87v, 227v; *SkarŻyw* 440; *KochFr* 52, 129; *WisznTr* 31; *KochPieł* 22; *BielRozm* 17; *GostGosp* 106; *SkarKaz* 609b; *VotSzl* B2; *GostCast* 20; *SkarKazSej* 694b.

»dni dobre, dzień dobry« [*w tym: dni dobre widzieć, oględać* (6); *dni dobrych uży(wa)ć* (a. *zażyć*) (3), *doczekać*; *sprzyjać dobrego dnia* (2); (*Pan Bog*) *niech ci da dobry dzień* (3)] = *bona dies* *Mącz*, *Vulg* [szyk 10 : 8] (11 : 7): *PatKaz III* 140v; chcełly żyw być náłwięćie á oględać dobre dny/ powłciągáy ięzyka odezłego y vłt łwoych/ aby fáłzywie uiemowyl [!] [*Vulg Ps* 33/13]. *SeklKat* M3v; *LubPs* I2; *Leop 1.Reg* 25/8; *BibRadz I* 276b *marg*; *BielKron* 67; *Mącz* 266d, 410d; *RejPos* 280; Włtayże bráćie miły: Pan Bog cí niech da dobry dzień. *CzechRozm* 11, 40v [2 r.]; *KochPs* 60; Odrzuć to twárde

ferce/ á zázyy dni dobrych wrofkolzy. *SkarŻyw* 532; *KolakSzczęśl* B2v, B3, C; *WujNT* 1.*Petr* 3/10.
Cf znaczenie 9. *Zestawienia*.

»dobra fortuna« (9): *GlabGad* N4, P5v; Nie mógł Meczyus ścirpieć łtać gdzye mu kazano/ ále włtąpił ná gorę z ludem fwoim pátrzyć ktorey łtronie łie łepłza fortuná powiedzye/ przy tey myłłił zołtác. *BielKron* 101v; *Manca virtus sine accessione*, Cnotá króm dobrej fortuny mdła/ niedołtáteczna yełt. *Mącz* 206b; *Stare meliore loco*, W łepłzey fortunie być. *Mącz* 417b, 379d, 485d; *PaprPan* Aa; *WerKaz* 289.

»dobra godzina« [*w tym: w dobrą godzinę [coś robić]* (6)] (7): *Bene auspicare aliquid*, W dobrą godzinę co począc czinić. *Mącz* 21d; *KochPs* 28, 61; *Wsiáday* w dobrą godzinę/ á wjedź ná bogáty Dwór Dubieńłki z łwoiými wćiwiemi łwáty. *KochEpit* A2v; *KochPam* 82; *GDźieskolwiek* iełt/ Bożec połłi dobrą godzinę *KochPieś* 9; *WyprPl* C4.

»dobry (-e) koniec, dokończenie, dokonanie, skończenie« [*w tym: ku dobremu końcowi (a. do dobrego końca) [co] przywieść* (12), *dojść (a. przyjsć)* (5), *ściągac się* (5), *obrocić się* (3), *prowadzić* (2); *wziąć (a. brać) dobry koniec* (5)] [*szyk 46 : 5*] (45 : 3 : 2 : 1): *BierEz* S4; małz pewną nadzieję dobrego końca á pocieźnego w częłłiwem [!] porodzeniu. *FalZioł* V 18d, IV 50b, V 52v; *BielŻyw nlb* 6, 101, 169; *BielŻywGlab nlb* 15; y wodá y ogieñ vtrápi nas ále on [*Bóg*] to przedłie włłytko ku dobremu końcu zázwy przywiedzie. *RejPs* 95v; *LibLeg* 11/[32³]v; *Diar* 84; *GliczKsiqz* F2 [2 r.]; Czym łie innym wierny w trapieniu ciełzyć ma iedno mocnym vfániem w Pánu Bogu ktori włzytko ku łepłzemu końcowi przywodzi. *LubPs* P6v *marg*, aav; *RejWiz* 48; *LeszczRzecz* A6v; *OrzRozm* I2; *BielKron* 209v; *RejAp* 24; *GórnDworz* Ee2v, Ee3v, Gg7v, Hh2v, Hh7v (8); *RejPos* 26, 39v, 138, 138v, 139, 279v, 334; *RejZwierc* 78, 101v, 139v, 144, 162v; *BiałKaz* K2; *SkarŻyw* 196, 309; *Pátrzyć* W. M. w to y dobrze to wważác raczyż/ żeby rzecz tá końcá dobrego nie wzięłá *CzechEpPorz* **4; *ReszHoz* 139; *WerKaz* 303 *marg*; *ArtKanc* S17v; *GórnRozm* Ev; *PaprUp* G; *ActReg* 147; A kthorych zdánia y rády dobry koniec y pożytheczny mieć będą/ niech od ciebie łławę y pochwałę odniołá. *Phil* S4.

»dobre (-y) lata, rok« (6 : 2): *BielKron* 80v; *BiałKat* 266; A czoż też widzę v ciebie/ Rzyć w popiele á myłł w niebie/ Wđdy łepiey iże ia łwiátá Ták vżywam/ w dobre łátá. *RejZwierc* 232a, 239v; *KochPieś* 14; *KochSob* 57; á Kmiotek ma bydź też opátrzon táką rolá/ iákoby chleba nie kupował w dobry rok robotnik dobry. *GostGosp* 8, 48.

»dobry los« (1): *Dźiówká* twoiá dobry łós (możelz wierzyć) wzięłá/ A włáfnie w łwoich rzeczach łobie ták poczęłá *KochTr* 22.

»dobre (po)mieszkanie« = *bona domus* *Mącz* [*szyk 5 : 3*] (8): *BierRaj* 20; *BierEz* I2; *LibLeg* 10/56v; *Bene habitare*, id est, *bonam domum habere*, Dobrze łiedzieć/ dobre miełzkánie mieć. *Mącz* 151b; *BudBib Ez* 34/14; *SkarJedn* 376; *SkarŻyw* 560; *Niezwiérzay* łię ledá komu/ Niepułczay mnichów do dobrego miełzkánia. *KochFr* 16.

»dobra nadzieja« [*w tym: mieć dobrą nadzieję* (34), *być dobrej nadzieje* (30)] = *spes* *Mącz*, *Modrz*; *bona spes* *Mącz*, *Vulg*; *maxima spes* *Mącz*; *maior spes* *Modrz* [*szyk 134 : 25*] (159): Ten łie łam zdradza y zniłłczeie/ ktorzy źle czyniác ma dobrą nadzieję. *March*¹ A4v; *BierEz* A3v, D4v, L2v; *ForCnR* C; *FalZioł* V 32v; *Szczęłcie* nie winnego łnadnie opułci, ale dobra nadzieia nigdy. *BielŻyw* 38, 10, 43; *WróbŻołt* cc2v; Przywodzi prorok káźdego człowieká/ áby miał dobrą nádzieję o pánu

obaczywłfy wielką możnołć iego *RejPs* 47, 31v, 43v [2 r.], 47 [2 r.], 77, 113 (15); *ConPiotr* 34v; Mądrze czyniłz Iozephie iż fie nie frałuielz A iż dobrą nadzieię tę o łobie czuielz *RejJóz* I4v, G2, I7v; Wydzzy iż fię iuż Czart łmieie Iełt onim dobrej nadzieie. Gdy zcedł wtakiey omilnołczy *RejKup* c3v, i8v, ł6, t8, Xv; oblecz się we zbroię wiary/ Bąđz dobrei nadzieie bęđzieć o tobie pán pieczą miał *MurzHist* Mv, E4, M4v, Pv; *MurzNT Mar* 10/49, *Ioann* 16/33; *KromRozm II* ł; *Diar* 20, 51; *LubPs* F3 marg; *KrowObr* 231; *RejWiz* 14, 46, 61, 109v, 128v; A Iezus obrociwłfy fie/ y wyżrzawłzy ią/ rzekł: Miey dobrą nádzieię [*confide*] corko/ wiará twoiá ćiebie zdrową vczyńiá. *Leop Matth* 9/22, *Matth* 9/2; *LeszczRzecz* A5; Y Coż ielł wełelłzego/ gdy dobrej nádzyeie/ Kto w łwyc łmutkoch wżywa *RejZwierz* 132, 4v, 31v [2 r.], 105, 113v, 123; *BibRadz Is* 54 arg, II 90c marg; poćielzył go w więżeniu [!] przyacielłką rozmową/ y kazał mu być dobrej nádzieie *BielKron* 204, 102v, 125v, 200, 204, 249v, 466v; *KwiatKsiąż* C2, C4v; Spem abiicere de aliquo, Rołpáczáć o kim/ nie mieć o kim dobrej nádzyeie. *Mącz* 407c; Plus habent spei haec quam timoris, Blilłzłzá tá rzecż yełł dobrej nádzyeie niżli wáptienia. *Mącz* 407c; Id quidem mihi in optima spe pono To ya przimuyę á poczytam zá nayleplłzá nádzyeę. *Mącz* 407d, 151a, 311d, 326c, 342a, 346c (24); *OrzQuin* Y; ále ielłi nie włchnie [*kropka dryjakwie połozona na bolące miejsce*] á bólu łye vlży/ dobra nádzieiá poleplłzenia. *SienLek* 125v; *RejAp* 56v, 71 marg, 131v, Dd4v, Ff3; *HistRzym* 130; *RejPos* 6, 130, 136v, 138v marg, 141v (10); *BiałKat* 91, 383v; *KuczbKat* 235; *RejZwierz* 87, 144, 146, 152; *BielSpr* 36v, 39v, 60; *WujJud* 69v, 105; *WujJudConf* 68; *RejPosWstaw* [21³]; Ale oná pláczáć pogłádała w niebo/ máiáć dobrą nádzieię w Pánu. *BudBib Dan* 13/34 [35]; *BudNT Hebr* 7/9 [19]; *CzechRozm* 111v; *KarnNap* D4v, E4, Fv; Sam tedy Hetman/ [...] ma inłze przechodźić/ dobrą o łobie nádzieiá/ kárnołciá/ ráda/ męłtwem/ łtałołciá/ y włzelákiemi cnotámi *ModrzBaz* 116, 52, 118v, 140; *KochPs* 28; *MWilkhHist* Iv, Lv; *KochSz* A3v; *WerKaz* 289; *KmitaPsal* A2; *ActReg* 55, 88; A on w nádziei leplłzey zołtáwiony/ Iuż máłło pomni dźił ná trołki ony. *GrochKal* 17; Nádzieiá dobrá fercá niech podpiéra *KochFrag* 18, 53; *OrzJan* 135; Vczyńiłci dobrą nádzieię o grzechow odpulłzczeniu *LatHar* 675; *WujNT* 36 marg, 2. *Thess* 2/16 [15], *Hebr* 7/19; *SarnStat* 1051, 1226; *SkarKaz* 350a, b; ognie owe Szczęłliwe [!] flifom: Bo dobrą nádzieię Czyniá/ gdy párá pádną im ná Reię. *KlonFlis* B3, F.

»dobra noc« [w tym: *niech ci Pan (Bog) da dobrą noc* (5), *mieście dobrą noc* (1)] (6): Zá tym mieycie dobrą Noc. *Prot* Ev; niech fie to z tową łtanie częgo łobie żádałz á niech ći Pan da dobrą noc. *CzechRozm* 66v, 10v [2 r.], 40, 256. Cf znaczenie 9. Zestawienia.

»dobra nowina« [w tym: *dobrá nowinę niełć* (3), *powiedzieć* (3), *usłyszeć* (1)] = *bonum nuntium Vulg* [szyk 23 : 2] (25): *BierEz* E; Podczáłzy o Iozephie dobrą nowinę wieżnemu powiada. *RejJóz* K5v, K6v, M8; *RejKup* p7v; *RejWiz* 127; *Leop* 4.Reg 7/9; [*Elektorowie*] Cefárzowi dobrą nowinę powiedzieli iż fie według złotey buły łtáłá Ellekcia. *BielKron* 330v, 330v, 412v; Refertae suavitate literae, Pelne dobrych nowin álbo wdziecznołci. *Mącz* 118b; Rad bych twej miłóci nowiny leplłze powiedziáł niż tyto. *HistRzym* 21v, 22; *RejZwierz* 93; *BielSpr* 75v; Ná gorę wyłoką w łtáp łobie opowiedáczu dobrej nowiny Cytonie/ wywyłz w łile głos twoy/ opowiedáczu dobrej nowiny Ieruzalimie. *BudBib Is* 40/9, 2.Reg 4/10; *KochOdpr* B3; Iozeph S. niołł dobrą nowinę do odchláni Oycow ł. *SkarŻyw* 245 marg, 1 [2 r.]; Euáńgelion po Grecku, ielł dobra nowiná, ábo wełołe pofelłstwo. *WujNT* 15 marg, 1 marg; *SkarKaz* 8b.

»lepsza obietnica« = *melior repromissio Vulg* (3): *CzechRozm* 173; Bog koniec zakonowi vczyniwłszy/ w lepłzych obietnicách przymierze nowe záłożył *CzechEp* 32; *WujNT Hebr* 8/6.

»dobre orędzie« (1): Tedys mi dobré orędzié nofil gdys mi rzékl: Pán s tobą *OpecŻyw* 147.

»dobra otucha, potucha« [*w tym: dobrą otuchę mieć* (2), (*u*)czynić (5); *dobrej otuchy* (*do-*, *przy-*)*da(wa)ć* (9); *o czym, o kim* (3)] = *spes Mącz* [*szyk* 24 : 4] (22 : 6): A on zdobrotliwóci fwoiey przywiedzie ku wielkiej rádości fercá náffe á dobrą otuchę vczyni oczekawaniu náffemu *RejPs* 48v; *RejJóz* E8; *RejKup* 16v, X; *LubPs* G2v *marg*, Iv *marg*, I3 *marg*, Z5; *RejZwierz* 23v; *BielKron* [85²]v, 227; Fovere spem alicuius, Dáwac komu dobrą potuchę. *Mącz* 135b; Arrigere aliquem seu alicuius animum, Pokrzepczic kogo/ Dodac mu dobrej otuchy/ fercá *Mącz* 350a, 400a; *SienLek* 24; *RejAp* 15v, 41; *GórnDworz* S6; *RejZwierz* 85v; *BudBibKaw* A2v; *ModrzBaz* 62v; *KochPs* 29; *CzechEp* 62, 72; Z dobrą tedy otuchą puścicie koniom wodze/ Zwycięstwo iuz w ręku wálznych/ mam nádzieię w Bodze. *KochJez* B2; *GrochKal* 9; *OrzJan* 23; *SkarKaz* 350b.

»dobry początek« [*szyk* 3 : 1] (4): *BielKron* 26; iefliże [*uczacy się*] fprzodku nieiákie dobre początki maia/ tedy natichmiałt o fobie mnięmaia iakoby wnaukach barzo bieglymi á doftatecznymi bili *KwiatKsiaz* L3; Fundamenta pacis iacere, Dobre początki mieć ku poyednaniu. *Mącz* 140b; *PaxLiz* E2.

»dobra pogoda« = *bona a. certa a. idonea tempestas Mącz* [*szyk* 7 : 1] (8): Towárow pełen okręt náłożył: Vpátrzywłszy dobrą pogodę/ Puścił fie s nimi ná wodę. *BierEz* P2; Bona et certa tempestate conscendas, Niewśiáday yedno w dobrą pogodę. *Mącz* 443d, 164c, 378a, 443d; *Prot* Ev; A zá przyiáznia wiátrów/ y dobréy pogody/ Wyśiadłes na brzeg Prułki *KochPam* 83; *ArtKanc* M5.

»dobra pogoda [= *okazja*]« (6): Sieci tám fobie rozrzucił/ Aby nimi co vchwycił. Potym zá dobrą pogodą/ Vłowił iefł fzczuczke młodą *BierEz* H4, N2v, Q, S; *RejRozpr* Hv; O czym/ zwálzczá o małżeńftwie z Heretyki/ przy lepłzey pogodzie/ fzerzey fię mowic może. *SkarŻyw* 59.

»dobry pokój« [*w tym: dobry pokoj mieć* (7), *mie(wa)ć [z kim]* (4)] = *pax bona Vulg, JanStat; quies Mącz; requies Vulg* [*szyk* 23 : 12] (35): Iefłti vflyfziłz grzmienie tego miefiacza. wiedz że tego roku obphitołc będzie włzytkich potrzeb/ á dobry pokoy/ á dobroć miedzy ludzmi. *FalZioł* V 49; zyemia Vegierfka y polfka y zemia nascha Moldawfka bili miedzi sobą wdobrim pokoyv y w przimierzv *LibLeg* 11/55, 6/78, 159, 7/8v, 104, 8/26 (11); *GliczKsiaz* N8v; *RejWiz* 68v; *Leop* l.*Mach* 8/12, 2.*Mach* 1/1; *RejZwierz* 120v; *BielKron* 200v, 327v, 415v, 416; Nihil mihi tecum amplius commercii erit, Chcę mieć s tobą od tych czáfów dobry pokoy. *Mącz* 217c, 137d, 388c; *RejPos* A3v; *HistLan* A3v; *RejZwierz* 101 v; Przeto choćiáby w nalepłzym świeckim pokoju miefzkáiać/ tych doczełnych rofkofzy vzywáli/ [...] iednák vfpokoieni byc nie mogá *CzechRozm* 113; *SkarŻyw* 542; *MWilKHist* B4v; *KochProp* 7; *WujNT* 249 *marg*, Bbbbbbbv; *SarnStat* 184; *VotSzl* F.

»dobre poselstwo« = *bonum nuntium Vulg* [*szyk* 3 : 1] (4): *BibRadz* 4.*Reg* 7/9; *BielKron* 200v, 228; á ieftem poślan ábych mowil do ciebie: á izbychci to dobre pośelstwo odnioł [*et haec tibi evangelizare*]. *WujNT Luc* 1/19.

»dobre poselstwo« (*o Ewangeliu*) = *evangelium, bonum nuntium Mącz* [*szyk* 10 : 2] (12): A nic inego nye yefł tá to Ewányelia yedno dobre á zbáwyenne pośelstwo od Bogá *KromRozm* II c3; Ewánieliftowie fá/ ktorzy Ewanieliá Świętą przepowiedáia/ tho iefł dobre pośelsthwo fprawuia

KrowObr 4, 44, 75v [2 r.]; Drugie drzewo żywotne iest Pan Kryftus/ który nam przyniośł pośelłwo [!] dobre zakon łafki/ z duchá á z wody odnowiony *BielKron* 2v, 3, 137, 143; Evangelium, Latine Bonum nuncium. Dobre/ Wesołe/ á wdzieczne pośelłwo á oznaymienie álbo zyáltowanie [!]. *Mącz* 109a; *BiałKat* a4; *BudNT Mar* 1/1.

»dobre powodzenie« = *bonum, salus* *Modrz* (5); *GliczKsiąż* I4; A przeto Krol/ ma się o to pilnie łtárác/ áby cnoćie/ dobremu powodzeniu/ y zacności wśzytkich obywatelów łwych iednáko życzliw był *ModrzBaz* 20, 77v; łzczęście iest nieśtałe/ nietrwáłe/ á ludzkemu dobremu powodzeniu nienawifne. *Phil* M3; *PowodPr* 66.

»dobra przygoda« = *fortuna* *Mącz* [szyk 5 : 2] (7); *KromRozm II* i4v; Hiłtorie łá náuká żywotá/ iáko obrázy álbo świece łprawám ludzkim w vmyłe łwiecąc/ ołtrzegáiąc nas od przygod złych/ á ku dobrym przykłádnie wiodąc *BielKron* 333v; Vos in omni fortuna quaecumque erit complector, Was we wśelákim łzczęściu yákołżkolwiek owa będzie prziyemę/ To yełt álbo w dobrej álbo we złey przygodzie/ yednák ya was záwždy będę miłował. *Mącz* 340c, 134d; *BielSat* I4; *BielSpr* 46; *BielSjem* 13.

»przypadek dobry« = *successus* *Calep* [szyk 5 : 1] (6); wśzytki łwe przypadki złe y dobre mamy przypuśćie rozłádkowi Bożemu. *LubPs* L4v *marg*; *RejPos* 265; Przypádkowi żadnemu vność fie nie dáy/ áni złemu áni dobremu/ á bądź práwie człowiekiem á nie owym motylem co leći gdzie go wiátr poniefie. *RejZwierc* 146v, 205, 214; *Calep* 1023b.

»dobra radość« = *przekład n-pers* Εὐφροσύνη (1); Wyłucháni łá/ corkę powili y dáli iey imię Eufrozyná/ to iest dobra rádość. *SkarŻyw* 13.

»dobry raz [= *położenie*]« (2); Niemcy będąc obciążeni zbroią y koniem/ niewolen vbieżeć z rázu złego/áni gonic z dobrego/ Thurczyn zá tarczą wolen ná wśzytki łtrony *BielKron* 312v; Potym ná nie fortelów ze wśzyłtkich łtron łżukác. Vmieć fie podłżáńcowác/ łtać ná dobrym rázie/ Gdzieby był pátrzáiącym z bláńkow ná przekázie. *BielSjem* 36.

»rzecz dobra« = *bonum* *Vulg, Modrz*; *res bona* *Modrz* [szyk 28 : 23] (51); Powiadał też Socrates że niemamy nic od Boga żádać iedno dobrych rzeczy, bo on wie czo komu potrzeba iest *BielŻyw* 54, 17, 110; nie mozem te⁸⁰ przec aby na niebie nie były znamiona rzecz przyłżlá zlá albo dobrá z woley Bożey vkazujące *GlabGad* L7v; *SeklKat* E3, E4v, N2v, T2; *MurzNT Matth* 7/11; *GliczKsiąż* A4; day nam dobre rzetzy/ ktorzy fie nádziewamy. *KrowObr* 175, 97, 220v [2 r.]; Kápláni twoi Pánie boże niech fie obloká w zbáwienie/ á łwięci twoi/ niech fie ráduią w dobrych rzeczách [*laetentur in bonis*]. *Leop* 2.Par 6/41, 3.Reg 22/13, *Sap* 18/9, *Ier* 33 *arg*, 9, ZZ3v; *BibRadz Eccli* 39/29, 31; Wiele inych rzeczy dobrych Rzymowi ten Papieź vdzyáłał *BielKron* 171, 19, 79v; *Mącz* 42d, 214c, 466a; *GórnDworz* Ee8; *RejPos* 326; *BielSat* I4v; *KuczbKat* 410; *RejPosWstaw* [143²]; *BudBib Eccli* 39/29, 31; *CzechRozm* 92, 199v; *ModrzBaz* 52v, 53; *SkarJedn* 245; *KochMRot* A2 [2 r.]; Nie iest rzecz dobra człowiekowi być łámemu/ vczyńmy mu towarzyszá podobnego iemu. *WerKaz* 282; *BielSjem* 14; *GórnTroas* 66; *RybGęśli* C3v; Óciec wáłz/ który iest w niebiesiech/ da rzeczy dobre tym ktorzy go prołżá (*marg*) Te rzeczy dobre, łác łáská y dáry duchowne wśzytkie; y cokoluiek [!] zbáwieniu dułżnemu náleży. (–) *WujNT Matth* 7/11, *Tit* 3/8, Xxxxx3; IVżełz rzecz dobra náłżá/ Páño Miłóściwa/ Niechćiey być W. M. daley iuż w nicym trołkliwa *PaxLiz* D3v.

»skutek dobry« [szyk 2 : 1] (3): A gdyż przyczynę złą baczyćcie/ skutku dobrego trudno się spodziewać maćie *BiałKaz* B; *StryjKron* 175; w wielkiem zgromádzieniu/ gdzie zwierzchności żadney nie máłz/ [...] iáko tám ktora rzecz skutek dobry wziąć może? *GórnRozm* M3v.

»dobry stan« = *salus Mącz*; *bonus status JanPrzyw* [szyk 12 : 2] (14): Bo ony na thakych myełczach bandącz łztrzęgą y bronya sznadnyey praw y dobrego łtanv kołczyelnego. *MetrKor* 31/620v, 31/621; Boc niéleda rzeczy potrzeba/ aby kto mógł o łobie cwierdzić/ iże w dobrym łtanié iéłt *MurzHist* P2, K2v, R3; *RejWiz* 123; *Salus Reipub.* posterior illi suis commodis. Dobry łtan Rzeczypołpolitey/ połliednieyłzy yełt v niego niźli włáłne požitki to yełt pilnieyłzy łwych požitkow niźli požitkow Rzeczypołpolitey. *Mącz* 314d; *SienLek* 25; *RejPos* 332; *RejZwierc* 31; *SarnStat* 881, 987; *PowodPr* 26; Nalepłzy łtan iéłt miáłtá pod iednym łpráwiedliwym krolem. *SkarKazSej* 690b.

»dobre szczęście« [szyk 19 : 2] (21): y to tesz powiesz y zebismi radzy slischely zawłdi o zdrowiv kazdego snych y dobrim szczescziv *LibLeg* 11/33; *GliczKsiąż* C8, I4; *BibRadz* I *2v; *BielKron* 251, 311, 333; Pergas optimis ominibus, Iedź w ymię boże á dobrego łzczęścia vziway. *Mącz* 263b, 366b, 378a [2 r.], 475c, 483d; *PaprPan* Cv, D2v, T; á tym czálem idzmy do Litwy/ potym łię tu z lepłzym łzczęściem wroćiem *SkarŻyw* 356; *StryjKron* 220, 497; *SkarKaz* 207b; Z lepłzym Oyczyzny łzczęściem wieczny Pánie/ Rácz mi náznáczyć ták prętkie łkonánie. *SzarzRyt* Cv.

»dobra (-e) śmierć, skonanie, koniec, zeszcie, dokonanie, żywota dokończenie« [szyk 19 : 4] (7 : 7 : 3 : 3 : 2 : 1): *BierRaj* 16, 17v, 22; *OpecŻyw* 17v, 190; *SeklKat* H4; *RejKup* n3v; *BielKom* C7; Był ktemu Ian S. nád chorymi y vmieráiącymi miłósierny wielce: łam im częłto łłżąc y przy konániu ich oczy im záwierał: pomagáiąc im do dobrego końcá. *SkarŻyw* 99, 441; Włpomożyłz nas Kryłte Pánie/ á day dobre dokonánie *ArtKanc* S18; potrzebá nie máłego/ y łtraży nád łobą trzymánia vłtáwicznego/ y modlitwy o dobrą łmierć częłtey y gorácey *LatHar* 639, 65, 277, 637, 640 *margin*, 649, *Aaa5v*; *WysKaz* 48; Lecz ná łámę łmierć náłżę y miłych náłżych/ náwięłtza iéłt ochłodá y poćiechá: zezłcie dobre Kátholickie z Sákrámenty kościelnemi *SkarKaz* 384b, 381a, b, 384b *margin*.

»dobra wiara [= *nadzieja*]« (9): włłytko to odzierzemy oczkoli z dobrą wiarą a trwale boga milégo profiłz będzimy. *OpecŻyw* 62, 44; A bądźcie dobrej á mocney wiáry/ iź on przyda ołobney mocy myłlam wáłłsem *RejPs* 45v; Boć lepıey z dobrą wiarą niź w rołpaczy zgináć *RejJóz* P3v; *Diar* 89; *RejWiz* 49; *RejPos* 81v, 147; *SiebRozmysł* Kv.

»dobry wiatr« = *ventus secundus Mącz* [szyk 6 : 2] (8): *FalZioł* V 62; Yákoż to bywa/ iź y żęglarze kyedy yáłno á ciche morze/ á wyátr dobry máyą/ opułciwłły wyołłá/ krotofilą myedzy łobą/ áłbo co inego czynyą. *KromRozm I* Lv; *Mącz* 378a, 510a; *Oczko* 5; *BielRozm* 9; *KmitaSpit* C; Dobry wiátr z flıłow łotry czýni. *KlonFlis* H4 *margin*.

»dobry wieczor« (3): Ruben mowi ku Iakobowi (–) Zdarz panie oycze pan Bog/ dobry wieczor tobie Iakołz łie wzdy raczyłz mieć/ po łwoıey chorobie *RejJóz* B3, M8; A w. m. pánie Myłżkowłki przy tym gielku łłow nikczemnych moich/ zle łie wyleżawłły/ y czás prožno łtráciwłły/ połpięłzay łie w drogę/ ábył ná lepłzy wieczor trefił/ niź tu przypołudnie było. *GórnDworz* S3v. *Cf znaczenie 9. Zestawienia.*

»dobry wiek« (3): Tákıez łercá łtáłego/ ma być káždy człowiek/ Ani zły áni dobry/ nie ma go rułżyć wiek. *RejZwierz* 114; *BibRadz Gen* 15/15; *KmitaPsal* A4.

»dobre wroźki [= wroźby]« (1): GDy sie przeciw Tebanom postronni broili/ Ludzie mu rozmaite wroźki przynosiłi. [...] Iesli cnotę s stałością mocnie záchowacie/ Pewnie że ty zá sobą dobre wroźki macie. *RejZwierz* 34.

»dobre zdrowie« [w tym: w życzeniach (16)] = *bona valetudo* *Modrz*; *prospera valetudo* *Mącz* [szyk 74 : 13] (87): *LibLeg* 4/26, 7/31, 8/132v; *FalZioł* V5, 10v, 62v; Przeto chorzi ludzie po trofze iedzą á częšto, zafię zdrowi rzadko ale dobrze á to iest zamię dobrego zdrowia. *GlabGad* E7v; *LudWieś* A4v; *RejKupSekl* a2v; Przythym day pan Bog W. M. fpołem z małżonkiem iego miłością s dobre^{go} zdrowia y w fże^{go} fzczeńcia pomnożeniem na długie czały záchował nam słuźebnikom W. M. ku ofobliwey pociefze. *HistAlHUNG* A4v; *Diar* 21, 90; Bo mię ociec miły vpominał/ Poki ieszcze przy dobrym zdrowiu trwał/ Bych náukę iego pámiętała/ A pokufam fiale odpierała *BielKom* Gv; *GliczKsiąż* I6v [2 r.]; *LubPs* L2v; *GroicPorz* B, ff3v; *KrowObr* 71 v; *LeszczRzecz* A2; *RejFig* Dd8; Kuchnia. TE n gmách gdyby pomiernie/ ná wfzem fprawowano Wieleby w dobrym zdrowiu/ ludzi záchowano. *RejZwierz* 136, 134; *BibRadz* I *3; przyiechał Krol Zygmunth do Polfki z falki Bożey w dobrym zdrowiu *BielKron* 415, 36v, 167, 204; *KwiatKsiąż* D2, D2v, N4, N4v; Spero illum tibi salvum adfuturum, Mam nádzieję że sie w dobrym zdrowiu k tobie náwróci. *Mącz* 407b, 97a, 327c, 437a; *SarnUzn* G7; Mocz lifowáty á iákoby złotey bárwy/ známionuie dobre zdrowie *SienLek* 26, 1v; ACz Król Iego Miłość ná f Miłościwy Pan/ którego Pánie Boże mnóz ná wielé lat/ w dobrym zdrowiu y w forthunnym pánowaniu/ [...] wywołać raczył *BiałKat* a2; *BielSat* I4; *KwiatOpis* A2, A3; *GrzegŚm* 38; *HistLan* E2; Przy tym day Pánie Boże W. W. długie á fzczeńliwe przy dobrym zdrowiu pánowanie. *RejZwierz* A2v, 119v; *RejPosWstaw* [41²]v; *PaprpPan* A3; *ModrzBaz* 10; *Oczko* 12v, 13; Y był żyw iáko y wy: á podobno dłużej/ y w lepzym zdrowiu *SkarŻyw* 52, A2v; Dayże im/ pánie/ zgodę/ [...] day w dobrym zdrowiu długo pożycz Fortun dziedzicznych *KochEpit* A4; *KochFr* 129; *ReszHoz* 135; *ReszList* 192; *WisznTr* 25; *BielSjem* 13; *PudlFr* 45; y f then slachetny pan Marczyn pyechowfky f zela Bę dancz przidobym [!] sdrowyá y przidobri pamyęci. any f zadnego przimufzenyá yedno swy dobri woli, darował swoyę wfzytkyę cze fcz ymyęnyá *ZapKości* 1586/69; *ArtKanc* T5v; *KmitaPsal* ktv; *Paprup* L4; gdy wm MM P. dodomu przyiechac bę diesz raczeł. dai Boze aby wdobrym zdrowiu, [...] zradosciá czekać bę de. *ActReg* 61, 126; *GostGospPon* 169; *GostGospSieb* +4v; *GrabowSet* A2, A2v; *KochFrag* 15; *OrzJan* 30; Y máło ná tym/ iż kto ná wielkie fkarby/ álbo dobre zdrowie fię zdo bę dzie/ iesli onego nie záchowa. *LatHar* 254, 599, 626 [2 r.], 629, 649, 672, 674; Dobrego zdrowia Bogactw hoynie záżyemy/ Tu ná świecie/ y w niebie dziedziczyc bę dziemy. *KołakSzczęśl* D; *SiebRozmyśl* A2; *CiekPotr* 49, 82; *PaxLiz* A2, E3v.

»dobry znak, zamię« = *signum bonum* *Vulg* [szyk 39 : 9] (28 : 20): On rzekł/ lekarz ták powiada/ Iż dobre známioná wida *BierEz* Lv, Lv; Kto w tey niemoczy chętko ije/ dobri znak iest zdrowia. *FalZioł* V 68, V 4, 7v, 13v, 14 [2 r.], 52, 53, 68v; *GlabGad* D7; Raczy że mną vczynić zamię dobre [fac mecum signum in bonum]/ aby ci widzieli ktorzy mie wzgardzili/ á tak by byli pofromoceni bos ty panie boże wfpomogł mnie y pociefzyłes mie. *WróbZołt* 85/17; *RejJóz* I3v; *RejKup* d2; *HistAl* F2; *KrowObr* 131; *Leop Eccli* 42/6; Argiwi [chwalili] Wę zą mieniác dobry znák kto go vyrzy. *BielKron* 24; weirzycie wzgorę áno nam bog dobry znák vkazał theę [!] známionuic nam zwycięstwo odzyrzyć *BielKron* 202v, 27, 28, 352v, 409v, 411, 412; Bywáią thez w moczu iákoby mgły nieiákie/ á ty iesli

fyte też ku dnu biorą/ dobre znamię. *SienLek* 25v; Miękość ciała z ciepłotą dobry znak w chorobie *SienLek* Sss3, 21v [4 r.], 22v, 126, 186, Sss3, Sss3v, Tttv; *BielSat* H2; *BielSpr* 35v [2 r.], 49v, 68 [2 r.]; *BudBib Ps* 85/17; *BielSjem* 33; *KochFr* 77; *KochWr* 26.

»dobre życzenie« (1): Benedice, S Błogosławieństwem/ s dobrym życzeniem/ winfzowaniem. *Mqcz* 87a.

Szeregi: »[ni] fortunny ni dobry« (1): Walká vporna á niefprawiedliwa/ Nigdy fortuna ni dobra nie bywa. *RejZwierc* 228v.

»dobry a pocieszliwy (a. pocieszny)« (2): *FalZioł* V 18d; A tak obacz co fą zá pociechy tego nikczemnego swiátá/ iefli fie nie podeprzelś pociechámí á obietnicámí od Páná swego/ ktoreć fie zázwdy ku dobremu á ku pociefzliwemu końcowi fciągáią. *RejPos* 138v.

»potrzebny i dobry« (1): nas do zgody y iedności rzeczy Chrześciánom wiernym ze wfzytkich napotrzebniefzy y nalepfzey/ przywodził *SkarJedn* 245.

»dobry i (a) pożyteczny (a. użyteczny)« (6): Nye żáluye [*kupiec*] prace áni dálekyey drogi/ by tylko kupyą dobrą á pożyteczną odzierzał. *GliczKsiąż* M, A4; *GórnDworz* Ee8; *KuczbKat* 410; *Phil* S4; *WujNT Tit* 3/8.

»dobry i (a) szczęśliwy (a. szczęśny)« (5): *OpecŻyw* 17v; *GliczKsiąż* Fv; *ModrzBaz* 2v; [*królowi wiele przyjaciół przybyło z jego dzielności*] á z dobrého y fczęśliwého powodu rzeczy/ który wielą zwycięztw/ wielkich y znácznych/ iefł tak ofzláchciony *OrzJan* 62; był dány rozum y mądrość/ ná dobrą y fczęśliwą tákich potrzeb odpráwę. *SkarKazSej* 657a.

»dobry a wesoły« (1): Vpros nám iuz wielebná panno z grzechow powftanijé/ boga gorące rozmyflanijé/ niłkie vpokorzenijé/ dobre a wefole fkonanijé *OpecŻyw* 190.

»(ani) zły, (i, ani, albo itp.) dobry« [*szyk* 21 : 9] (30): *GlabGad* L7; *KromRozm II* i4v; *LubPs* L4v *marg*; *RejWiz* 123; *Leop Sap* 18/9; *RejZwierz* 105v, 114; *BibRadz Eccli* 39/29; *BielKron* 82, 312v, 333v; *Adiaphora* [...] Latine indifferentia, Wczefnie/ áni dobre áni złe/ co áni pomaga áni zázadza. *Mqcz* 3c, 134d, 340c; wiela rzeczy ná swiát przichodzácych pewnymi y nieomylnymi znákami fą/ [...] á wfzakoż niemamy fie ich bać/ áni zá Bogá chwalić: ále ich znáczenia/ chocia złe chocia dobre z wielką ftałością przyymowác mamy. *LeovPrzep* b2v; *RejPos* 264v, 332; *BielSat* I4; pilniefzychmy tego málucżkiego czáfu swego omylnego niżli tego wiecznego/ kthorego fie pewnie álbo złego álbo dobrego nádziejemy *RejZwierc* 115v, 95v, 146v, 205, 214; *BielSpr* 46; *BudBib Eccli* 39/29; *StryjKron* 175; *BielSjem* 13; *Calep* 1023b; *GórnTroas* 66; *RybGęśli* C3v. [*Ponadto w innych połączeniach strukturalnych 8 r.*].

W użyciu przysłówkowym [skostniała forma N sg f] (3): Y tráfili fyte táki Staw coby go dawno nie fpułzczano pod ónym fławem fpułzczónym/ tym iego lepřza. *Strum* K4; Day boże/ ábych vmiał ftrzędz twého rofkazánia/ Dobra moiá/ będełi żył wedle twého zdania. *KochPs* 179; Lepieyći tobie (*marg*) dobra iefł tobie. Hebráifm. (–) włomnym ábo chromym wnidż do żywotá/ niżli máiąc dwie ręce ábo dwie nodze być wrzuconym w ogieñ wieczny. *WujNT Matth* 18/8.

Iron (1):

Wyrażenie: »dobry byt« (1): Dobry mię byt s támtąd wyгнаł/ Boday thám drugi raz nie ieżdźić/ áni ná tych Seymiéch bywác. A zaž thám wczáfu vzywiefz/ álbo íspráwiefliwości po którą iedźiefz/ doftániefz? *OrzQuin* B3v.

α. *W funkcji rzeczownika; pomyślność, szczęście; pożytek; bonum Vulg; optabilia Modrz [przeważnie z zaimkiem dzierżawczym lub przydawką określającą] (1041) : BierRaj* 18v, 19; *BierEz* Fv; domutz niemám anij rodziny/ anij fyňa/ anij ktorého przyiáciela/ bom wílytko dobreé ítracila dziefyííé⁸⁰ dnia. *OpecŻyw* 157v, 9v, 11v, 53v, 101, 190; *ForCnR* A3, E3v; *PatKaz III* 88v, 91v; *TarDuch* E3v; *FalZioł* II 3d, V 47v, 49, 51v, 97v; *BielŻyw* 121; *GlabGad* A4v; *KlerWes* A2; *WróbŻółt* Gv, 118/122, pp2v; *WróbŻółtGlab* A3; A fam pan voye^{da} [!] yzebi ífyey oyey M. dobre przicziniał *LibLeg* 11/71; pan Voyewoda wthim przed ífyey wzyeczyv thwacz bendzye abowyem tho kv lyepíchemv pana Voyewodzinemv y zyemye ye⁸⁰ bendzye *LibLeg* 11/185v, 11/[32²]v, 62, 163v, 170v, 188; WErzy miły panie zwyfokości nieba [...] abychmy cię zrozumiełi nad íobą byc pana íwego z ktorego nam wílytko dobre przychodzi *RejPs* 80, 35v, 54, 60, 96, 126 (11); *ConPiotr* 35; *LibMal* 1544/84v, 1548/145v; A przetho miła bracia winnichmy dla náżego dobrego/ Za długie zdrowie iego miłóci pana Boga profić *LudWieś* A4v; Owa to on k ważemu/ ínadz lepízemu czyni *RejJóz* B6v, A3v, D4v marg, I4, L2v, L3v, O2, O7v, P; dawa nam pan Bog zapłatę naczefnych rzeczach yž nam mnoży wíziłtko dobre. *SeklKat* L4v, N4, N4v; *RejKup* k5, k5v, k6v, k8, m4, Sv, bb8v; Myć wyznawámy/ iž pod papyeftwem yeft bárzo wyele dobrego krzełciyáńkyego *KromRozm I* I4, I4, L; *MurzHist* O3v, T4; *MurzNT* 33v; [Bóg] w łáfkę íwoyę nas przyyáł/ y wíłego dobrego/ á ná konyec kroleştwa nyebyefkyego nábwáwíł *KromRozm II* c3, b2, i4, k, í4; *KromRozm III* B3, G2 [2 r.], H2v, L2v, M7, N; Prosiemy prze dobre WKM, prze dobre kaźdego wlasne, aby się teź takieź ku spolnej obronie gotowali *Diar* 77, 33, 67, 78 [2 r.]; *DiarDop* 107; Wízytko íe mu dobre rodzi/ Kto drogą mierności chodzi *BielKom* E8v; *GliczKsiąż* A4v, Q2; *LubPs* E3, I4v, P5, T2v, bb2 (15); *GroicPorz* í4; *KrowObr* 155v, 162; Dawid nędzny vpadłzy ítánał w íródku mocno/ Co mu było k lepízemu iuž bárzo pomocno. *RejWiz* 135; Więć z onego dobrego dármóć nádanego/ Wípomagay kędy moźełz wždy teź y drugiego. *RejWiz* 187, 36v, 106v marg, 141, 192v, Cc7v (9); Biorę íobie dziś ná íwiádecstwo Niebo y Ziemię/ žem przełóżył wam dziś żywot y dobre/ błogóśławienítwo y przekleştwo [*Testes invoco hodie caelum et terram, quod proposuerim vobis vitam et mortem, benedictionem et maledictionem*]. *Leop Deut* 30/19; Vczyń semną znák ku dobremu. [*Fac mecum signum in bonum*]/ áby widzieli ci co mię nienawidzą *Leop Ps* 85/17, 3.Reg 22/13, *Eccli* 13/7, 14/4, *Ier* 22/16, 32/42 (12); *RejZwierz* 92, 108v, 132; przyśzedł człowiek ktory íię ítárał o dobre íynow Izráelkích. *BibRadz 2.Esdr* 2/10 [*przekład tego samego tekstu BudBib*]; Wy ktorzy íię boicie Pána/ náđziewaycieź íię dobrego/ wefela wiecznego y łáfkí. *BibRadz Eccli* 2/8, I 146b marg, 2.*Esdr* 13/31, *Ier* 32/42, 33/9, *Sap* 10/10 (11); iefli zwyćiężymy wízytko íe nam dobre powiedzie/ iefli thež będziem zwyćiężeni/ koniec nędzy weźmiem *BielKron* 244v, 1v, 15v, 35, 68, 87v (17); *KochZg* A2v; *Mącz* 65d, 122d, 196c, 217d; prośę niech oni prawdę tę ku dobremu íwemu z łáfką ode mnie przyymą *OrzQuin* Pv; *SienLek* 18v; *RejAp* 57v, 120v, 178v, [Ff5]; *GórnDworz* C5, K3v, Hh, Hh5v, L15 (28); *HistRzym* 29, 53, 68, 85; *RejPos* 10, 11, 20, 40, 87v (35); *GrzegŚm ktv*; Zaż mnie nie wolno iák chcę o íwym dobrym rádzić. *HistLan* D3v, A4, B2, B3v; [pana] mamy thák dobrego/ thák íławnego/ á y wízyfcy to znamy iž

ku wżemu dobremu pánłtwá fwego bącznego/ pilnego/ y przychylnego. *RejZwierc* 119, 16, 49, 51, 93v, 155 (21); *BielSpr* 76; *WujJud* 60v, 66v, 90v, 184; *RejPosWstaw* 110v; á niechay cię Pan Bog wżem dobrem vbogáci *BudBib Iudith* 13/25, *Deut* 30/9 [2 r.], *2.Esdr* 2/10, *Ier* 15/11, *4.Esdr* 7/6, *Tob* 4/20, 10/13; Iuż więc ták radźcie W dobrym nie szkodźcie. *MycPrz* I B, I A4, B4, C3v; *WierKróć* A3v; *BiałKaz* Dv, I2v, I4, M3; *CzechRozm* A2v, A4, 18, 122, 171 (8); *KarnNap* Dv, E; *ModrzBaz* 21, 22, 93, 97; *SkarJedn* 117, 203, 240, 375; Od ciébie wżytko dobre ná świećie mamy *KochPs* 5, 150, 197, 215; koroná Polłka rość w wżytko dobre zá rozłzerzenim kátholickiey wiáry poczęłá. *SkarŻyw* 357; Podzćie zemną/ á dobre^{so} nieprzebierzem. *SkarŻyw* 595, 147, 208, [236], 257, 444 (22); iz Połłowie wielcy z dobrym iáda/ opowiadáiąc/ przeto áby fię do Litwy wroćił ich pofelłtwá fłuchác profił [króla]. *StryjKron* 787; *CzechEp* 11, 18 marg, 28, 319, 335, 357; *KochFr* 91; *KochDz* 109; *KochPhaen* 1; *KochMRot* A3v, A4v, B4v [3 r.]; *ReszPrz* 113; *ReszHoz* 138; *ReszList* 177; *WerKaz* 289; *BielSen* 12; Niechći fye/ miła/ wżyłtko dobre wodźi *KochPieś* 17, 7; *ArtKanc* B14, D19, E5v, K8v, N18 (10); *BielRozm* 8; *GórnRozm* B3, C4, D3, F2, F4; *ZawJeft* 26; *ActReg* 12, 13, 161; *Phil* B3; Kto zginął tego fereu/ boiaźń nie dokuczy/ Y to dobre nie bać fię/ rozum nas ták vczy. Dobré to/ mnie fyn odiał/ nie bać fię nie mogę/ Oń lámégo mułzę mieć wltáwiczną trwoęę. *GórnTroas* 32; A to/ zem záłostíá/ długi czas probował/ Obfitymem dobrym nágrádzác zgotował. *GrabowSet* D2, B2v, D3, K4; Vchoway głodu/ y powietrza złégo: Day wżytko dobré/ z miłóšierdzia fwego. *KochFrag* 29; Bo czegóz wam teraz do dobrégo wáłzégo niedoftáie? *OrzJan* 65, 27, 30, 45, 67, 129, 137; *LatHar* [+9], 561, 649; *KołakCath* C2; *KołakSzczęśł* A3v, B2v, B3v, B4v; *WujNT przedm* 27 [2 r.], *Rom* 8/28, 13/4, 15/2, s. 734, 785, Xxxxx2v; *WysKaz* 9, 26; *JanNKar* A3; dla dobrégo/ które fię z pokoju mnoży/ do tegołmy przyłzli y zgodźili *SarnStat* 1096, 28, 990, 1109; *SiebRozmyśł* [A4], Bv; *PowodPr* 64; *SkarKaz*)(3v, 80b [2 r.], 209a, b, 316a (12); *VotSzl* A2v [2 r.], A4v, D4; *CiekPotr* 20, 24, 39, 63, 80 [2 r.], 91; *CzahTr* C4, E4; *GosłCast* 13, 17; *PaxLiz* B3, C3v, E; Vmyśłilem/ práwi/ przywieś iá łobie do towarzyltwá: wiedzác iz fię zemną dobrem dźielić będzie *SkarKazSej* 657b, 658a, 665b, 670a, b, 671a (13).

W przeciwstawieniach: »niepożytek ... dobre« (1): Yáko tedy złe wychowanýe nyepożytkow wyele wfoby ma/ ták zás dobre/ wyele dobrego przynosi. *GliczKsiąż* E7.

»dobre ... przykre« (1): Przeto go [Boga] chwal zá dobre/ przykre przyjmuy wdźięcznie *GrabowSet* B2.

W charakterystycznych połączeniach: *dobrego dosyć, mnogo, siła* (4), *wiele* (81); *wszytko (wsze) dobre* (216).

Przysłowia: chczefzli fwego dobego [!] łtrzeż fię zawfze łyfeę *GlabGad* B2v.

chczelz mieć co dobrégo/ Muśifz piérwéy doświadczać/ iście wiele złégo *GosłCast* 43.

To nálepfze dobre co fię wżem przygodzi. *RejZwierc* 101.

Złym dobre ná złe fię obráca. *RejZwierc* 174v marg, Bbb3.

Kto miłuię bliźniego dobrym fię odpłáci. *BielKom* Cv.

Ale prozno głuchemu co dobrego rádźić *BielSat* G3 [idem] *BielSen* 17.

Komu da P. Bog żonę dobrą da mu wżytko dobre. *RejPos* 42v marg, 42v.

Ia też wiem iz tym dobre w oczy záchodzi ktorzy fię Bogá boią y wielbią *BielKron* 81.

Zwroty: »obrocić (*a. obracać*) (się) w (*a. na*) dobre (*a. lepsze, a. co dobrego*), ku dobremu; w lepsze, ku dobremu obrocony« = *in rectum dirigere Modrz; reformare in melius JanStat* [szyk zmienny] (33 : 3; 1 : 1): *OpecŻyw* 14; *TarDuch* D6v; *GlabGad* M3; *RejPs* 196v; Bo iuż pan Bog tve sprawy [...] Zawzdy na wżytko dobre łnadz będzie obracał *RejJóz* Q; Wżytko łię obráca ku dobremu tym ktorzy náłładuią słowá Bożego. *BibRadz Prov* 2 arg; powiedzże mi łwe zdánie iákoby to złe/ ktore iáwne w Polłzce wżytcy być widzimi/ w lepłze łye obroćić mogłó *OrzRozm* D; *BielKron* 2v, 198, 226, 331, 467v; *Mącz* 225a, 246d, 281b, 406d; *GórnDworz* B6, Ccv, li4v; *RejPos* 139; *HistLan* F5v; *RejZwierc* 84v, 88v, 138v, 143v; *ModrzBaz* 7v; *SkarŻyw* 136; *NiemObr* 17; Pan Bóg mocen wżyłtko w dobré obróćić. *KochWr* 40; *ZawJeft* 19; *ActReg* 148; *GrabowSet* D2v; *LatHar* 617, 676; *KolakSzczęł* C; które to kłopoty wżyłtkié łą w lepłzé obróconé, zá małżeńłtwem iego *SarnStat* 1226, 909; *SkarKaz* 5a; *CiekPotr* 86.

»wiele dobrego powiedzieć« [szyk zmienny] (2): Auere te iubet, Kazał cie pozdrowić/ álbo/ wiele dobrego powiedzieć. *Mącz* 20a, 366b.

»przemienić (*a. odmienić*), odmiana, odmienienie w dobre (*a. w lepsze, a. k lepszemu itp.*)« [szyk zmienny] (3 : 3 : 1): wyłcye mnydobre*HistJóz* E4v; *DiarDop* 106; *GórnDworz* Ffv; *CzechRozm* 90v; *CzechEp* 365; *LatHar* 231; błogółławieńłtwo Boże nigdy nie iest próżne/ ále záwłze w rzeczách łtworzonych nieiáką odmiánę w lepłze łpráwuie. *WujNT* 155.

»radzić na dobre, ku dobremu« [szyk zmienny] (3 : 3): *LibLeg* 11/41; *RejRozpr* A3; *BielKom* E6v; Wżyłscy namędrłszy ludzye tákiemu záwádzą/ Choć mu czáłem nalepiey y ná dobre rádzą. *RejWiz* 8v; A przetożem vmyłłił przyłaczyć ią łobie w towarzýłtwo/ wiedzác pewnie iłz oná mnie miálá radzić ku dobremu [*mihi consiliatrix bonorum*] *BudBib Sap* 8/9; *SkarŻyw* 443.

»starać się o [czyjeł] dobre« [szyk zmienny] (10): *BielKom nlb* 5; *BibRadz Esth* 10/3; łłáchtę miłował y bronił od krzywd y iednáł/ y łtaráł łie o ich dobre *BielKron* 425v, 237; áby Dworzánin the białągłowę kthorą łobie vpodoba/ miał w wielkiey czći/ y powadze: o dobre o iey/ áby łie pilniey łtaráł/ niż o łwe włáłne *GórnDworz* Mm2; *RejPos* 40, 43; *KochPs* 188; *CzechEp* 21, 335.

»uży(wa)ć (*a. poży(wa)ć, a. zażyć*) dobrego« [szyk zmienny] (13): *BierEz* L2v, N3; Aby włłego dobrego/ ná łwiećie vżyły. Dayże to miły pánie by łie to łpełniłó *KlerWes* A2; *BielKom* D7v; *BielKron* 80v; *GórnDworz* Bb6; *RejPos* 63v; *RejZwierc* 104v, 144v [2 r.]; *SkarŻyw* 308; Nie zeydę z łwiátá: áż hoynie/ dobrego/ Záżywę/ z łálki Bogá włzechmocnego. *GrabowSet* D2v; *PaxLiz* D4v.

»wyni(ś)ć (*a. wychodzić*) [komu] na dobre (*a. nacz dobrego*)« [szyk zmienny] (29): to też niekázdemu nádobre wynidzie komu łłczęćcie ná zbyt łolguie. *RejPs* 137; Bo dobremu na dobre wżytko węc wychodzy *RejJóz* F7v, A3v marg, K4, K8v, N5; *RejKup* d7; *LubPs* I3 marg, K2; *RejWiz* 84; *RejPos* 113, 330 marg; Widzę brácie łtápáłz pyłzno/ Niewiem być ná dobre wylzłó *RejZwierc* [238], 50v, 51, 77v, 92v, 98 (10); *PaprPan* Dd3v, [Hh5]v; *KochPs* 3; *SkarŻyw* 162; *GórnTroas* 58; *OrzJan* 42; Boże day ci to ná dobre wylzłó. *CiekPotr* 56.

»życzyć, winszowác, żádać, sprz(y)áć, życzliwy [komu] (czego *a. wszego, a. wszystkiego*) dobrego; winszowác [komu] wżytko dobre« = *bene velle alicui Mącz, Modrz; bene cupere Modrz* [szyk zmienny] (34 : 10 : 4 : 4 : 1; 1): to czo łyą od kogo vrodzy ł przyrodzenya ma myłółzcz ktemu od kogo łyą rodzy ktorą myłółzczyą żáda dobrego themu kogo myłvye *PatKaz* I 9, 9, 9v; Yz pan twoy zada panom

chrześcijańskim y sprzyaye wżego dobrego *LibLeg* 11/48v, 11/135v, 172v, 186v, 188; *LudWieś* B5v; Rołkazał pan Bog wżelkym obyczaiem wřpomagać bliznego řwego á ziczić mu wżego dobrego *SeklKat* I2v, A2; *RejKup* bb6v; *RejKupSekl* a2; nie masz takiego řadnego, kto by nie řyczył dobrego Rzeczypospolitej *Diar* 67; *BielKom* E2v; *GliczKsiąź* A2, N8v; *GroicPorz* mm4; *KrowObr* A2; *RejWiz* A4, 90v; *RejZwierz kt*; *BibRadz Deut* 23/6, 2.*Mach* 15/14; Weneccy pořłowie przyiechali/ winřzuiąc mu wřzytko dobre ná tym przełożeńřtwie *BielKron* 398, 213, 313, 331v [2 r.], 407v, 423v, 465v; *Mącz* 24b, 63c, 320c, 366b; *Prot* D2v; *RejPos* 99, 334v; *RejPosWstaw* [41⁴]v; *HistHel* D2; *ModrzBaz* 1v, 44v, 106, 136; *StryjKron* 637; Pánu Ianowi Zamoyřkiemu/ Hetmánowi y Kánclerzowi koronnemu etc. Láłki Bożey y wżego dobrego wiernie y řczyrre řyczy y winřzuiie. *CzechEpPorz* *2; *WerKaz* 303; *ArtKanc* C13v; *ActReg* 31; W. M. moiey Mćziwey Pánnny powolny y wżego dobrego řyczliwy řługá Sebářtjan Grábovveicki. *GrabowSet* M; *OrzJan* 57; *GrabPospR* N2v.

Wyrażenia: »dobre cielesne« (2): *ReszHoz* 138; Bo tákże byđło dobre řwoie ćielesne/ z przyrodzoney řłonnořci obmyřła/ y o nie řię řtára *SkarKazSej* 658a.

»co (a. coř, a. coź. a. co(ź)kolwiek) dobrego« [*w tym: spodziewać (a. nadziewać) się czego dobrego* (7); *co(ź) powiedasz (a. powiedacie) dobrego* (3)] = *aliquid boni* (a. *bonum*), *bonum* *Vulg* [szyk 129 : 1] (130): *BierEz* F2v; Gdy drijakiew daię pić z winem ćłowieku przyrodzenia gorączego/ [...] thedy go więczy mdłá niź czo dobrego vczynią *FalZioł* V 69v; *BielŻyw* 153; *GlabGad* A4v; Albo z pańřwa rozlicznego, Co mu może przyřć dobrego? *BierRozm* 15; *RejPs* 87v, 196v; *LibLeg* 11/[32³]; *RejRozpr* K3v; *RejJóz* N7; *SeklKat* O; *RejKup* ř8, ř8v; Yeřli to wdźyćznye przyymyřł/ potka ćye wrychle dáli Bog/ co lepřłego y pożytecznyeyřłego. *KromRozm I* A2v; *MurzHist* E4; Yeřł teź zgromádenyey ná złe/ ále dla czego dobrego řpołecznego *KromRozm III* A5v, A6; *DiarDop* 119; *BielKom* G6v; *LubPs* cc2; *KrowObr* 57 [2 r.]; *RejWiz* 40, 80v, 114v; Čzekałem ćzego dobrego/ álic przypáđło wřlyřłhko złe: oczekawałem řwiátłóřci, á nagle wyřkoczyły ćiemnořci. *Leop Iob* 30/26, 1.*Reg* 20/12; *LeszczRzecz* A6v; *RejZwierz* 18v, 139v; Ktoź zna co ieřł dobrego ćłowiekowi zá řywotá po wřzytki czářy krotkiego řycia iego *BibRadz Eccle* 7/1, 3.*Reg* 22/13, *Mich* 6/8, *Eph* 4/28; *OrzRozm* C4, K2v; *BielKron* 147, 200, 213, 351, 380v, 392v; *Quid* narras, Co powiedářł dobrego. *Mącz* 241a, 320c, 418d; *OrzQuin* B, B4v, L2v; *Prot* C, C4v, D2v; *SienLek* a4v; *RejAp* BB7, 37, 46v; *GórnDworz* H5v, L7, M2, Ee2v, Gg5, L15v; Bo nie mniemay áby co thobie miało przypářć dobrego s pracy áłbo s pilnořci twoiey/ oprócz opářrnořci iego. *RejPos* 172, 14v *marginis*, 50v, 137v, 138, 156 (12); *BielSat* L3v; Abowiem wřzytko mu rowno/ wřzytko mu zielono/ á wřzytko mu záiedno czo mu kolwiek od řczyćcia przypáđnie/ thák złego iáko dobrego. *RejZwierz* 144, 41v, 64, 122, 139, 139v (13); *BiałKaz* L; *CzechRozm* 80v, 212; *PapřPan* Hh3; Čzegoź řię tedy dobrego mamy řpodziewać [*Quid igitur boni sperandum*!]/ ztego rzeczy řobie bárzo przeciwnych řzywánia ábo przywřłaczćania? *ModrzBaz* 72, 48v, 65; *SkarŻyw* 511; Páni Máđleno řářkáwa Y Mária Iákobowá [...] Coź mi powiećie dobrego? *MWilkHist* C2v; *CzechEp* 365; *ReszPrz* 92; *ReszHoz* 141; *BielSjem* 9, 26; *ArtKanc* I20v; abifmi okolo zachowania zon y dziatek nářzich/ co dobrego wradřili *PapřUp* F; *KochWr* 40; *ZawJeřł* 46; *Calep* 66a; *GórnTroas* 59; *GrabowSet* B2v, T4; Ale ćłowiekowi dobrému meźnému/ náđzieię ćzego dobrého/ godři řie mieczem řczyćcia řzukáć *OrzJan* 43, 21, 58 [2 r.], 129; *KołakSzcześł* A3v; *RybGęřli* Dv;

WujNT Hebr 6/9, 11/40; *PowodPr* 26, 72, 76; *SkarKaz* 208b; *GosłCast* 31, 53; *PaxLiz* B4v, C2; *SkarKazSej* 693b.

»dawca wszego dobrego« = *Bóg* [szyk 2 : 1] (3): *HistRzym* 52; *WujJud* 55; *WSzego* dobrego dawcá/ y *száfáru* wieczny/ Tobie *ziemiá* *spalona* przez *ogień* *floneczny* *Modli* *fię* *ddzá* *KochFr* 125.

»dobre docześne« (1): Bo *iefli* *fię* *źle* *mylic* *ná* *wiernym* *przyiacielu* [...] *dá*leko *po* *tyśiá*c *kró*c *gorzey*/ *mylic* *fię* *ná* *tym* *w* *którym* *w*śytkę *ná*dzieię *pokládá*c *mamy*/ *do* *dobrego* *ná*łzego *wiecznego* y *docześnego*. *SkarKaz* 274b.

»dobre duszne, wieczne« (2 : 1): *ReszHoz* 138; Tedy *ich* *Bog*/ *choćby* *też* *nie* *z* *gniewu* *á*bo *pomśty*/ *tedy* *z* *miłóści* *ku* *lepszemu* *duśznemu* *ich*/ *docześnemi* *plágámi* *ná*wiedza. *PowodPr* 27; *SkarKaz* 274b.

»dobre koronne« (1): Ale *gdibychmy* *łobie* *spólu* *á* *wiernie* *pomogli*/ *nie* *byłoby* *ták* *mocnego* *płotu* *ktoryby* *nam* *zá*grodził *do* *porządku* *á* *do* *dobrego* *Koronnego*/ *á*bychmy *go* *przełómic* *nie* *mieli* *RejZwierc* [193]v.

»kościelne dobre« [szyk 2 : 1] (3): *Stárofty* y *vrzędniki* *Krolewkie*/ *ku* *miłóści* *Bożey*/ y *obronie* *kościóła* *pobudzał*/ *á*by *fię* *o* *dobre* *kościelne* *więcey* *śnac* *nížli* *śami* *pásterze* *duchowni* *śtárali*. *SkarŻyw* 31, 31, 115.

»krolestwa dobre« [szyk 2 : 1] (3): *BielKron* 392v; *Paprup* F; [*Jan Tarnowski*] *lie* *ná*rodził *dla* *dobrego* *królestwá* *wá*łzého/ y *dla* *tego* *obrány* *ieft* *Hetmánem*/ *á*by *zdrowia* *Rzeczypośpolitéy* *bronil* *OrzJan* 65.

»dobre ludzkie, człowiecze, człowieka« [szyk 8 : 4] (7 : 4 : 1): *RejWiz* A5v; *Vrodził* *fię* *dom* *lágellów* *brá*cie *miły* *ku* *dobremu* *ludzkiemu* *OrzRozm* Ov; *látá* *precz* *bieżá*c/ *biorá* *s* *łobá* *wiele* *człowieczego* *dobrego* *GórnDworz* H5v, Z, Ff8v, Hh3; *Pirwíze* *dobre* *człowyecze* *małżeńt*wo. *RejPos* 42 *marg*, 42; *SkarŻyw* 189; Bo *fundáment* *pokoju* y *dobrego* *ludzkiego*/ *ieft* *śpráwiedliwość*/ *ktorá* *ziemiá* *śtoi* *SkarKaz* 2b, 2a; *SkarKazSej* 660b.

»nic dobrego« [*w tym: nic dobrego się nie dzieje* (5)] = *nihil boni* *Vulg* (85): *Siebie* *mieniá*c *nieśczęśnego*/ *Iż* *nie* *pożył* *nic* *dobrego* *BierEz* L2v, N3; *FalZioł* V 6, 52; *BierRozm* 4; *śnadz* *z* *Seymu* *ná*łśego *Nieślychamy* *nic* *dobrego* *RejRozpr* Dv; *LudWięś* B5v; *LibLeg* 11/187v; *RejKup* bb6v; *HistAl* E5v; *ściec* *im* *ią* *nic* *dobrego* *nieobiecuię* *ani* *prorokuię* *prześpieczeńtwa* *od* *pomśty* *bożyi* *MurzHist* H2, H; *BielKom* D7v, E2v; *GliczKsiqz* E2, Fv, Q2; *LubPs* K2; *RejWiz* 90v, 117v; *Dni* *moie* *prętlze* *były* *nížli* *ten* *co* *zliśty* *biega*: *wćiekli* *á* *nie* *ogłádáli* *nic* *dobrego* [*fugerunt et non viderunt bonum*]. *Leop* *Iob* 9/25, 3.Reg 22/8, 18, *Prov* 14/15; *BibRadz* *Deut* 23/6, 3.Reg 22/8, 18; *Nieprzyydzimy* (*wierz* *temu*) *ku* *niczemu* *dobremu* *rychley* *ku* *złemu*. *OrzRozm* C4, Bv, C4; *do* *Niemiec* *nie* *prześpieczno* *iechá*c *nikomu*/ *gdyż* *tám* *ieft* *wiele* *ludu* *rośpuśnego* [!] *rozmaítich* *wiár*/ [...] *ktorzy* *pośtronnym* *duchownym* *nic* *dobrego* *nie* *myślá* *BielKron* 213, 79v, 80v, 166v, 200, 218 (14); *RejAp* AA4; *A* *ktho* *thego* *nie* *baczy*/ *iż* *bez* *biały*chłów *ná* *świeczie* *nie* *vżywie* *człowiek* *nicz* *dobrego*? *GórnDworz* Bb6, G5; *RejPos* 6v, 39, 110v, 162; *Hoyny*. *Zá* *żywotá* *łákomego*/ *Gdy* *vmrze* *nic* *mu* *lepszego* *RejZwierc* 231v, 24v, 104v, 144v [2 r.], 169, 194 *marg*, Bbb; *HistHel* D2; *CzechRozm* 215, 227; *ModrzBaz* 44v, 49v, 106; *SkarJedn* 145, 364; *SkarŻyw* 262, 263; *pewna* *to*/ *że* *nam* *Pan* *Bog* *tá*kowe *zbytki* *ná*łze *niczým* *dobrym* *wetuie*. *WerGośc* 258; *ArtKanc* H15v; *GórnRozm* A2, A2v; *KochProp* 16; *GórnTroas*

4; Przetóż zgoła możem fie niczego dobrého łpodziéwác *OrzJan* 70; *LatHar* 2; Nie mamy nic w tym wieku náfzym nalepfzého/ Iáko brzegu doftápic Zeglárftwá náfzego. *KolakCath* C5v; *KolakSzczęśl* A2, B3v, C2; *GrabPospR* N2v; *SkarKazSej* 676b, 688a, 695b.

»nieco dobrego« (1): nieciáło/ ále vmyflł podnieś ku Bogu/ myflłac nieco dobrego. *SienLek* 11v.

»dobre ojczyzny, patryjej« (4 : 1): prowadźze tho/ ná coś wezwány ieft/ y coś począł/ w imiono Bożé: łtofuiác wlyzftko pióro fwé/ ku dobremu Pátryéy fwéy *OrzQuin* E; radbych ná to zdrowie wázył/ ábych ná dobre ich y oyczyzny ich pátrył. *SkarKaz*)(2v; *VotSzl* B2; *CiekPotr* 49; *SkarKazSej* 667b.

»dobre pospolite, spolne, społeczne« = *salus patriae* *Modrz*; *bonum publicum* *JanStat* [szyk 28 : 23] (45 : 4 : 2): Elzbiéta krolewna Polfká a poty^m kłięzna Legnitzká bącząt/ dlá poľpolitégo dobré^{so} ij dlá rozmnożenia píma polfkiego/ [...] ten ninieyflly żywot pana Iezufow wypifatz dała. *OpecŻyw* *ktv*, *ktv*; *BielŻyw* 63, 84, 126; *ZapWar* 1535 nr 2413; *KromRozm* III A5v, G2; chocia teraz pospolite dobre Korony tej obmyśliwác będziesz raczył *Diar* 20, 75; a to wszystko, co ku pospolitemu dobremu obracać miał, ku swemu własnemu pożytkowi obraca *DiarDop* 107; BVrmiftrzá z Rádą vrząd ná thym iefth/ ...] ná Rathufz fye łchodźic/ o poľpolitym dobrym rádźic *GroicPorz* b3v, g2; *GroicPorzRej* C4; *BielKron* 333v; *Mącz* 61d, 206a; *SarnUzn* A3; *GórnDworz* B; *RejPos* 42v; *ModrzBaz* 43v; *ModrzBazBud* ¶15v; A ták/ co z dobrym niechay będzie poľpolitym/ Helená niechay w Troi zołtanie *KochOdpr* C2v; *SkarŻyw* 115; *BielSen* 11; *BielSjem* 2; *Calep* 279a; *Phil* B2; *OrzJan* 108; *SarnStat* 84, 171; Káždy z nich łczodrze trzos fwoy náfypował, O łpolnym dobrym fwey głowy nie płował. *KlonKr* A2; *PowodPr* 10 *marg*, 72, 79; *SkarKaz*)(2v,)(3v, 609b, 610a; *CiekPotr* B4v; Kto fię ná taką miłość ku poľpolitemu dobremu nie zdumieie? *SkarKazSej* 669a; Ołłábieenie teź máieftatu krolewskiego y mocy iego ná dobre poľpolite/ łzkodliwie bárzo pochodźi *SkarKazSej* 693b, 657a, 663a, b, 665a, 674b (11).

»dobre Rzeczypospolitej« = *salus rei publicae* *Modrz*; *bonum publicum* *JanStat* (45): *ComCrac* 11v; my chuc i wiarę swą ile jeno nawięcej na nas należec będzie, uprzjmie [!] WKM ofiarujemy ku dobremu Rzeczyposolitej a sławie WKM naszego Miłościwego Pana. *Diar* 22; nam nie o własne to lekkie opatrzenie idzie, jeno o dobre RP *Diar* 37, 36, 65 [2 r.], 76 [2 r.], 78, 90 (13); *DiarDop* 113; czáfem pízfemy to/ co ku dobremu Rzeczypoľpolitey náfzey drugdy być rozumiemy *OrzRozm* P4v, Q4; *OrzQuin* Hv; *Prot* D3v; *RejZwierc* 145; gdyź to rozumie^m o káżdym że dla dobrego Rzeczypoľpolitey tho czyni/ thákze y pożythkow Pańftwá Koronnego/ nic prace fwey nie żáłuiác *MycPrz* II B; *ModrzBaz* [16]; *SkarJedn* A7; A ia z chęciá rad/ zacny Krolewicze Cokolwiek będzie łprawiedliwość nioflá/ I dobre Rzeczypoľpolitey náfzey. *KochOdpr* A4; *SkarŻyw* 508; *ActReg* 31, 57, 135, 170; *OrzJan* 51, 130; [Senator] fie y opponowác winien przy Práwie/ y dobrem Rzeczypoľpolitéy. *SarnStat* 230, 47, 283, 392, 402, 989 (11); *PowodPr* 26 *marg*; z fwemi złemi chciwościámi/ á nie z powinnym ku dobremu Rzeczypoľpolitey fercem/ do tego vrzędu przyftępuia. *SkarKazSej* 694a, 667b.

Szeregi: »dobre i błogofławieństwo« (2): *RejPos* 344v; iuź dobre ich/ y błogofławieństwo/ y koniec odkupienia ich przyftępuie. *SkarKaz* 6a.

»dobre i (a) pociecha« [szyk 4 : 1] (5): *RejPos* 269, 331; *RejZwierc* 174; *MycPrz* II A; Ofuśz oczy me/ á fráfunki wżelkie Obroć ná dobre/ y poćiechy wielkie. *GrabowSet* D2v.

»pokoj, (i) dobre« [szyk 4 : 1] (5): *BibRadz Deut* 23/6; *MycPrz* I [D]; czas ná próżnych słowách trącą/ á ćicho targi y zmywy czyniąc/ ná dobre pośpolite y pokoy domowy nie pámiętáią. *SkarKazSej* 694b, 678a, 697b.

»potrzeba i lepsze« (1): káždy członek ná śwym myeyścu/ [...] śwego włáfnego powinowátftwá ftrzeże/ nye tylko ku śwey włáfney/ ále wśech inych członkow y wślyftkyego ćyálá potrzebye y lepśfemu *KromRozm III* E7.

»dobre, (a, i) pożytek« (3): *OrzQuin* C3; Bo wiedźieli/ że im ftąd wiele dobre⁸⁰ y wiele pożytkow przychodzi. *WujJud* 239; *SarnStat* 1002.

»dobre i spokojne« (3): *ActReg* 135; Słufzna też y to rzecz iest/ áby część tego dobrodzieyftwá/ ktorego od mátki śwey Rzeczypośp: hoynie záżywáią/ oney vdzieláli: ku iey zátrzymániu/ y ku śwemu y nas wśzech/ zá błogofłáwienftwem Bożym/ dobremu y fpokoynemu. *VotSzl* Dv; *SkarKazSej* 657a.

»dobre i szczęście« [szyk 3 : 2] (5): *RejWiz* 60, 186v; Niech to ná dobre y ná fzczeńście tobie y domowi twemu [*Quod bonum faustumque sit tibi domuique*]/ O Cefárzu Auguście będzie *ModrzBaz* 25; *KołakSzczęśl* A3v; Pan Bog ludowi Izráelkiemu służbę fwoię płácił doczełnym dobrem y fzczeńściem *PowodPr* 26.

»dobre, (i, a) uczciwe (a. poczciwe)« (7): *MetrKor* 38/287, 501; oftátni kres dofkonálego dworzániná ten iest/ áby on wiodąc páná ku dobremu/ á poczćiwemu/ zoftał w tey mierze v niego ochmiłftrzem. *GórnDworz* Kk4v, Gg5, Gg7; Byle to było z dobrym y vcziwym twoim. *CiekPotr* 47, 49.

»dobre i (a) użyteczne (a. pożyteczne)« (9): *MetrKor* 40/174; *KromRozm I* A2v, L2v; *OrzQuin* B; *GórnDworz* L15v; *WierKróc* A3; *SarnStat* 392, 402; Mniemam, że dla dobrego y pożytecznego Domu iego, tę pracę y kłopoty podiał. *CiekPotr* 83.

»zbawienie i dobre« [szyk 2 : 1] (3): miłościwy Pan fpráwiwfzy tu wśzytko zbáwienie náfze/ y wśzytko dobre náfze/ iż iuż idzie do Oycá *RejPos* 130v, 274v, 309v.

»(a(l)bo, ani) złe, (a, a(l)bo, ani, i itp.) dobre« [szyk 60 : 30] (99): Lepśza trochá dobrego/ niż wiele złego. *BierEz* K4v; A Gdyby kto Iákolę rozdarł na zchodzie pirwśzego księżycza po wylężeniu/ thedy w nim naydzie dwa kamyki, Ieden ku dobremu á drugi ku złemu iako na czary. *FalZioł* IV 24d; *GlabGad* K7v, M, O6; *RejPs* 196v, 221v; *LibLeg* 11/187v; *RejKup* f8v; *BielKom* G5; *LubPs* aa4v; Bo co iest wdzyęcźnieyśzego gdy towarzysz wdzyęcźny/ [...] Iuż wśzytko złe y dobre fpołu s tobą niefie *RejWiz* 58, A6v; Obáč tho dziś/ zem przed oblicznością twą przełożył Zywot y dobre: y zás ná przeciw temu Smierć y złe [*Gonsidera quod hodie proposuerim in conspectu tuo vitam et bonum, et e contrario mortem et malum*] *Leop Deut* 30/15 [*przekład tego samego tekstu BudBib*], *Deut* 30 arg, 3.*Reg* 22/18, *Eccli* 13/31, *Ier* 44/27; *BibRadz* I *7, 3.*Reg* 22/8, 18, *Ier* 21/10, *Eccli* 39/5; *OrzRozm* C4, F2; *BielKron* 16v, 45; *Mącz* 65a, 104c, 320c; *RejAp* BB7, 37, 46v, 61, 180; Lecź ia niewiem ku dobremuli to/ czy ku złemu/ iż my Polacy/ niemamy śwego włáfnego vbioru *GórnDworz* L6v, Y, Gg5; *RejPos* 39, 40 [2 r.], 42, 42v, 46 (29); *BiałKat* 28v [2 r.]; *RejZwierc* 2, 5v, 7, 41v, 76v (9); Rycyrfkie złe y dobre dla pámięci fwoich álbo potomkow ich piáli *BielSpr* 28v; *BudBib* *Deut* 30/15, *Ier* 44/27;

KochOdpr B2; nie ku złemu tá wielkość Wolności łąży/ ále ku dobremu *GórnRozm* B3, B3; *Calep* 66a; *GórnTroas* 29; *OrzJan* 78; *LatHar* 149; Tenże wyznawa/ że od niey wziął wiele dobrego/ y od wiela złego przez nią wybáwion był *WujNT* 398, 23.

»złość a dobre« (1): Zá grzełznymi chodzi złość/ á łąprawiedliwym nágradzi (Bog) dobrem. *BudBib Pro* 13/21.

6. W tekstach lub użyciach prawniczych na oznaczenie pochodzenia z wyższych stanów oraz wiarygodności osób i prawowitego urodzenia; *bonus Mącz, JanStat; liber Mącz; legitimus, probus JanStat; verus Modrz* (75) : Też rzeczón *Patricius* to ieft, póspolitego dobrego oycza łąn *BielŻyw* 168; hy przisłi domnye czterzey naprzoth dobrzi ktorzi naprzoth przysięgli prawdą visnac *ZapWar* 1537 nr 2494; *LibMal* 1544/90v; *GliczKsiąż* Bv, F3v, K6v; [ma być] ták dobry y w teyże potćiwóci iáko pierwey był przed powołáním. *GroicPorz* o2; *OrzList* e4v; Zaden dobry nie ma być poiman áliżby był práwem zwyciężón ále kto ieft trzy kroć popifán w regestr złodzyeyłki/ ten nie ieft dobry *UstPraw* I4, Bv, D3 [2 r.], I3; *RejZwierz* 30; *OrzQuin* Q2; Si modo liberis parentibus est oriundus, Ieśli tilko od dobrych á świebodnych rodziców pochoci [!]. *Mącz* 268d, 242a; dobrej krwie mężóm to nieprzyłtoi/ żeby miedzy zbroine nieprzyiaciele bez broniey/ [...] przyść mieli *GórnDworz* Z4v; *PaprPan* Aav, Bb4v; *ModrzBaz* 61; temu łądowi Duchownému należy dowiedzieć łąe y łądźcić/ które dzieći dobrégo łożá łą albo nie [quaerere et iudicare de legitimi vel illegittimi tori liberis seu natalibus *JanStat* 237]. *SarnStat* 214, 643; *KlonWor* 62.

W przeciwstawieniu: »dobry ... niewolny« (1): Bo czełcz moia flawa twoia Vzyła tu niepokoia Aby od kogo dobrego Lecz od łągi niewolnego *RejJóz* G7v.

W charakterystycznych połączeniach: [kto] (z) dobrego domu (2), gniazda (2), łoża (2), rodu, ojca, rodziców (2), urodzenia (2); dobrej krwie mąż; dobry (-a, -e) szlachcic (2), szlachta (2), ziemiaństwo.

Wyrażenia: »człowiek dobry« [szyk 5 : 4] (9): *MetrKor* 38/321, 46/175; y połlalem ten wipis v. k. m. przes człowieka dobrego a łązzebnyka mego naymie myesyech woyewodę. *LibLeg* 11/19, 10/61, 61v, 11/20v, 84v, 91 v; *Compromissum, Dicitur potestas decidendi controversiam aliquam data arbitro a litigatoribus* — Przipułczenie, łąprawij ze dwu łtron, na rozłsádek debrego [!] człowieka, pod przepádkie^m ząkładu tego ktoribij na decrecie nieprzełtał. *Calep* 229b.

»dobry mąż« = *rozjemca; bonus homo JanStat* (2): A gdzieby łąe około miotánia Lófów o gránice niemogli oni dobrzy mężowie wybráni zgodźcić/ tedy niech lófy z oboiéy łtrony będą miotáné *SarnStat* 1072 [idem] 1264.

»dobrzy ludzie« [szyk 28 : 9] (37): zaprzisiągá thich dobrich ludzi visnavam hy opowiedam ysych then zid do viotłh spraviedlivie ysych schin iego then loy kupil *ZapWar* 1537 nr 2494, 1505 nr 2011, 1528 nr 2458; *LibLeg* 6/115v, 11/18v, 20v, 21, 60v; woythek parobek the wíłithky złodzieye donyey wdom wprawyel łąlubuyącz zanye yłz łąłá lyudzie dobrzy *LibMal* 1554/186, 1545/103v; áby mu koń był przyładzon ku przedánium/ pod świadómem dobrych Ludzi ná tym łąe znáiących *GroicPorz* eev, b3, r; há chłópie/ á więczył tey thy chciał/ dwie oczy mieć w głowie/ iáko ma łąłáchthá/ y ini dobrzy ludzie. *GórnDworz* R8; *ZapKóścier* 1582/29, 31v, 35, 35v, 37 (19); tedy łąm Káłztelan do bliłkiéy wsi łągi łąwé/ albo którékólowiek łąłáchćice dobré ludzi [probos nobiles *JanStat* 714] połłác ma *SarnStat* 302, 573, 701, 707.

Szeregi: »uczciwy, (a) dobry« [szyk 5 : 1] (6): Gdzie przitym Beli vcziwy a dobrzi Ludzę wyari godni *ZapKości* 1584/51, 1582/29, 35, 1584/43v, 1588/79v, 1590/47.

»dobry, (a) wiary godny (a. godny wiary)« (10): kthory ma przyfzygacz Thedy ma posthawycz cztherech dobrych lvdzy a godnych vyary *LibLeg* 6/115v; Gdzie przitym zapifzyę byel slachetny pán czefzimyer dawyt wyelgo potlefký y wyele ynnych dobrich ludzi wyarigodnych *ZapKości* 1586/65, 1582/31v, 1583/37, 1584/45, 51 [2 r.], 1585/53v, 61, 1587/71v.

»dobry i zacny« (1): Bo ci tam wiedzieli dobre i zacne vrodzenie tich dziattek włafnego Krola fwego *PaprUp* C3v.

7. *W funkcji rzeczownika: majątek, bogactwo* (22) : *ListRzeż* w. 14; *BierEz* I3v; ábowiem y moźni krolowie vćiekác muřfą przed řtrachem twoiem á co iem byli nawiernieyfły rozdrápáią obfituiące dobre ich. *RejPs* 98; Bog [...] przikazuie abyfmy nářym dobrym wřpomagali blizniego potrzebuiącego. *SeklKat* Lv; *KromRozm II* p3; Nie czyń kořztu więřszego niź dochody znořzą/ Boć potym twoie dobre dłuźnicy roznořzą. *BielKom* C5; *RejWiz* 127; tymże řwym włafnym dobrem á nakładem moim vczynilem rzecz tákową *BibRadz I* *2; *BielKron* 13, 181v, 366v, 402; *RejPos* 190v; *BielSat* D4; *HistLan* E2; *ZapKości* 1585/61; *BielRozm* 31; W řtukiby mię [*wichrowie morscy*] nędznego byli rozřzarpáli, Y roznieřli řzkárádzie, ze wřzyřtkim mym dobrem. *CiekPotr* 63; *SkarKazSej* 700b.

Wyrażenia: »doczesne dobre« (1): iź cie [*Pan Bóg*] řzáfárzem á włodárzem przekládác raczy nád thym docześnym vřczyřonym dobrem twoim od niego. *RejPos* 265.

»dobre pospolite« (1): áby Krol Pan nářz miłóřiwý/ y Arcybřkup z Břkupy řwemi/ dobrym pořpolitem Swieckiem y Duchownem ták řzáfowáli *OrzRozm* P.

»społeczne dobre« (1): Pátrzayże dáley/ iácy byli řzáfárze [...] y iáko řzáfowáli onemi ofiárámi y onym řpołecznyim dobrem kořciolá s. *RejPos* 23v.

8. *Znaczny, obfity, duży; bonus* *Cn* (144) : *FalZioł* I 57a, 125d, V 18d; dla nabycia lepřzey moci y trwałego przirodzenia [...] lepřzy [*chleb*] iefť rżany *GlabGad* G6, E7v, G3, G4; *LibLeg* 8/133v; *SeklWyzn* f2; A gdy przez Formozá Arnolf był pomázan ná Ceřárřtwo/ miał dobrą řwobodę Formoz ná wřzyřtki řtrony. *BielKron* 173; wřzyřtcy řzli řpołu z Niemcy do Węgier iáko do lepřzey żywnořci źiemie *BielKron* 337, 159, 164v, 170v, 231v, 266v (32); *KochSat* C2; Scripsit se in Graecis literis magnum processum habere, Piřalami že dobry pořtěp ma w náuce Greckiego yęzyká *Mqcz* 44d, 27c, 37c, 236c, 238b; *SienLek* 166; *BialKat* 341; *BielSat* C; [*szpiegowie*] maia wřzyřtkę řpráwę nieprzyacielfką obáczyć á powiedzieć dla lepřzey ořtroźnořci. *BielSpr* 68v, 54, 60; Potym day kłásć chróřt: á nalepřzy iefť Sořnowý/ Iodłowy/ Brzozowy/ miąřłzy iáko dobra źerdź *Strum* H2v, H2v, L4v; *PaprPan* Kv, Ff3, X4; *Oczko* 9v; *KochPs* 107, 160; mam iefťcže řám dobry á peřny dzban dobrej gorzałki *WerGořc* 230; *PudłFr* 75; *BielRozm* 15; *GórnRozm* B3v; *Calep* 490b; Piw dogłędác áby dobre wárzono/ z tego řłody řpore/ wymiar lepszy *GostGosp* 140; *SkarKaz*)(3, 353b; *SkarKazSej* 669b.

W charakterystycznych połączeniach: *dobry* (-a) *cena*, *chuć* (*chęc*) (7), *moc* (4), *siła* (5), (*u*)*rodzaj* (21); *ziemia dobrej żywnořci* (7).

Zwrot: »dać [*komu*] pamieřne dobre« = *mocno ukarać* (1): kthory nie pořłucha/ [...] ták řie z nim obchodźić/ iáko w řzkole z řaki Bákálarz: to iefť/ dáć mu chłofte/ y pámieřne dobre. *GostGosp* 44.

Wyrażenia: »dobra część« [szyk 8 : 3] (11): Biskup Augšpurki/ y inni Grábowie/ Opáci/ dobrą część trzymáią tey ziemie/ okrom fláchy y miałt drugich Celárskich. *BielKron* 286, 230v, 268, 284, 291v, 293v; *ReszHoz* 136; dąb stary [...] Padł/ y dobrą część láfu stárł ná wšytkié stony. *KochPam* 81; *WysKaz* 31; *CzahTr* F3v, G3.

»miasto dobre« [szyk 9 : 1] (10): Miałtá leplže tego kliełtwá łá Tubingá á Stuthgárdia. *BielKron* 287v, 197v, 264v, 281v, 287v, 448v (9); *KlonWor* 45.

Szereg: »hojny i dobry« (1): iáko na buyney á ták nierychłó spráwioney ziemi/ hoyne pożytki y dobre žniwo zbierał. *SkarŻyw* [236].

a. Sowiec odmierzony (50) :

α. O czasie (9) : A tak chwilę dobrą stál nagi/ aliž suknia [!] iego przyniešiono *OpecŻyw* 135; warz to drzewko zbobrowym stroiem/ z opichem/ s szálwiją/ w łoney wodzie z godzinę dobrą *FalZioł* I 17a, V 20a, 65v, 68v, 77; *LibMal* 1546/122v; *HistHel* C; *ActReg* 86.

W charakterystycznych połączeniach: dobra chwila (7), godzina.

β. O długości i odległości (10) : *FalZioł* I 146d, IV 43c; Roście tedy to žiółko ná dobrą piądz wzgóre *SienLek* Yyyv; *GórnDworz* S5v; thák długie końce máią być iáko ná dobrym palcu. *BielSpr* 74v; Stawek ná dobre Stáiánié wšérz y wzdłuż *Strum* P2, G4v; Od ś. Piotrá šzli z tymže porządkiem do ś. Páwłá dobre pułmile nášze Polłkie *ReszList* 160; *WujNT* 395 marg.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a, -e) łokieć, mila, pułmile (2); na dobry (-q, -e) piądz (3), sžzeń, stajanie; na dobrym palcu.

W przen (1) : Tuby trzeba dobrim łokciem/ Cnotę mierzyć *RejZwierc* [238].

γ. O objętości (30) : Pięć žółtkow iaiecznych z trzema dobrimi łyzkoma wina wypić pomaga krwawą biegunkę maieczym. *FalZioł* IV 20b; Wezmi Ruty Szańty, Božegodrzewka/ bylicze, kaźdego z nich po garłci dobrej *FalZioł* V 26v; małz wziąć siedm žiarn białego kadzidla/ Ruty šuchey šczypiot dobri *FalZioł* V 42v, I 151d, II 23v, V 28v, 39, 81 (23); wlož w šerwatkę miodu czyštego y soli kęš/ á tego dobry trunek zágrzawłzy wpiy *SienLek* 39, 17; *RejPos* 170; Dawayćie/ á będzie wam dano. miaré dobrą y náłoczoną y potržešioną y opływáiącą dádzá ná łono wálze [*mensuram bonam et confertam et coagitatam et supereffluentem*]. *WujNT Luc* 6/38, s. 213; *SkarKaz* 279a [2 r.].

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a) garśc (5), łyzka (4), miara (5), szczypiot, trunek (11).

δ. O wadze (1) :

W przen: Bo cnotę tám z rozumem/ dobrym funtem mierzą *RejZwierc* 51v.

9. W funkcji przydawki nie wprowadzającej żadnego znaczenia; bonus Mącz, Vulg (97) : A gdzie idziełz dobra głowo/ Vmiełzli rzecz mądre słowo *BierEz* D3; Hey hey ty dobry męžu/ poštoy mało žnami Widzę ižes ž daleka. z šwoiemi kupiami *RejJóz* B, E2v, G; *RejKup* d4v, d7v, d8v, H, n3; Mnichu/ mnichu. (-) Ozwę mu fye/ wšłák mye nie zye. A mnye wołáłz dobry pánye? *KromRozm I* A3; Ten dobry człek gdjeś to był ná dobrej biefiedzye *RejWiz* 132, 59, 156v, 173v, 187v; Skądeś do nas przyšzedł dobry młodzieńcze [*bone iuvenis*]? *Leop Tob* 5/6, *Iudith* 12/12; *RejFig* Aa4v, Bbv; To šie iuž ciągn iáko Lis/ myły dobry Pánie/ Poki worká/ kožułzká/ y koniká štánie. *RejZwierc* 102, 107v; *Mącz* 100d; *OrzQuin* C4; *Prot* B4v; kiedy dobra páni czegoś ták wiele ná twarz nákládzie/

nie zda iákoby była w máłzkárze *GórnDworz* Gv, D6v, I7v [2 r.], M8, O4, P6 [2 r.] (20); Gościu dobry iáko nie tu tobie podoba? *HistRzym* 52v, 17v, 63v, 86; *RejZwierc* 181; *HistHel* B2; *PaprPan* F3v, M3v, P3; *ModrzBaz* 48v, 57v; *KochOdpr* D; *SkarŻyw* 311, 413, 546; Przeto śiádz zá ftól/ mój dobry łásiedzie/ Boś dawno bywał przy tákiéy biesiedzie *KochFr* 8, 14, 15 [2 r.], 33, 49, 84, 101, 120; *KochDz* 108; *WyprPl* A4v.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a) człek (3), mąż (7), pan (35), pani (8), żona [= kobieta] (2); miły dobry (5), mój dobry (6), nasz dobry.

Zestawienia w funkcji pozdrowień: »dobry dzień« = salve Mącz (10): Ale tu iest y pani/ dobry dzień gośpodze RejJóz D7, I8; Salve, Dobry dzień/ Pomagabóg/ álbo/ moyá słužká/ yáko dworzanie wzywáją. Mącz 87a; po dániu dobrego dnia ieden drugiemu/ poczał pytać ten czo pozniey przyfzedł GórnDworz T4, N2v; RejZwierc 151, 227v, 234, 234v; Ten mu śniadanie noši/ Dobry dzień powiáda KlonWor 62.

»dobra noc« [w tym: dobrą noc dać (3), słyszeć (1)] (14): A zatym pánie dobra noc Radz o sobie co będziefz moc RejRozpr Kv, K2; Idąc łpac maia dać dobrą noc swoym łtarłzym SeklKat C4; RejKup n5v; KromRozm I P3; RejWiz 27, 32v; OrzQuin Aa5; Iuż teraz wiécy mowić niechcę: bo nie iuż łpoznio/ y noc nie przybliža: á tak iuż dobra noc: iutroć nie záś da Pan Bog łtawie. CzechRozm 40; WisznTr 21; KochPieś 25; A ia zatym wam wzyłtkim/ iuż dobranoc/ rzekę. ZawJeft 44; Dobra noc/ iuż zołtańcie/ nietrudząc nie wiécy. WyprPl C4; CiekPotr 4.

»dobry wieczor« (3): RejZwierc 236; Tomálfz przyfzedłfy do vcźniow. (-) Dobry wieczor bráćifzkowie Społeczni Apołtołowie. Słychálfście co nowego? MWilkHist L2; PaxLiz B4v.

10. W połączeniach z wyrazami typu: mniemanie, pamięć, sąd, oznaczających dodatnią opinię o kimś lub czyjąś chlubną sławę; bonus Vulg, Modrz, JanStat (330) : Gdyćby kto cżego požyczył/ Pátrż by mu to ná cżás wroćił: Chcełzli być potym wierżono Dobry łád o tobie miano *BierEz* G; *BielKom* B3; Minus curat famam quam pecuniam, Więłfżá w niego powagé máją pieniádze niż vcźcywość á dobre słowo. *Mącz* 117b, 111a; *GórnDworz* D, Y7; *BielSpr* 26; zato odnas dobrei wzmianki áni od potumłtwa náłzego miec niebeda *PaprUp* K4v; pátrż/ áby twé łpráwy w domu łye toczyły Porządnie: á dobrą cześć v ludzi mnożyły *ZawJeft* 21; *ActReg* 105.

W formule przysięgi [dobra wiara] (6): a wthym zawayáku slyvbuya szoby nycz napomocz nyebracz [...] acz tho wlythko bądye przeczywko thczy mey y dobrej wyerze MetrKor 37/2; Ia N. de s. slyvbuya szwą czełcz, a łzwa dobra wyarą ze łfy mam łthawycz ószobą łzwą, Nayálfznyełfzemu xyążaczyv a panu panu sigmunthowy MetrKor 37/2v, 37/2, 2v, 3v, 4.

W charakterystycznych połączeniach: dobry (-a, -e) cześć, dzierżenie, opinia, sąd, wspomnianie, wzmianka.

Wyrażenia: »imię, miono dobre« = bonum nomen Vulg [szyk 5 : 4] (8 : 1): Dobrego żywotá iest liczbá (niewielka) dni: ále dobre imię zołtanie ná wieki. Leop Eccli 41/16, Prov 22/1, Eccli 41/15; BielKron 80v; A w hifstoriach zálfie łwieckich ábo pogáńfk ich [!] wielu łlawá y dobre imię áż podziśdzyeń z wielką pochwałá łłynie RejPosWstaw [41⁴]v; CzechRozm 231; Eudoxia – Dobra sława, dobre miono. Calep 376a; GosłCast 12; PaxLiz C.

»dobre mni(e)manie« = *existimatio Calep, Modrz* [szyk 34 : 7] (41): *Diar* 76; *IchM* to, co najwięcej ludzie sobie zachować zwykli, dobre mniemanie i miłość ludzką, to *IchM* sobie tak lekce ważą *DiarDop* 101; *GliczKsiąż* B8; *BibRadz Matth* 6/2; *Mącz* 152c; *LeovPrzep* b; *GórnDworz* D4 [2 r.], D5, 14v, M, Mv (13); dobre mniemanie wżem o łobie łprawł. *HistLan* E3; *KuczbKat* 60, 325; *RejZwierc* 4v, 37v; Mamy tedy włtydowi łollować/ mniemanie dobre o łobie czynić [*existimationi consulendum*]/ oczu y rozładkow ludzkich włtydác łię. *ModrzBaz* 51, 39v, 40, 60v, 62, 62v (13); *ReszHoz* 131; *Existimatio* – Dobremniemanie, łława, zawołanie. *Calep* 389b; *PaxLiz* E; *SkarKazSej* 670b.

»dobra pamięć« [*w tym: [kto] dobrej pamięci (11)*] = *bona memoria JanStat* (12): *ZapWar* 1513 nr 2063; *OpecŻywPrzedm* C3; *Zołtarz* Dawida proroka przez Miłtrza Valentego dobrej pamięci z Poznania/ [...] na rzecz nałzę polską wyłozony *WróbŻołtGlab* A2, A2 [2 r.]; *LibLeg* 11/138v; *KrowObr* 31 [2 r.]; Bo kto łie zle záchowa/ złą też łławę miewa/ A kto dobrze dobrą też zówždy pámieć miewa. *RejZwierc* 38v; *LeovPrzep* b; *BudBib* B; łłufzny zwyczaj który był chowan zá czálu dobrej pámieci Witowdá [*bonae memoriae Witowdi JanStat* 855] wielkiego Książęciá Litewłkiego [*niech będzie chowan*] *SarnStat* 1078.

»dobra powieść [= *opinia*« = *aestimatio, existimatio, fama, celebritas famae, gloria, honor Mącz* (28): przyiáciele [...] iedni drugiem czyniá/ i dać gárdł łwoich o dobrą powieść przyiációl łwych nie lituiá *MurzHist* G2v; *Leop Prov* 22 arg; áby to mieylce w kthorym łie vrodził á wychował dobrą powieściá wyłtháwil álbo podpárł/ zwłázczá piłzac Rycerłkie dzieie zacnieylze *BielKron* 334, 204; *Ferro contumeliam arcere, Ręká á mieczem o dobrą powieść/ á łławę łwá zcinić. Mącz* 14c; *Habere iudicia et testimonia multa populi, Mieć wielmi dobrą powieść v łopolitego człowieká. Mącz* 176c; *Proscindere conviciis, Rzucić łie komu na dobrą powieść/ nie zoltáwić czci ná kim zá pieniádz. Mącz* 372b, 6a, 37c, 46a, 68a, 102d (24).

»dobra łława« = *fama Mącz, Modrz; bona fama Vulg, JanStat; gloria Mącz; bona existimatio JanStat* [szyk 147 : 39] (186): *Lew* łie niegdy łolepłzyć chciál/ By dobrą łławę otrzymał *BierEz* R3; *BielŻyw* 50; *GlabGad* A3; *SeklWyzn* 3v [5 r.]; *RejJóz* Q4; grzełłá włlyłci ktorzy [...] łławę dobrą kradną bliźnemu *SeklKat* L3; *MurzHist* M4v; *MurzNT* 61; *GliczKsiąż* H6v, P7 marg; *GroicPorz* b3, ee3v; *RejWiz* 15, 19v, 22v, 43v; *Leop 2.Cor* 6/8; Gdyby człowiek dobrej łławy był ofkárzon o iáki gwált/ tedy łowod ma łtáwić łzełć łwiádkow *UstPraw* Bv, H2v, I3; CZarnkowłkich to łławny dom/ zówždy w Polłzłcze bywał W łzczęłciú á w dobrej łławie/ włtáwicznie plíwał. *RejZwierc* 60, A3, 5, 13v [2 r.], 61, 70, 124, 124v; brácia/ kthorekolwiek rzeczy łá łrawdziwe/ [...] kthorekolwiek dobrej łławy/ iefli ktora cnotá/ y iefli ktora chwála/ o tych myłłcie. *BibRadz Philipp* 4/8; then Cefarz [*Karzeł*] miał łławę dobrą od łotomnych ludzi. *BielKron* 186v, 54, 65v, 146, 203v, 343v, 403; *KwiatKsiąż* Av, G2, G2v; *Benedicere alicui, Dobrą łławę komu dáwác/ to yełt/ chwálić Mącz* 87a, 19d, 24b, 172a, 213c, 378a (9); *Prot* A3, C4; *RejAp* 11; co może być gániębnieylzega/ iáko kłamliwą gębá złupić łoczciwą białágłowę z dobrej łławy *GórnDworz* Aa4, D5, M6, T8; *BielSat* H; *RejZwierc* 14, 21v, 30, 36v, 104 (11); *BielSpr* b2, 36v, 43v, 66, 71v; *WujJud* Mm4v, Nn3; łławę s łego/ Dobrą łotym otrzymał/ iż był łogoboyny *HistHel* B3; *BiałKaz* M2v; *CzechRozm* A8v, 227, 227v, 231, 247; Wierz mi że náłz Polánoł ná to pięknie łodzi/ Iáko go w dobrej łławie ładen nie łochodzi. *PaprPan* I; Y dził to ci Czołowłcy s łiebie łokázuiá/ łławę dobrą miłuiác zdlowia nie lituiá. *PaprPan*

L3v; Z dawná tu Lánckoruńcy w dobrej ławie brodzą *PaprPan* X; [*Ziemowit*] Męłtwá y dobrej ławy Polakom przymnażał. *PaprPan* Dd3, D3v, E3, G3, H4, I4 (28); Są niektorzi/ co nic nieumieią iedno dobrej sławy á dobrego mnimánia [*fama et existimatio*] ludziam włóczć *ModrzBaz* 13, 85v; *ModrzBazBud* ¶5v; *KochOdpr* Bv; dla bliźniego dobrą sławę/ á dla Bogá dobre sumnienie/ záchowác mamy *SkarŻyw* 108, 460; *StrykKron* A3v; *KlonŻal* C3v; *WerGość* 224; *KochPieś* 17, 28, 51; WSzytki rzeczy/ które ią/ zginąć pewnie mułzą/ Lecz ławy dobréy wieki nie nárułzą. *PudłFr* 10; *GórnRozm* G2, I3; *ActReg* 41; *Calep* 376a; *GostGosp* 2 [2 r.]; *GórnTroas* 60; KRóm dobréy ławy/ która z cnoty roście/ Nie posiadł człowiek nic trwálégo próście. *KochFrag* 30, 49 [2 r.]; *WujNT* 2. *Cor* 6/8, *Philipp* 4/8; iż żaden szlachćic iman bydz nie ma/ będąc dobréy ławy/ iedno któryby był piérwéy práwem zwyciężón [*qui bonae esset fama* *JanStat* 622]. *SarnStat* 703; może bydz świádkiem/ Szlachćic [...] tylko ma bydz dobréy ławy/ á w poczćiwóści íwéy nie podeyżrzány. *SarnStat* 1159, 141, 269, 328, 506, 555 (27); *GrabPospR* K2; *KlonKr* A2v; ná on čás y v ludzi dobry^m był/ y ławę miał v włzytkich o łobie dobrą. *SkarKaz* 610b; *CiekPotr* 18; nic nie szkodził pocćiwemu memu y dobrej ławie mey *CzahTr* A2v; Ná táiemnego nieprzyiaćielá íwego który krádnąc go nádobrey ławie pokátne go szczypał. *CzahTr* I4v, B4v, G2v [2 r.], H3, I2, I4v (13); *SkarKazSej* 701b; Kochay fię w dobrej ławie/ záchoway ią w cále. *KlonWor* 41; *PudłDydo* B2v.

»dobre świádectwo« = *bonum testimonium* *Vulg*, *Modrz*, *JanStat* [szyk 10 : 3] (13); *GliczKsiąż* D4v; *SarnUzn* D6; *RejPos* 22, 23, 23v, 124; Páweł też chce/ áby Biskup miał dobre świádectwo/ y od onych ktorzi z nim niedzierzą *ModrzBaz* 59; *Calep* 357a; *WujNT* 6/3, 16/2, 1. *Tim* 3/7, s. 831; My Król przerzeczony/ dwu Komendorów/ mężów dobrégo świádectwá [*viros boni testimonii* *JanStat* 852] y sumnienia/ ná świéto Swięteczné/ y tákże Míłtrz y Zakon dwu Woiewód [...] niech obierą [!] *SarnStat* 1076.

»[kto] dobrej wiary« [w tym: *dobrej i calej* (2)] (3): *Gravis testis*, Dobrej wiary świádek. *Mącz* 149b; będzie powinien miánowác ósmnaście świádków/ szlachćiców ósiádlých: mężów dobréy y cáley wiary y ławy [*bonae integraeque fidei et fama viros* *JanStat* 508] *SarnStat* 327 [*idem*] 767.

»dobre záchowanie« [szyk 2 : 1] (3): *Bene audire*, Dobre záchowánie á sławę mieć miedzi ludzmi. *Mącz* 19d; *RejZwierc* 55; Sługi y poddánego cnotliwego vrząd/ życzyc Pánu ławy/ záchowánia dobrego/ pożytku bez grzechu. *GostGosp* 40.

»dobre zawołanie« [szyk 2 : 2] (4): Záprawdę nie ma też zápamyétác náuczycyelá thego który mu sýná vczy rzeczy tych s kthorych ocyc sam może potym powftác/ á zawołánye dobre myć *GliczKsiąż* M6v, C, Lv, N3v.

Szeregi: »dobry i błogosławiony« (1): á pámiątká ich [*proroków*] niechay będzie dobra y błogosławiona [*sit memoria in benedictionibus*]/ bo káždy z nich ćiefzył Iakobá *BudBib Eccli* 49/12.

»dobry a chwalny« (1): *Famae celebritas*, Dobra a chwálna powieść o kiém. *Mącz* 46a.

»dobry i nienaganiony« (2): líft/ który zá podeyżrzány íeft mian/ będzie dowiedzión [...] dwu świádków szlachćiców ósiádlých dobréy y nie nágánionéy ławy [*bonae et non inculpatae fama* *JanStat* 509] ćielefną przysięgą. *SarnStat* 328, 767.

»dobry i poczćiwý« (1): [*mąż zdradliwy*] mą dobrą ławę targa y poczćiwą/ Wymywáiąc páłzczeke mną/ íwą nieprawdźiwą. *CzahTr* I4v.

»(i) dobry, (i, a, a(l)bo) zły« [szyk 4; 4] (8): *RejZwierz* 38v; *Mącz* 152c; śiła do chęci/ ábo niechęci nálezey/ dobra/ ábo zła/ tám tego ławá iemu v nas połżuy *Górndworz* D5, Mv, M5v, Bb6v; ławá y zła y dobra iefth bárzo głośny dzwon/ á brzmi ná wżytki łrony łzyroko. *RejZwierz* 36v, 268.

α. W funkcji rzeczownika (16) :

Zwrot: »pisać, mówić, trzymać, słyszeć, myśleć [o kim, o czym] co dobrego (a. wszystko dobre)« [w tym: złego i dobrego (2)] [szyk zmienny] (16): *SeklWyzn* Dv; *MurzHist* T4; *KrowObr* 79v; TEnże łzedł mimo namiot ćicho drabá łwego/ Vłyłzał á tám mówią o nim nic dobrego. *RejZwierz* 27; Mieyże w vcźciwości świekrá twego y świekřę twoię/ [...] ábychmy o tobie wżytko dobre łyłzeli [utinam audiam tuam famam bonam] *BibRadz Tob* 10/13, *Gen* 24/50; *OrzRozm* B; LAndo Papież będąc oobliwy/ nie małz o nim co złego y dobrego piłác *BielKron* 173v, 144v; *BiałKaz* M2v; Bo gdyby X. K. co dobrego rozumiał y trzymał o Bożym łowie/ [...] tedyby ták nigdy nie piłał *CzechEp* 343, 110, 222v; *PaprUp* C3v; Cołz wždy też tám o nálezey Połłzyczne było łtychác? (-) Nic dobrego, nie tylko mówią, lecz y piłzą *CiekPotr* 88; *SkarKazSej* 700a.

11. Połączenia frazeologiczne o różnych znaczeniach (999) :

Fraza: »coż lepszego (u)czyni?« (w pytaniu retorycznym wyrażającym dezaprobatę) (3): Coż ten lepszego vcźynił: Zonę chce niewinnie łpalić *BierEz* D3; *MurzHist* M3v; Coż wždy lepszego czynimy łż do grobu nie idźiemy. *MWilkHist* G4.

Zwroty: »dać dobrego« = *dokuczyć* (1): Graviter me afflixit febricula, Udręczyła mie Febrá á żimnicá Dálámi dobrego Febrá. *Mącz* 130b.

»iść w lepsze« = *współzawodniczyć* (1): Gdy ná wesele iáda/ Kmieć wieżie tłumoki/ Twarz bába vwálkuie/ idźie w lepszé włkoki. *BielSat* D2.

»jeść z dobrym smakiem« = *chętnie* (1): miełzáią raz kwálno/ drugiraz gorzko/ więc też czásem y łodko/ áby iedno przy drugim lepszé łie zdáło/ przeto káždy ye z dobrym łmákiem *Górndworz* F.

»mieć [komu] za dobre« = *aprobować, pochwalać* [szyk zmienny] (11): Ośiel niegdy ná plá pátrzył/ łż się częłto z pánem pieścił: Y nogámi się nań włpinał/ Pan mu wżytko zá dobre miał. *BierEz* M4v; *GliczKsiąż* O5v; To iefth/ nie będą mu thego mieć zá dobre/ ále zá rzecz niesłufzną. *BibRadz* I 343d marg; *BielKron* 46v, 105, 151v, 219, 310, [332³]; A iżbychći rádźił przy czym małz zołtác/ zda mi łie żebyś mi zá dobre nie miał/ iżbych cie tákim prołtakiem być rozumiał *RejZwierz* 126v; *CzechEp* 93.

»[na kogo] dobre oko mieć« = *pilnować* (1): Ná ty też ktorzy ine w połłpęku duchownym wybiegali/ dobre oko mieli/ áby w pychę y rozumienie o łobie nie vpádli. *SkarŻyw* 298.

»mieć na dobrej pamięci; być, mieć, zachować w dobrej pamięci« = *dobrze pamiętać; habere aliquid in recenti memoria* *Mącz* [szyk zmienny] (10; 6): oná łáfká á lutołć páná yego miłółcy twego/ wdobrey mi pámyęcy yełt *March¹Wiet* Av; á iże przy národzeniu iego widziałem żywioły przemienione/ niechay thedy będzie chowane w dobrej pámięci *HistAl* A6v; [*Król*] Miał to na dobrej pámięci, iż był sejmu połłedniejszego mianował czas na ł. Bartłomiej ku skończeniu wszyćkich spraw a potrzeb korunnych *Diar* 22; *DiarDop* 117; *LubPs* bb; *BielKron* 133; *Mącz* 348b; *SienLek* 114; *RejPosWstaw* 44; *Strum* Cv, G2, I, L3v; *SkarJedn* A5; ma ná dobrej pámięci/ że nie tylko iednego Miáłtá Rzymłkiego/ ále práwie wżyłtkiego śwíátá/ powłzechnym Biskupem y naywżylzym Pálterzem iefth *ReszHoz* 134; *WujNT* I.Thess 3/6.

»mieć [o kim, o czym] dobrą sprawę« = *dobrze wiedzieć* [szyk zmienny] (6): Ofthátnią bitwę miał Boleśław z Iárośławem Rulkim kfiążęciem gdy chciał do Polłki bez wieści wtárgnąć/ Krol Boleśław miał o nim dobrą łprawę/ ciągnął przeciw iemu nád Bug rzekę *BielKron* 345, 365, 366v, 395; *SkarJedn* 214; A gdzieby zásię ták miano łłuchác świádkow [...] pierwey o cnoćie/ y pocźciwem życiu iego máiąc dobrą łprawę/ to náłzy Sędziowie ledwieby iednę actią ná dzień ośádzili. *GórnRozm* H2v.

»dobrą znajomość [z kim] mieć« = *znać się dobrze* [szyk zmienny] (3): pomyenyl kilka panow Lithewłkich kthorzi znaiołocz dobra sznym dawno wzyáli y mayá *LibMal* 1548/145; On łam o łobie powiáda: iż znał dobrze dyablá/ y dyabel z nim dobrą znáiomość miał *BiałKat* 341; *SkarŻyw* 362.

»za dobre przyjąc (a. przyjmowác)« = *aprobowác, pochwalić; probare Calag; boni consulere, facere boni a. aequi, constanter et sedate ferre, grate recipere, in bonam partem interpretari Mącz* [szyk zmienny] (50): Aleć tu łłufze ná mądre/ Y krzywdy przyjąc zá dobre *BierEz* I, 13; *RejPs* 83; *RejJóz* A4; *SeklKat* D3v, M; *MurzHist* T2; *BielKom* A4v, E3v; *RejZwierz* A4, 14, 40; ále to was ołtrzegam/ ábyście Długołzá czytáiác zá dobre przyięli co tám v niego naydzieicie. *OrzRozm* K4v; *BielKron* 114, 149v, 195v, 209, 213, 261v (10); *Aegre ferre ac pati, Nierádo ćierpieć. Nie zá dobre przyiác, Mącz* 4a, 4c, 26a, 63c, 89a, 113c (15); *GórnDworz* C6; Czáfem Koń porwie wodzą/ muśi z nowu wfiádác/ Muśi zá dobre przyiác/ chocia będzie biádác. *BielSat* C4v; *RejZwierz* 210; *ModrzBaz* 126v; Vor gut anfehen. Zá dobre przyiác. Pochwalić. Probare. *Calag* 549a; *BielRozm* 22; Odemnie theśz prośze przimicie zadobre to przełpietzne piłanie *Paprup* L4; *Calep* 35a, 135b, 247a; *WujNT Hebr* 13/22; Przyimie włzytko zá dobre co przynieśie rola: Mowi z pokorą: Niech łię dzieie Boża wola. *KlonWor* 77, 79.

»na lepszą stronę wykłádac« = *melioem in partem interpretari Modrz* (3): cokolwiek bywa mowiono albo łię łtawa/ to włzytko naleplzá łtronę wykłádayá. *KwiatKsiáz* B3, Q3v; Ale wolę to ná lepšzą łtronę wykłádac: á wymowkę przelšłego czáłu onę vczynić/ że trudno zwykłe práwá opuścić/ á nowych łię chwycić. *ModrzBaz* 143v.

Wyrażenia: »dobra biesiada« = *uczta* (13): *RejJóz* O2v; Czart yuż proły łwych Towaryśłow do Piekła na dobra Biefyade. *RejKup* ee6; *RejWiz* 17, 67, 132; *RejZwierz* 65v, 110; Iednego czáłu gdy s krolowá łiołtrá łiedzyał przy dobrej biefiedzye weśoły/ kazał łpuścić plá z lewkiem *BielKron* 114; *RejZwierz* 61, 83v, 165 [2 r.]; IÁko wieczór rad káždy z zártý ná plác iedzie/ Przymówiono mu zártem przy dobrej biేశiedzie *PudłFr* 11.

»z dobrego cechu« = *frant* (1): MAłpá chytra Zophią łwiętą łie czyniła [...] Jeden z dobrego cechu trefi łie do tego/ Rołpowiedzá mu chlłopi/ rzekł pocźkam ia tego. *RejFig* Aa2v.

»najlepsze lata« = *czas największych możliwości człowieka* (1): s ktoremi [ludźmi rycerskimi] żył/ nie iáko pan s łługámi/ ále iáko ociec s łiny/ máiąc s tego wielką rołkołz iż ktho láthá łwe naylepše/ v niego łtráwić chciał. *GórnDworz* B7v.

»w, na dobrej mierze« = *śluszenie, włáściwie* [w tym: postanowiony (3), zachowác (a. zachowanie) (4)] (6 : 2): iakoby spraviedlivosc liudłka była na dobrej mierze połtanoviona y roznołcz łtatutow zgodzona. *ComCrac* 17v, 14; *LibLeg* 11/188; *MurzHist* P2; ktora tho dumá/ ku pocźciwemu iá [wolę] łkłoni/ vłpokoi/ y w dobrej mierze záchowa *GórnDworz* Ff6v, X2v, X6v, L15v.

»dobra myśł« [w tym: być dobrej myśli (71), czynić dobrą myśł (12), dodawác (a. przydawác) dobrej myśli (9)] = *nadzieja, ufność; bonus animus Mącz, Vulg; animus fortis Mącz* [szyk 138 : 8] (146):

Bądź Ezopie myśli dobrej/ Ták ciężkiego żalu nie miey. *BierEz* G4; *BielŻyw* 145, 155; *RejPs* 145, 190; Lecz na łmętnę przygody dobra myśl przyłtoi *RejJóz* I3v, B4v, I3v *marg*, I4, K, O3, P, Q2v; *RejKup* B; *BielKom* F8; *LubPs* gg4v; *RejWiz* 16, 35v [2 r.], 49, 54v, 68 (8); Y theraz rádę wam być dobrej myśli [*Et nunc suadeo vobis bono animo esse*]. *Leop Act* 27/22, 25, 36; *RejFig* Aa7v, Dd3; *RejZwierz* 2 [2 r.], 4v, 10v, 34, 38 (9); Thu Dawid po długich fwyh ciężkościach vczuwłzy ráthunek Páńlki czyni łobie tak dobrą myśl iákoby theż iuż do końcá miał być wybáwion. *BibRadz* I 291a *marg*, I 306b *marg*, *Ps* 68 *arg*, *Agg* 2/5 [2 r.], 4. *Esdr* 6/33, *Tob* 11/10 (13); *BielKron* 84, 85v, 210, 214v, 235 (9); Diem eximere vel tollere, Odyąc komu dobrą myśl/ Nádzieyę zepłować. *Mącz* 88b; Exporrige frontem, Ey bądź dobrej myśli/ Wyciągni czołó. *Mącz* 351a, 9d, 10b, 39b, 53b, 124d (17); Ale náłz Pan/ chcąc nam lepšzą myśl vczynić/ powieda nam o Oycu o fwoim/ iż on miłuię was. *RejPos* 133, 135, 139; Gdyż łtárzec ták łstrożnie ná włzem połtěpował/ Ze ni w czym dobrej myśli dzieciom nie zepłował. *HistLan* E3, D4; *KuczbKat* 405; *RejZwierc* 19v, 30v, 46v, 87, 90v (12); *BielSpr* 6v, 39v, 43v [2 r.]; A tać noc przodkom náłzym była przed tym oznáymioná/ áby [...] byli dobrej y bełpieczney myśli. *BudBib Sap* 18/6, *Tob* 11/10, *Eccli* 34/19 [20]; *BiałKaz* K2; *BudNT Act* 14/17 [16], 27/25, *Philipp* 2/19; *CzechRozm* 2; Widamy to/ że ci co się boiá blednieiá/ á ci co się ráduiá rumiáni bywáią: oni się fráfuia/ á tym dobra myśl rołcie [*istos animos sumere*] *ModrzBaz* 7; *KochPs* 46, 77; *SkarŻyw* 90, 136, 171, 173, 188, 201 (12); *KochTr* 4; *StryjKron* 124; *KochJez* A3; *KochFr* 73; *WerGośc* 230 [2 r.]; *WisznTr* 10; *KochPam* 82; *KochPieś* 8, 28; *ArtKanc* S16v; *KochProp* 11; *Calep* 416, 688a; *GostGosp* 154; *RybGęśli* C4; *WujNT Act* 27/22, 25, 36, *Philipp* 2/19, *Apoc* 11/10; *WitosłLut* A5; *Vltála* dobra myśl fercá náłzego *PowodPr* 10; *KlonWor* 26.

»dobra myśl« [*w tym: dobrą myśl (u)czynić (a. sprawić, a. (u)działać, a. wzbudzić*) (17), (*po-, ze-*)psować (*a. (ze)psuć, a. (prze)kazić*) (17); *być dobrej myśli* (19), *używać dobrej myśli* (7)] = radość, wesolość; *deliciae* *Mącz* [szyk 124 : 5] (129); *FalZioł* II 3d, V 71v; *BielŻyw* 113; Bo łłáby polak ná trawie Gdy niemász połciá wpotráwie Ykázdy lepšlá myśl miewa Kiedy nędze nieużywa *RejRozpr* I4v, D2v; *RejJóz* D4, E3, G5, I3v, I8v, K6v, O3v; *RejRozm* 408; *RejKup* v7v; Siodłá s łiebie nie łkláda kto cie [*pracę*] náłłáduie/ Dobrą myśl y vrodę tohá łobyę pľuia. *BielKom* D8, Bv, F4; *LubPs* M3, aa4v, cc2v; *RejWiz* 5, 16 [2 r.], 22, 24v, 37v (11); *RejZwierz* 56, 88, 110, 113v, 135 [2 r.]; *BibRadz* 1.Reg 25/36, 2.Reg 13/28; *BielKron* 187v; Laetor, Wefełę łie/ Dobrej myłly yełtem. *Mącz* 182d; *Vtrunque laetor et sine dolore corporis te fuisse, et animo valuisse*, Raduyę łie dla obu rzeczy yžeš y ná ciele czyłście zdrów był/ y ná dobrej myłly nic nie łchodźiło. *Mącz* 182d, 52b, 55b, 73b, 80d, 151d (19); Máłó ná tym/ ále iefzcze tenże Oćiec/ łpięwáć y táńcowáć rołkazał/ czyniáć dobrą myśl łynowi iuż wolnemu łwoiemu *OrzQuin* P4, P4 *marg*, S; *Prot* C3, D; á iefł ten łmiech niemal záwdy łwiádkiem thego/ ižełmy dobrej myłli. *GórnDworz* O2, H5v, K, O2, Bb6, Hh; *RejPos* 255v; Bo iuż tego zewłżąd łtrách zewłżąd boiáźń trapi/ Nigdzyey łie z dobrą myłlá od nich nie pokwápi. *HistLan* E3, Fv, D3, D4v; *RejZwierc* 54, 72v, 87, 87v [3 r.], 102v (22); gdy będzie dobrej myłli Amnon od winá/ á rzekę do was/ biyćie Amnoná á zábiyćie iy *BudBib* 2.Reg 13/28; *HistHel* B; *PaprpPan* C4; *KarnNap* A2; *KochOdpr* B; *Oczko* 18v; Bodayže iáwnnéy nie vłzli łromoty/ Którym niełzczęłcie/ y moie łłopoty Dobrą myśl czyniá. *KochPs* 50, 155; Czemu teraz w mękách czyniłz łobie fáłszywą dobrą myłł? *SkarŻyw* 126; *KochTr* 22; *KochEpit* A2; *KochFr* 24, 32; *WerGośc* 230, 236; Dobra myłli/

które y nie przywabi/ Choć kto ściány drogo wiedwabi: Niegardz moim chłódnikiem chróściány *KochPieś* 4, 23, 27, 34; Ale gdzie dobra myśl płuży/ Tým y zdrowié lepíey łúży *KochSob* 58, 63; *PudłFr* 12, 64, 72; *ArtKanc* R19v; *ZawJeft* 26; Genialiter – wefelie, zdobrá miłfią. *Calep* 455b; *RybGęśli* C4v; *WujNT* 245, 261; *CzahTr* K4v.

»dobra myśl« = *uczta* [szyk 20 : 2] (22): *RejRozpr* Hv; *RejWiz* 17v; PAni dwu ná wieczęrzą/ do fiebie prośiá/ Więc dobrą myśl tu łobie/ z nimi vczyniá. *RejFig* Bb6v; *GórnDworz* Q4v; *RejZwierc* 102v, Aaa3v; *Oczko* 28, 30v; Iuż cię moie łtrony znáią/ Y ná bieśiádách śpiéwáią/ Dobra myśl nigdy bez ciebie. *KochFr* 60, 78, 83; *KlonŻal* A2; *KochPieś* 23, 48; *KochSob* 59; *KochProp* 14; *OstrEpit* A3 [2 r.], przy dobreymyśli opiwłzy fie [*Baltazar*]/ rofkazał przynieść łtátki złóte y łrebrne *PowodPr* 75, 65, 74 [2 r.].

»dobra myśl« = *swoboda, pewność* [szyk 3 : 2] (5): *RejZwierc* 63; w miełcie powieđał [*Tyberyjus*] káždemu łwobodá mowienia/ y myłli dobre máią być. *BielKron* 140; *OrzQuin* P4v; A ty [*Wisłó*] muśiłz tę łwoię dobrą myśl połóżyć: Bo krom wiofeł/ krom prumów iuż dźiś łuchą nogą Twóy grzbiet niewieźdżony włzyłcy deptáć mogá. *KochFr* 88; *ZbyłPrzyg* B.

»dobra pamięć« = *rozum; sana mens Vulg* [szyk 4 : 1] (5): Hoyny teź był [*Arystoteles*] W maietnołci, ale hoynieyłzy w rozumie/ á był żyw LXII. lecie, pamięci będąc dobrej vmarł. *BielŻyw* 90; Chcę zá dobrej pámięci rozrzádzić łwe rzeczy. *HistLan* E, Ev; *ZapKóscier* 1586/69; *WujNT Luc* 8/35.

»dobre powietrze« = *salubris aura Mącz* [szyk 8 : 3] (11): łóże ma teź być połthawiono ná powietrzu dobrem gdzie ma leżeć izby ie wiatr podwiewáł *FalZioł* V 69, IV 38a; Cefarz chcąc okrutnołć Szwabow vłkromić ná lepłzim powietrzu, przeprowádził ie do ziemie Galliey *MiechGlab* 44; *BielKron* 283v, 430, 459v; *Mącz* 21a, 57a; *HistLan* D3v; *Oczko* 26; Wzgárdziwłzy łudzie łtworzyłciéłá łwego/ łmrodem y palenim báłwochwáłłkich ofiar/ włzyłtko zárázili. iłz człówiek y dobrego powietrzá mieć nie może. *SkarŻyw* 130.

»dobre serce« [w tym: być dobrego serca (20), (u)czynić dobre serce (13)] = *nadzieja, ufność; infractus animus Mącz; bona formatio cordis, anima virilis PolAnt* [szyk 35 : 34] (69): Miłóciem bywa nędznemu/ Cierpieć nędzę nie łámemu: Y bywa łercá lepłszego/ Widząc kogo nędznieyłszego. *BierEz* L2v, C4, D3v; *LubPs* K4; *KochZuz* A3v; NA hárcu mu przed bitwą łyná włápiono/ Ściáwłzy główę/ ná drzewcu przed huł wyłtáwiono. Vłrzawłzy onę główę/ nie zmienił połtáwy/ Czynił włzem dobre łerce/ iáko Cefarz práwy. *RejZwierc* 29, 31 *marg*, 40 *marg*; Bąđź łtáym á łercá dobrego/ ábowiem ty wnidźiełz z łudem tym do ziemie oney *BibRadz Deut* 31/7, *Deut* 1/38, 31/23, *Ios* 23/6, *2.Reg* 13/28 (13); Bęđąc Sámsón łercá dobrego/ nie báł fie Filiłstynow *BielKron* 52; Widząc w łobie wielką dzyurę Prufowie/ połtápili ná zad/ náłzym łerce dobre vczynili *BielKron* 384, 31v, 50, 57v, [85²]v, 86v (25); *Ferocire dicuntur Iuvenes*, Dobrej myłli y dobrego łercá być/ Czuc fie ná mocy *Mącz* 124d, 135d, 190a; *GórnDworz* K4v [2 r.]; *RejPos* 45v; Ochołna połtáwá dobre łerce czyni *RejZwierc* 96v *marg*, 149, Bbb; *BielSpr* 6v, 22, 42, 64; *PaprpAn* L3; *ModrzBaz* 115; *KochPs* 28; *KochTr* 7; *KochJez* A3v, A4; Y záwołáno łlepego mowiąc mu: Tułz łobie dobrze [*animaequior esto*] (*marg*) bąđz dobrego łercá. (-)/ włtań wołá cię. *WujNT Mar* 10/49; *WitosłLut* A6v; *KlonKr* Bv; *KmitaSpit* B4.

praw. »pod dobrym słowem« [w tym: obiecować (10), (przy)rzec (9), śłubować (3); dobrym a cnotliwym (3), dobrym a uczciwym (3)] = *słowem honoru; bona fide Mącz, JanStat; salva fide Mącz*

[szyk 23 : 1] (24): *ZapWar 1549 nr 2657 [2 r.], nr 2658*; Słowni gracze ná grze/ rzekłszy łowem dobrym łobie załtawę wykupić/ y ná wftęgę gráią/ á szańce potym łobie po grze płácą. *OrzRozm O2*; *Recipio tibi bona fide*, Obiecuyęc to dobrym słowem. Wiernie. *Mącz 36a, 192d, 226d [3 r.], 311b, 366b, d (14)*; *ZapKościar 1586/64v*; *ActReg 40*; przeto obiecuiemy dobrym łowem pod przyśięgą náłżą [*promittimus bona fide absque omni dolo cuiuslibet fraudis, sub sacramento fidei nostrae JanStat 107*]/ tę Koronę królestwá Polłkięgo ząwždy/ cáłą/ zdrową/ y nieumnieyłzoną záchowác *SarnStat 82, 674, 1025, 1084*.

»dobre [= czyste] sumnienie« = *bona conscientia Mącz, Modrz, Vulg; recta conscientia Mącz [szyk 65 : 24] (90)*: więcéy pocięłły czyłtę a dobre łamnienie/ niźli nauczoné filozofy/ albo porozumieniję. *OpecŻyw [192], 114; BielŻyw 37; SekłWyzn Fv; Diar 44*; PRzyłyęgá komu ięłt nakazáná/ ma ią wczynić wedle łumnienia dobrego/ áby iáko w łercu rozumie/ ták vłty wyznał *GroicPorz y4, f3v, z4v [2 r.]*; *KrowObr 64, 64v; RejWiz 105v, Dd3*; A koniec przykazánia ięłłci miłóść/ zuprzeyme⁸⁰ łercá/ y z dobrego łumnienia/ y z nie obłędney wiáry [*Finis autem praecepti est caritas de corde puro et conscientia bona et fide non ficta*]. *Leop 1.Tim 1/5, 1.Tim 1/19; BibRadz 1.Tim 1 arg, 5; BielKron 233; KwiatKsiąż Dv*; Religiose testimonium dicere, Wiernie á s dobrym łumnieniem łwiádectwo dáć. *Mącz 351c, 348d, 373a [2 r.], 448c, 454b [2 r.]*; Zali ia nie mogę tego z dobrym łumnieniem wźiác co mi dáruią *HistRzym 4; RejZwierc 64, [193]; WujJud 238v; WujJudConf 102v; BudNT 1.Tim 1/5; CzechRozm 12v, 29v, 48v, 51v, 113 (11); ModrzBaz 87; SkarJedn 365; SkarŻyw 4, 80 [2 r.], 108, 164, 262 (12); CzechEp 7, 12, 19, 26, 133, 363 [2 r.]*; przęłtawiaiać bowiem/ ná łwiádectwie dobre⁸⁰ łumnienia/ niewinnoścíą náłżą ćielzyć łię bęđziemy *NiemObr 91; KlonŻal C3v; ReszPrz kt; GostGosp 14; LatHar +8v, [+10]v, 19, 189 [2 r.]*; *WujNT Act 23/1, 1.Tim 1/5, 19, Hebr 13/18, 1.Petr 3/16 (8); SarnStat 1267*; Potym zásię z Rycerłtwá/ kto [...] domá zółtác ma/ niech da choć y połowicę tego coby dobrym łumnieniem wedłóg łtanu y dochodow łwych był mułiał náłóżyć ná wypráwę woienną z domu łwego *PowodPr 82*; Náurá dobrego łumnienia ma počięchę/ iáko złe ma boiaźń. *SkarKaz 351a marg, 8a, 209b, 350b [2 r.], 351a*; Częgo ia o was dobrem łumnieniem nie mogę/ Miánowicie powiedźieć gdyłzbył tym złą drogę. Vłłá łobie przed Bogiem *CzahTr F2*.

praw. »za dobrą łwiadomią« = z pełną łwiadomoścíą (1): przyyálem y ya tho za dobrą łwiadomyą hy nathom dla lepsey spraviedlivosczi hy prawdi piecząc zwoią ktemv listhu przilozilem *ZapWar 1537 nr 2494*.

»w dobrej toni« = w niebezpieczeństwie (?) (2): *RejZwierc 225*; Nuż hurmem práwie włzytki zaráz roty Ná hetmáńłkie łie náćilłkác namioty. Káždemu zá łwe: iednáko łie boią/ Włzyłcy niepráwie w dobrej toni łtoią. *KochSz B4v*.

»dobry towarzysz« = kompan (33): *RejRozpr Av; RejJóz E6v, Q3v; RejKup ee7; GroicPorzRej C3v, C4; RejWiz 57, 139; RejFig Aa3, Bb8v, Cc8v*; Sámo mię to wyłwiáđłzy/ žem w kącie nie łiadał/ Z dobrymim towarzýłzmi/ wieczęrzał y łniadał. *RejZwierz 75, A4; BielKron 460v; RejAp AA5v, 199*; Ieden też dobry towarzýłz pánu Rylłkiemu dworzáninowi iáko owo trochę ma gębę łkrzywioną: powiedział/ gdy go pan Rylłki/ to tym/ to owym doięđdzał *GórnDworz Q8, T2v; RejPos 357v; RejZwierc 53, 113, 132, 206v, 239 (9); PudłFr [3]*; PŚáłmy łyłam/ gdje kogo naboźnégo łłyłżę: A

fráfzki zás dla dobrych towarzýfzów pífzë. *KochFrag* 54; *CzahTr* 2 [2 r.]; Vczýni fię [*hultaj*] rzekomo páchołkiem flúzálým/ Y dobrym towarzýfzem dáleko bywálým. *KlonWor* 26.

»dobra towarzyszka« = *kobieta lekkich obyczajów* (1): Státiecznego przywiedli/ łotrowie do pániey/ Do dobrej towarzýfzki/ fiadł łobie podla niey. Pomácawfzy zá pieši [!]/ pyta zaczybý bylá/ A oná mu cóś drogo názbýt záceniłá. *RejFig* Aa7.

»wedle dobrego upodobania« = *łaskawie* (1): Bo Bog iefł ktory fpráwuie w was y chćieć y dowieść wedle dobrego vpodobánia. *BudNT Philipp* 2/13.

praw. »(pod) dobrą wiarą« [*w tym: obiecować* (3), *przrzec* (1)] = *słowem honoru* (6): *ComCrac* 19; *Fidem alicui interponere*, Pod dobrą wiarą/ álbo dobrym słowem co komu przirzec/ záltáwić wiarę fwą. *Mącz* 311b; *obiecuiemy pod dobrą wiarą/ okróm wízelkiéy chytrości y zdrády/ pod przyfięgá wiáry náfzý/ iz będziemy záchowywáć Koronę Królestwá Polfkiégo závázdy cáłá/ y nienárufzóná* *SarnStat* 882, 999, 1000, 1080.

»dobra wola« [*w tym: człowiek, ludzie dobrej woli* (19)] = *łaskawość, życzliwość; benevolentia* *BartBydg, Calep, Vulg, PolAnt; animus gratuitus, bona gratia a. venia* *Mącz; bona voluntas* *Vulg* [*szyk* 165 : 3] (168): Profiłz v mnie co iedno chcefł/ Z dobrą wolą wízyfłko weźmiełz *BierEz* F2v, F2v, N3, N4, P4, Q2v, Q4; *OpecŻyw* 17, 45; *ForCnR* B2v, B3v; *BartBydg* 18v; *BielŻywGlab* n1b 8; *Nos podługowaty [...]* aczłkolwiek człowieka znamio: dobrej woli [...] wízakoż taki barzo chciwy ku pfocie *GlabGad* N8, P3v; *MiechGlab* *2; *LibLeg* 7/32v, 11/70, 161; *WróbŻołt* 88/18; *RejJóz* F4v, L4; *SeklKat* P2, S4; *HistAl* E6, E6v; *Rádc*i bych iá był knięmu dobryi woléi/ ale niemogę *MurzHist* K3v, K3; *MurzNT Matth* 5/25; *KromRozm II* n2; *Diar* 76; *GliczKsiąż* Gv, H3; *LubPs* B4v, G3v, N4v, Y2v; *Izałz niewiełz iáko Święty Páweł/ mężow vpomina/ áby żonom fwoim powinowátą dobrą wolą oddawáli/ tákże tełz y żony mężom.* *KrowObr* 223v; *Dobrothliwie rácz vczýnić w dobrej woli twey [in bona voluntate tua]* *Syonowi Leop Ps* 50/20, 2.*Mach* 12/30; *RejZwierc* 134v; *BibRadz* Gen 21/23; *Cefarz zá tę przychyłność chuć y dobrą wolą/ przeciw łobie y fýnowi fwemu wyfoce dziękowál* *BielKron* 330v, 25, 28v, [85²]v, 216v, 401, 423v; *Odiöse aliquid facere*, Nie s dobrą wolią co czinić. *Mącz* 260a; *Cum bona venia audire*, S dobrą wolą słuchać. *Mącz* 480a, 4c, 19d, 24c, 25c, 26a (30); *OrzQuin* A2; *SienLek* 24; *GórnDworz* Aav; *HistRzym* 51v; *RejPos* 18, 19v, 23, 119v, 147v, 171; *KwiatOpis* A2v; *KuczbKat* 20 [2 r.], 280, 420; *RejZwierc* 269 [2 r.]; *WujJud* 77; *BudBib Ps* 68/13 [14], *Eccli* 35/17 [20], 2.*Mach* 9/21; *CzechRozm* 221 v; *ModrzBaz* 137v; *SkarJedn* 266, 312, 313 *kust*; *SkarŻyw* 83, 165; *NiemObr* 11; *ZapKości*er 1583/54v; *Ale chléb (według przypowieści) z fołá/ Każę położyć prze cię z dobrą wolą.* *KochFr* 8, 83; *Nie mam dobrej woli ná was/ y dárú nie przyjmuię z ręku wálznych* *ReszPrz* 19; *PudłFr* 12, 17; *ArtKanc* C7, C9v, I5; *Vltro – Nad to. Zdobrei woli.* *Calep* 1133b, 136a; *Lecz iefli dobra wola/ mieśce miewa/ Przyimiełz y žále/ co ten świat rozfiewa* *GrabowSet* Mv; *CHwałá ná wyfokości BOgu/ á ná žiemi pokoy ludźiom dobrej woley [Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis* *Vulg Luc* 2/14]. *LatHar* 86, 166, 225, 531; *WujNT przedm* 19 [8 r.], *Luc* 2/14 [2 r.], s. 200 [3 r.], 293, 528 *marg* (24); *Wízákże w náfzý y potomków náfzých dobréy woléy [in ... arbitrio* *JanStat* 287] to zoftáwiamy *SarnStat* 323, 4, 63, 191, 349, 882 (10); *SiebRozmyśl* F4v; *ták pośpolicie žebrakom fámiż chlōpi z dobrej woley fwey/ gdy do nich žebrać*

przydą vdzielaią. *GrabPospR* M3v; *SkarKaz* 161a, 349b, 454b, 638b; Mułzą mi przedsię co dąć, choć nie z dobrej woli. *CiekPotr* 50; *GosłCast* 31, 71; *SzarzRyt* B3v.

»dobra wola« = *chęć, skłonność; bona voluntas Vulg; spontanea a. ultronea a. mera voluntas JanStat* [szyk 28 : 1] (29): *March*¹ A4v; *March*³ V5; *BibRadz Ex* 35/5, 21; Dobra wola ftoi zá vczynek. *RejZwierc* 98 marg, 98, Aaa3v; *WujJud* 111v; *SkarŻyw* A4v, 22, 165, 206 [2 r.], 224 (10); *ReszList* 152; *WujNT* 80, 2.Cor 5/8; A iefliż fię komu nie dogodzi/ iakoż pewienem tego że to być muśi/ tedy profzē żeby ná dobrą wolą pátrząc ktorąm w tey mierze miał całą/ iákoby nalepiey dogodzić káždemu/ nie vdelności moiey/ káfkáwie fię ftáwił. *WysKaz* X3; z tych dóbr wyiechał fczérą dobrą wolą fwą dla rozmnożenia y pomnożenia Królestwá [*spontanea, ultronea, et mera sua voluntate: pro Regni sui augmento et profectu. JanStat* 87]. *SarnStat* 978; Mamy tę dobrą wolą od ciáła być dálekiemi/ á z Pánem być obecniemi. *SkarKaz* 3b, 349b, 383a, 458b, 638a, b.

»dobra wola« = *swoboda, wolność (5): KwiatOpis* A2v; Chcełz mię vczcíc? dayze mi dobrą wolą w domu/ A niechay poniewoli nie pełnię nikomu. *KochPieś* 20; *Calep* 88a; rozmnaża fprawiedliwość w ludziách/ vzdrawiáiąc y potwierdzáiąc dobrą wolą y fwobodą ludzką *WujNT* 237, 822.

»dobra wola [czyja]« = *przyzwolenie, zgoda (3):* Item a ktho dzyewka zgyey dobrą wolyą a przyaflywye wefzmye ma dacz polthori kopy a lydzby walaſkyey pyącz slothych afpramy. *MetrKor* 34/135v; *RejJóz* I7v; Ie⁸⁰ M. Zygmunt Pan mądry y dziélny/ ázaż nie z dobrej wolej wálfzýy/ miał wypráwę woienną *OrzJan* 61.

»na dobrą wolą« [w tym: *dać (3), (do)puszczać (2)*] = *do wyboru (5):* a ynſchim wfítkim ktorzibi Zakonv naschego poznacz niechczyely tosmi na ych dobrą wolia dacz kazaly y ydz do panstwa wafchego y wnaſchim będąły chcziecz oſtacz *LibLeg* 10/67v; áni gwałtem żadnego/ ku małżeńftwu przyciągamy/ [...] ále to kóždemu ná dobrą wolą iego puſztzamy. *KrowObr* 224v, 230v [3 r.].

»(z) dobrą wolą« = *chętnie (3):* Owa lew ieleniá zdybał/ A dobrą go wolą zieżć chćiał *BierEz* Kv, L4, N3.

»z dobrej wolej, z dobrą wolą, po dobrej woli, za dobrą wolą, w dobrej woli« = *dobrowolnie, bez przymuszenia; sponte Mącz, Vulg, JanStat; ultro Mącz, PolAnt; volens, voluntarie Mącz; spontanee Vulg; voluntate Modrz* [szyk 117 : 2] (75 : 30 : 8 : 5 : 1): *OpecŻyw* 48v, 188; [święci męczennicy] cieſſkié a rozmaijté męki cirpieli z dobrą wolą. *OpecŻywPrzedm* C3v; *MetrKor* 40/821; *LibLeg* 10/59v; Grzeſłá cy ktorzy niemaią w vcziwoſci vrzędu y ynich przełożonych ſwieczkych/ niecziniąc poſſwłnoſcy ym/ nieplacząc zdobrá wolą tego co powinny *SeklKat* H3; *MurzHist* C3, G2; *KromRozm II* i4, m3; *DiarDop* 105; Lepźyc pacierz ieft po dobrej woli/ Niż s kęfym wárkoczem poniewoli *BielKom* G4; *GroicPorz* f3; Páſćie ile ná was należy/ trzodę Páná Kryſtuſowę/ pracą oniey máiąc/ nie zniewoley ále zdobrey woley [*non coacte, sed spontanee Vulg 1.Petr* 5/2] *KrowObr* 4v; á zmey dobrej woli będą wyznawał chwałę iego [*et ex voluntate mea confitebor ei*]. *Leop Ps* 27/7, *Iudic* 5/9, *2.Par* 31/14, *3.Mach* 7/8, *1.Petr* 5/2; *BibRadz Lev* 19/5; Mielzkał [Semowit] potym w Korczyńie piętnáſćie dni czekáiąc przyázdu krolewny/ miał ią wolą gwałtem/ iefliby z dobrą wolą nie dano/ pochwyćić. *BielKron* 379; Poſłał do Radwánkowſkie⁸⁰ Pruſki Miſtrz/ áby mu fpuſćił Ornetę z dobrą wolą/ iefli tego nie vczyniſz ia iey mocą dobędę *BielKron* 418, 56, 58, 65v, 190v, 194 (23); Pati aequo animo, S dobrą wolą cierpieć. *Mącz* 284a; Volens adverbialiter, Chcąc/ z fwey dobrej woley. *Mącz*

506b, 29b, 36c, 410c [2 r.], 436a, 501c [2 r.], 506b; *RejPos* 10v; *KuczbKat* 40, 135, 180, 220, 235, 380; *RejZwierc* 152, 167, 167v; *WujJud* 92v, 191v, 193; Tákowe pofty prawdziwe máią pochodzić z vprzycymey chuci/ nie z przymużenia/ ále z woley dobrej *WujJudConf* 191v, 195v; *CzechRozm* 89v; A záprawdęby to piękna rzecz była/ gdyby Krol/ y ci ná ktorých to woli należy/ fámí z dobrej woli fwey/ wyzywáli do vrzędow ludzi godne [si rex et ii, in quorum voluntate res posita est, sponte sua ad honores evocent homines dignos] *ModrzBaz* 44, 4v, 69v, 98v, 100v, 101 (11); *SkarJedn* 239; *SkarŻyw* 75, 98; *KochTr* 23; *StryjKron* 472; *CzechEp* 258; *KochSz* B2; *WerKaz* 302 [2 r.]; Anno dñi 1586 dnya pryerwżezego [!] Maya przyfzell przet prawo nalzyę Kofzczyerfkę Iako vczywy Andrafz nyefzolowfki swy dobri woly *ZapKościar* 1586/64, 1585/69 [2 r.], 1586/64, 65 [2 r.], 66, 1587/70 (12); *ArtKanc* K7; Powiélz z mufu/ co z dobrą niechceć fie powiedzić Wolą *Górntroas* 42; *OrzJan* 108; *WujNT* 84, 600, *Philem* 14; *SarnStat* 238, 359, 473, 864, 923 (8); *SkarKaz* 610b; do ciemnice onéy Sam wżedł/ wżedł z dobrą wolą *GosłCast* 74, 73.

»z dobrej wolej« = *sam z siebie*; *ultra Mącz* (4): *Mącz* 501c; y iefli z przymiotu ropá przez pendent z nich [*nerek*] cíecze/ á z dobréy woléy ftánowíc fye niechce/ do tego Cieplice nalepfzé *Oczko* 15, 12v; *Morticinus*, Quod est exanguie, corruptum et sponte sua mortuum [...] — Zdechli, zdobrei woli vmarli. *Calep* 674b.

12. n- loc (3) :

Zestawienia: »Dobre Pole« (2): A gdy fie tam oboie woyfko ftoczyło na placu barzo fzyrokim ktore zową dobre pole, [...] Tedy napierzwey Tararzy [!] ftrzałami fwemi krzyżowniki y gorniki potłoczyli y potłumili iakoby grad zboże na polu. *MiechGlab* 10; *BielKron* 360v.

»Dobre Porty« (1): podpłynęliśmy pod Kretę podle Sálmonu. A ledwie ią przeminawfzy/ przyfzliśmy ná miefće nieiákíe/ ktore zową Dobre porty [*qui vocatur Boniportus*] *WujNT Act* 27/8.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (29) : *BierRozm* 5; y był/ dobry/ bywfzy/ zły/ gdzie téfz niemożefz rzec żeby iedna rzecz była/ być a bić. *MurzOrt* B2v, Bv; *Albus*, Biały/ per *Metaphoram*. *Bonus*, Dobry *Mącz* 6c, 26a, 131d, 138a, 166b, 214c (16); Dobry/ to fłowo/ Káždemu zdrowo. *RejZwierc* 238v; *Calag* 79a, 208a; *Perbonus* – Barzo dobri. *Calep* 775a, 135a, b [2 r.], 344b, 804b.

Synonimy: **1. a.** baczny, biegły, przykłądny, rządny, sprawny, własny, znamienity; **b.** doskonały, dostateczny, mądry, należyty, pewny, porządny, pożyteczny, prawdziwy, przystojny, słuszny, sprawiedliwy, własny, właściwy, zacny; **c. α.** okazały; **β.** posilny, smaczny; **γ.** przyjemny; **d.** zdrowy; **2.** dogodny, godny, pogodny, potrzebny, pożyteczny, przystojny, słuszny; **a.** doświadczony, osobliwy, pewny, pomocny, użyteczny; **3. a.** błogostawiony, bogobojny, cichy, cnotliwy, cny, doskonały, godny, ludzki, lutościwy, łaskawy, miłosierny, miłościwy, miły, pocziwy, pokorny, powolny, pożyteczny, prawdziwy, prawy, przychylny, przyjemny (*Bogu*), skromny, sprawiedliwy, sprzyjaźliwy, stały, stateczny, szczery, szczodrobliwy, ślachtetny, uczciwy, użyty, wdzięczny, wierny, zacny; **α.** bogobojny, cnotliwy, niewinny, pobożny, spokojny, sprawiedliwy, stateczny, wierny; **b.** bogobojny, cnotliwy, doskonały, miłosierny, miły, poćciwy, porządny, prawdziwy, prawy, przyjacielski, przyjemny, przykłądny, przystojny, sprawiedliwy, stateczny, szczery, świętobliwy, uprzejmy, wdzięczny, wierny; **αα.** cnota, dobro, dobroć; **ββ.** dobro, dobroć, dobrodziejstwo; **4. a.** trwały; **b.** doskonały, drogi, drożny, korzystny, pewny, prawdziwy, ważny, wielki, wysoki; **5.** fortunny, korzystny, pocieszliwy, pocieszny,

pożyteczny, szczęśny, szczęśliwy; a. pociecha, pożytek, szczęście; 6. uczciwy, »wiary godny«, zacny; 7. bogactwo, dobro; 8. duży, obfity, spory, wielki, znaczny; 10. błogosławiony, chwalny, nienaganiony, pocziwy.

Cf **DOBRAWOLA,** **DOBRO,** **DOBROCZYNNOŚĆ,**
DOBROCZYNNY,[DOBRODAWCA], **DOBRODRUSTWO,** **[DOBRODZEJCA],**
DOBRODZIEJ, **DOBRODZIEJKA,** **[DOBRODZIEJOW],** **DOBRODZIEJSTWO,**
DOBRODZIERŻCA, **[DOBROMOWCA],** **[DOBROMOWNY],** **DOBROPAN,**
DOBRORZEC, DOBRORZECZENIE, DOBRORZECZEŃSTWO, DOBRORZECZLIWIE,
DOBRORZECZLIWY, DOBRORZECZONY, DOBRORZECZYĆ, [DOBROŚLAWIĆ],
[DOBROŚLAWIEŃSTWO], **DOBROWOLEŃSTWO,** **DOBROWOLNIE,**
DOBROWOLNOŚĆ, DOBROWOLNY, DOBROWOLSTWO, [DOBROWONNY],
[DOBROŻYCZLIWY], NIEDOBRY

LW